مرکز القائمیه اصفهان للبحوث والتحریات الکمبیوتریه

السلام علیک یا صاحب الزمان

www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.ir

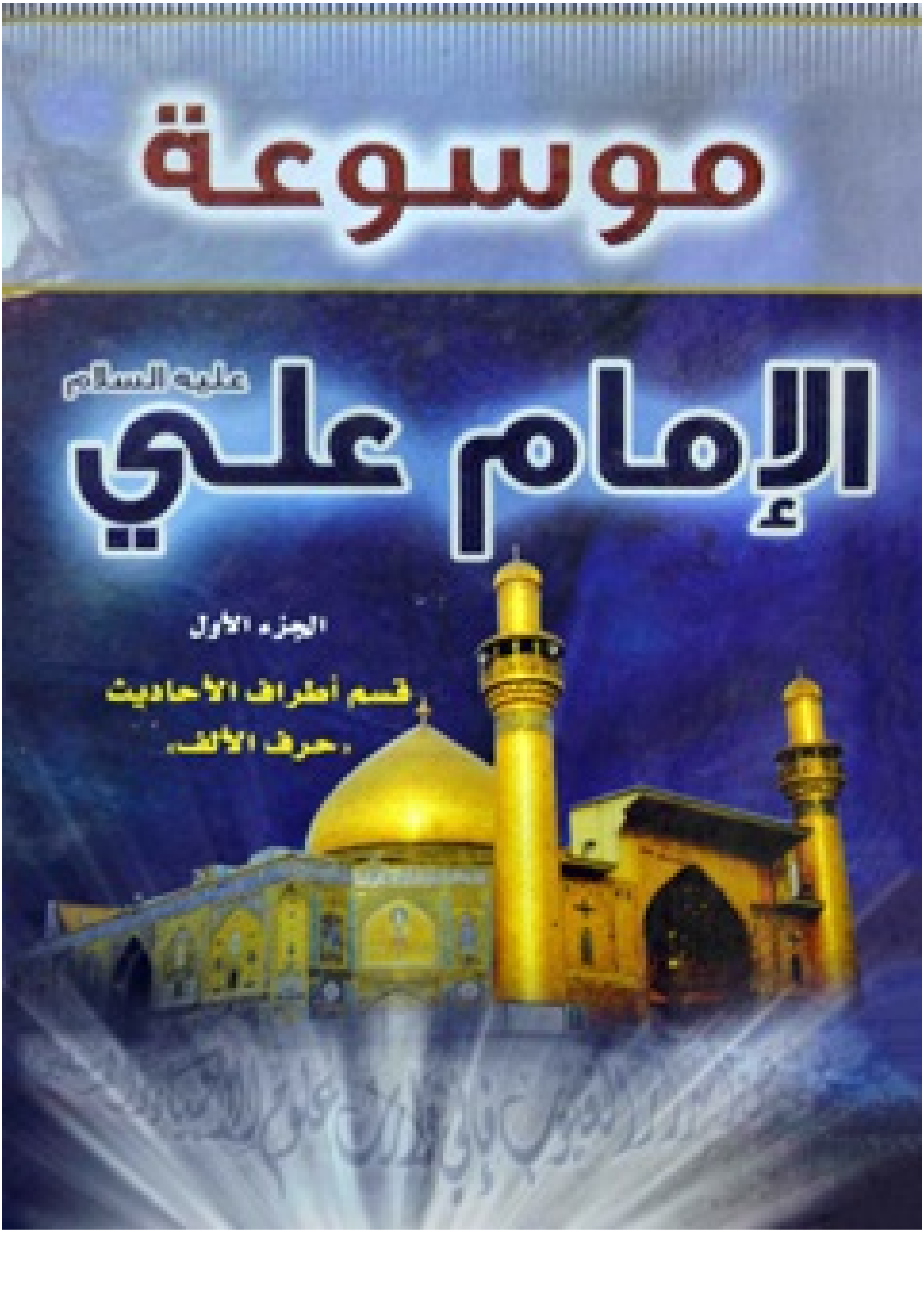
موسوعة
الإمام علي
عليه السلام
الجزء الأول
قسم أطراف الأحاديث
«حرف الألف»

بسم الله الرحمن الرحیم

موسوعة الأمام على عليه السلام

كاتب:

سید علی عاشور

نشرت فی الطباعة:

دار نضیر عبود

رقمی الناشر:

مرکز القائمیة باصفهان للتحریات الکمبیوتریة

الفهرس

الفهرس ----- ۵

موسوعه الأمام علی علیه السلام : قسم أطراف الأحادیث المجلد ۱ ----- ۵۹

اشاره ----- ۵۹

اشاره ----- ۵۹

تمهید: ----- ۶۱

الألف ----- ۶۳

[۱] ----- ۶۳

[۲] ----- ۶۳

[۳] ----- ۶۳

[۴] ----- ۶۳

[۵] ----- ۶۳

[۶] ----- ۶۳

[۷] ----- ۶۳

[۸] ----- ۶۳

[۹] ----- ۶۳

[۱۰] ----- ۶۵

[۱۱] ----- ۶۵

[۱۲] ----- ۶۵

[۱۳] ----- ۶۵

[۱۴] ----- ۶۵

[۱۵] ----- ۶۵

[۱۶] ----- ۶۵

[۱۷] ----- ۶۵

[۱۸] ----- ۶۵

[۱۹] ---------- ۶۵
[۲۰] ---------- ۶۵
[۲۱] ---------- ۶۶
[۲۲] ---------- ۶۶
[۲۳] ---------- ۶۷
[۲۴] ---------- ۶۷
[۲۵] ---------- ۶۷
[۲۶] ---------- ۶۷
[۲۷] ---------- ۶۷
[۲۸] ---------- ۶۷
[۲۹] ---------- ۶۷
[۳۰] ---------- ۶۷
[۳۱] ---------- ۶۷
[۳۲] ---------- ۶۷
[۳۳] ---------- ۶۷
[۳۴] ---------- ۶۸
[۳۵] ---------- ۶۹
[۳۶] ---------- ۶۹
[۳۷] ---------- ۶۹
[۳۸] ---------- ۶۹
[۳۹] ---------- ۶۹
[۴۰] ---------- ۶۹
[۴۱] ---------- ۶۹
[۴۲] ---------- ۶۹
[۴۳] ---------- ۶۹
[۴۴] ---------- ۷۱

[۴۵] ---------- ۷۱

[۴۶] ---------- ۷۱

[۴۷] ---------- ۷۱

[۴۸] ---------- ۷۱

[۴۹] ---------- ۷۱

[۵۰] ---------- ۷۱

[۵۱] ---------- ۷۱

[۵۲] ---------- ۷۱

[۵۳] ---------- ۷۱

[۵۴] ---------- ۷۲

[۵۵] ---------- ۷۳

[۵۶] ---------- ۷۳

[۵۷] ---------- ۷۳

[۵۸] ---------- ۷۳

[۵۹] ---------- ۷۳

[۶۰] ---------- ۷۳

[۶۱] ---------- ۷۳

[۶۲] ---------- ۷۳

[۶۳] ---------- ۷۳

[۶۴] ---------- ۷۳

[۶۵] ---------- ۷۴

[۶۶] ---------- ۷۵

[۶۷] ---------- ۷۵

[۶۸] ---------- ۷۵

[۶۹] ---------- ۷۵

[۷۰] ---------- ۷۵

[۷۱] ---------- ۷۵
[۷۲] ---------- ۷۷
[۷۳] ---------- ۷۷
[۷۴] ---------- ۷۷
[۷۵] ---------- ۷۷
[۷۶] ---------- ۷۷
[۷۷] ---------- ۷۷
[۷۸] ---------- ۷۷
[۷۹] ---------- ۷۷
[۸۰] ---------- ۷۷
[۸۱] ---------- ۷۷
[۸۲] ---------- ۷۹
[۸۳] ---------- ۷۹
[۸۴] ---------- ۷۹
[۸۵] ---------- ۷۹
[۸۶] ---------- ۷۹
[۸۷] ---------- ۷۹
[۸۸] ---------- ۷۹
[۸۹] ---------- ۷۹
[۹۰] ---------- ۷۹
[۹۱] ---------- ۷۹
[۹۲] ---------- ۸۱
[۹۳] ---------- ۸۱
[۹۴] ---------- ۸۱
[۹۵] ---------- ۸۱
[۹۶] ---------- ۸۱

[۹۷] ۸۱
[۹۸] ۸۱
[۹۹] ۸۱
[۱۰۰] ۸۱
[۱۰۱] ۸۳
[۱۰۲] ۸۳
[۱۰۳] ۸۳
[۱۰۴] ۸۳
[۱۰۵] ۸۳
[۱۰۶] ۸۳
[۱۰۷] ۸۳
[۱۰۸] ۸۳
[۱۰۹] ۸۵
[۱۱۰] ۸۵
[۱۱۱] ۸۵
[۱۱۲] ۸۵
[۱۱۳] ۸۵
[۱۱۴] ۸۵
[۱۱۵] ۸۵
[۱۱۶] ۸۵
[۱۱۷] ۸۵
[۱۱۸] ۸۵
[۱۱۹] ۸۶
[۱۲۰] ۸۶
[۱۲۱] ۸۷
[۱۲۲] ۸۷

[۱۲۳] ---------- ۸۷
[۱۲۴] ---------- ۸۷
[۱۲۵] ---------- ۸۷
[۱۲۶] ---------- ۸۷
[۱۲۷] ---------- ۸۷
[۱۲۸] ---------- ۸۷
[۱۲۹] ---------- ۸۷
[۱۳۰] ---------- ۸۷
[۱۳۱] ---------- ۸۸
[۱۳۲] ---------- ۸۹
[۱۳۳] ---------- ۸۹
[۱۳۴] ---------- ۸۹
[۱۳۵] ---------- ۸۹
[۱۳۶] ---------- ۸۹
[۱۳۷] ---------- ۸۹
[۱۳۸] ---------- ۸۹
[۱۳۹] ---------- ۸۹
[۱۴۰] ---------- ۸۹
[۱۴۱] ---------- ۹۱
[۱۴۲] ---------- ۹۱
[۱۴۳] ---------- ۹۱
[۱۴۴] ---------- ۹۱
[۱۴۵] ---------- ۹۱
[۱۴۶] ---------- ۹۱
[۱۴۷] ---------- ۹۱
[۱۴۸] ---------- ۹۱

[۱۴۹] ---- ۹۳
[۱۵۰] ---- ۹۳
[۱۵۱] ---- ۹۳
[۱۵۲] ---- ۹۳
[۱۵۳] ---- ۹۳
[۱۵۴] ---- ۹۵
[۱۵۵] ---- ۹۵
[۱۵۶] ---- ۹۵
[۱۵۷] ---- ۹۵
[۱۵۸] ---- ۹۵
[۱۵۹] ---- ۹۵
[۱۶۰] ---- ۹۵
[۱۶۱] ---- ۹۷
[۱۶۲] ---- ۹۷
[۱۶۳] ---- ۹۷
[۱۶۴] ---- ۹۷
[۱۶۵] ---- ۹۷
[۱۶۶] ---- ۹۷
[۱۶۷] ---- ۹۷
[۱۶۸] ---- ۹۷
[۱۶۹] ---- ۹۷
[۱۷۰] ---- ۹۷
[۱۷۱] ---- ۹۸
[۱۷۲] ---- ۹۸
[۱۷۳] ---- ۹۸
[۱۷۴] ---- ۹۸

[۱۷۵] ---------- ۹۹
[۱۷۶] ---------- ۹۹
[۱۷۷] ---------- ۹۹
[۱۷۸] ---------- ۹۹
[۱۷۹] ---------- ۹۹
[۱۸۰] ---------- ۹۹
[۱۸۱] ---------- ۹۹
[۱۸۲] ---------- ۹۹
[۱۸۳] ---------- ۹۹
[۱۸۴] ---------- ۹۹
[۱۸۵] ---------- ۱۰۰
[۱۸۶] ---------- ۱۰۰
[۱۸۷] ---------- ۱۰۱
[۱۸۸] ---------- ۱۰۱
[۱۸۹] ---------- ۱۰۱
[۱۹۰] ---------- ۱۰۱
[۱۹۱] ---------- ۱۰۱
[۱۹۲] ---------- ۱۰۱
[۱۹۳] ---------- ۱۰۱
[۱۹۴] ---------- ۱۰۱
[۱۹۵] ---------- ۱۰۱
[۱۹۶] ---------- ۱۰۱
[۱۹۷] ---------- ۱۰۲
[۱۹۸] ---------- ۱۰۳
[۱۹۹] ---------- ۱۰۳
[۲۰۰] ---------- ۱۰۳

[۲۰۱] ---------- ۱۰۳
[۲۰۲] ---------- ۱۰۳
[۲۰۳] ---------- ۱۰۳
[۲۰۴] ---------- ۱۰۳
[۲۰۵] ---------- ۱۰۳
[۲۰۶] ---------- ۱۰۳
[۲۰۷] ---------- ۱۰۳
[۲۰۸] ---------- ۱۰۴
[۲۰۹] ---------- ۱۰۵
[۲۱۰] ---------- ۱۰۵
[۲۱۱] ---------- ۱۰۵
[۲۱۲] ---------- ۱۰۵
[۲۱۳] ---------- ۱۰۵
[۲۱۴] ---------- ۱۰۵
[۲۱۵] ---------- ۱۰۵
[۲۱۶] ---------- ۱۰۵
[۲۱۷] ---------- ۱۰۵
[۲۱۸] ---------- ۱۰۷
[۲۱۹] ---------- ۱۰۷
[۲۲۰] ---------- ۱۰۷
[۲۲۱] ---------- ۱۰۷
[۲۲۲] ---------- ۱۰۷
[۲۲۳] ---------- ۱۰۷
[۲۲۴] ---------- ۱۰۷
[۲۲۵] ---------- ۱۰۷
[۲۲۶] ---------- ۱۰۷

[۲۲۷] ---------- ۱۰۷
[۲۲۸] ---------- ۱۰۸
[۲۲۹] ---------- ۱۰۸
[۲۳۰] ---------- ۱۰۸
[۲۳۱] ---------- ۱۰۸
[۲۳۲] ---------- ۱۰۹
[۲۳۳] ---------- ۱۰۹
[۲۳۴] ---------- ۱۰۹
[۲۳۵] ---------- ۱۰۹
[۲۳۶] ---------- ۱۰۹
[۲۳۷] ---------- ۱۰۹
[۲۳۸] ---------- ۱۰۹
[۲۳۹] ---------- ۱۰۹
[۲۴۰] ---------- ۱۰۹
[۲۴۱] ---------- ۱۰۹
[۲۴۲] ---------- ۱۱۰
[۲۴۳] ---------- ۱۱۰
[۲۴۴] ---------- ۱۱۱
[۲۴۵] ---------- ۱۱۱
[۲۴۶] ---------- ۱۱۱
[۲۴۷] ---------- ۱۱۱
[۲۴۸] ---------- ۱۱۱
[۲۴۹] ---------- ۱۱۱
[۲۵۰] ---------- ۱۱۱
[۲۵۱] ---------- ۱۱۱
[۲۵۲] ---------- ۱۱۳

[۲۵۳] ---------- ۱۱۳
[۲۵۴] ---------- ۱۱۳
[۲۵۵] ---------- ۱۱۳
[۲۵۶] ---------- ۱۱۳
[۲۵۷] ---------- ۱۱۳
[۲۵۸] ---------- ۱۱۳
[۲۵۹] ---------- ۱۱۳
[۲۶۰] ---------- ۱۱۳
[۲۶۱] ---------- ۱۱۳
[۲۶۲] ---------- ۱۱۵
[۲۶۳] ---------- ۱۱۵
[۲۶۴] ---------- ۱۱۵
[۲۶۵] ---------- ۱۱۵
[۲۶۶] ---------- ۱۱۵
[۲۶۷] ---------- ۱۱۵
[۲۶۸] ---------- ۱۱۵
[۲۶۹] ---------- ۱۱۵
[۲۷۰] ---------- ۱۱۷
[۲۷۱] ---------- ۱۱۷
[۲۷۲] ---------- ۱۱۷
[۲۷۳] ---------- ۱۱۷
[۲۷۴] ---------- ۱۱۷
[۲۷۵] ---------- ۱۱۷
[۲۷۶] ---------- ۱۱۷
[۲۷۷] ---------- ۱۱۷
[۲۷۸] ---------- ۱۱۷

[۲۷۹] ---------- ۱۱۹
[۲۸۰] ---------- ۱۱۹
[۲۸۱] ---------- ۱۱۹
[۲۸۲] ---------- ۱۱۹
[۲۸۳] ---------- ۱۱۹
[۲۸۴] ---------- ۱۱۹
[۲۸۵] ---------- ۱۱۹
[۲۸۶] ---------- ۱۲۱
[۲۸۷] ---------- ۱۲۱
[۲۸۸] ---------- ۱۲۱
[۲۸۹] ---------- ۱۲۱
[۲۹۰] ---------- ۱۲۱
[۲۹۱] ---------- ۱۲۱
[۲۹۲] ---------- ۱۲۱
[۲۹۳] ---------- ۱۲۱
[۲۹۴] ---------- ۱۲۱
[۲۹۵] ---------- ۱۲۱
[۲۹۶] ---------- ۱۲۲
[۲۹۷] ---------- ۱۲۳
[۲۹۸] ---------- ۱۲۳
[۲۹۹] ---------- ۱۲۳
[۳۰۰] ---------- ۱۲۳
[۳۰۱] ---------- ۱۲۳
[۳۰۲] ---------- ۱۲۳
[۳۰۳] ---------- ۱۲۳
[۳۰۴] ---------- ۱۲۳

[۳۰۵] ---- ۱۲۵
[۳۰۶] ---- ۱۲۵
[۳۰۷] ---- ۱۲۵
[۳۰۸] ---- ۱۲۵
[۳۰۹] ---- ۱۲۵
[۳۱۰] ---- ۱۲۵
[۳۱۱] ---- ۱۲۵
[۳۱۲] ---- ۱۲۵
[۳۱۳] ---- ۱۲۵
[۳۱۴] ---- ۱۲۵
[۳۱۵] ---- ۱۲۶
[۳۱۶] ---- ۱۲۶
[۳۱۷] ---- ۱۲۷
[۳۱۸] ---- ۱۲۷
[۳۱۹] ---- ۱۲۷
[۳۲۰] ---- ۱۲۷
[۳۲۱] ---- ۱۲۷
[۳۲۲] ---- ۱۲۷
[۳۲۳] ---- ۱۲۷
[۳۲۴] ---- ۱۲۷
[۳۲۵] ---- ۱۲۷
[۳۲۶] ---- ۱۲۹
[۳۲۷] ---- ۱۲۹
[۳۲۸] ---- ۱۲۹
[۳۲۹] ---- ۱۲۹
[۳۳۰] ---- ۱۲۹

[۳۳۱] ---- ۱۲۹
[۳۳۲] ---- ۱۲۹
[۳۳۳] ---- ۱۲۹
[۳۳۴] ---- ۱۲۹
[۳۳۵] ---- ۱۲۹
[۳۳۶] ---- ۱۳۱
[۳۳۷] ---- ۱۳۱
[۳۳۸] ---- ۱۳۱
[۳۳۹] ---- ۱۳۱
[۳۴۰] ---- ۱۳۱
[۳۴۱] ---- ۱۳۱
[۳۴۲] ---- ۱۳۱
[۳۴۳] ---- ۱۳۱
[۳۴۴] ---- ۱۳۱
[۳۴۵] ---- ۱۳۱
[۳۴۶] ---- ۱۳۳
[۳۴۷] ---- ۱۳۳
[۳۴۸] ---- ۱۳۳
[۳۴۹] ---- ۱۳۳
[۳۵۰] ---- ۱۳۳
[۳۵۱] ---- ۱۳۳
[۳۵۲] ---- ۱۳۳
[۳۵۳] ---- ۱۳۳
[۳۵۴] ---- ۱۳۳
[۳۵۵] ---- ۱۳۳
[۳۵۶] ---- ۱۳۴

[۳۵۷] ---- ۱۳۵
[۳۵۸] ---- ۱۳۵
[۳۵۹] ---- ۱۳۵
[۳۶۰] ---- ۱۳۵
[۳۶۱] ---- ۱۳۵
[۳۶۲] ---- ۱۳۵
[۳۶۳] ---- ۱۳۵
[۳۶۴] ---- ۱۳۵
[۳۶۵] ---- ۱۳۵
[۳۶۶] ---- ۱۳۵
[۳۶۷] ---- ۱۳۷
[۳۶۸] ---- ۱۳۷
[۳۶۹] ---- ۱۳۷
[۳۷۰] ---- ۱۳۷
[۳۷۱] ---- ۱۳۷
[۳۷۲] ---- ۱۳۷
[۳۷۳] ---- ۱۳۷
[۳۷۴] ---- ۱۳۷
[۳۷۵] ---- ۱۳۷
[۳۷۶] ---- ۱۳۷
[۳۷۷] ---- ۱۳۹
[۳۷۸] ---- ۱۳۹
[۳۷۹] ---- ۱۳۹
[۳۸۰] ---- ۱۳۹
[۳۸۱] ---- ۱۳۹
[۳۸۲] ---- ۱۳۹

[۳۸۳] ١٣٩
[۳۸۴] ١٣٩
[۳۸۵] ١٣٩
[۳۸۶] ١۴١
[۳۸۷] ١۴١
[۳۸۸] ١۴١
[۳۸۹] ١۴١
[۳۹۰] ١۴١
[۳۹۱] ١۴١
[۳۹۲] ١۴١
[۳۹۳] ١۴١
[۳۹۴] ١۴١
[۳۹۵] ١۴١
[۳۹۶] ١۴۳
[۳۹۷] ١۴۳
[۳۹۸] ١۴۳
[۳۹۹] ١۴۳
[۴۰۰] ١۴۳
[۴۰۱] ١۴۳
[۴۰۲] ١۴۳
[۴۰۳] ١۴۳
[۴۰۴] ١۴۳
[۴۰۵] ١۴۵
[۴۰۶] ١۴۵
[۴۰۷] ١۴۵
[۴۰۸] ١۴۵

[۴۰۹] ---------- ۱۴۵
[۴۱۰] ---------- ۱۴۵
[۴۱۱] ---------- ۱۴۵
[۴۱۲] ---------- ۱۴۵
[۴۱۳] ---------- ۱۴۷
[۴۱۴] ---------- ۱۴۷
[۴۱۵] ---------- ۱۴۷
[۴۱۶] ---------- ۱۴۷
[۴۱۷] ---------- ۱۴۷
[۴۱۸] ---------- ۱۴۷
[۴۱۹] ---------- ۱۴۷
[۴۲۰] ---------- ۱۴۷
[۴۲۱] ---------- ۱۴۷
[۴۲۲] ---------- ۱۴۷
[۴۲۳] ---------- ۱۴۹
[۴۲۴] ---------- ۱۴۹
[۴۲۵] ---------- ۱۴۹
[۴۲۶] ---------- ۱۴۹
[۴۲۷] ---------- ۱۴۹
[۴۲۸] ---------- ۱۴۹
[۴۲۹] ---------- ۱۴۹
[۴۳۰] ---------- ۱۴۹
[۴۳۱] ---------- ۱۴۹
[۴۳۲] ---------- ۱۴۹
[۴۳۳] ---------- ۱۵۱
[۴۳۴] ---------- ۱۵۱

[۴۳۵] ---------- ۱۵۱
[۴۳۶] ---------- ۱۵۱
[۴۳۷] ---------- ۱۵۱
[۴۳۸] ---------- ۱۵۱
[۴۳۹] ---------- ۱۵۱
[۴۴۰] ---------- ۱۵۱
[۴۴۱] ---------- ۱۵۱
[۴۴۲] ---------- ۱۵۱
[۴۴۳] ---------- ۱۵۲
[۴۴۴] ---------- ۱۵۳
[۴۴۵] ---------- ۱۵۳
[۴۴۶] ---------- ۱۵۳
[۴۴۷] ---------- ۱۵۳
[۴۴۸] ---------- ۱۵۳
[۴۴۹] ---------- ۱۵۳
[۴۵۰] ---------- ۱۵۳
[۴۵۱] ---------- ۱۵۳
[۴۵۲] ---------- ۱۵۳
[۴۵۳] ---------- ۱۵۳
[۴۵۴] ---------- ۱۵۵
[۴۵۵] ---------- ۱۵۵
[۴۵۶] ---------- ۱۵۵
[۴۵۷] ---------- ۱۵۵
[۴۵۸] ---------- ۱۵۵
[۴۵۹] ---------- ۱۵۵
[۴۶۰] ---------- ۱۵۵

[۴۶۱] ---------- ۱۵۵
[۴۶۲] ---------- ۱۵۵
[۴۶۳] ---------- ۱۵۵
[۴۶۴] ---------- ۱۵۵
[۴۶۵] ---------- ۱۵۷
[۴۶۶] ---------- ۱۵۷
[۴۶۷] ---------- ۱۵۷
[۴۶۸] ---------- ۱۵۷
[۴۶۹] ---------- ۱۵۷
[۴۷۰] ---------- ۱۵۷
[۴۷۱] ---------- ۱۵۷
[۴۷۲] ---------- ۱۵۷
[۴۷۳] ---------- ۱۵۷
[۴۷۴] ---------- ۱۵۷
[۴۷۵] ---------- ۱۵۸
[۴۷۶] ---------- ۱۵۹
[۴۷۷] ---------- ۱۵۹
[۴۷۸] ---------- ۱۵۹
[۴۷۹] ---------- ۱۵۹
[۴۸۰] ---------- ۱۵۹
[۴۸۱] ---------- ۱۵۹
[۴۸۲] ---------- ۱۵۹
[۴۸۳] ---------- ۱۵۹
[۴۸۴] ---------- ۱۵۹
[۴۸۵] ---------- ۱۵۹
[۴۸۶] ---------- ۱۶۱

[۴۸۷] ۱۶۱

[۴۸۸] ۱۶۱

[۴۸۹] ۱۶۱

[۴۹۰] ۱۶۱

[۴۹۱] ۱۶۱

[۴۹۲] ۱۶۱

[۴۹۳] ۱۶۱

[۴۹۴] ۱۶۱

[۴۹۵] ۱۶۱

[۴۹۶] ۱۶۱

[۴۹۷] ۱۶۳

[۴۹۸] ۱۶۳

[۴۹۹] ۱۶۳

[۵۰۰] ۱۶۳

[۵۰۱] ۱۶۳

[۵۰۲] ۱۶۳

[۵۰۳] ۱۶۳

[۵۰۴] ۱۶۳

[۵۰۵] ۱۶۳

[۵۰۶] ۱۶۳

[۵۰۷] ۱۶۳

[۵۰۸] ۱۶۴

[۵۰۹] ۱۶۵

[۵۱۰] ۱۶۵

[۵۱۱] ۱۶۵

[۵۱۲] ۱۶۵

[۵۱۳] ---------- ۱۶۵
[۵۱۴] ---------- ۱۶۵
[۵۱۵] ---------- ۱۶۵
[۵۱۶] ---------- ۱۶۵
[۵۱۷] ---------- ۱۶۵
[۵۱۸] ---------- ۱۶۵
[۵۱۹] ---------- ۱۶۶
[۵۲۰] ---------- ۱۶۷
[۵۲۱] ---------- ۱۶۷
[۵۲۲] ---------- ۱۶۷
[۵۲۳] ---------- ۱۶۷
[۵۲۴] ---------- ۱۶۷
[۵۲۵] ---------- ۱۶۷
[۵۲۶] ---------- ۱۶۹
[۵۲۷] ---------- ۱۶۹
[۵۲۸] ---------- ۱۶۹
[۵۲۹] ---------- ۱۶۹
[۵۳۰] ---------- ۱۶۹
[۵۳۱] ---------- ۱۶۹
[۵۳۲] ---------- ۱۶۹
[۵۳۳] ---------- ۱۶۹
[۵۳۴] ---------- ۱۶۹
[۵۳۵] ---------- ۱۶۹
[۵۳۶] ---------- ۱۷۰
[۵۳۷] ---------- ۱۷۰
[۵۳۸] ---------- ۱۷۱

[۵۳۹] ---------- ۱۷۱
[۵۴۰] ---------- ۱۷۱
[۵۴۱] ---------- ۱۷۱
[۵۴۲] ---------- ۱۷۱
[۵۴۳] ---------- ۱۷۱
[۵۴۴] ---------- ۱۷۱
[۵۴۵] ---------- ۱۷۱
[۵۴۶] ---------- ۱۷۱
[۵۴۷] ---------- ۱۷۱
[۵۴۸] ---------- ۱۷۱
[۵۴۹] ---------- ۱۷۳
[۵۵۰] ---------- ۱۷۳
[۵۵۱] ---------- ۱۷۳
[۵۵۲] ---------- ۱۷۳
[۵۵۳] ---------- ۱۷۳
[۵۵۴] ---------- ۱۷۳
[۵۵۵] ---------- ۱۷۳
[۵۵۶] ---------- ۱۷۵
[۵۵۷] ---------- ۱۷۵
[۵۵۸] ---------- ۱۷۵
[۵۵۹] ---------- ۱۷۵
[۵۶۰] ---------- ۱۷۵
[۵۶۱] ---------- ۱۷۵
[۵۶۲] ---------- ۱۷۵
[۵۶۳] ---------- ۱۷۷
[۵۶۴] ---------- ۱۷۷

[۵۶۵] ---------- ۱۷۷
[۵۶۶] ---------- ۱۷۷
[۵۶۷] ---------- ۱۷۷
[۵۶۸] ---------- ۱۷۷
[۵۶۹] ---------- ۱۷۷
[۵۷۰] ---------- ۱۷۹
[۵۷۱] ---------- ۱۷۹
[۵۷۲] ---------- ۱۷۹
[۵۷۳] ---------- ۱۷۹
[۵۷۴] ---------- ۱۷۹
[۵۷۵] ---------- ۱۷۹
[۵۷۶] ---------- ۱۸۱
[۵۷۷] ---------- ۱۸۱
[۵۷۸] ---------- ۱۸۱
[۵۷۹] ---------- ۱۸۱
[۵۸۰] ---------- ۱۸۱
[۵۸۱] ---------- ۱۸۱
[۵۸۲] ---------- ۱۸۱
[۵۸۳] ---------- ۱۸۳
[۵۸۴] ---------- ۱۸۳
[۵۸۵] ---------- ۱۸۳
[۵۸۶] ---------- ۱۸۳
[۵۸۷] ---------- ۱۸۳
[۵۸۸] ---------- ۱۸۳
[۵۸۹] ---------- ۱۸۳
[۵۹۰] ---------- ۱۸۳

[۵۹۱] ---------- ۱۸۳
[۵۹۲] ---------- ۱۸۳
[۵۹۳] ---------- ۱۸۳
[۵۹۴] ---------- ۱۸۴
[۵۹۵] ---------- ۱۸۵
[۵۹۶] ---------- ۱۸۵
[۵۹۷] ---------- ۱۸۵
[۵۹۸] ---------- ۱۸۵
[۵۹۹] ---------- ۱۸۵
[۶۰۰] ---------- ۱۸۵
[۶۰۱] ---------- ۱۸۵
[۶۰۲] ---------- ۱۸۵
[۶۰۳] ---------- ۱۸۵
[۶۰۴] ---------- ۱۸۵
[۶۰۵] ---------- ۱۸۶
[۶۰۶] ---------- ۱۸۶
[۶۰۷] ---------- ۱۸۶
[۶۰۸] ---------- ۱۸۷
[۶۰۹] ---------- ۱۸۷
[۶۱۰] ---------- ۱۸۷
[۶۱۱] ---------- ۱۸۷
[۶۱۲] ---------- ۱۸۷
[۶۱۳] ---------- ۱۸۷
[۶۱۴] ---------- ۱۸۷
[۶۱۵] ---------- ۱۸۷
[۶۱۶] ---------- ۱۸۷

[۶۱۷] ---------- ۱۸۷
[۶۱۸] ---------- ۱۸۸
[۶۱۹] ---------- ۱۸۸
[۶۲۰] ---------- ۱۸۸
[۶۲۱] ---------- ۱۸۹
[۶۲۲] ---------- ۱۸۹
[۶۲۳] ---------- ۱۸۹
[۶۲۴] ---------- ۱۸۹
[۶۲۵] ---------- ۱۸۹
[۶۲۶] ---------- ۱۸۹
[۶۲۷] ---------- ۱۸۹
[۶۲۸] ---------- ۱۸۹
[۶۲۹] ---------- ۱۸۹
[۶۳۰] ---------- ۱۸۹
[۶۳۱] ---------- ۱۹۱
[۶۳۲] ---------- ۱۹۱
[۶۳۳] ---------- ۱۹۱
[۶۳۴] ---------- ۱۹۱
[۶۳۵] ---------- ۱۹۱
[۶۳۶] ---------- ۱۹۱
[۶۳۷] ---------- ۱۹۱
[۶۳۸] ---------- ۱۹۱
[۶۳۹] ---------- ۱۹۱
[۶۴۰] ---------- ۱۹۱
[۶۴۱] ---------- ۱۹۲
[۶۴۲] ---------- ۱۹۲

[۶۴۳] ---------- ۱۹۳
[۶۴۴] ---------- ۱۹۳
[۶۴۵] ---------- ۱۹۳
[۶۴۶] ---------- ۱۹۳
[۶۴۷] ---------- ۱۹۳
[۶۴۸] ---------- ۱۹۳
[۶۴۹] ---------- ۱۹۳
[۶۵۰] ---------- ۱۹۳
[۶۵۱] ---------- ۱۹۳
[۶۵۲] ---------- ۱۹۳
[۶۵۳] ---------- ۱۹۴
[۶۵۴] ---------- ۱۹۵
[۶۵۵] ---------- ۱۹۵
[۶۵۶] ---------- ۱۹۵
[۶۵۷] ---------- ۱۹۵
[۶۵۸] ---------- ۱۹۵
[۶۵۹] ---------- ۱۹۵
[۶۶۰] ---------- ۱۹۵
[۶۶۱] ---------- ۱۹۵
[۶۶۲] ---------- ۱۹۵
[۶۶۳] ---------- ۱۹۵
[۶۶۴] ---------- ۱۹۵
[۶۶۵] ---------- ۱۹۶
[۶۶۶] ---------- ۱۹۷
[۶۶۷] ---------- ۱۹۷
[۶۶۸] ---------- ۱۹۷

[۶۶۹] ---- ۱۹۷
[۶۷۰] ---- ۱۹۷
[۶۷۱] ---- ۱۹۷
[۶۷۲] ---- ۱۹۷
[۶۷۳] ---- ۱۹۹
[۶۷۴] ---- ۱۹۹
[۶۷۵] ---- ۱۹۹
[۶۷۶] ---- ۱۹۹
[۶۷۷] ---- ۱۹۹
[۶۷۸] ---- ۱۹۹
[۶۷۹] ---- ۲۰۱
[۶۸۰] ---- ۲۰۱
[۶۸۱] ---- ۲۰۱
[۶۸۲] ---- ۲۰۱
[۶۸۳] ---- ۲۰۱
[۶۸۴] ---- ۲۰۲
[۶۸۵] ---- ۲۰۲
[۶۸۶] ---- ۲۰۲
[۶۸۷] ---- ۲۰۲
[۶۸۸] ---- ۲۰۲
[۶۸۹] ---- ۲۰۲
[۶۹۰] ---- ۲۰۲
[۶۹۱] ---- ۲۰۲
[۶۹۲] ---- ۲۰۲
[۶۹۳] ---- ۲۰۴
[۶۹۴] ---- ۲۰۴

[۶۹۶] ---------- ۲۰۴
[۶۹۷] ---------- ۲۰۴
[۶۹۸] ---------- ۲۰۴
[۶۹۹] ---------- ۲۰۴
[۷۰۰] ---------- ۲۰۴
[۷۰۱] ---------- ۲۰۶
[۷۰۲] ---------- ۲۰۶
[۷۰۳] ---------- ۲۰۶
[۷۰۴] ---------- ۲۰۶
[۷۰۵] ---------- ۲۰۶
[۷۰۶] ---------- ۲۰۶
[۷۰۷] ---------- ۲۰۶
[۷۰۸] ---------- ۲۰۶
[۷۰۹] ---------- ۲۰۶
[۷۱۰] ---------- ۲۰۸
[۷۱۱] ---------- ۲۰۸
[۷۱۲] ---------- ۲۰۸
[۷۱۳] ---------- ۲۰۸
[۷۱۴] ---------- ۲۰۸
[۷۱۵] ---------- ۲۰۸
[۷۱۶] ---------- ۲۰۸
[۷۱۷] ---------- ۲۰۸
[۷۱۸] ---------- ۲۱۰
[۷۱۹] ---------- ۲۱۰
[۷۲۰] ---------- ۲۱۰
[۷۲۱] ---------- ۲۱۰

[۷۲۲] ---------- ۲۱۰
[۷۲۳] ---------- ۲۱۰
[۷۲۴] ---------- ۲۱۰
[۷۲۵] ---------- ۲۱۲
[۷۲۶] ---------- ۲۱۲
[۷۲۷] ---------- ۲۱۲
[۷۲۸] ---------- ۲۱۲
[۷۲۹] ---------- ۲۱۲
[۷۳۰] ---------- ۲۱۲
[۷۳۱] ---------- ۲۱۲
[۷۳۲] ---------- ۲۱۲
[۷۳۳] ---------- ۲۱۲
[۷۳۴] ---------- ۲۱۴
[۷۳۵] ---------- ۲۱۴
[۷۳۶] ---------- ۲۱۴
[۷۳۷] ---------- ۲۱۴
[۷۳۸] ---------- ۲۱۴
[۷۳۹] ---------- ۲۱۴
[۷۴۰] ---------- ۲۱۶
[۷۴۱] ---------- ۲۱۶
[۷۴۲] ---------- ۲۱۶
[۷۴۳] ---------- ۲۱۶
[۷۴۴] ---------- ۲۱۶
[۷۴۵] ---------- ۲۱۶
[۷۴۶] ---------- ۲۱۶
[۷۴۷] ---------- ۲۱۸

[۷۴۸] ---------- ۲۱۸
[۷۴۹] ---------- ۲۱۸
[۷۵۰] ---------- ۲۱۸
[۷۵۱] ---------- ۲۱۸
[۷۵۲] ---------- ۲۱۸
[۷۵۳] ---------- ۲۱۸
[۷۵۴] ---------- ۲۲۰
[۷۵۵] ---------- ۲۲۰
[۷۵۶] ---------- ۲۲۰
[۷۵۷] ---------- ۲۲۰
[۷۵۸] ---------- ۲۲۰
[۷۵۹] ---------- ۲۲۰
[۷۶۰] ---------- ۲۲۲
[۷۶۱] ---------- ۲۲۲
[۷۶۲] ---------- ۲۲۲
[۷۶۳] ---------- ۲۲۲
[۷۶۴] ---------- ۲۲۲
[۷۶۵] ---------- ۲۲۲
[۷۶۶] ---------- ۲۲۴
[۷۶۷] ---------- ۲۲۴
[۷۶۸] ---------- ۲۲۴
[۷۶۹] ---------- ۲۲۴
[۷۷۰] ---------- ۲۲۴
[۷۷۱] ---------- ۲۲۴
[۷۷۲] ---------- ۲۲۶
[۷۷۳] ---------- ۲۲۶

[۷۷۴] ---- ۲۲۶
[۷۷۵] ---- ۲۲۶
[۷۷۶] ---- ۲۲۶
[۷۷۷] ---- ۲۲۶
[۷۷۸] ---- ۲۲۸
[۷۷۹] ---- ۲۲۸
[۷۸۰] ---- ۲۲۸
[۷۸۱] ---- ۲۲۸
[۷۸۲] ---- ۲۲۸
[۷۸۳] ---- ۲۲۸
[۷۸۴] ---- ۲۳۰
[۷۸۵] ---- ۲۳۰
[۷۸۶] ---- ۲۳۰
[۷۸۷] ---- ۲۳۰
[۷۸۸] ---- ۲۳۰
[۷۸۹] ---- ۲۳۰
[۷۹۰] ---- ۲۳۲
[۷۹۱] ---- ۲۳۲
[۷۹۲] ---- ۲۳۲
[۷۹۳] ---- ۲۳۲
[۷۹۴] ---- ۲۳۲
[۷۹۵] ---- ۲۳۲
[۷۹۶] ---- ۲۳۲
[۷۹۷] ---- ۲۳۲
[۷۹۸] ---- ۲۳۲
[۷۹۹] ---- ۲۳۴

[۸۰۰] ---------- ۲۳۴
[۸۰۱] ---------- ۲۳۴
[۸۰۲] ---------- ۲۳۴
[۸۰۳] ---------- ۲۳۴
[۸۰۴] ---------- ۲۳۴
[۸۰۵] ---------- ۲۳۴
[۸۰۶] ---------- ۲۳۴
[۸۰۷] ---------- ۲۳۶
[۸۰۸] ---------- ۲۳۶
[۸۰۹] ---------- ۲۳۶
[۸۱۰] ---------- ۲۳۶
[۸۱۱] ---------- ۲۳۶
[۸۱۲] ---------- ۲۳۶
[۸۱۳] ---------- ۲۳۶
[۸۱۴] ---------- ۲۳۶
[۸۱۵] ---------- ۲۳۶
[۸۱۶] ---------- ۲۳۶
[۸۱۷] ---------- ۲۳۶
[۸۱۸] ---------- ۲۳۷
[۸۱۹] ---------- ۲۳۷
[۸۲۰] ---------- ۲۳۷
[۸۲۱] ---------- ۲۳۸
[۸۲۲] ---------- ۲۳۸
[۸۲۳] ---------- ۲۳۸
[۸۲۴] ---------- ۲۳۸
[۸۲۵] ---------- ۲۳۸

[۸۲۶] ---- ۲۳۸
[۸۲۷] ---- ۲۳۸
[۸۲۸] ---- ۲۳۸
[۸۲۹] ---- ۲۴۰
[۸۳۰] ---- ۲۴۰
[۸۳۱] ---- ۲۴۰
[۸۳۲] ---- ۲۴۰
[۸۳۳] ---- ۲۴۰
[۸۳۴] ---- ۲۴۰
[۸۳۵] ---- ۲۴۰
[۸۳۶] ---- ۲۴۰
[۸۳۷] ---- ۲۴۰
[۸۳۸] ---- ۲۴۲
[۸۳۹] ---- ۲۴۲
[۸۴۰] ---- ۲۴۲
[۸۴۱] ---- ۲۴۲
[۸۴۲] ---- ۲۴۲
[۸۴۳] ---- ۲۴۲
[۸۴۴] ---- ۲۴۲
[۸۴۵] ---- ۲۴۲
[۸۴۶] ---- ۲۴۲
[۸۴۷] ---- ۲۴۲
[۸۴۸] ---- ۲۴۴
[۸۴۹] ---- ۲۴۴
[۸۵۰] ---- ۲۴۴
[۸۵۱] ---- ۲۴۴

[۸۵۲] ---------- ۲۴۴
[۸۵۳] ---------- ۲۴۴
[۸۵۴] ---------- ۲۴۴
[۸۵۵] ---------- ۲۴۶
[۸۵۶] ---------- ۲۴۶
[۸۵۷] ---------- ۲۴۶
[۸۵۸] ---------- ۲۴۶
[۸۵۹] ---------- ۲۴۶
[۸۶۰] ---------- ۲۴۶
[۸۶۱] ---------- ۲۴۶
[۸۶۲] ---------- ۲۴۶
[۸۶۳] ---------- ۲۴۶
[۸۶۴] ---------- ۲۴۸
[۸۶۵] ---------- ۲۴۸
[۸۶۶] ---------- ۲۴۸
[۸۶۷] ---------- ۲۴۸
[۸۶۸] ---------- ۲۴۸
[۸۶۹] ---------- ۲۴۸
[۸۷۰] ---------- ۲۴۸
[۸۷۱] ---------- ۲۴۸
[۸۷۲] ---------- ۲۴۸
[۸۷۳] ---------- ۲۵۰
[۸۷۴] ---------- ۲۵۰
[۸۷۵] ---------- ۲۵۰
[۸۷۶] ---------- ۲۵۰
[۸۷۷] ---------- ۲۵۰

[۸۷۸] ---------- ۲۵۰
[۸۷۹] ---------- ۲۵۰
[۸۸۰] ---------- ۲۵۲
[۸۸۱] ---------- ۲۵۲
[۸۸۲] ---------- ۲۵۲
[۸۸۳] ---------- ۲۵۲
[۸۸۴] ---------- ۲۵۲
[۸۸۵] ---------- ۲۵۲
[۸۸۶] ---------- ۲۵۲
[۸۸۷] ---------- ۲۵۲
[۸۸۸] ---------- ۲۵۴
[۸۸۹] ---------- ۲۵۴
[۸۹۰] ---------- ۲۵۴
[۸۹۱] ---------- ۲۵۴
[۸۹۲] ---------- ۲۵۴
[۸۹۳] ---------- ۲۵۴
[۸۹۴] ---------- ۲۵۴
[۸۹۵] ---------- ۲۵۴
[۸۹۶] ---------- ۲۵۶
[۸۹۷] ---------- ۲۵۶
[۸۹۸] ---------- ۲۵۶
[۸۹۹] ---------- ۲۵۶
[۹۰۰] ---------- ۲۵۶
[۹۰۱] ---------- ۲۵۶
[۹۰۲] ---------- ۲۵۶
[۹۰۳] ---------- ۲۵۸

[۹۰۴] ۲۵۸
[۹۰۵] ۲۵۸
[۹۰۶] ۲۵۸
[۹۰۷] ۲۵۸
[۹۰۸] ۲۵۸
[۹۰۹] ۲۵۸
[۹۱۰] ۲۵۸
[۹۱۱] ۲۵۸
[۹۱۲] ۲۶۰
[۹۱۳] ۲۶۰
[۹۱۴] ۲۶۰
[۹۱۵] ۲۶۰
[۹۱۶] ۲۶۰
[۹۱۷] ۲۶۰
[۹۱۸] ۲۶۰
[۹۱۹] ۲۶۰
[۹۲۰] ۲۶۰
[۹۲۱] ۲۶۲
[۹۲۲] ۲۶۲
[۹۲۳] ۲۶۲
[۹۲۴] ۲۶۲
[۹۲۵] ۲۶۲
[۹۲۶] ۲۶۲
[۹۲۷] ۲۶۲
[۹۲۸] ۲۶۲
[۹۲۹] ۲۶۴

[۹۳۰] ---------- ۲۶۴
[۹۳۱] ---------- ۲۶۴
[۹۳۲] ---------- ۲۶۴
[۹۳۳] ---------- ۲۶۴
[۹۳۴] ---------- ۲۶۴
[۹۳۵] ---------- ۲۶۴
[۹۳۶] ---------- ۲۶۴
[۹۳۷] ---------- ۲۶۴
[۹۳۸] ---------- ۲۶۵
[۹۳۹] ---------- ۲۶۶
[۹۴۰] ---------- ۲۶۶
[۹۴۱] ---------- ۲۶۶
[۹۴۲] ---------- ۲۶۶
[۹۴۳] ---------- ۲۶۶
[۹۴۴] ---------- ۲۶۶
[۹۴۵] ---------- ۲۶۶
[۹۴۶] ---------- ۲۶۶
[۹۴۷] ---------- ۲۶۸
[۹۴۸] ---------- ۲۶۸
[۹۴۹] ---------- ۲۶۸
[۹۵۰] ---------- ۲۶۸
[۹۵۱] ---------- ۲۶۸
[۹۵۲] ---------- ۲۶۸
[۹۵۳] ---------- ۲۶۸
[۹۵۴] ---------- ۲۶۸
[۹۵۵] ---------- ۲۶۸

[۹۵۶] ---------- ۲۷۰
[۹۵۷] ---------- ۲۷۰
[۹۵۸] ---------- ۲۷۰
[۹۵۹] ---------- ۲۷۰
[۹۶۰] ---------- ۲۷۰
[۹۶۱] ---------- ۲۷۰
[۹۶۲] ---------- ۲۷۰
[۹۶۳] ---------- ۲۷۰
[۹۶۴] ---------- ۲۷۰
[۹۶۵] ---------- ۲۷۲
[۹۶۶] ---------- ۲۷۲
[۹۶۷] ---------- ۲۷۲
[۹۶۸] ---------- ۲۷۲
[۹۶۹] ---------- ۲۷۲
[۹۷۰] ---------- ۲۷۲
[۹۷۱] ---------- ۲۷۲
[۹۷۲] ---------- ۲۷۲
[۹۷۳] ---------- ۲۷۲
[۹۷۴] ---------- ۲۷۴
[۹۷۵] ---------- ۲۷۴
[۹۷۶] ---------- ۲۷۴
[۹۷۷] ---------- ۲۷۴
[۹۷۸] ---------- ۲۷۴
[۹۷۹] ---------- ۲۷۴
[۹۸۰] ---------- ۲۷۴
[۹۸۱] ---------- ۲۷۶

[۹۸۲] ---------- ۲۷۶
[۹۸۳] ---------- ۲۷۶
[۹۸۴] ---------- ۲۷۶
[۹۸۵] ---------- ۲۷۶
[۹۸۶] ---------- ۲۷۶
[۹۸۷] ---------- ۲۷۶
[۹۸۸] ---------- ۲۷۶
[۹۸۹] ---------- ۲۷۶
[۹۹۰] ---------- ۲۷۶
[۹۹۱] ---------- ۲۷۸
[۹۹۲] ---------- ۲۷۸
[۹۹۳] ---------- ۲۷۸
[۹۹۴] ---------- ۲۷۸
[۹۹۵] ---------- ۲۷۸
[۹۹۶] ---------- ۲۷۸
[۹۹۷] ---------- ۲۷۸
[۹۹۸] ---------- ۲۸۰
[۹۹۹] ---------- ۲۸۰
[۱۰۰۰] ---------- ۲۸۰
[۱۰۰۱] ---------- ۲۸۰
[۱۰۰۲] ---------- ۲۸۰
[۱۰۰۳] ---------- ۲۸۰
[۱۰۰۴] ---------- ۲۸۰
[۱۰۰۵] ---------- ۲۸۰
[۱۰۰۶] ---------- ۲۸۲
[۱۰۰۷] ---------- ۲۸۲

[۱۰۰۸] ---------- ۲۸۲
[۱۰۰۹] ---------- ۲۸۲
[۱۰۱۰] ---------- ۲۸۲
[۱۰۱۱] ---------- ۲۸۴
[۱۰۱۲] ---------- ۲۸۴
[۱۰۱۳] ---------- ۲۸۴
[۱۰۱۴] ---------- ۲۸۴
[۱۰۱۵] ---------- ۲۸۴
[۱۰۱۶] ---------- ۲۸۴
[۱۰۱۷] ---------- ۲۸۴
[۱۰۱۸] ---------- ۲۸۴
[۱۰۱۹] ---------- ۲۸۶
[۱۰۲۰] ---------- ۲۸۶
[۱۰۲۱] ---------- ۲۸۶
[۱۰۲۲] ---------- ۲۸۶
[۱۰۲۳] ---------- ۲۸۶
[۱۰۲۴] ---------- ۲۸۶
[۱۰۲۵] ---------- ۲۸۶
[۱۰۲۶] ---------- ۲۸۶
[۱۰۲۷] ---------- ۲۸۸
[۱۰۲۸] ---------- ۲۸۸
[۱۰۲۹] ---------- ۲۸۸
[۱۰۳۰] ---------- ۲۸۸
[۱۰۳۱] ---------- ۲۸۸
[۱۰۳۲] ---------- ۲۸۸
[۱۰۳۳] ---------- ۲۸۸

[۱۰۳۴] -------------------- ۲۹۰

[۱۰۳۵] -------------------- ۲۹۰

[۱۰۳۶] -------------------- ۲۹۰

[۱۰۳۷] -------------------- ۲۹۰

[۱۰۳۸] -------------------- ۲۹۰

[۱۰۳۹] -------------------- ۲۹۰

[۱۰۴۰] -------------------- ۲۹۰

[۱۰۴۱] -------------------- ۲۹۰

[۱۰۴۲] -------------------- ۲۹۲

[۱۰۴۳] -------------------- ۲۹۲

[۱۰۴۴] -------------------- ۲۹۲

[۱۰۴۵] -------------------- ۲۹۲

[۱۰۴۶] -------------------- ۲۹۲

[۱۰۴۷] -------------------- ۲۹۲

[۱۰۴۸] -------------------- ۲۹۲

[۱۰۴۹] -------------------- ۲۹۲

[۱۰۵۰] -------------------- ۲۹۲

[۱۰۵۱] -------------------- ۲۹۴

[۱۰۵۲] -------------------- ۲۹۴

[۱۰۵۳] -------------------- ۲۹۴

[۱۰۵۴] -------------------- ۲۹۴

[۱۰۵۵] -------------------- ۲۹۴

[۱۰۵۶] -------------------- ۲۹۴

[۱۰۵۷] -------------------- ۲۹۴

[۱۰۵۸] -------------------- ۲۹۶

[۱۰۵۹] -------------------- ۲۹۶

[۱۰۶۰] ---------- ۲۹۶
[۱۰۶۱] ---------- ۲۹۶
[۱۰۶۲] ---------- ۲۹۶
[۱۰۶۳] ---------- ۲۹۸
[۱۰۶۴] ---------- ۲۹۸
[۱۰۶۵] ---------- ۲۹۸
[۱۰۶۶] ---------- ۲۹۸
[۱۰۶۷] ---------- ۲۹۸
[۱۰۶۸] ---------- ۲۹۸
[۱۰۶۹] ---------- ۲۹۸
[۱۰۷۰] ---------- ۲۹۸
[۱۰۷۱] ---------- ۲۹۸
[۱۰۷۲] ---------- ۲۹۸
[۱۰۷۳] ---------- ۳۰۰
[۱۰۷۴] ---------- ۳۰۰
[۱۰۷۵] ---------- ۳۰۰
[۱۰۷۶] ---------- ۳۰۰
[۱۰۷۷] ---------- ۳۰۰
[۱۰۷۸] ---------- ۳۰۰
[۱۰۷۹] ---------- ۳۰۰
[۱۰۸۰] ---------- ۳۰۰
[۱۰۸۱] ---------- ۳۰۲
[۱۰۸۲] ---------- ۳۰۲
[۱۰۸۳] ---------- ۳۰۲
[۱۰۸۴] ---------- ۳۰۲
[۱۰۸۵] ---------- ۳۰۲

[۱۰۸۶] ---------- ۳۰۲
[۱۰۸۷] ---------- ۳۰۲
[۱۰۸۸] ---------- ۳۰۲
[۱۰۸۹] ---------- ۳۰۲
[۱۰۹۰] ---------- ۳۰۲
[۱۰۹۱] ---------- ۳۰۳
[۱۰۹۲] ---------- ۳۰۴
[۱۰۹۳] ---------- ۳۰۴
[۱۰۹۴] ---------- ۳۰۴
[۱۰۹۵] ---------- ۳۰۴
[۱۰۹۶] ---------- ۳۰۴
[۱۰۹۷] ---------- ۳۰۴
[۱۰۹۸] ---------- ۳۰۶
[۱۰۹۹] ---------- ۳۰۶
[۱۱۰۰] ---------- ۳۰۶
[۱۱۰۱] ---------- ۳۰۶
[۱۱۰۲] ---------- ۳۰۶
[۱۱۰۳] ---------- ۳۰۶
[۱۱۰۴] ---------- ۳۰۸
[۱۱۰۵] ---------- ۳۰۸
[۱۱۰۶] ---------- ۳۰۸
[۱۱۰۷] ---------- ۳۰۸
[۱۱۰۸] ---------- ۳۰۸
[۱۱۰۹] ---------- ۳۰۸
[۱۱۱۰] ---------- ۳۰۸
[۱۱۱۱] ---------- ۳۰۸

[۱۱۱۲] ---------- ۳۱۰
[۱۱۱۳] ---------- ۳۱۰
[۱۱۱۴] ---------- ۳۱۰
[۱۱۱۵] ---------- ۳۱۰
[۱۱۱۶] ---------- ۳۱۱
[۱۱۱۷] ---------- ۳۱۱
[۱۱۱۸] ---------- ۳۱۱
[۱۱۱۹] ---------- ۳۱۱
[۱۱۲۰] ---------- ۳۱۱
[۱۱۲۱] ---------- ۳۱۱
[۱۱۲۲] ---------- ۳۱۱
[۱۱۲۳] ---------- ۳۱۳
[۱۱۲۴] ---------- ۳۱۳
[۱۱۲۵] ---------- ۳۱۳
[۱۱۲۶] ---------- ۳۱۳
[۱۱۲۷] ---------- ۳۱۳
[۱۱۲۸] ---------- ۳۱۳
[۱۱۲۹] ---------- ۳۱۳
[۱۱۳۰] ---------- ۳۱۳
[۱۱۳۱] ---------- ۳۱۳
[۱۱۳۲] ---------- ۳۱۳
[۱۱۳۳] ---------- ۳۱۴
[۱۱۳۴] ---------- ۳۱۴
[۱۱۳۵] ---------- ۳۱۴
[۱۱۳۶] ---------- ۳۱۵
[۱۱۳۷] ---------- ۳۱۵

[۱۱۳۸] ---------- ۳۱۵
[۱۱۳۹] ---------- ۳۱۵
[۱۱۴۰] ---------- ۳۱۵
[۱۱۴۱] ---------- ۳۱۵
[۱۱۴۲] ---------- ۳۱۵
[۱۱۴۳] ---------- ۳۱۵
[۱۱۴۴] ---------- ۳۱۵
[۱۱۴۵] ---------- ۳۱۷
[۱۱۴۶] ---------- ۳۱۷
[۱۱۴۷] ---------- ۳۱۷
[۱۱۴۸] ---------- ۳۱۷
[۱۱۴۹] ---------- ۳۱۷
[۱۱۵۰] ---------- ۳۱۷
[۱۱۵۱] ---------- ۳۱۷
[۱۱۵۲] ---------- ۳۱۷
[۱۱۵۳] ---------- ۳۱۹
[۱۱۵۴] ---------- ۳۱۹
[۱۱۵۵] ---------- ۳۱۹
[۱۱۵۶] ---------- ۳۱۹
[۱۱۵۷] ---------- ۳۱۹
[۱۱۵۸] ---------- ۳۱۹
[۱۱۵۹] ---------- ۳۱۹
[۱۱۶۰] ---------- ۳۱۹
[۱۱۶۱] ---------- ۳۱۹
[۱۱۶۲] ---------- ۳۱۹
[۱۱۶۳] ---------- ۳۲۰

[۱۱۶۴] ---------- ۳۲۰

[۱۱۶۵] ---------- ۳۲۱

[۱۱۶۶] ---------- ۳۲۱

[۱۱۶۷] ---------- ۳۲۱

[۱۱۶۸] ---------- ۳۲۱

[۱۱۶۹] ---------- ۳۲۱

[۱۱۷۰] ---------- ۳۲۱

[۱۱۷۱] ---------- ۳۲۱

[۱۱۷۲] ---------- ۳۲۱

[۱۱۷۳] ---------- ۳۲۱

[۱۱۷۴] ---------- ۳۲۱

[۱۱۷۵] ---------- ۳۲۳

[۱۱۷۶] ---------- ۳۲۳

[۱۱۷۷] ---------- ۳۲۳

[۱۱۷۸] ---------- ۳۲۳

[۱۱۷۹] ---------- ۳۲۳

[۱۱۸۰] ---------- ۳۲۳

[۱۹۸۱] ---------- ۳۲۳

[۱۱۸۲] ---------- ۳۲۵

[۱۱۸۳] ---------- ۳۲۵

[۱۱۸۴] ---------- ۳۲۵

[۱۱۸۵] ---------- ۳۲۵

[۱۱۸۶] ---------- ۳۲۵

[۱۱۸۷] ---------- ۳۲۵

[۱۱۸۸] ---------- ۳۲۵

[۱۱۸۹] ---------- ۳۲۵

[۱۱۹۰] ---------- ۳۲۷

[۱۹۹۱] ---------- ۳۲۷

[۱۱۹۲] ---------- ۳۲۷

[۱۱۹۳] ---------- ۳۲۷

[۱۱۹۴] ---------- ۳۲۷

[۱۱۹۵] ---------- ۳۲۷

[۱۹۹۶] ---------- ۳۲۷

[۱۱۹۷] ---------- ۳۲۷

[۱۹۹۸] ---------- ۳۲۷

[۱۱۹۹] ---------- ۳۲۷

[۱۲۰۰] ---------- ۳۲۹

[۱۲۰۱] ---------- ۳۲۹

[۱۲۰۲] ---------- ۳۲۹

[۱۲۰۳] ---------- ۳۲۹

[۱۲۰۴] ---------- ۳۲۹

[۱۲۰۵] ---------- ۳۲۹

[۱۲۰۶] ---------- ۳۲۹

[۱۲۰۷] ---------- ۳۲۹

[۱۲۰۸] ---------- ۳۳۱

[۱۲۰۹] ---------- ۳۳۱

[۱۲۱۰] ---------- ۳۳۱

[۱۲۱۱] ---------- ۳۳۱

[۱۲۱۲] ---------- ۳۳۱

[۱۲۱۳] ---------- ۳۳۱

[۱۲۱۴] ---------- ۳۳۱

[۱۲۱۵] ---------- ۳۳۱

[۱۲۱۶] ---- ۳۳۳
[۱۲۱۷] ---- ۳۳۳
[۱۲۱۸] ---- ۳۳۳
[۱۲۱۹] ---- ۳۳۳
[۱۲۲۰] ---- ۳۳۳
[۱۲۲۱] ---- ۳۳۳
[۱۲۲۲] ---- ۳۳۳
[۱۲۲۳] ---- ۳۳۳
[۱۲۲۴] ---- ۳۳۵
[۱۲۲۵] ---- ۳۳۵
[۱۲۲۶] ---- ۳۳۵
[۱۲۲۷] ---- ۳۳۵
[۱۲۲۸] ---- ۳۳۶
[۱۲۲۹] ---- ۳۳۶
[۱۲۳۰] ---- ۳۳۶
[۱۲۳۱] ---- ۳۳۶
[۱۲۳۲] ---- ۳۳۶
[۱۲۳۳] ---- ۳۳۶
[۱۲۳۴] ---- ۳۳۶
[۱۲۳۵] ---- ۳۳۶
[۱۲۳۶] ---- ۳۳۸
[۱۲۳۷] ---- ۳۳۸
[۱۲۳۸] ---- ۳۳۸
[۱۲۳۹] ---- ۳۳۸
[۱۲۴۰] ---- ۳۳۸
[۱۲۴۱] ---- ۳۳۸

[۱۲۴۲] ---------- ۳۳۸

[۱۲۴۳] ---------- ۳۳۸

[۱۲۴۴] ---------- ۳۳۸

[۱۲۴۵] ---------- ۳۴۰

[۱۲۴۶] ---------- ۳۴۰

[۱۲۴۷] ---------- ۳۴۰

[۱۲۴۸] ---------- ۳۴۰

[۱۲۴۹] ---------- ۳۴۰

[۱۲۵۰] ---------- ۳۴۰

[۱۲۵۱] ---------- ۳۴۰

[۱۲۵۲] ---------- ۳۴۰

[۱۲۵۳] ---------- ۳۴۰

[۱۲۵۴] ---------- ۳۴۲

[۱۲۵۵] ---------- ۳۴۲

[۱۲۵۶] ---------- ۳۴۲

[۱۲۵۷] ---------- ۳۴۲

[۱۲۵۸] ---------- ۳۴۲

[۱۲۵۹] ---------- ۳۴۲

[۱۳۶۰] ---------- ۳۴۲

[۱۲۶۱] ---------- ۳۴۲

[۱۳۶۲] ---------- ۳۴۲

[۱۲۶۳] ---------- ۳۴۲

[۱۲۶۴] ---------- ۳۴۴

[۱۳۶۵] ---------- ۳۴۴

[۱۲۶۶] ---------- ۳۴۴

[۱۲۶۷] ---------- ۳۴۴

[۱۲۶۸] ---------- ۳۴۴
[۱۲۶۹] ---------- ۳۴۴
[۱۲۷۰] ---------- ۳۴۴
[۱۲۷۱] ---------- ۳۴۴
[۱۲۷۲] ---------- ۳۴۶
[۱۲۷۳] ---------- ۳۴۶
[۱۲۷۴] ---------- ۳۴۶
[۱۲۷۵] ---------- ۳۴۶
[۱۲۷۷] ---------- ۳۴۶
[۱۲۷۸] ---------- ۳۴۶
[۱۲۷۹] ---------- ۳۴۶
[۱۲۸۰] ---------- ۳۴۶
[۱۲۸۱] ---------- ۳۴۶
[۱۲۸۲] ---------- ۳۴۷
[۱۲۸۳] ---------- ۳۴۸
[۱۲۸۴] ---------- ۳۴۸
[۱۲۸۵] ---------- ۳۴۸
[۱۲۸۶] ---------- ۳۴۸
[۱۳۸۷] ---------- ۳۴۸
[۱۲۸۸] ---------- ۳۴۸
[۱۲۸۹] ---------- ۳۴۸
[۱۲۹۰] ---------- ۳۴۸
[۱۲۹۱] ---------- ۳۵۰
[۱۲۹۲] ---------- ۳۵۰
[۱۲۹۳] ---------- ۳۵۰
[۱۲۹۴] ---------- ۳۵۰

[۱۲۹۵] ---------- ۳۵۰
[۱۲۹۶] ---------- ۳۵۰
[۱۲۹۷] ---------- ۳۵۰
[۱۲۹۸] ---------- ۳۵۰
[۱۲۹۹] ---------- ۳۵۰
[۱۳۰۰] ---------- ۳۵۰
[۱۳۰۱] ---------- ۳۵۱
[۱۳۰۲] ---------- ۳۵۲
[۱۳۰۳] ---------- ۳۵۲
[۱۳۰۴] ---------- ۳۵۲
[۱۳۰۵] ---------- ۳۵۲
[۱۳۰۶] ---------- ۳۵۲
[۱۳۰۷] ---------- ۳۵۲
[۱۳۰۸] ---------- ۳۵۲
[۱۳۰۹] ---------- ۳۵۲
[۱۳۱۰] ---------- ۳۵۴
[۱۳۱۱] ---------- ۳۵۴
[۱۳۱۲] ---------- ۳۵۴
[۱۳۱۳] ---------- ۳۵۴
[۱۳۱۴] ---------- ۳۵۴
[۱۳۱۵] ---------- ۳۵۴
[۱۳۱۶] ---------- ۳۵۴
[۱۳۱۷] ---------- ۳۵۴
[۱۳۱۸] ---------- ۳۵۴
[۱۳۱۹] ---------- ۳۵۴
[۱۳۲۰] ---------- ۳۵۵

[١٣٢١] ---------- ٣٥٦
[١٣٢٢] ---------- ٣٥٦
[١٣٢٣] ---------- ٣٥٦
[١٣٢٤] ---------- ٣٥٦
[١٣٢٥] ---------- ٣٥٦
[١٣٢٦] ---------- ٣٥٦
[١٣٢٧] ---------- ٣٥٦
[١٣٢٨] ---------- ٣٥٦
[١٣٢٩] ---------- ٣٥٦
[١٣٣٠] ---------- ٣٥٦
[١٣٣١] ---------- ٣٥٦
[١٣٣٢] ---------- ٣٥٧
[١٣٣٣] ---------- ٣٥٧
[١٣٣٤] ---------- ٣٥٧
[١٣٣٥] ---------- ٣٥٨
[١٣٣٦] ---------- ٣٥٨
[١٣٣٧] ---------- ٣٥٨
[١٣٣٨] ---------- ٣٥٨
[١٣٣٩] ---------- ٣٥٨
[١٣٤٠] ---------- ٣٥٨
[١٣٤١] ---------- ٣٥٨
[١٣٤٢] ---------- ٣٥٨
[١٣٤٤] ---------- ٣٥٨
[١٣٤٥] ---------- ٣٦٠
[١٣٤٦] ---------- ٣٦٠
[١٣٤٧] ---------- ٣٦٠

[۱۳۴۸] ---------- ۳۶۰
[۱۳۴۹] ---------- ۳۶۰
[۱۳۵۰] ---------- ۳۶۰
[۱۳۵۱] ---------- ۳۶۰
[۱۳۵۲] ---------- ۳۶۰
[۱۳۵۳] ---------- ۳۶۰
[۱۳۵۴] ---------- ۳۶۲
[۱۳۵۵] ---------- ۳۶۲
[۱۳۵۶] ---------- ۳۶۲
[۱۳۵۷] ---------- ۳۶۲
[۱۳۵۸] ---------- ۳۶۲
[۱۳۵۹] ---------- ۳۶۲
[۱۳۶۰] ---------- ۳۶۲
[۱۳۶۱] ---------- ۳۶۴
[۱۳۶۲] ---------- ۳۶۴
[۱۳۶۳] ---------- ۳۶۴
[۱۳۶۴] ---------- ۳۶۴
[۱۳۶۵] ---------- ۳۶۴
[۱۳۶۶] ---------- ۳۶۵
[۱۳۶۷] ---------- ۳۶۵
[۱۳۶۸] ---------- ۳۶۵
[۱۳۶۹] ---------- ۳۶۵
[۱۳۷۰] ---------- ۳۶۵
[۱۳۷۱] ---------- ۳۶۵
[۱۳۷۲] ---------- ۳۶۵
[۱۳۷۳] ---------- ۳۶۵

[۱۳۷۴] ---- ۳۶۷
[۱۳۷۵] ---- ۳۶۷
[۱۳۷۶] ---- ۳۶۷
[۱۳۷۷] ---- ۳۶۷
[۱۳۷۸] ---- ۳۶۷
[۱۳۷۹] ---- ۳۶۷
تعریف مرکز ---- ۳۶۹

موسوعه الأمام علی علیه السلام : قسم أطراف الأحادیث المجلد ۱

اشاره

موسوعه الأمام علی بن أبی طالب

الجزء الأول

«قسم أطراف الأحادیث»

«حرف الألف»

السید علی عاشور

ناشر دار نضیر عبود

ص: ۱

اشاره

بسم الله الرحمن الرحيم

EDITO CREPS INTERNATIONAL

http/www.editocreps.com.lb

E-mail: creps@editocreps.com.lb

Beirut - Lebanon

جميع حقوق النشر والطبع والإقتباس محفوظه فى جميع أنحاء العالم

لا- يجوز نشر أى جزء من هذا الكتاب أو اختزان مادته بطريقه الاسترجاع، أو نقله، على أى نحو، أو بأى طريقه سواء أكانت «الكترونيه» أو «ميكانيكيه»، أو بالتصوير،

أو بالتسجيل أو خلاف ذلك. إلا بموافقه كتابيه من الناشر ومقدماً .

EDITO CREPS INTERNATIONAL

All rights reserved. No part of this book may be reproduced or be transmitted in any form by any means, electronic, mechanical, or otherwise, whether now or hereafter devised, including photocopying, recording, or any information storage and retrieval system without express written nrior permission from the publisher.

ص: ٢

تمهید:

یعتبر أمیر المؤمنین علی بن أبی طالب علیه السلام الأکثر أحادیثاً من بین أهل البیت علیهم السلام وفی مختلف المجالات العلمیه التی یحتاجها العالم والطالب والمثقف، بل وکل طالب حاجه مهما کانت، لذا أحببنا إنشاء موسوعه تظم بعض أطراف أحادیث أمیر المؤمنین علیه السلام وتنظیمها علی الأحرف الأبجدیه من الألف الی الیاء، لیسهل علی القاریء والمتتبع إیجاد الحدیث الذی یرغب به أو یسأل عنه .

وقمنا بوضع بعض الأبحاث المتعلقه بأمیر المؤمنین علیه السلام منها ما یتعلق بسیرته علیه السلام وما جری علیه فی عهد الرسول صلی الله علیه وآله وبعده، ومنها ما یتعلق بالقصص التی جرت معه علیه السلام، ومنها ما یتعلق بإخباراتهعلیه السلام بالغیب وما یحصل فی مستقبل الزمان، ومنها ما یتعلق بعلمه علیه السلام الغزیر، ومنها ما یتعلق بمواعظه علیه السلام، وآخرها ما یتعلق بقضائه علیه السلام.

نسأل الله تعالی أن ینفعنا بهذا الکتاب یوم القیامه، ونشکر کل من قدم لنا المساعده فی إنجاز هذه الموسوعه.

والحمد لله رب العالمین .

ص: ۳

الألف

[۱]

[۱] - آثَروا عاجِلًا وَأَخَّروا آجِلًا، وتَرَكوا صافِياً، وشَرِبوا آجِناً، كَأَنّي أَنْظُرُ إِلى فاسِقِهِم وقَد صَحِبَ الْمُنْكَرَ فَأَلِفَهُ (۱). فيمَن تَرَكوا أهلَ البيتِ ـــ.

[۲]

[۲] - آخر أربعاء فی الشهر وهو المحاق، وفيه قتل قابيل هابيل أخاه إلى أن قال عليه السلام: ويوم الأربعاء عقروا الناقه . لما قيل له: أخبرنی عن يوم الاربعاء وتطيرنا منه وثقله وأی أربعاء هو ؟(۲)

[۳]

[۳] - آفه الأعمال عجز العمال(۳).

[۴]

[۴] - آفهُ الأملِ الأجلُ (۴).

[۵]

[۵] - آفه الإيمان الشرك (۵).

[۶]

[۶] - آفهُ الجُندِ مُخالَفهُ القادهِ (۶).

[۷]

[۷] - آفهُ الحَزمِ فَوتُ الأمرِ (۷).

[۸]

[۸] - آفهُ الحِلمِ الذُّلُّ (۸).

[۹]

[۹] - آفهُ الدِّينِ سُوءُ الظنِّ (۹).

۱- شرح نهج البلاغه لابن أبی الحدید : ۸۸/۹ .

۲- عیون الأخبار : ۱۹۳/۱ /ب ۲۴ ح ۱.

۳- غرر الحکم :ح ۳۹۵۸.

۴- غرر الحکم : ۳۹۷۰.

۵- غرر الحکم: ح ۳۹۱۵.

۶- غرر الحکم : ۳۹۳۲.

۷- غرر الحکم :۳۹۶۱.

۸- غرر الحکم : ۲۸۳۳، ۳۹۹۰، ۴۱۷۸.

۹- غرر الحکم : ۳۹۲۴.

[۱۰]

[۱۰] - آفَهُ الرئاسهِ الفَخرُ(۱) .

[۱۱]

[۱۱] - آفه الرياضه غلبه العاده .

[۱۲]

[۱۲] - آفَهُ الزُّعَماءِ ضَعفُ السِّياسَهِ (۲).

[۱۳]

[۱۳] - آفَهُ الشَّجاعَهِ إضاعَهُ الحَزمِ .

[۱۴]

[۱۴] - آفه الطلب عدم النجاح (۳).

[۱۵]

[۱۵] - آفَهُ العَطاءِ المَطلُ (۴).

[۱۶]

[۱۶] - آفَهُ العَقلِ الهَوى (۵).

[۱۷]

[۱۷] - آفهُ العُلَماءِ حُبُّ الرِّياسَهِ (۶).

[۱۸]

[۱۸] - آفهُ العِلمِ تَركُ العَمَلِ بِهِ (۷) .

[۱۹]

[۱۹] - آفه العهود قلّه الرعايه (۸).

[۲۰]

[۲۰] - آفَهُ الفُقَهاءِ عَدَمُ الصِّيانَهِ (۹).

[۲۱]

[۲۱] - آفهُ القُدرَهِ مَنعُ الإحسانِ (۱۰).

[۲۲]

[۲۲] - آفهُ القُضاهِ الطَّمَعُ .

ص: ۶

۱- غرر الحکم : ۳۹۵۰ .

۲- غرر الحکم : ۳۹۳۱.

۳- غرر الحکم: ح۳۹۴۴.

۴- غرر الحکم : ۳۹۴۱.

۵- غرر الحکم : ۳۹۲۵.

۶- غرر الحکم : ۳۹۳۰.

۷- غرر الحکم : ۳۹۴۸.

۸- غرر الحکم :ح ۳۹۴۶.

۹- غرر الحکم : ۳۹۶۳.

۱۰- غرر الحکم : ۳۹۵۵.

[۲۳]

[۲۳] - آفَهُ القَوِیِّ استِضعافُ الخَصمِ(۱).

[۲۴]

[۲۴] - آفهُ الکلامِ الإطالهُ (۲).

[۲۵]

[۲۵] - آفَهُ الُّلبِّ العُجبُ (۳).

[۲۶]

[۲۶] - آفهُ المُلْکِ ضَعْفُ الحِمایهِ (۴).

[۲۷]

[۲۷] - آفهُ النُّجْحِ الکَسَلُ (۵).

[۲۸]

[۲۸] - آفَهُ الوَرَعِ قِلَّهُ القَناعهِ (۶).

[۲۹]

[۲۹] - آفه الوزراء خبث السریره (۷).

[۳۰]

[۳۰] - آکل الربا ومؤکله وکاتبه وشاهده فیه سواء (۸).

[۳۱]

[۳۱] - آلهُ البَلاغهِ قلبٌ عَقولٌ ولِسانٌ قائلٌ (۹).

[۳۲]

[۳۲] - الَهُ الرئاسهِ سَعَهُ الصَّدرِ (۱۰).

[۳۳]

[۳۳] - آهِ مِن قِلَّهِ الزادِ ، وطُولِ الطَّريقِ ، وبُعدِ السَّفَرِ، وعَظيمِ المَورِدِ !(۱۱)

[۳۴]

[۳۴] - الآخرهُ دارُ مُسْتَقرِّكُم ، فجَهِّزوا إلَيها ما يَبقى لَكُم (۱۲).

ص: ۷

۱- غرر الحكم : ۳۹۳۸، ۳۹۳۹.

۲- غرر الحكم :۳۹۶۶.

۳- غرر الحكم :۳۹۵۶.

۴- غرر الحكم : ۳۹۴۷.

۵- غرر الحكم : ۳۹۶۸.

۶- غرر الحكم : ۳۹۳۵.

۷- غرر الحكم :ح ۳۹۲۹.

۸- الكافى: ۱۴۴/۵ ح ۲.

۹- غرر الحكم : ۱۴۹۳.

۱۰- نهج البلاغه : الحكمه ۱۷۶.

۱۱- نهج البلاغه : الحكمه ۷۷.

۱۲- غرر الحكم : ۲۰۵۰.

[۳۵]

[۳۵] – الآدابُ تَلْقيحُ الأفْهامِ ونَتائِجُ الأذْهانِ (۱).

[۳۶]

[۳۶] – الآمالُ لا تَنْتَهى (۲).

[۳۷]

[۳۷] – الآمال مطايا؛ و ربما حَسِرتْ، و نَقِبَت أخفافُها. (۳)

[۳۸]

[۳۸] – أبالله تستطيع أم مع الله أم من دون الله تستطيع. (۴)

[۳۹]

[۳۹] – إبتداءُ الصنيعه نافلهٌ، و رَبُّها (۵) فريضهٌ .(۶) فريضهٌ.(۷)

[۴۰]

[۴۰] – أبخَلُ الناسِ بمالِهِ أجودهم بعِرْضه. (۸)

[۴۱]

[۴۱] – أبخَلُ النّاسِ مَن بَخِلَ على نفسِهِ بمالِهِ وخلّفَهُ لِوُراثِهِ (۹).

[۴۲]

[۴۲] – إبـدَأْ قَبلَ نَظَرِکَ فى ذلک بالإستِعانَه بإلهِک ، والرَّغبَهِ إلَيهِ فى تَوفيقِکَ ، وتَرکِ كُلِّ شائبهٍ (۱۰) أولَجَتکَ فى شُبهَهٍ ، أو أسلَمَتکَ إلى ضَلالَهٍ (۱۱). فى وَصيَّتِهِ لابنِهِ الحسَنِ عليه السلام فى الاجتِنابِ عنِ الشُّبُهاتِ .

[۴۳]

[۴۳] – إبْدَؤوا بِالمِلْحِ فِى أوَّلِ طَعَامِكُمْ ، فَلَوْيَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِى المِلْحِ لاخْتَارُوهُ عَلَى التِّرْيَاقِ الْمجَرَّبِ(۱۲) .

ص: ۸

۱– البحار : ۷۵/ ۶۸ / ۸.

٢- غرر الحكم : ٦٣٩.

٣- شرح النهج لابن أبی الحديد:٢٠ / ٣٠٧.

٤- التوحيد: ب ٥٦ /ح ٢٣ / ٣٥٣.

٥-

٦- ربها: أی جمعها.

٧- شرح النهج لابن أبی الحديد: ٢٠/ ٢٩٠ .

٨- شرح النهج لابن أبی الحديد: ٢٠/ ٣٢٨.

٩-

١٠- الشائبه : مايشوب الفكر من شكّ وحيره . أولجتك : أدخلتك . (كما فی هامش نهج البلاغه ضبط الدكتور صبحی الصالح).

١١- نهج البلاغه : الكتاب ٣١.

١٢- وسائل الشيعه : (١٦ /٤٨٤/ ٥ ، انظر أيضاً : ص ٤٧٩ باب ٥٦ و ص ٤٨٢ باب ٥٧) و ١٦/ ٥٢٠ / ٣ ، انظر أيضاً : ص ٥١٩ باب ٩٥.

[۴۴]

[۴۴] - إبذلْ لصدِيقکَ مالکَ، ولمعرفتکَ رِفْدَکَ و محضَرَکَ، و للعامّهِ بِشرَکَ وتحنُّنکَ، و لعدُوّکَ عدْلَکَ و إنصافکَ، و اضْنُنْ بدِینکَ و عِرْضِکَ عن کلّ أحد.(۱)

[۴۵]

[۴۵] - إبذل مالک لِمَن بذل لک وجهه فإنّ بذل الوجه لایوازیه شیء (۲).

[۴۶]

[۴۶] – أبصرُ الناس لعوَار النَّاس المعورُ.(۳)

[۴۷]

[۴۷] – أبْصَرُ النّاسِ مَن أبْصَرَ عُیوبَهُ وأقْلَعَ عن ذُنوبِهِ (۴).

[۴۸]

[۴۸] - أبصَرَ رسولُ اللهِ رجُلًا لَهُ وَلَدانِ فقَبّلَ أحَدَهُما وترَکَ الآخَرَ، فقال صلی الله علیه وآله : فَهَلّا واسَیتَ بَینَهُما ؟!(۵)

[۴۹]

[۴۹] - أبعَدُ الخَلائقِ مِن اللهِ تعالی البَخیلُ الغَنیُّ (۶).

[۵۰]

[۵۰]. أبعد الناس سفراً مَن کان فی طلب صدیقٍ یَرْضاه. (۷)

[۵۱]

[۵۱] - أبعَدُ الهِمَمِ أقرَبُها مِن الکَرَمِ (۸).

[۵۲]

[۵۲] - أبعد ما یکون العبدُ من الله إذا کان هَمَّه بطنُه و فَرْجُه. (۹)

[۵۳]

[۵۳] - أبغَضُ الخَلائقِ إلی اللهِ الشَّیخُ الزّانِ (۱۰).

[۵۴]

[۵۴] - أبغَضُ الخَلائقِ إلى اللهِ المُغْتابُ (۱۱).

ص: ۹

۱- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۱۲.

۲- غرر الحکم :ح ۲۴۶۹.

۳- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۹۱.

۴- غرر الحکم :۳۰۶۱.

۵- البحار : ۷۴ /۸۴ / ۹۴.

۶- غرر الحکم : ۳۱۶۲.

۷- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۰۲.

۸- غررالحکم : ۲۹۶۲.

۹- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ /۲۶۲.

۱۰- غرر الحکم : ۳۱۱۹.

۱۱- غرر الحکم : ۳۱۲۸.

[۵۵]

[۵۵] – أبغَضُ الخَلائقِ إلى اللهِ تعالى الجاهلُ لأنّه حرمه ما منَّ به على خلقه وهو العقل (۱).

[۵۶]

[۵۶]. أبغَضُ العِبادِ إلى اللهِ سبحانه العالِمُ المُتَجَبِّرُ (۲).

[۵۷]

[۵۷] – أبْقِ لِرِضاكَ مِنْ غَضَبِكَ، و إذا طِرْتَ فَقَعْ قَرِيباً. (۳)

[۵۸]

[۵۸] – أبلَغُ البَلاغهِ ما سَهُلَ فی الصَّوابِ مَجازُهُ وحَسُنَ إيجازُهُ (۴).

[۵۹]

[۵۹] – أبلَغُ العِظاتِ الإعتِبارُ بِمَصارعِ الأمواتِ (۵).

[۶۰]

[۶۰] – أبلَغُ العِظاتِ النَّظَرُ إلى مَصارعِ الأمواتِ والاعتِبارُ بمَصائرِ الآباءِ والاُمَّهاتِ (۶).

[۶۱]

[۶۱] – أبلَغُ ناصِحٍ لَکَ الدُّنيا لَوِ انتَصَحتَ بِماتُريکَ مِن تَغايُرِ الحالاتِ ، وتُؤذِنُکَ بِهِ مِن البَينِ والشَّتاتِ (۷).

[۶۲]

[۶۲] – إبنُ آدمَ أشبَهُ شیءٍ بالمِعيارِ : إمّا ناقِصٌ بجَهلٍ ، أو راجِحٌ بعِلمٍ (۸).

[۶۳]

[۶۳] – إبنک يأْکُلکَ صَغِيراً و يَرِثُک کبيراً، و ابنتکَ تأْکلُ منْ وِعائکَ، و ترثُ مِنْ أعْدائکَ، و ابن عمک عدوُّکَ و عدوُّ عدوِّکَ، وَ زوْجتک إذا قلْتَ لها قُومی قامَتْ.(۹)

[۶۴]

[۶۴] – أبْهِمُوا ما أبهمَهُ اللهُ(۱۰).

[۶۵]

[۶۵] – أتأمرنى أن أطلب النصر بالجور فيمن ولّيت عليه ، والله لا أطور به ما سمر سمير وما أمَّ

ص: ۱۰

۱- غرر الحکم :ح ۳۳۵۹.

۲- غرر الحکم : ۳۱۶۴.

۳- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ /۳۴۳.

۴- غرر الحکم : ۳۳۰۷.

۵- غرر الحکم : ۳۱۲۳.

۶- غرر الحکم : ۳۳۶۱.

۷- غرر الحکم : ۳۳۶۲.

۸- تحف العقول : ۲۱۲.

۹- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۲۳.

۱۰- عوالی اللآلی : ۲ / ۱۲۹ / ۳۵۵.

نجم فی السماء نجماً (۱).

[۶۶]

[۶۶] – أتأمرونی ویحکم أن أطلب النصر بالظلم والجور فیمن ولّیت علیه من أهل الإسلام لا والله لا یکون ذلک ما سمر السمیر وما رأیت فی السماء نجماً والله لو کانت أموالهم مالی لساویت بینهم فکیف وإنّما هی أموالهم، الحدیث (۲).

[۶۷]

[۶۷] – إتباع الإحسان بالإحسان من کمال الجود (۳).

[۶۸]

[۶۸] – أتُحِبّونَ أنْ یُکذَّبَ اللهُ ورسولُهُ ؟! حَدِّثوا النّاسَ بما یَعْرِفونَ، وأمْسِکوا عَمّا یُنْکِرونَ (۴).

[۶۹]

[۶۹] – اتَّخِذُوا التَّواضُعَ مَسلَحَهً بَینَکُم و بَینَ عَدُوِّکُم إبلیسَ وجُنودِهِ ؛ فإنّ لَهُ مِن کُلِّ اُمّهٍ جُنوداً وأعواناً (۵).

[۷۰]

[۷۰] – أتزعم أنّک تهدی إلی الساعه التی من سار فیها صُرف عنه السوء ؟ وتُخوِّف من الساعه التی من سار فیها حاق به الضرُّ ؟ فمن صدَّقک بهذا فقد کذَّب القرآن واستغنی عن الاستعانه بالله فی نیل المحبوب ودفع المکروه، وتبتغی فی قولک للعامل بأمرک أن یولیک الحمد دون ربّه ، لأنّک بزعمک أنت هدیته إلی الساعه التی نال فیها النفع وأمِنَ الضرّ!! ثمّ أقبل علیه السلام علی الناس فقال : أیها الناس ، ایّاکم وتعلّم النجوم إلّا مایُهتدی به فی برّ أو بحر فإنها تدعو إلی الکهانه ، والمنجّم کالکاهن، والکاهن کالساحر، والساحر کالکافر، والکافر فی النار ، سیروا علی اسم الله(۶).

[۷۱]

[۷۱] – أتسبّوا البراغیث، لولاها ما تهجّدتم (۷).

۱– نهج البلاغه : الخطبه ۱۲۶.

۲– الکافی : ۴/ ۳۱ ح ۳.

۳– غرر الحکم :ح ۲۰۲۰.

۴– البحار : ۲ / ۷۷/ ۶۰ .

۵- نهج البلاغه : الخطبه ۱۹۲.

۶- نهج البلاغه : الخطبه ۷۹.

۷- تاریخ دمشق: ۴۲ / ۱۱ .

[۷۲]

[۷۲] – اَتَّضِعْ تَرتَفِعْ (۱).

[۷۳]

[۷۳] – أتعَبُ النّاسِ قَلباً مَن عَلَت هِمَّتُه، وكَثُرَت مُروءتُه، وقَلَّت مَقدُرَتُهُ (۲).

[۷۴]

[۷۴] – أتَغلِبُكُم نِساؤكُم على ما أسْمَعُ ؟! ألا تَنهونَهُنَّ عن هذا الرَّنينِ ؟!(۳) لمّا سَمِعَ بُكاءَ النِّساءِ على قَتْلى صِفِّينَ – .

[۷۵]

[۷۵] – اِتَّعِظْ بغَيرِكَ ، ولا تَكُن مُتَّعَظاً بِكَ (۴).

[۷۶]

[۷۶] – أتفتخران بأجساد باليه وأرواح فى النار ؟ إن يكن لك عقل فإنّ لك خلقاً ، وإن يكن لك تقوى فإنّ لك كرماً ، وإلّا فالحمار خير منك ولست بخير من أحد (۵).

[۷۷]

[۷۷] – اِتّق العواقب عالما بأنّ للأعمال جزاءً و أجرا، و احذر تبعات الأمور بتقديم الحزم فيها(۶).

[۷۸]

[۷۸] – اِتّقِ اللهَ بَعضَ التُّقى وإن قَلَّ ، واجعَلْ بَينَكَ وبَينَ اللهِ سِتراً وإن رَقَّ (۷).

[۷۹]

[۷۹] – اِتقوا البغى فانّه يجلب النقم ويسلب النّعم ويوجب الغِيَر (۸).

[۸۰]

[۸۰] – اِتَّقُوا اللهَ تَقِيَّهَ مَن أيقَنَ فأحسَنَ ، وعُبِّرَ فاعتَبَرَ، وحُذِّرَ فازدَجَرَ، وبُصِّرَ فاستَبصَرَ، وخافَ العِقابَ وعَمِلَ لِيَومِ الحِسابِ .

[۸۱]

[۸۱] – اِتَّقُوا اللهَ تَقِيَّهَ مَن سَمِعَ فَخَشَعَ ، واقتَرَفَ فاعتَرَفَ ، ووَجِلَ فعَمِلَ ، وحاذَرَ فبادَرَ، وأيقَنَ فأحسَنَ ، وعُبِّرَ فاعتَبَرَ(۹).

۱- غررالحکم: ۲۲۵۰ .

۲- غرر الحکم : ۳۲۱۲.

۳- نهج البلاغه : الحکمه ۳۲۲.

۴- کنز الفوائد للکراجکیّ : ۱ / ۲۷۹.

۵- علل الشرایع : ۳۹۳ ح ۸، ونقل عنه فی وسائل الشیعه : ۱۱/ ۳۳۵ .

۶- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۶۰.

۷- نهج البلاغه : الحکمه ۲۴۲.

۸- غررالحکم: ۱ /۸۴ .

۹- نهج البلاغه : الخطبه ۸۳ .

[٨٢]

[٨٢] – اِتَّقُوا اللهَ تَقِيَّهَ مَن شَمَّرَ تَجريداً ، وجَدَّاً تَشميراً ، وكَمَّشَ فى مَهَلٍ ، وبادَرَ عَن وَجَلٍ ، ونَظَرَ فى كَرَّهِ المَوئلِ ، وعاقِبَهِ المَصدَرِ ، ومَغَبَّهِ المَرجعِ(١).

[٨٣]

[٨٣] – اِتَّقُوا اللهَ حَقَّ تُقاتِهِ ، واسعَوا فى مَرضاتِهِ ، واحذَروا ماحَذَّرَكُم مِن أليمِ عَذابِهِ .

[٨۴]

[٨۴] – اِتَّقُوا اللهَ عِبادَ اللهِ تَقِيَّهَ ذِى لُبٍّ شَغَلَ التَّفكُّرُ قَلبَهُ ، وأنصَبَ الخَوفُ بَدَنَهُ ، وأسهَرَ التَّهَجُّدُ غِرارَ نَومِهِ ، وأظمَأَ الرَّجاءُ هَواجِرَ يَومِهِ ، وظَلَفَ الزُّهدُ شَهَواتِهِ .

[٨۵]

[٨۵] – اِتَّقُوا اللهَ عِبادَ اللهِ تَقِيَّهَ مَن شَغَلَ بِالفِكرِ قَلبَهُ، وأوجَبَ الذِّكرَ بِلسانِهِ ، وقَدَّمَ الخَوفَ لأمانِهِ.

[٨۶]

[٨۶] – إتَّقُوا اللهِ وغُضُّوا أبْصارَكُم ... اللّهُمَّ ألْهِمْهُمُ الصّبرَ، وأنْزِلْ عليهِمُ النّصرَ، وأعْظِمْ لَهُمُ الأجْرَ(٢). فى تَحريضِ أصحابِهِ.

[٨٧]

[٨٧] – إتَّقُوا باطِلَ الأملِ ، فَرُبَّ مُسْتَقْبِلٍ يومٍ لَيسَ بِمُستَدبِرِهِ ، ومَغْبُوطٍ فى أوّلِ لَيلِهِ(٣) قامَتْ بَواكِيهِ فى آخِرِهِ .

[٨٨]

[٨٨] – إتّقُوا خِداعَ الآمالِ ، فكَمْ مِنْ مُؤَمِّلِ يومٍ لَم يُدْرِكْهُ، وبانِى بِناءٍ لَم يَسْكُنْهُ، وجامِعِ مالٍ لَم يَأكُلْهُ !

[٨٩]

[٨٩] – إتقوا شرار النساء وكونوا من خيارهنّ على حذر ولا تطيعوهنّ فى المعروف حتى لايطمعن فى المنكر (۴).

[٩٠]

[٩٠] – الإتِّكالُ علَى القَضاءِ أروَحُ (۵).

[٩١]

[۹۱] - أتلُو علَيكَم الحِكَمَ فتَنفِرون مِنهـا ، وأعِظُكَم بالمَوعِظَهِ البالِغَهِ فتَتفَرَّقونَ عَنها ، وأحُثُّكَم على جِهادِ أهلِ البَغيِ فما آتِى على آخِرِ قَولى حتّى أراكُم مُتَفَرِّقينَ أيادِيَ سَبا ترجِعونَ إلى

۱- نهج البلاغه : الخطبه ۱۹۱ والحكمه ۲۱۰.

۲- شرح نهج البلاغه لابن أبى الحديد : ۴ /۲۶.

۳- فى المصدر «فى أوّل ليلهً» وليس بصحيح.

۴- نهج البلاغه : الخطبه ۸۰ .

۵- غرر الحكم : ۱۳۱۸ .

مَجالِسِكم، وتَتخادَعونَ عَن مَواعِظِكم(١).

[٩٢]

[٩٢] – أتلُو علَيكُمُ المَواعِظَ فتُعرِضُونَ عَنها ، وأعِظُكم بالمَوعِظَهِ البالِغَهِ فتَنفِرونَ (منها) ، كأنّكُم حُمُرٌ مُستَنفِرَةٌ ، فَرَّت مِن قَسْوَرَهٍ (٢).

[٩٣]

[٩٣] – أتَمُّ الجُودِ ابْتِناءُ المَكارِمِ ، والحْتِمالُ المَغارِمِ(٣).

[٩۴]

[٩۴] – أتِمُّوا برسولِ اللهِ صلى الله عليه وآله حَجَّكُم إذا خَرَجْتُم إلى بَيتِ اللهِ ، فإنَّ تَرْكَهُ جَفاءٌ ، وبذلكَ اُمِرْتُم، (وأتِمُّوا) بالقُبورِ الّتى الْزَمَكُمُ اللهُ عزّوجلّ حَقَّها وزِيارَتَها ، واطلُبوا الرِّزقَ عِندَها(۴) .

[٩۵]

[٩۵] – إثبات الحُجَّهِ على الجاهل سهلٌ، ولكن إقرارُهُ بها صعبٌ.(۵)

[٩۶]

[٩۶] – إثنان يهونُ عليهما كلُّ شىءٍ: عالمٌ عرَف العواقب، و جاهل يجهلُ ما هو فيهِ.(۶)

[٩٧]

[٩٧] – إجتماعُ المالِ عندَ الأسخياءِ أحدُ الخِصْبَيْنِ، و اجتماعُ المالِ عندَ البخلاءِ أحدُ الجَدْبَيْنِ.(٧)

[٩٨]

[٩٨] – إجْتَمَعَ القَومُ على الفُرقِهِ ، وافْتَرَقوا على الجَماعَهِ ، كأنَّهُم أئمَّهُ الكِتابِ ولَيس الكِتابُ إمامَهُم(٨).

[٩٩]

[٩٩] – إجتنب الهذر ، فأيسر جنايته الملامه .(٩)

[١٠٠]

[١٠٠] – أجرى فِعلَ بَعضَ الأشياءِ على أيدى مَنِ اصطَفى مِن اُمَنائِه ، فكانَ فِعلُهُم فِعلَهُ وأمرُهُم

۱- نهج البلاغه : الخطبه ۹۷.

۲- نهج السعاده : ۲ /۵۶۶ .

۳- الإرشاد : ۱/ ۲۹۹.

۴- الخصال : ۶۱۶ / ۱۰.

۵- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰/ ۲۹۴.

۶- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۹۱.

۷- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۳۵.

۸- نهج البلاغه : الخطبه ۱۴۷.

۹- غرر الحکم: ۲۳۱۵.

أمرَهُ ، كما قالَ : «مَن يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أطاعَ اللهَ»(١).

[١٠١]

[١٠١] - إجْعَلْ جَزاءَ النِّعْمَهِ علَيكَ، الإحْسانَ إلى' مَن أساءَ إلَيكَ.

[١٠٢]

[١٠٢] - إجعل سِرّك إلى واحد، و مشورَتَك إلى ألف.(٢)

[١٠٣]

[١٠٣] - إجعل عمرَك كنفقهٍ دُفعتْ إليكَ؛ فكما لاتحبُّ أنْ يذهبَ ماتنفقُ ضياعاً، فلا تذهب عمركَ ضياعاً.(٣)

[١٠٤]

[١٠٤] - إجعل كلّ همّك وسعيك للخلاص من محل الشقاء والعقاب والنجاه من مقام البلاء والعذاب(٤).

[١٠٥]

[١٠٥] - إجعَلْ كُلَّ هَمِّكَ وسَعيِكَ لِلخَلاصِ مِن مَحَلِّ الشَّقاءِ والعِقابِ ، والنَّجا مِن مَقامِ البَلاءِ والعَذابِ (٥).

[١٠٦]

[١٠٦] - إجعَلْ لآخِرَتِكَ مِن دُنْياكَ نَصيباً.

[١٠٧]

[١٠٧] - إجعَل لِذَوى الحاجاتِ مِنكَ قِسماً تُفَرِّغُ لَهُم فيهِ شَخصَكَ ، وتَجلِسُ لَهُم مَجلِساً عامّاً ، فتَتَواضَعُ فيهِ للهِ الّذى خَلَقَكَ ، وتُقعِدِ عَنهُم جُندَكَ وأعوانَكَ مِن أحراسِكَ وشُرَطِكَ ، حتّى' يُكَلِّمَكَ مُتَكَلِّمُهُم غيرَ مُتَتَعتِعٍ ؛ فإنّى سَمِعتُ رسولَ اللهِ صلى الله عليه وآله يَقولُ فى غَيرِ مَوطِنٍ : لَن تُقَدَّسَ اُمَّهٌ لا يُؤخَذُ لِلضَّعيفِ فِيها حَقُّهُ مِن القَوِيِّ غَيرَ مُتَتَعتِعٍ . ثُمّ احتَمِلِ الخُرقَ مِنهُم والعِيَّ ، ونَحِّ عَنهُمُ الضِّيقَ والأنفَ ...(٦).

[١٠٨]

[١٠٨] - إجعَلْ مِن نَفسِكَ على' نَفسِكَ رَقيباً(٧).

١- نور الثقلين : ١/ ٥٢١ / ٤٢٣ .

٢- شرح النهج لابن أبى الحديد: ٢٠ / ٣١٠.

٣- شرح النهج لابن أبى الحديد: ٢٠ / ٣٠٥ .

٤- غرر الحكم: ٢٤٣٨.

٥- غرر الحكم : ٢٤٣٨.

٦- نهج البلاغه : الكتاب ٥٣.

٧- غرر الحكم : ٢٤٢٩.

[١٠٩]

[١٠٩] - إجْعَلوا اجتهادَكُمْ فيها التَّزَوُّدَ مِن يومِها القَصيرِ ليوم الآخِرهِ الطّويلِ ، فإنَّها دارُ عَمَلٍ، والآخِرهُ دارُ القَرارِ والجَزاءِ(١).

[١١٠]

[١١٠] - اِجعَلْ هَمَّكَ لآخِرَتِكَ ، وحُزنَكَ على' نَفسِكَ ، فكَم مِن حَزينٍ وَفَدَ بِهِ حُزنُهُ على' سُرورِ الأبَدِ ! وكَم مِن مَهمومٍ أدرَكَ أمَلَهُ !(٢)

[١١١]

[١١١] - إجعَلْ هَمَّكَ لِمَعادِكَ تَصْلُحْ.

[١١٢]

[١١٢] - اِجعَل هَمَّكَ وجِدَّكَ لآخِرَتِكَ(٣).

[١١٣]

[١١٣] - أجَلُّ الاُمَراءِ مَن لَم يَكُنِ الهَوى' علَيهِ أميراً (٤).

[١١٤]

[١١٤] - أجلُّ ما يَنزلُ مِن السماءِ التوفيقُ، و أجلُّ ما يصعدُ مِنَ الأرْض الإخلاصُ.(٥)

[١١٥]

[١١٥] - الأجلُ حَصادُ الأملِ.

[١١٦]

[١١٦] - الأجَلُ حِصْنٌ حَصِينٌ(٦).

[١١٧]

[١١٧] - الأجلُ مَساقُ النَّفْسِ ، والهَرَبُ مِنه مُوافاتُهُ(٧).

[١١٨]

[١١٨] - الأجلُ يَفْضَحُ الأملَ .

[۱۱۹]

[۱۱۹] - أجوَرُ السِّيرَهِ أن تَنتَصِفَ مِن النّاسِ ولا تُعامِلَهُم بِهِ (۸).

[۱۲۰]

[۱۲۰] - أجْهلُ الجهالِ منْ عثرَ بحجرٍ مرتيْنِ.(۹)

ص: ۱۶

۱- نهج السعاده : ۳/ ۱۵۰.

۲- غرر الحكم : ۲۴۵۳.

۳- غرر الحكم : ۲۲۸۸.

۴- غرر الحكم : ۳۲۰۲.

۵- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۹۱ .

۶- غرر الحكم : ۴۹۴.

۷- شرح نهج البلاغه لابن أبی الحدید : ۷ / ۲۱ و ۹ / ۱۱۶.

۸- غرر الحكم : ۳۱۷۱.

۹- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۳۲.

[۱۲۱]

[۱۲۱] – أجْهلُ النّاسِ المُغتَرُّ بقَولِ مادِحٍ مُتَملِّقٍ ، يُحسِّنُ لَهُ القَبيحَ ويُبغِّضُ إلَيهِ النَّصيحَ(۱).

[۱۲۲]

[۱۲۲] – أجود السيره أن تنصف من الناس ولا تعاملهم به .

[۱۲۳]

[۱۲۳] – أحاط بالأشياء علماً قبل كونها، فلم يزده بكونها علماً علمه بها قبل أن يكون كعلمه بعد تكوينها.(۲)

[۱۲۴]

[۱۲۴] – أَحَبُّ الأعمالِ إلى اللهِ عزّوجلّ فی الأرضِ الدُّعاءُ(۳).

[۱۲۵]

[۱۲۵] – أَحَبُّ الناس إلی العاقل أن یکون عاقلًا عَدُوُّه، لأنهُ إذا کان عاقِلًا کان مِنْهُ فی عافیهٍ.(۴)

[۱۲۶]

[۱۲۶] – أَحَبُّ النَّاس إلیک مَن کثُرَتْ أیادِیه عندک، فإن لم یکن فمن کثرت أیادیک عِندهُ.(۵)

[۱۲۷]

[۱۲۷] – أَحْبِبِ الإخْوانَ علی قَدْرِ التَّقْوی(۶).

[۱۲۸]

[۱۲۸] – أَحْبِبْ فی اللهِ مَن یُجاهِدُکَ علی صلاحِ دِینٍ ، ویُکسِبُکَ حُسنَ یَقینٍ(۷).

[۱۲۹]

[۱۲۹] – أحِبَّ لِعـامَّهِ رَعِیَّتِـکَ ما تُحِبُّ لِنَفسِکَ وأهلِ بیتِکَ ، واکرَهْ لَهُم ماتَکرَهُ لِنَفسِکَ وأهلِ بَیتِکَ ؛ فإنّ ذلکَ أوجَبُ لِلحُجَّهِ وأصلَحُ لِلرَّعِیَّه(۸).

[۱۳۰]

[۱۳۰] – إحْتَجْ إلی مَن شِئتَ تَکُن أسیرَهُ ، واسْتَغْنِ عَمَّن شِئتَ تَکُنْ نَظیرَهُ ، وأفْضِلْ علی مَن شِئتَ تَکُن أمیرَهُ(۹).

[۱۳۱]

[۱۳۱] - إحتجّوا بالشجره وأضاعوا الثمره(۱۰) لمّا انتهت اليه أنباء السقيفه بعد وفاه رسول

ص: ۱۷

۱- غرر الحكم : ۳۲۶۲.

۲- التوحيد: ب ۲ ح ۳/ ۴۳.

۳- مكارم الأخلاق : ۲ / ۹ / ۱۹۸۵.

۴- شرح النهج لابن أبى الحديد: ۲۰ / ۳۳۵.

۵- شرح النهج لابن أبى الحديد: ۲۰ / ۳۰۸ .

۶- الاختصاص : ۲۳۹ و ۲۲۶.

۷- غرر الحكم : ۲۳۵۸.

۸- البحار : ۷۵ / ۲۷ / ۱۲ .

۹- الإرشاد : ۱ / ۳۰۳ .

۱۰- نهج البلاغه : الخطبه ۶۷.

الله صلى الله عليه وآله :... فماذا قالت قريش ؟ قالوا : احتجت بأنّها شجره الرسول صلى الله عليه وآله فقال عليه السلام :.

[۱۳۲]

[۱۳۲] - إحترسْ مِنْ ذِكرِ العلمِ عِنـد منْ لاـ يرْغبُ فيهِ؛ و منْ ذِكر قـدِيمِ الشَّرَف عِنـد منْ لاقَدِيم لهُ، فإنّ ذلـكَ ممَّا يحقـدُهُما عليكَ.(۱)

[۱۳۳]

[۱۳۳] - الإحْتِكارُ داعِيَهُ الحِرْمانِ(۲).

[۱۳۴]

[۱۳۴] - الإحْتِكارُ رَذيلَهٌ(۳).

[۱۳۵]

[۱۳۵] - الإحْتِكارُ شِيمَهُ الفُجّارِ(۴).

[۱۳۶]

[۱۳۶] - الإحْتِكارُ مَطِيَّهُ النَّصَبِ(۵).

[۱۳۷]

[۱۳۷] - الإحتِمالُ زَيْنُ الرِّفاقِ .

[۱۳۸]

[۱۳۸] - الإحتِمالُ يُجِلُّ القَدْرَ(۶).

[۱۳۹]

[۱۳۹] - إحتمال الفقرِ أحْسَنُ من احتمال الذُّلِّ، لأنّ الصبر على الفقر قناعَهٌ، و الصبر على الذل ضراعَهٌ(۷).(۸)

[۱۴۰]

[۱۴۰] - إحتمال نَخْوَهِ الشرف أشدُّ من احتمال بطرِ الغنى، و ذلّهُ الفقرِ مانعهٌ من الصبرِ، كما أن عزّ الغنى مانعٌ من كرم الإنصاف، إلا لمن كانَ فى غريزته فَضْلُ قُوَّهٍ، و أعراقٌ تنازعه إلى بُعد الهمه.(۹)

۱- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۲۲.

۲- غرر الحکم : ۱۱۲.

۳- غرر الحکم : ۱۱۲.

۴- غرر الحکم : ۱۱۲.

۵- الکافی : ۸ / ۱۹ / ۴ .

۶- غررالحکم : ۸۳۳.

۷- ضرع إلیه ضراعه: ذل و خضع.

۸- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۹۴.

۹- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۰۲.

[۱۴۱]

[۱۴۱] - إحتَمِلْ أخاكَ على ما فيهِ ، ولا تُكثِرِ العِتابَ فإنّهُ يُورِثُ الضَّغِينه ، واستَعْتِبْ مَن رَجَوْتَ عُتْباهُ(۱).

[۱۴۲]

[۱۴۲] - إحتمِلْ زلّهَ وليِّک لوقتِ وَثْبهِ عَدُوِّک(۲).

[۱۴۳]

[۱۴۳] - إحتمِلْ ما يَمُرُّ عليکَ ، فإنّ الاحتِمالَ سِتُر العُيوبِ ، وإنّ العاقلَ نِصْفُهُ احتِمالٌ ، ونصفُهُ تَغافُلٌ .

[۱۴۴]

[۱۴۴] - إحْذَرِ الأحمَقَ ؛ فإنّ الأحمَقَ يَرى نَفْسَهُ مُحْسِناً وإنْ کانَ مُسيئاً ، ويَرى عَجْزَهُ کَيْساً وشَرَّهُ خَيراً(۳).

[۱۴۵]

[۱۴۵] - إحذر الموت وأحسن له الاستعداد تسعد بمنقلبک(۴).

[۱۴۶]

[۱۴۶] - إحذر الهزل واللعب وکثره المَزْحِ والضِّحْکِ والتُّرَهاتِ(۵).

[۱۴۷]

[۱۴۷] - إحذرْ کلَّ الحذر أن يخدعَک الشَّيطان فيمثّل لَکَ التوانی فی صُورَهِ التَّوَکُّل، ويورثُک الهوينَی بالإحاله على القَدَرِ؛ فإن اللهَ أمَر بالتوکّل عِند انقطاع الحيَل، و بالتسليم للقضاءِ بعد الإعذار، فقال: «خُذُوا حِذْرَکُمْ»(۶)، «وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيکُمْ إِلَى التَّهْلُکَهِ»(۷)، و قال النبیّ صلّى الله عليه و آله: «اعْقِلْها و توکل».(۸)

[۱۴۸]

[۱۴۸] - إحذرْ من أصحابک و مخالطيکَ الکثيرَ المسأله، و الخشنَ البَحثِ، اللّطيفَ الاستدراج،الذی يحفَظُ أوَّلَ کلامکَ على آخِرِهِ، و يَعتبرُ ما أخّرْتَ بما قَدَّمْتَ، و لا تُظْهرنّ له المخافه

۱- البحار : ۷۷ / ۲۱۲/ ۱ .

۲- البحار : ۷۴ / ۱۶۶ / ۳۱ و ح ۲۹ .

٣- نهج السعاده : ٣/ ٢٢٥.

٤- غرر الحكم :ح ٢٦١٣.

٥- غرر الحكم: ٢٦٠٣.

٦- سوره النساء ٧١.

٧- سوره البقره ٩٥.

٨- شرح النهج لابن أبى الحديد: ٢٠ / ٣٠٦.

فیری أنک قد تحرَّزْتَ و تحفَّظْتَ. واعلم أنّ منْ یقظهِ الفِطنهِ إظهارَ الغفلهِ مَع شدَّهِ الحَذَر، فخالِطْ هذا مخالطهَ الآمِنِ، و تحفّظْ منهُ تحفُّظ الخائفِ؛ فإِنَّ البَحْثَ یُظهرُ الخفیَّ، و یُبدی المستورَ الکامنَ.(۱)

[۱۴۹]

[۱۴۹] – اِحذَرْ یَوماً یَغتَبِطُ فیهِ مَن أحمَدَ عاقِبَهَ عَمَلِهِ ، ویَندَمُ مَن أمکَنَ الشَّیطانَ مِن قِیادِهِ فلَم یُجاذِبْهُ(۲). مِن کِتابٍ لَهُ إلی مُعاویَهَ .

[۱۵۰]

[۱۵۰] – إحذَرُوا التَّفریطَ ؛ فإنّهُ یُوجِبُ المَلامَهَ(۳).

[۱۵۱]

[۱۵۱] – إحْذَروا الجُبنَ ؛ فإنَّهُ عارٌ و مَنْقَصهٌ .

[۱۵۲]

[۱۵۲] – إحذَروا الدُّنیا إذا أماتَ النّاسُ الصَّلاهَ ... وکانَ الحِلمُ ضَعفاً ، والظُّلم فَخراً، والاُمَراءُ فَجَرَهً ، والوُزَراءُ کَذَبَهً(۴).

[۱۵۳]

[۱۵۳] – إحذروا الکلامَ فی مجالس الخوف، فإنَّ الخوفَ یُذْهلُ العقل الذی منه نستمد، و یشغُلُهُ بحراسه النفس عن حراسه المذهب الذی نَرُوم نُصرته. و احذر الغضب ممن یحمِلُکَ علیه ؛ فإنهُ ممیتٌ للخواطِر(۵)، مانعٌ مِن التثبُّت. و احذر مَن تبغِضُه فإن بغضک له یدعوک إلی الضجرِ به؛ و قلیلُ الغَضَب کثیر فی أذَی النفس و العقل، و الضجرُ مضیِّقٌ لِلصَّدر، مُضعفٌ لِقُوَی العقل؛ و احْذر المحافل التی لا إنْصاف لأهلها فی التسویه بینک و بین خصمک فی الإقبال و الاستماع، ولا أدب لهمْ یمنعهم من جَوْرِ الحُکم لک و علیک. و احذر حین تظهرُ العصبیه لخصمک بالاعْتراض علیک و تشیید قَوْله(۶) و حجته، فإنّ ذَلک یهیجُ العصبیّه، و

۱– شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ /۳۱۸ .

۲– نهج البلاغه : الکتاب ۴۸.

۳– غرر الحکم : ۲۵۸۰.

۴– البحار : ۷۸ / ۸۶/۲۲.

۵– الخواطر جمع خاطر؛ و هو ما یخطر ببالک.

۶– قوله: «و تشیید قوله» أی تحصینها وصونها عن تطرق الخلل إلیها، و أصل التشیید طلاء الحائط بالجص و الطین لئلا یبقی به

ثقب.

الاعتراضُ على هذا الوجهِ يخلِق الكلام، و يُذْهِبُ بهجه المعانى. و احذر كلام من لا يفهمُ عنك فإنه يُضْجِرك؛ و احذر استصغار الخصم، فإنه يمنع من التحفُّظِ؛ و رُبَّ صغير غلب كبيراً!(۱)

[۱۵۴]

[۱۵۴] - إحذرُوا صوْله الكريمِ إذا جاع، و صوْله اللّئيم إذا شبعَ.(۲)

[۱۵۵]

[۱۵۵] - إحذَروا على دِينِكُمْ ثَلاثَةً : رَجُلٌ آتاهُ اللهُ القرآنَ ، ورَجُلٌ آتاهُ اللهُ سُلطاناً فقال : مَن أطاعَنى فَقَدْ أطاعَ اللهَ، ومَنْ عَصانى فَقَدْ عَصى اللهَ ! وقَد كَذَبَ ، لا يَكونُ لِمَخْلوقٍ خَشْيَةٌ دُونَ الخالِقِ(۳).

[۱۵۶]

[۱۵۶] - إحْذَروا على دِينِكُمْ ثَلاثَةً : ... و رَجُلاً آتاهُ اللهُ عزّوجلّ سُلطاناً فَزَعَمَ أنَّ طاعَتَهُ طاعةُ اللهِ ، ومَعصِيتَهُ مَعْصيهُ اللهِ ، وكَذَبَ ، لِأنَّهُ لا طاعهَ لِمخلوقٍ فى مَعْصيهِ الخالِقِ ... إنّما الطّاعهُ للهِ ولِرَسولِهِ ولِوُلاهِ الأمرِ ، وإنّما أَمَرَ اللهُ عزّوجلّ بطاعهِ الرَّسولِ لأَنَّهُ مَعصومٌ... (۴).

[۱۵۷]

[۱۵۷] - إحْذَروا ما نَزَلَ بالاُمَمِ قَبْلَكُم مِنَ المَثُلاتِ بسُوءِ الأفْعالِ وذَميمِ الأعْمالِ (۵).

[۱۵۸]

[۱۵۸] - إحذَروا ناراً قَعْرُها بَعيدٌ، وحَرُّها شَديدٌ ، وعَذابُها جَديدٌ ، دارٌ لَيس فيها رَحمَةٌ ،ولا تُسمَعُ فيها دَعوَةٌ، ولا تُفَرَّجُ فيها كُربَةٌ(۶).

[۱۵۹]

[۱۵۹] - اِحذَروا ناراً قعرُها بَعيدٌ، و حَرُّها شَديدٌ ، وعَذابُها جَديدٌ ، دارٌ لَيس فيها رَحمَةٌ، ولا تُسمَعُ فيها دَعوَةٌ، ولا تُفَرَّجُ فيها كُربَةٌ(۷).

[۱۶۰]

[۱۶۰] - أحزمُ الناس مَنْ ملك جِدُّه هزلَه ، وقهر رأيه هواهُ ، وأعرب عن ضميره فعلُه ، ولم يخدعْه

١- شرح النهج لابن أبى الحديد: ٢٠ /٢٨٢ .

٢- شرح النهج لابن أبى الحديد: ٢٠/ ٢٨٤ .

٣- كنز العمّال : ١٤٣٩٩.

٤- البحار : ٧٥ / ٣٣٧ / ٨ .

٥- نهج البلاغه : الخطبه ١٩٢، انظر تمام كلامه عليه السلام .

٦- شرح نهج البلاغه لابن أبى الحديد : ١٥ / ١٦٤.

٧- نهج البلاغه : الكتاب ٢٧.

رضاه عن حظّه ، ولا غضبه عن كيده (١).

[١۶١]

[١۶١] - إحسانک إلَى الحرِّ يُحَرِّکُهُ على المكافأةِ و إحسانُک إلى النَّذْلِ يَبْعَثُهُ على مُعاوَدَه المَسْألَه.(٢)

[١۶٢]

[١۶٢] - الإحْسانُ إلَى المُسىءِ أحسَنُ الفَضْلِ .

[١۶٣]

[١۶٣] - الإحْسانُ إلى المُسىءِ يَسْتَصْلِحُ العَدُوَّ .

[١۶۴]

[١۶۴] - الإحْسانُ ذُخْرٌ، والكَريمُ مَن حازَهُ(٣).

[١۶۵]

[١۶۵] - الإحْسانُ غَريزَهُ الأخْيارِ، والإساءَهُ غَريزَه الأشْرارِ .

[١۶۶]

[١۶۶] - الإحْسانُ غُنْمٌ .

[١۶٧]

[١۶٧] - الإحْسانُ مَحَبَهٌ .

[١۶٨]

[١۶٨] - الإحْسانُ يَسْتَرِقُّ الإنسانَ .

[١۶٩]

[١۶٩] - الإحْسانُ يَستعبدُ الإنسانَ .

[١٧٠]

[١٧٠] - إحسبوا كلامكم من أعمالكم، و أقلّوه إلّا فى الخير.(۴)

[۱۷۱]

[۱۷۱] - أحسَنُ الآدابِ ماكَفَّكَ عنِ المَحارِمِ .

[۱۷۲]

[۱۷۲] - أحسَنُ الشِّيَمِ شَرَفُ الهِمَمِ(۵).

[۱۷۳]

[۱۷۳] - أحسَنُ الصِّدقِ الوَفاءُ بالعَهدِ(۶).

[۱۷۴]

[۱۷۴] - أحسَنُ الكلامِ ما زانَهُ حُسْنُ النِّظامِ، وفَهِمَهُ الخاصُّ والعامُّ(۷).

۱- شرح نهج البلاغه : ۲۰ /۲۶۳ ح ۷۱.

۲- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۶۸ .

۳- غرر الحکم : ۱۱۳۵.

۴- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ /۲۶۳ .

۵- غرر الحکم : ۲۹۸۲ .

۶- غررالحکم : ۳۳۲۷.

۷- غرر الحکم : ۳۳۰۴ .

[١٧٥]

[١٧٥] – أحسَنُ الكلامِ ما لا تَمُجُّهُ الآذانُ ، ولا يُتْعِبُ فَهمُهُ الأفْهامَ(١).

[١٧٦]

[١٧٦] – أحسَنُ الناسِ ذِماماً أحسَنُهُم إسلاماً(٢).

[١٧٧]

[١٧٧] – أحسَنُ النّاسِ حالاً فى النِّعَمِ مَن استَدامَ حاضِرَها بالشُّكرِ، وارتَجَعَ فائتَها بالصَّبرِ(٣).

[١٧٨]

[١٧٨] – أحسَنُ الهِمَمِ إنجازُ الوَعدِ(٤).

[١٧٩]

[١٧٩] – أحْسَنْ إلى المُسىءِ تَمْلِكْهُ(٥).

[١٨٠]

[١٨٠] – أحسن إلى من شئت وكن أميره(٦).

[١٨١]

[١٨١] – أحسِنْ تَسْتَرِقَّ .

[١٨٢]

[١٨٢] – أحسنْ لِلمَماليكِ الأدبَ ، وأقْلِلْ الغَضَبَ ، ولا تُكْثِرِ العَتَبَ فى غيرِ ذَنْبٍ ، فإذا استَحَقَّ أحدٌ مِنهُم ذَنباً فَأَحْسِنِ العَذْلَ فَإنَّ العَذْلَ مَعَ العَفوِ أشدُّ مِنَ الضَّرْبِ لمَنْ كانَ لَهُ عَقلٌ .

[١٨٣]

[١٨٣] – أحسِنُوا مَلابِسِ الدِّينِ الحياءُ(٧) .

[١٨٤]

[١٨٤] – أحسِنُوا صُحبَه النِّعم فإنّها تزول، و تشهد على صاحبها بما عمل فيها.(٨)

[۱۸۵]

[۱۸۵] - أحسِنوا صُحبَهَ النِّعَمِ قَبلَ فِراقِها ؛ فإنّها تَزولُ وتَشهَدُ على صاحِبِها بما عَمِلَ فيها(۹).

[۱۸۶]

[۱۸۶] - أحسنوا فی عَقِبِ غیرکم تُحفَظُوا فی عَقِبِکُم (۱۰).

ص: ۲۳

۱- غرر الحکم : ۳۳۷۱ .

۲- غررالحکم : ۳۰۳۳.

۳- غرر الحکم : ۳۲۸۲.

۴- غرر الحکم : ۳۳۲۸.

۵- غرر الحکم : ۲۲۷۳ .

۶- غرر الحکم :ح ۲۳۱۱.

۷- غرر الحکم : ۲۹۹۷.

۸- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۶۳ .

۹- علل الشرائع : ۴۶۴ / ۱۲ .

۱۰- نهج البلاغه : الحکمه ۲۶۴.

[۱۸۷]

[۱۸۷] – أحصد الشَّرَّ مِن صَدرِ غَيرِک بقَلْعِهِ مِن صَدرِکَ(۱).

[۱۸۸]

[۱۸۸] – إحْفظْ شَيْئکَ ممّنْ تَسْتَحْيِى أنْ تسألهُ عنْ مثلِ ذلک الشیءِ إذا ضاعَ لَکَ.

[۱۸۹]

[۱۸۹] – أحَقُّ النّاسِ بالإحْسانِ مَن أحْسَنَ اللهُ إلَيهِ ، وبَسَطَ بالقُدْرَهِ يَدَيهِ(۲).

[۱۹۰]

[۱۹۰] – أحقُ الناسِ بالإسعافِ طالبُ العفوِ (۳).

[۱۹۱]

[۱۹۱] – أحمَد من يغلظ عليک و يعظک، لا من يزکّيک و يتملّقک.(۴)

[۱۹۲]

[۱۹۲] – أحْمَدُ مِن البَلاغهِ الصِّمتُ حينَ لا يَنبَغى الکلامُ(۵).

[۱۹۳]

[۱۹۳] – اَحمِلْ نَفسَکَ مِن أخيکَ عِندَ صَرمِهِ عَلَى الصِّلَهِ ، وعِندَ صُدودِهِ عَلَى اللُّطفِ والمُقارَبَهِ ... وعِندَ جُرمِهِ عَلَى العُذرِ ؛ حتّى کَأنَّکَ لَهُ عَبدٌ، و کأنَّهُ ذو نِعمَهٍ عَلَيکَ(۶).

[۱۹۴]

[۱۹۴] – إحْمِلوا علَيهِم، فوَاللهِ لا يُقْتَلُ مِنکُم عَشَرَهٌ، ولا يَسْلَمُ مِنهُم عَشَرَهٌ. فحَمَلَ علَيهِم فطَحَنَهُم طَحْناً ، قُتِلَ مِن أصْحابِهِ عليه السلام تِسْعَهٌ، وأفْلَتَ مِن الخوارِجِ ثَمانِيَهٌ(۷).

[۱۹۵]

[۱۹۵] – أحْلِفوا الظّالِمَ إذا أرَدْتُم يَمينَهُ بأنّهُ بَرىءٌ مِن حَولِ اللهِ وقُوَّتِهِ ، فإنَّهُ إذا حَلفَ بها کاذِباً عُوجِلَ العُقوبَه ، وإذا حَلفَ باللهِ الّذى لا إلَهَ إلّا هُو لَم يُعاجَلْ ؛ لأنّهُ قد وَحّدَ اللهَ تعالى(۸).

[۱۹۶]

[۱۹۶] - أحمَقُ الحُمْقِ الاغْتِرارُ(۹).

[۱۹۷]

[۱۹۷] - الأحمقُ إذا حُدِّث ذَهل، و إذا حَدَّث عُجِل، و إذا حُمِل على القبيح فعل.(۱۰)

ص: ۲۴

۱- البحار : ۶۷ / ۳۱۱/ ۴۵ و ۷۷/ ۲۱۲ / ۱ و ۷۵/ ۲۱۲/ ۱۰.

۲- غرر الحكم : ۳۳۶۹.

۳- غرر الحكم : ح ۳۰۶۶.

۴- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۵۸.

۵- غرر الحكم : ۳۲۴۵.

۶- نهج البلاغه : الكتاب ۳۱.

۷- شرح نهج البلاغه لابن أبی الحدید : ۲/ ۲۷۳.

۸- نهج البلاغه : الحكمه ۲۵۳.

۹- غرر الحكم : ۲۹۱۵.

۱۰- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۹۴.

[۱۹۸]

[۱۹۸] – الأحمَقُ إنِ اسْـتُبهَ بجَميلٍ غَفلَ ، وإن اسْـتُنزِلَ عن حَسَنٍ نَزَلَ ، وإن حُمِلَ على' جَهْلٍ جَهِلَ ، وإنْ حَدّثَ كَذبَ ، لا يَفْقَهُ ، وإنْ فُقِّهَ لا يَتَفَقّه(۱).

[۱۹۹]

[۱۹۹] – أحوالُ الدُّنيا تَتْبَعُ الاتّفاقَ ، وأحوالُ الآخِرهِ تَتْبَعُ الاستِحْقاقَ(۲).

[۲۰۰]

[۲۰۰] – أحْيِي الْمعروفَ بإماتتِهِ.(۳)

[۲۰۱]

[۲۰۱] – أحيِي قَلبَكَ بالمَوعِظَهِ(۴). فی صِفَهِ اللهِ سبحانَهُ .

[۲۰۲]

[۲۰۲] – أحيی قَلبَكَ بالمَوعِظَهِ ، وأمِتْهُ بالزَّهادَهِ ، وقَوِّهِ باليَقيينِ (۵). فی وصِيَّتِهِ لابنِهِ الحَسَنِ عليه السلام .

[۲۰۳]

[۲۰۳] – أخٌ تَستَفيدُهُ خَيْرٌ مِن أخٍ تَستَزيدُهُ(۶).

[۲۰۴]

[۲۰۴] – الأخ البارّ مغِيضُ الأسرار.(۷)

[۲۰۵]

[۲۰۵] – الأخُ المُكْتَسَبُ فی اللهِ أقرَبُ الأقرِباءِ ، وأحَمُّ مِن الاُمَّهاتِ والآباءِ.

[۲۰۶]

[۲۰۶] – إخافهُ العبيد و التضييقُ عليهمْ يزيد فی عبوديّتهم وصيانتهِمْ، وإظهارُ الثقهِ بهم يكسِبُهُمْ أنفهً و جبريّه.(۸)

[۲۰۷]

[۲۰۷] – اُخبُرْ تَقْلِه(۹).

[۲۰۸]

[۲۰۸] - إختر أن تكون مغلوباً و أنت منصِف، ولا تَخْتر أن تكون غالبا و أنت ظالم.(۱۰)

ص: ۲۵

۱- الخصال : ۱۱۶/ ۹۶ .

۲- غرر الحكم : ۲۰۳۶.

۳- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۱۴ .

۴- نهج البلاغه : الكتاب ۳۱.

۵- نهج البلاغه : الكتاب ۳۱.

۶- غرر الحكم : ۱۳۶۲.

۷- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۹۷ .

۸- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۳۷.

۹- نهج البلاغه : الحكمه ۴۳۰.

۱۰- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۵۸.

[۲۰۹]

[۲۰۹] - إخْتَرْ مِن كلِّ شىءٍ جَدِيدَهُ ، ومِن الإخْوانِ أقدَمَهُمْ(۱).

[۲۱۰]

[۲۱۰] - أخذ رسولُ الله صلى الله عليه و آله بيدِى فهزَّها، و قالَ: ما أوَّلُ نعمةٍ أنعمَ اللهُ بها عَليك؟ قلتُ: أنْ خلقنى حيّاً، و أقْدَرَنى، و أكمل حواسِّى و مشاعرى و قواى، قال: ثم ماذا ؟ قلتُ: أن جعلنى ذكراً، ولم يَجعلنى أنثى، قالَ و الثَّالثةُ: قلت:، أن هدانى للإسلام، قال: و الرابعه؟ قلت: «وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا»(۲).(۳)

[۲۱۱]

[۲۱۱] - أخذوا يميناً وشمالاً طَعناً فى مسالك الغَىِّ وتركاً لمذهب الرشد فلا تستعجلوا ما هو كائن مُرصَدٌ ولا تَسْتَبطِئوا ما يجىءُ به الغد، فكم من مستعجلٍ بما إن أدركه وَدَّ أنّه لم يُدرِكهُ وما أقرب اليوم من تباشير غدٍ(۴).

[۲۱۲]

[۲۱۲] - اُخرُجْ مِن مَسجِدِ رسولِ اللهِ يا مَن لَعَنَهُ رسولُ اللهِ ، ثُمّ قالَ : سَمِعتُ رسولَ اللهِ صلى الله عليه وآله يقولُ : لَعَنَ اللهُ المُتَشَبِّهينَ مِنَ الرِّجالِ بِالنِّساءِ ، والمُتَشَبِّهاتِ مِن النِّساءِ بالرِّجالِ (۵). وقد رَأى رَجُلًا بِهِ تَأنِيثٌ فى مَسجِدِ رسولِ اللهِ صلى الله عليه وآله.

[۲۱۳]

[۲۱۳] - أخْلِصْ تَنَلْ.

[۲۱۴]

[۲۱۴] - إخْلاصُ التَّوبَهِ يُسقِطُ الحَوْبَهَ(۶).

[۲۱۵]

[۲۱۵] - إخلاصُ العَمَلِ مِن قُوَّهِ اليَقينِ وصَلاحِ النِّيَّهِ.

[۲۱۶]

[۲۱۶] - الإخْلاصُ أشْرَفُ نِهايَهٍ .

[۲۱۷]

[۲۱۷] - الإخْلاصُ أعْلى الإيمانِ .

ص: ۲۶

۱- غررالحکم : ۲۴۶۱.

۲- سوره النحل ۱۸.

۳- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۸۶ .

۴- نهج البلاغه : الخطبه ۱۵۰.

۵- البحار : ۷۹ / ۶۴ / ۷ .

۶- غرر الحکم : ۱۲۶۴ .

[٢١٨]

[٢١٨] – الإخْلاصُ ثَمرةُ العِبادَهِ(١).

[٢١٩]

[٢١٩] – الإخْلاصُ ثَمرةُ اليَقينِ .

[٢٢٠]

[٢٢٠] – الإخْلاصُ شِيمَهُ أفاضِلِ النّاسِ.

[٢٢١]

[٢٢١] – الإخْلاصُ عِبادَهُ المُقَرَّبينَ .

[٢٢٢]

[٢٢٢] – الإخْلاصُ غايَهٌ .

[٢٢٣]

[٢٢٣] – الإخْلاصُ غايَهُ الدِّينِ .

[٢٢٤]

[٢٢٤] – الإخْلاصُ مِلاکُ العِبادَهِ .

[٢٢٥]

[٢٢٥] – إخْوانُ الدِّينِ أبقى مَوَدّةً .

[٢٢٦]

[٢٢٦] – إخوانُ السوءِ کشجرهِ النار، يُحْرق بعضها بعضاً.(٢)

[٢٢٧]

[٢٢٧] – الإخْوانُ صِنْفانِ : إخوانُ الثِّقهِ وإخوان المُکاشَرهِ ... فإذا کنتَ مِن أخيکَ على حدِّ الثِّقهِ فابْذِلْ لَه مالَکَ وبَدَنکَ ، وصافِ مَن صافَاهُ ، وعادِ مَن عادَاهُ ، واکتُمْ سِرَّهُ وعَيْبَهُ ، وأظْهِرْمِنه الحَسَنَ . واعلَمْ أيُّها السّائلُ أنَّهُم أقلُّ مِن الکِبريتِ الأحْمَرِ(٣) .

[۲۲۸]

[۲۲۸] – الإخْوانُ فی اللهِ تعالی تَدُومُ مَودّتُهُم ، لِدَوامِ سَبَبِها .

[۲۲۹]

[۲۲۹] – أخوکَ الّذی لا یَخْذُلُکَ عِندَ الشِّدَّهِ ، ولا یَغْفُلُ عنکَ عندَ الجَرِیرهِ ، ولا یَخْدَعُکَ حینَ تَسْألُهُ(۴) .

[۲۳۰]

[۲۳۰] – أخوکَ دِینُکَ ، فاحْتَطْ لِدینِکَ بما شِئتَ(۵).

[۲۳۱]

[۲۳۱] – أداءُ الأمانَهِ مِفْتاحُ الرِّزْقِ.(۶)

۱– غرر الحکم : ۳۹۰.

۲– شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۴۳ .

۳– البحار : ۷۴ / ۲۸۱ / ۲.

۴– البحار : ۷۷ / ۲۶۹ / ۱ .

۵– أمالی الطوسی : ۱۱۰ / ۱۶۸.

۶– شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۱۸ .

[۲۳۲]

[۲۳۲] - أداء الفرائض واجتناب المحارم والاشتمال على المكارم ، ثمّ لايبالى أن وقع على الموت أو الموت وقع عليه ، والله لايبالى ابن أبى طالب إن وقع على الموت أو الموت وقع عليه. قاله لمن سأله عن الاستعداد للموت ؟ (۱).

[۲۳۳]

[۲۳۳] - أدّب اليتيم بما تؤدّب منه ولدك واضربه ممّا تضرب منه ولدك(۲).

[۲۳۴]

[۲۳۴] - الأدبُ أحَدُ الحسَبَين(۳).

[۲۳۵]

[۲۳۵] - الأدبُ أحْسَنُ سَجِيّهٍ .

[۲۳۶]

[۲۳۶] - الأدبُ حُلَلٌ جُدُدٌ.

[۲۳۷]

[۲۳۷] - الأدبُ صُورهُ العَقلِ .

[۲۳۸]

[۲۳۸] - الأدبُ عندَ الأحمقِ كالماءِ العذبِ فى أصولِ الحنظلِ، كلما ازداد رِيّاً ازداد مرارةً.(۴)

[۲۳۹]

[۲۳۹] - الأدبُ فى الإنسانِ كشَجَرهٍ أصلُها العقلُ(۵).

[۲۴۰]

[۲۴۰] - الأدبُ كمالُ الرَّجُلِ.

[۲۴۱]

[۲۴۱] - إدْمَانُ الشِّبَعِ يُورِثُ أنْواعَ الوَجَعِ .

[۲۴۲]

[۲۴۲] – أدْنى دَرَجاتِهِم مَنِ اسْتَصْغَرَ طاعَتَهُ واسْتَعْظَمَ ذَنْبَهُ وهُو يَظُنُّ أنْ لَيس فى الدّارَينِ مأخوذٌ غَيرُهُ ، فغُشِيَ على الأعرابِيِّ ، فلَمّا أفاقَ قالَ : هَل دَرَجةٌ أعلى مِنها ؟ قال : نَعَم ، سَبعونَ دَرَجةً(۶). وقَد سألَهُ أعرابِيٌّ عن دَرَجاتِ الُمحِبّينَ .

[۲۴۳]

[۲۴۳] – أدْنى ما يكونُ بِهِ العبدُ مؤمناً أن يُعرِّفَهُ الله تباركَ وتعالى نفسَهُ فيُقِرَّ لَهُ بالطّاعهِ ، ويُعرِّفَهُ نبيَّهُ صلى الله عليه وآله فيُقِرَّ لَهُ بالطّاعهِ ، ويُعرِّفَهُ إمامَهُ وحجّتَهُ فى أرضِهِ وشاهِدَهُ على خَلقِهِ فيُقِرَّ لَهُ

۱– عيون أخبار الرضا عليه السلام : ۱ /۲۹۷ ح ۵۵.

۲– الكافى: ۶/ ۴۷ ح ۸.

۳– غرر الحكم : ۱۶۲۱.

۴– شرح النهج لابن أبى الحديد: ۲۰ / ۳۳۰.

۵– غرر الحكم : ۲۰۰۴.

۶– مستدرك الوسائل : ۱/ ۱۳۳ / ۱۸۸.

بالطّاعهِ . قالَ سُليمٌ : قلتُ لَه : يا أميرَ المؤمنينَ ، وإنْ جَهِلَ جميعَ الأشياءِ إلّا ما وَصِفْتَ ؟قالَ : نَعَم ، إذا أُمِرَ أطاعَ ، وإذا نُهِیَ انْتَهی(۱).

[۲۴۴]

[۲۴۴] – أدّوا الأمانه ولو إلی قاتل ولد الأنبياء.

[۲۴۵]

[۲۴۵] – أَدُّوا الأمانهَ ولَو إلی قَتَلهِ أولادِ الأنبياءِ عليهم السلام(۲).

[۲۴۶]

[۲۴۶] – أدوأُ الدّاءِ الصَّلَفُ(۳).

[۲۴۷]

[۲۴۷] – إذا رأی أحَدُكُم امرأهً تُعجِبُهُ فلْيَأْتِ أهلَهُ ؛ فإنَّ عِندَ أهلِهِ مِثلَ ما رأی ، ولا يَجعَلَنَّ لِلشَّيطانِ إلی قَلبِهِ سَبيلًا ، وليَصرِفْ بَصَرَهُ عَنها ، فإن لَم تَكُنْ لَهُ زَوجَهٌ فَلْيُصَلِّ رَكعَتَينِ ويَحمَدِ اللهَ كثيراً ، ويُصَلّی علی النَّبیِّ وآلِهِ ، ثُمّ لِيَسألِ اللهَ مِن فَضلِهِ فإنّهُ يُبيحُ لَهُ برأفتِهِ ما يُغنيهِ(۴).

[۲۴۸]

[۲۴۸] – إذا احتجتَ إلی المشوره فی أمرٍ قد طرَأَ عليك فاستَبْدِهِ ببدايه الشُّبّان، فإنهم أحدّ أذهاناً، و أسرَعُ حَدْساً، ثم رُدَّهُ بعدَ ذلكَ إلی رأی الكُهولِ و الشيوخِ ليستعقِبُوهُ، و يُحْسِنُوا الإختيارَ له؛ فإنّ تجربتهم أكثرُ.(۵)

[۲۴۹]

[۲۴۹] – إذا ارْتَدَّتِ المَرأهُ عنِ الإسلامِ لَم تُقْتَلْ ، ولكنْ تُحْبَسُ أبداً(۶).

[۲۵۰]

[۲۵۰] – إذا ازدحم الجواب خفی الصواب(۷).

[۲۵۱]

[۲۵۱] – إذا استشارَک عدوُّک فجرِّدْ لهُ النصيحهَ، لِأنه باستشارتک قَدْ خَرَجَ مِنْ عدواتک و دخل فی مودّتک.(۸)

١- الكافى : ٢ / ٤١٤ / ١ ، انظر تمام الحديث .

٢- البحار : ٧٥ / ١١٥ / ٨.

٣- غرر الحكم : ٢٨٥٨ .

٤- البحار : ١٠ / ١١٥ / ١ .

٥- شرح النهج لابن أبى الحديد: ٢٠/ ٣٣٧.

٦- تهذيب الأحكام : ١٠ / ١٤٤ / ٥٦٩ و ص ١٤٢ / ٥٦٤ .

٧- نهج البلاغه : الحكمه ٢٤٣.

٨- شرح النهج لابن أبى الحديد: ٢٠ / ٢٧٦.

[۲۵۲]

[۲۵۲] – إذا استغنيت عن شیء فدعْه و خذ ما أنت محتاج إليه(۱).

[۲۵۳]

[۲۵۳] – إذا اشْتَدَّ الفَزعُ فإلی اللهِ المَفْزَعُ(۲).

[۲۵۴]

[۲۵۴] – إذا انقضی مُلکُ قوم خُيِّبُوا فی آرائهم.(۳)

[۲۵۵]

[۲۵۵] – إذا أبصَرَتِ العَينُ الشَّهوَهَ عَمِیَ القَلبُ عنِ العاقِبَه (۴).

[۲۵۶]

[۲۵۶] – إذا أبغضت فلا تهجر(۵).

[۲۵۷]

[۲۵۷] – إذا أتيْتَ مجلِسَ قوم فارمِهِمْ بِسَهْمِ الإسلامِ، ثمَّ اجلِسْ – يعنی السّلامَ – فإنْ أفاضوا فی ذکرِ اللهِ فَأَجِلْ سهمَکَ مَعَ سِهامِهِم، و إنْ أفاضوا فی غيرِهِ فخلِّهِمْ و انهضْ.(۶)

[۲۵۸]

[۲۵۸] – إذا أتی عَلَیَّ يومٌ لا أزدادُ فيه عملًا يقرِّبُنی إلی اللهِ، فلا بورِک فی طلوعُ شمسِ ذلک اليومِ(۷).

[۲۵۹]

[۲۵۹] – إذا أجنبت فاسأل عن الماء جهدک ، فإن لم تقدر فتيمّم وصل ، فإذا قدرت علی الماء فاغتسل.(۸)

[۲۶۰]

[۲۶۰] – إذا أحَبَّ اللهُ عَبداً وعَظَهُ بالعِبَرِ(۹).

[۲۶۱]

[۲۶۱] – إذا أحسستَ منْ رأيِکَ بإکدادٍ، و مِنْ تصوُّرِکَ بفسادٍ، فاتّهِمْ نفسکَ بمجالستِکَ لعامّیِّ الطبعِ، أو لِسَيِّئِ الفکْرِ، و

تدارَكْ إصلاحَ مزاجِ تخيُّلكَ بمكاثرهِ أهلِ الحكمهِ، و مجالسهِ ذوِی

ص: ۳۰

۱- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ /۲۶۲.

۲- تنبیه الخواطر : ۲ / ۱۵۴ .

۳- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۰۳.

۴- غرر الحکم : ۴۰۶۳.

۵- غرر الحکم :ح ۳۹۸۰.

۶- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۲۵.

۷- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۸۸.

۸- مصنف ابن أبی شیبه: ۱ / ۹۷.

۹-

السدَاد، فإن مفاوضتهُمْ تريحُ الرَّأىَ المكدودَ، و تردُّ ضالّهَ الصوابِ المفقودِ.(١)

[٢۶٢]

[٢۶٢] – إذا أحسَنَ أحـدٌ منْ أصْـِحابک فلا تخرُجْ إليهِ بغايه برِّک؛ ولکن اترُک منهُ شـيْئاً تزيـدُهُ إيَّاهُ عنـدَ تبيُّنک منهُ الزِّيادهَ فی نصيحتهِ.(٢)

[٢۶٣]

[٢۶٣] – إذا أخْطَأتْکَ الصنيعهُ إلی منْ يَتّقی الله فاصنعها إلی من يتّقی العارَ.(٣)

[٢۶۴]

[٢۶۴] – إذا أراد الله أن يزيل عَنْ عبدٍ نعمه کان أول ما يغيِّرُ منه عَقْلهُ.(۴)

[٢۶۵]

[٢۶۵] – إذا أرادَ اللهُ أنْ يسلّطَ علی عبدٍ عدوّاً لايرحمه سلط عليهِ حاسداً.(۵)

[٢۶۶]

[٢۶۶] – إذا أراد الله بعبدٍ خيراً حال بينه و بين شهوته، و حجز بينه و بين قلبه، و إذا أراد به شرّاً وکلَه إلی نفسه(۶).

[٢۶٧]

[٢۶٧] – إذا أرادَ اللهُ سبحانَهُ إزالَهَ نِعمَهٍ عَن عَبدٍ کانَ أوّلَ ما يُغَيِّرُ عنهُ عَقلُهُ ، وأشَدُّ شَیءٍ علَيهِ فَقدُهُ(٧).

[٢۶٨]

[٢۶٨] – إذا أَرَادَ اللهُ سُبْحَانَهُ صَلَاحَ عَبْدِهِ أَلْهَمَهُ قِلَّهَ الکَلَامِ، وَقِلَّهَ الطَّعَامِ ، وَقِلَّهَ المَنَامِ.

[٢۶٩]

[٢۶٩] – إذا أراد أحـدکم النوم فليضع يـده اليمنی تحت خـده الأيمن وليقل : « بسم الله وضـعت جنبی لله علی مله إبراهيم ودين محمّد وولايه من افترض الله طاعته ما شاء الله کان وما لم يشأ لم يکن » فمن قال ذلک عند منامه حفظ من اللص والمغير والهدم واستغفرت له الملائکه . ومن قرأ قل هو الله أحد حين يأخذ مضجعه وکّل الله تعالی به خمسين ألف ملک

١- شرح النهج لابن أبی الحدید: ٢٠ / ٣٣٩.
٢- شرح النهج لابن أبی الحدید: ٢٠ / ٣٣١.
٣- شرح النهج لابن أبی الحدید: ٢٠ / ٣١٣.
۴- شرح النهج لابن أبی الحدید: ٢٠ / ٣٠١.
۵- شرح النهج لابن أبی الحدید: ٢٠ / ٣٠٠.
۶- شرح النهج لابن أبی الحدید: ٢٠ / ٢۵۶.
٧- غرر الحکم : ۴١٢۵.

يحرسونه ليلته ، الحديث(۱).

[۲۷۰]

[۲۷۰] – إذا أراد أحدكم أن لا يسأل الله سبحانه شيئاً إلّا أعطاه فَلْيَيْأس مِن الناس ولا يكون له رجاءُ إلّا الله سبحانه(۲).

[۲۷۱]

[۲۷۱] – إذا أردْت العلم و الخير فانفض عن يدك أداه الجهل و الشرّ، فإنّ الصائغ لايتهيّأ له الصِّياغَهُ إلّا إذا ألقى أداهَ الفلاحَه عَن يده.(۳)

[۲۷۲]

[۲۷۲] – إذَا أَرَدْتَ أنْ تُحْمَد فلا يظهر منك حرصٌ على الحَمْدِ.(۴)

[۲۷۳]

[۲۷۳] – إذا أرَدتَ أن تَختمَ على كتاب؛ فأَعِدِ النَّظَرَ فيهِ؛ فإنَّما تختمُ على عَقلكَ.(۵)

[۲۷۴]

[۲۷۴] – إذا أردْت أنْ تصادقَ رجلا فانظرْ: من عدوُّه؟(۶)

[۲۷۵]

[۲۷۵] – إذا أردْتَ أن تصادِق رجلًا فأَغضبْهُ، فإن أنصفک فى غضبِهِ و إلّا فدعهُ.(۷)

[۲۷۶]

[۲۷۶] – إذا أردْتَ أن تعرف طبع الرَّجل فاسْتَشِرْهُ، فإنک تقف من مشورته على عدله و جَوْرِهِ، و خَيْرِه و شَرِّهِ.(۸)

[۲۷۷]

[۲۷۷] – إذا أردتم الحج فتقدموا فى شراء الحوائج ببعض ما يقوتكم على السفر فإن الله يقول : «ولو أرادوا الخروج لأعدّوا له عدّه».(۹)

[۲۷۸]

[۲۷۸] – إذا أرْسِلت لبعْر فلا تأْت بتمرٍ فيؤْكلُ تمرُک و تعنف على خلافک.(۱۰)

١- الخصال : ٢/ ٦٣١ .

٢- غرر الحكم: ٤١٢٧.

٣- شرح النهج لابن أبی الحدید: ٢٠ / ٣٠٧.

۴- شرح النهج لابن أبی الحدید: ٢٠ / ٢۵٩.

۵- شرح النهج لابن أبی الحدید: ٢٠ / ٣١٣.

۶- شرح النهج لابن أبی الحدید: ٢٠ / ٢٨۶.

٧- شرح النهج لابن أبی الحدید: ٢٠ / ٣٢۵.

٨- شرح النهج لابن أبی الحدید: ٢٠ / ٢٧٢.

٩- الخصال : باب المائه ح ١٠ / ص ۶١٧.

١٠- شرح النهج لابن أبی الحدید: ٢٠ /٢٨۶ .

[۲۷۹]

[۲۷۹] – إذا أصْبَحَ ثُمَّ أمسى رَجَعَ إلى نَفْسِهِ ، وقالَ : يا نَفْسُ ، إنَّ هـذا يَومٌ مَضى عليكِ لا يَعودُ إلَيكِ أبـداً ، واللهُ سائلُكِ عَنهُ فيما أفْنَيتِهِ ، فما الّذى عَمِلْتَ فيهِ ؟ أذَكَرْتِ اللهَ أمْ حَمِدْتيهِ ؟ أقَضَيْتِ حَقَّ أخٍ مؤمنٍ ؟ أنَفَّسْتِ عَنهُ كُرْبَتَهُ ؟ أحَفِظْتيهِ بِظَهْرِ الغَيبِ فى أهْلِهِ وولدِهِ ؟ أحَفِظْتيهِ بَعدَ المَوتِ فى مُخَلَّفيهِ ؟ أكَفَفْتِ عن غيبَهِ أخٍ مؤمنٍ بفَضْلِ جاهِكِ ؟ أأعَنْتِ مسلماً ؟ ما الّذى صَنَعتِ فيهِ ؟ فيَذكُرُ ما كانَ مِنهُ ، فإنْ ذَكَرَ أنَّهُ جَرى مِنهُ خيرٌ حَمِدَ اللهَ عزّوجلّ وكَبَّرَهُ على تَوفيقِهِ ، وإنْ ذَكَرَ مَعْصيَةً أو تَقْصيراً اسْتَغْفَرَ اللهَ عزّوجلّ وعَزَمَ على تَرْكِ مُعاوَدَتِهِ(۱). وقد سُئِلَ عن كَيفيّهِ مُحاسَبهِ النَّفْسِ .

[۲۸۰]

[۲۸۰] – إذا أطعَمتَ فَأشبعْ(۲).

[۲۸۱]

[۲۸۱] – إذا أعْجَبَکَ ما يَتَواصَفُهُ النَّاسُ مِنْ مَحاسِنِک، فانْظُرْ فيما بطن من مَساوِئک؛ ولتَكُنْ معْرِفَتُك بنَفْسِکَ أوثَقَ عِنْدَکَ مِنْ مَدْحِ المادِحِينَ لک.(۳)

[۲۸۲]

[۲۸۲] – إذا أقبلَتِ الدِّنيا أقبلت على حِمارٍ قَطوفٍ، و إذا أدْبَرَتْ أدبَرَتْ على البُراقِ.(۴)

[۲۸۳]

[۲۸۳] – إذا أقبلت الدنيا على عبد كسته محاسن غيره وإذا أدبرت عنه سلبته محاسنه(۵).

[۲۸۴]

[۲۸۴] – إذا أكْرَمَ اللهُ عَبداً شَغَلَهُ بمَحَبَّتِه(۶).

[۲۸۵]

[۲۸۵] – إذا أكرمکَ النـاسُ لمـالٍ أو سُلطانٍ فَلايُعْجِبَنَّکَ ذاکَ، فإنَّ زوال الكرامَهِ بزَوالِهما؛ ولكنْ ليُعجبك إنْ أكرَمكَ الناسُ لدينٍ أوْ أدَبٍ(۷).

۱– البحار : ۷۰/ ۷۰/ ۱۶.

۲– غرر الحكم : ۴۰۰۴.

٣- شرح النهج لابن أبى الحديد: ٢٠ / ٢٧٤.

٤- شرح النهج لابن أبى الحديد: ٢٠ / ٢٩٣.

٥- غرر الحكم :ح ۴١٢۶.

۶- غرر الحكم : ۴٠٨٠.

٧- شرح النهج لابن أبى الحديد: ٢٠ / ٣١٣.

[۲۸۶]

[۲۸۶] – إذا أمْضَيتَ فاسْتَخِرْ.

[۲۸۷]

[۲۸۷] – إذا أيسرت فكلُّ الرجال رجالك، و إذا أعسرتَ أنكرك أهلك.(۱)

[۲۸۸]

[۲۸۸] – إذا بلغ المرءُ من الدُّنيا فوق قدْره تَنَكّرَتْ للناس أخلاقُهُ.(۲)

[۲۸۹]

[۲۸۹] – إذا بَلَغْتُمْ نِهايَه الآمالِ فاذكُروا بَغَتاتِ الآجالِ .

[۲۹۰]

[۲۹۰] – إذا تحرَّكتْ صوره الشَّرِّ ولم تظهر ولّدت الفَزَع؛ فإذا ظهرت وَلّدت الألم؛ و إذا تَحرّكت .. صوره الخير و لم تظهر وَلدت الفرج، فإذا ظهرت وَلّدَت اللّذه.(۳)

[۲۹۱]

[۲۹۱] – إذا تزوَّج الرَّجل فقد ركب البحر، فإن ولِدَ له فقد كُسِرَ به.(۴)

[۲۹۲]

[۲۹۲] – إذا تشَبَّه صاحِبُ الرياءِ بالْمُخْلِصين فى الهيْئَه كانَ مثْلَ الوَارِمِ الّذِى يوهِمُ النّاسَ أنّهُ سَمِينٌ ؛ فَيَظُنُّ النّاس ذلِكَ فِيه وَ هُو يستر ما يَلْقَى مِنَ الأَلَم التّابع لِلوَرَمِ. (۵)

[۲۹۳]

[۲۹۳] – إذا تَفَقَّهَ الرَّفيعُ تَواضَعَ(۶).

[۲۹۴]

[۲۹۴] – إذا تمّ العقل نقص الكلام(۷).

[۲۹۵]

[۲۹۵] - إذا تناهی الغَمُّ انقَطَعَ الدمْعُ.(۸)

[۲۹۶]

[۲۹۶] - إذَا جَرت المقاديرُ بالمكارِه سبقت الآفه إلی العَقْل فحيَّرته، و أطلقت الألسن بما فيه تلف الأنفس.(۹)

ص: ۳۴

۱- شرح النهج لابن أبی الحديد: ۲۰ / ۲۸۹ .

۲- شرح النهج لابن أبی الحديد: ۲۰ / ۲۷۲ .

۳- شرح النهج لابن أبی الحديد: ۲۰ / ۲۸۲ .

۴- شرح النهج لابن أبی الحديد: ۲۰ / ۳۰۱.

۵- شرح النهج لابن أبی الحديد: ۲۰ / ۲۷۴.

۶- غررالحكم: ۴۰۴۸.

۷- نهج البلاغه : الحكمه ۷۱.

۸- شرح النهج لابن أبی الحديد: ۲۰ / ۲۹۵ .

۹- شرح النهج لابن أبی الحديد: ۲۰ / ۲۶۷.

[۲۹۷]

[۲۹۷] – إذا حَضَرتِ الآجالُ افتَضَحَتِ الآمالُ(۱).

[۲۹۸]

[۲۹۸] – إذا حُيِّيت بتحيِّهٍ فَحَيِّ بأحسَنَ منها وإذا أُسْدِيَتْ إليك يَدٌ فكافئها بما يُرْبِى عليها والفضلُ مَعَ ذلكَ لِلْبَادِیءِ(۲).

[۲۹۹]

[۲۹۹] – إذا خَبُثَ الزّمانُ كسَدَتِ الفضائلُ و ضَرَّتْ، و نَفَقَتِ الرَّذائلُ و نفعتْ، و كانَ خوفُ الموسرِ أشدَّ من خوف المعسرِ.(۳)

[۳۰۰]

[۳۰۰] – إذا خدمتَ رئیسا فلا تَلْبَسْ مثلَ ثوبه، و لا ترکب مثل مَرْکوبه، و لا تستخدم کخدمِهِ، فعساک تسلم منه.(۴)

[۳۰۱]

[۳۰۱] – إذا خرجتم فاحمدوا الله، واثنوا علیه بما هو أهله، وصلّوا علی النبیّ صلی الله علیه وآله واستغفروا، فإنّ الإستسقاء الإستغفار، قال: وقال علی: إن النبیّ صلی الله علیه وآله حوّل رداءه وهو قائم حین أراد أن یدعو.(۵)

[۳۰۲]

[۳۰۲] – إذا خُلِّی عِنان العقل، ولم یحبس علی هوی نفسٍ، أو عادهِ دینٍ، أو عصبیّهٍ لسلف؛ ورد بصاحِبه علی النجاه.(۶)

[۳۰۳]

[۳۰۳] – إذا دَعاکَ القُرآنُ إلی خَلّهٍ جَمیلَهٍ فخُذْ نَفسَکَ بأمثالِها(۷).

[۳۰۴]

[۳۰۴] – إذا رأَتِ العامّهُ منازلَ الخاصَّهِ من السلطانِ حسدتها علیْها، و تمنّتْ أمثالها، فإذا رأتْ مصارعها بدا لها. (۸)

۱– غرر الحکم : ۴۰۰۷.

۲– نهج البلاغه : الحکمه ۶۲.

۳– شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۷۰ .

۴– شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۷۳.

۵- مصنف ابن أبی شیبه: ۳ / ۴۲.

۶- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۴۳.

۷- غرر الحکم : ۴۱۴۳.

۸- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۳۳.

[٣٠٥]

[٣٠٥] – إذا رَأيتَ اللهَ سُبحانَهُ يُتابعُ علَيكَ البلاءَ فقَد أيْقَظَكَ ، إذا رَأيتَ اللهَ سُبحانَهُ يُتابعُ علَيكَ النِّعَمَ مَعَ المَعاصى فَهُوَ اسْتِدراجٌ لكَ(١).

[٣٠٦]

[٣٠٦] – إذا رأيت الله سبحانه يتابع عليك النِعم مع المعاصى فهو استدراج لك(٢).

[٣٠٧]

[٣٠٧] – إذا رأيت ربّك يتابع عليك النعم فاحذره .

[٣٠٨]

[٣٠٨] – إذا رأيتَ ربَّكَ يُوالى علَيكَ البلاءَ فاشْكُرْهُ ، إذا رأيتَ ربَّكَ يُتابعُ علَيكَ النِّعَمَ فاحْذَرْهُ(٣).

[٣٠٩]

[٣٠٩] – إذا رأيتَ فى غيرِكَ خُلْقاً ذميماً فتَجَنّبْ مِن نفسِكَ أمثالَهُ(٤).

[٣١٠]

[٣١٠] – إذا رُزقت فأوسع(٥).

[٣١١]

[٣١١] – إذا رَغِبْتَ فى المكارِمِ فاجتنب المحارِمَ.(٦)

[٣١٢]

[٣١٢] – إذا رَغِبتَ فى صَلاحِ نَفسِكَ فعلَيكَ بالاقتِصادِ والقُنوعِ والتَّقلُّلِ(٧).

[٣١٣]

[٣١٣] – إذا رفعْتَ أحداً فوق قدرِهِ فتوقعْ منهُ أن يحطَّ منكَ بقدرِ ما رفعْتَ منه.(٨)

[٣١٤]

[٣١٤] – إذا زادَ عِلمُ الرّجُلِ زادَ أدبُهُ ، وتضاعَفَتْ خَشيتُه لربِّهِ(٩).

[٣١٥]

[٣١٥] - إذا زادك المُلك تأنيساً فزده إجلالاً.(١٠)

[٣١٦]

[٣١٦] - إذا زال المحسود عَلَيْهِ علمت أنّ الحاسد كان يَحْسُدُ على غير شيء.(١١)

ص: ٣٦

١- غرر الحكم : (٤٠٤٦ - ٤٠٤٧) .

٢- غرر الحكم :ح ٤٠٤٧.

٣- غرر الحكم : ٤٠٨٢.

٤- غرر الحكم : ٧٥٠٨.

٥- غرر الحكم :ح ٤٠٠٢.

٦- شرح النهج لابن أبی الحدید: ٢٠ / ٣١٤ .

٧- غرر الحكم : ٤١٧٢.

٨- شرح النهج لابن أبی الحدید: ٢٠ / ٢٩٨ .

٩- غرر الحكم : ٤١٧٤.

١٠- شرح النهج لابن أبی الحدید: ٢٠ / ٣٤٤.

١١- شرح النهج لابن أبی الحدید: ٢٠ / ٣٤٢.

[۳۱۷]

[۳۱۷] – إذا زَلَلْتَ فارجعْ، و إذا نـدمتَ فأقلعْ، و إذا أسَأت فانـدمْ؛ و إِذا مننْتَ فاكتُمْ، و إِذا منعتَ فأجْمِلْ، و منْ يُسْلِفِ المعروفَ يكنْ رِبْحُهُ الحمدَ.(۱)

[۳۱۸]

[۳۱۸] – إذا سُئلتِ الفاجِرَهُ : مَن فَجَرَبِكِ؟ فقالتْ : فُلانٌ ، جَلَدتُها حَدَّينِ : حَدّاً لفُجورِها ، و حَدّاً لِفِرْيَتِها على الرَّجُلِ المسلِم(۲).

[۳۱۹]

[۳۱۹] – إذا سألْتَ كرِيماً حاجَةً فَدَعْهُ يَفكِّرُ، فإنه لا يفكر إلا فى خيرٍ؛ و إذا سألْتَ لئيما حاجَةً فغافِصْهُ(۳) فإنه إذا(۴) فكّر عادَ إلى طَبْعِهِ.(۵)

[۳۲۰]

[۳۲۰] – إذا سمعْتَ الكلمهَ تُؤْذيكَ فطأْطِئْ لها فإنّها تتخطّاكَ.(۶)

[۳۲۱]

[۳۲۱] – إذا سَمِعتَ مِن المَكروهِ ما يُؤذِيكَ فَتَطَأطَأْ لَهُ يُخطِكَ(۷).

[۳۲۲]

[۳۲۲] – إذا شئت أنْ تُطاعَ فاسْأَلْ ما يُسْتَطاعُ.(۸)

[۳۲۳]

[۳۲۳] – إذا شككْتَ فى موده إنْسان فاسْأل قلبكَ عنه.(۹)

[۳۲۴]

[۳۲۴] – إذا صادقْتَ إنساناً وجبَ عليكَ أن تكونَ صديقَ صديقِهِ، و ليسَ يجبُ عليكَ أن تكونَ عدوَّ عدُوِّهِ؛ لأنّ هذا إنما يجبُ على خادِمِهِ و ليسَ يجبُ على مُماثِلٍ له.(۱۰)

[۳۲۵]

[۳۲۵] – إذا صافاك عَدُوُّك رِياءً مِنه فَتَلَقَّ ذَلك بأوْكد مودّهٍ ؛ فإنه إن ألِف ذلك و اعتادَهُ خَلُصَت

١- شرح النهج لابن أبی الحديد: ٢٠ / ٣١٦.

٢- تهذيب الأحكام : ١٠ / ٤٨ / ١٧٧ و ح ١٧٨.

٣- غافصه: أی أخذه علی غره.

٤- ب: «إن فكر».

٥- شرح النهج لابن أبی الحديد: ٢٠ / ٣٠٦.

٦- شرح النهج لابن أبی الحديد: ٢٠ / ٣٢٩.

٧- غررالحكم : ٤١٦٦.

٨- شرح النهج لابن أبی الحديد: ٢٠ / ٣١١.

٩- شرح النهج لابن أبی الحديد: ٢٠ / ٣٢٣.

١٠- شرح النهج لابن أبی الحديد: ٢٠ / ٣٣١.

لک مَودَّتهُ.(۱)

[۳۲۶]

[۳۲۶] – إذا صَعُبَت عليکَ نَفسُکَ فاصعُبْ لَها تَذِلَّ لکَ ، وخادِعْ نفسَکَ عن نفسِکَ تَنْقَدْ لَکَ(۲).

[۳۲۷]

[۳۲۷] – إذا صَعِدَت رُوحُ المؤمنِ إلَی السَّماءِ تَعَجَّبَتِ المَلائکهُ وقالَت : عَجَباً !کیفَ نَجا مِن دارٍ فَسَدَ فیها خِیارُنا ؟!(۳)

[۳۲۸]

[۳۲۸] – إذا صنعت معروفاً فانسه .

[۳۲۹]

[۳۲۹] – إذا ظفرْتُمْ فأکْرِمُوا الغلَبهَ، و علیکمْ بالتغافُلِ فإنهُ فعلُ الکرَام، وإیّاکُم و المنَّ فإنهُ مَهْدمهٌ للصنیعهِ، منبههٌ للضغِینهِ.(۴)

[۳۳۰]

[۳۳۰] – إذا ظهرت الجنایات ارتفعت البرکات(۵).

[۳۳۱]

[۳۳۱] – إذا ظَهَرتِ الجِنایاتُ ارْتَفَعتِ البَرَکاتُ(۶).

[۳۳۲]

[۳۳۲] – إذا عاتبت الحدَث فاترک موضعاً من ذنبه، لئلّا یحملهُ الإخراجُ علی المکابرهِ.(۷)

[۳۳۳]

[۳۳۳] – إذا عصی الرَّب منْ یعرفهُ سلَّطَ علیه منْ لا یعرفهُ .(۸)

[۳۳۴]

[۳۳۴] – إذا عطس أحدکم فسمتوه قولوا: یرحمکم الله، وهو یقول: یغفر الله لکم ویرحمکم، قال الله تعالی: «وإذا حییتم بتحیه فحیّوا بأحسن منها أو ردوها».(۹)

[۳۳۵]

[۳۳۵] - إذا غَشّكَ صدِيقكَ فاجْعَلْهُ مَعَ عدوّكَ.(۱۰)

۱- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۲۱ .

۲- غرر الحکم : ۴۱۰۷.

۳- غرر الحکم : ۴۰۹۱.

۴- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۲۳.

۵- غرر الحکم :ح ۴۰۳۰.

۶- غرر الحکم : ۴۰۳۰.

۷- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۳۳.

۸- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۱۵.

۹- کتاب الخصال : ۲ / ۶۳۳ / باب المائه ح ۱۰.

۱۰- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۲۱.

[۳۳۶]

[۳۳۶] – إذا غضب الكريمُ فألِنْ له الكَلام، و إذا غضب اللئيمُ فخذله العصا.(۱)

[۳۳۷]

[۳۳۷] – إذا فاتَکَ الأدبُ فالزَمِ الصَّمْتَ(۲).

[۳۳۸]

[۳۳۸] – إذا فَسَدَتِ النِّيَّهُ وَقَعَتِ البَلِيَّهُ(۳).

[۳۳۹]

[۳۳۹] – إذا فعلتَ کلَّ شيءٍ فکن کمن لم يفعل شيئاً(۴)

[۳۴۰]

[۳۴۰] – إذا قال المؤمن لأخيه : أُف، انقطع ما بينهما، فإن قال : أنت کافر کفر أحدهما، وإذا اتهمه انماث (۵) الإسلام فی قلبه کما ینماث الملح فی الماء.(۶)

[۳۴۱]

[۳۴۱] – إذا قالَ أحدکم: و اللهِ فلينظُرْ مايضيفُ إليها.(۷)

[۳۴۲]

[۳۴۲] – إذا قَدَّمت مالَکَ لآخِرَتِکَ واستَخلَفتَ الله سبحانَهُ على مَن خَلَّفتَهُ مِن بَعدِكَ ،سَعِدتَ بما قَدَّمتَ ، وأحسَنَ اللهُ لكَ الخِلافَهَ على مَن خَلَّفتَ(۸).

[۳۴۳]

[۳۴۳] – إذا قُذِفت بشیء فلا تتهاونْ به و إن کان کذبا، بل تحرّزْ من طرقِ القذف جُهدكَ؛ فإنّ القول وإن لم یثبت یوجب ريبهً و شکا(۹).

[۳۴۴]

[۳۴۴] – إذا قصُرَتْ يدُکَ عن المکافأهِ، فليطلْ لسانُکَ بالشکرِ.(۱۰)

[۳۴۵]

[٣۴۵] - إذا قعدْتَ عندَ سُلطانٍ فليكنْ بينَکَ و بينهُ مقعدُ رجلٍ؛ فلعلّهُ أنْ يأتيَهُ منْ هو آثَرُ عنده

ص: ٣٩

١- شرح النهج لابن أبی الحديد: ٢٠ / ٢٨۵ .

٢- البحار : ٧١ / ٢٩٣ / ۶٣.

٣- غرر الحكم : ۶٢٢٨ ، ٩۴٠٢، ۴٠٢١.

۴- شرح النهج لابن أبی الحديد: ٢٠ / ٢۵٨ .

۵- انماث الشیء : ذاب .

۶- كتاب الخصال : ب ۴٠٠ ح ١٠ / ص ۶٢٣.

٧- شرح النهج لابن أبی الحديد: ٢٠ / ٣١۴.

٨- غرر الحكم : ۴١٣۶.

٩- شرح النهج لابن أبی الحديد: ٢٠ / ٢۵٨.

١٠- شرح النهج لابن أبی الحديد: ٢٠ / ٣١۴.

منک؛ فیریدُ أنْ تتنَحّی عن مجلِسکَ، فیکونُ ذلکَ نقصاً علیک و شَیْناً.(۱)

[۳۴۶]

[۳۴۶] – إذا قعدتَ و أنتَ صغیرٌ حیث تحِبُّ، قعدْتَ و أنتَ کبیرٌ حیث تکْرَه.(۲)

[۳۴۷]

[۳۴۷] – إذا قَلَّ أهْلُ الفَضلِ هَلَکَ أهْلُ التَّجَمُّلِ(۳).

[۳۴۸]

[۳۴۸] – إذا قَلَّت المَقدِرَهُ کَثُرَ التَّعَلُّلُ بِالمَعاذیرِ.

[۳۴۹]

[۳۴۹] – إذا قویَ الوالی فی عمله حَرَّکَتْهُ ولایته علی حسب ما هو مرکوز فی طبْعه من الخیر و الشرّ.(۴)

[۳۵۰]

[۳۵۰] – إذا قَوِیَت الأمانهُ کَثُرَ الصِّدقُ.

[۳۵۱]

[۳۵۱] – إذا قویَتْ نَفْس الإنْسانِ انْقَطَعَ إلی الرَّأی، وَ إذا ضعفتْ انقطعَ إلی البَخْتِ.(۵)

[۳۵۲]

[۳۵۲] – إذا کان الآباء هم السبب فی الحیاه، فمعلّمو الحکمه و الدین هم السبب فی جودتها.(۶)

[۳۵۳]

[۳۵۳] – إذا کانَ الإیجازُ کافیاً کان الإکثارُ عِیّاً، و إذا کان الإیجازُ مقصِّراً کان الإکثارُ واجباً.(۷)

[۳۵۴]

[۳۵۴] – إذا کان الرَّاعی ذِئباً، فالشَّاهُ منْ یحفظُها !(۸)

[۳۵۵]

[۳۵۵] – إذا کان العقل تسعه أجزاء احتاج إلی جُزْء من جهل لیُقْدِم به صاحبه علی الأُمور، فإنّ العاقل أبداً متوانٍ مترقب

متخوّف.(۹)

[۳۵۶]

[۳۵۶] - إذا كان اللّسان آله لترجمه ما يخطِر فی النفس، فليس ينبغی أن تستعمله فيما لم يخطر

۱- شرح النهج لابن أبی الحديد: ۲۰ / ۳۲۵.

۲- شرح النهج لابن أبی الحديد: ۲۰ / ۳۰۰.

۳- غرر الحكم : ۴۱۷۱.

۴- شرح النهج لابن أبی الحديد: ۲۰ / ۲۶۹.

۵- شرح النهج لابن أبيالحديد: ۲۰/ ۲۷۴ .

۶- شرح النهج لابن أبی الحديد: ۲۰ / ۲۶۱ .

۷- شرح النهج لابن أبی الحديد: ۲۰ / ۳۴۰.

۸- شرح النهج لابن أبی الحديد: ۲۰ / ۳۰۰.

۹- شرح النهج لابن أبی الحديد: ۲۰ / ۲۹۵.

فيها.(١)

[٣٥٧]

[٣٥٧] – إذا كـان لك صـديقٌ ولم تحمـد إخاءهُ و مودّتَهُ فلا تُظْهِرْ ذلِكَ للناس؛ فإنما هو بِمنزِلهِ السَّيف الكليل فى مَنْزِل الرَّجُلِ؛ يُرْهِبُ بِهِ عَدُوَّهُ، ولا يَعْلَمُ العَدُوُّ أ صارِمٌ هو أم كِلِيلٌ !(٢)

[٣٥٨]

[٣٥٨] – إذا كتبت كتاباً فأعد فيه النظر قبل ختمه فانّما تختم على عقلك(٣).

[٣٥٩]

[٣٥٩] – إذا كَثُرَتِ المَقدِرَهُ قَلَّتِ الشَّهوَهُ(۴).

[٣۶٠]

[٣۶٠] – إذا كَمُلَ العَقلُ نَقَصَتِ الشَّهوَهُ(۵).

[٣۶١]

[٣۶١] – إذا كنت جنباً فتمسّح ، ثم إذا وجدت الماء فلا تغتسل من جنابتك إن شئت ، قال عبد.(۶)

[٣۶٢]

[٣۶٢] – إذا كنت فى إدبار والموت فى إقبال فما أسرع المُلتقى (٧).

[٣۶٣]

[٣۶٣] – إذا كُنتَ فى مجلسٍ و لم تكن المحدِّث و لا المحدَّث فقمْ.(٨)

[٣۶۴]

[٣۶۴] – إذا لَقِيتُم إخْوانَكم فَتصافحوا ، وأظْهِروا لَهمُ البَشاشَهَ والبِشرَ، تَتَفرّقوا وما علَيكُمْ مِن الأوْزارِ قد ذَهبَ.

[٣۶۵]

[٣۶۵] – إذا لم ترزَقْ غِنًى فلا تُحْرَمَنَّ تقوى.(٩)

[٣۶۶]

[۳۶۶] - إذا لَم تَكَن عالِماً ناطِقاً فَكَن مُستَمِعاً واعِيَاً(۱۰).

ص: ۴۱

۱- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۶۱ .

۲- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۰۹.

۳- غرر الحکم :ح ۴۱۶۷.

۴- نهج البلاغه : الحکمه ۲۴۵ ، البحار : ۷۲ / ۶۸ / ۲۸ .

۵- غرر الحکم : ۴۰۵۴.

۶- مصنف ابن أبی شیبه: ۱ / ۹۲.

۷- نهج البلاغه : الحکمه ۲۹.

۸- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۱۱ .

۹- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۷۱.

۱۰- غرر الحکم : ۴۰۹۰.

[۳۶۷]

[۳۶۷] - إذا لم تَنفَعِ الكرامَهُ فالإهانَهُ أحزَمُ، وإذا لم يَنجَعِ السَّوطُ فالسَّيفُ أحسَمُ.

[۳۶۸]

[۳۶۸] - إذا لم يجد الماء فليؤخر التيمّم إلى الوقت الآخر.(۱)

[۳۶۹]

[۳۶۹] - إذا لم يكن فی الدُّنيا إلا محتاجٌ فأغنى الناسِ أقنعُهمْ بما رُزِق.(۲)

[۳۷۰]

[۳۷۰] - إذا لم يكن لله فی عبد حاجه ابتلاه بالبخل(۳)

[۳۷۱]

[۳۷۱] - إذا لَوّحْتَ للعاقلِ فَقد أوْجَعتَهُ عِتاباً .

[۳۷۲]

[۳۷۲] - إذا مات الإنسان انقطع عنه عمله إلا من ثلاث: صدقهٍ جاريه، و علمٍ كان علّمه الناس فانتفعوا به، و ولدٍ صالح يدعو له(۴).

[۳۷۳]

[۳۷۳] - إذا ماتت المرأه و فی بطنها ولد يتحرك شق بطنها ويخرج الولد وقال : فی المرأه تموت فی بطنها الولد فيتخوَّف عليها قال : لا بأس أن يدخل الرجل يده فيقطعه ويخرجه(۵).

[۳۷۴]

[۳۷۴] - إذَا مُلِئَ البَطْنُ مِنَ المُبَاحِ عَمِيَ القَلْبُ عَنِ الصَّلَاحِ(۶).

[۳۷۵]

[۳۷۵] - إذا مُنِعْتَ مِنْ شیءٍ قدِ التمسْتَهُ،فلْيكنْ غيظُك منهُ على نفسِك فی المسألهِ أكثَرَ منْ غيظكَ على منْ منعكَ.(۷)

[۳۷۶]

[۳۷۶] - إذا منعکَ اللئیمُ البِرّ مع إعظامه حقک، کان أحسن من بذل السخیِّ لک إیاه مع الاستخفاف بک.(۸)

۱- مصنف ابن أبی شیبه: ۱ / ۹۸.

۲- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۸۰ .

۳- الکافی : ۴/ ۴۴ ح ۲.

۴- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۵۸ .

۵- الکافی : ۳/ ۱۵۵ ح ۳.

۶- غرر الحکم : ۴۱۳۹.

۷- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۳۱.

۸- شرح النهج لابن أبی الحدید:۲۰ / ۲۷۹.

[۳۷۷]

[۳۷۷] – إذا نزل بِکَ مَکروهٌ فانظرْ؛ فإن کان لک حیلهٌ فلا تَعجز، وإن لم یکُن فیهِ حیله فلا تجزع.(۱)

[۳۷۸]

[۳۷۸] – إذا نزلَتْ بک النعمهُ فاجعلْ قِراها الشکْرَ.(۲)

[۳۷۹]

[۳۷۹] – إذا وَجِدتَ مِن أهلِ الفاقهِ مَن یَحمِلُ لکَ زادَکَ إلى یَومِ القِیامهِ ، فَیُوافِیکَ بهِ غداً حیثُ تَحتاجُ إلَیهِ ، فَاغتَنِمْهُ وحَمِّلْهُ إیّاهُ. فی وصیَّتِهِ لابنِهِ – : .

[۳۸۰]

[۳۸۰] – إذا وصَلَت إلَیکُم أطرافُ النِّعَمِ فلا تُنَفِّروا أقصاها بقِلَّهِ الشُّکرِ(۳).

[۳۸۱]

[۳۸۱] – إذا وُضع المیِّتُ فی قَبْره اعتورَتْه نیرانٌ أربعُ، فتجیءُ الصلاه فتطْفیءُ واحدَهً، و یجیءُ الصومُ فیطفیءُ واحدهً، و تجیءُ الصدقهُ فتطْفِیءُ واحدهً، و یجیءُ العِلم فیطْفِیءُ الرّابعهَ، و یقول: لو أدرکتهنَّ لأطفأتهنَّ کلّهنَّ، فقَرَّ عیناً فأنا معک، و لن ترى بُؤْساً.(۴)

[۳۸۲]

[۳۸۲] – إذا وقع فی یدِک یوْمُ السُّرُورِ فلا تخلّه فإنّک إذا وقعت فی یدِ یومِ الغمِّ لمْ یُخلِّک.(۵)

[۳۸۳]

[۳۸۳] – إذا وُلِّیَ صدیقک ولایهً فأصَبتَهَ على العُشْرِ مِن صَدَاقَتِهِ فَلَیْسَ بصاحبِ سُوءٍ.(۶)

[۳۸۴]

[۳۸۴] – اُذکُرْ عندَ الظلمِ عدلَ اللهِ فیکَ، و عندَ القدرهِ قدرهَ الله علیک.(۷)

[۳۸۵]

[۳۸۵] – اُذکُرْ مع کُلِّ لَذَّهٍ زَوالَها، ومَعَ کُلِّ نِعمهٍ انتِقالَها ، ومَع کُلِّ بَلِیَّهٍ کَشفَها ؛ فإنّ ذلکَ أبقى للنِّعمهِ، وأنفى لِلشَّهوهِ، وأذهَبُ لِلبَطَرِ، وأقرَبُ إلَى الفَرَجِ، وأجدَرُ بکَشفِ الغُمَّهِ ودَرْکِ المَأمولِ(۸).

۱- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۱۰.

۲- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۲۷.

۳- نهج البلاغه : الحکمه ۱۳، شرح نهج البلاغه لابن أبی الحدید : ۱۸ / ۱۱۶.

۴- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۴۷.

۵- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۸۶ .

۶- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۹۵ .

۷- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۲۸.

۸- غرر الحکم : ۲۴۴۹ .

[۳۸۶]

[۳۸۶] - أُذكروا الله فى كل مكان فإنه معكم(۱).

[۳۸۷]

[۳۸۷] - اُذكُرْ وَعدَكَ(۲).

[۳۸۸]

[۳۸۸] - أذلُّ الناس مُعتذرٌ إلى اللئيم.(۳)

[۳۸۹]

[۳۸۹] - إذهبا بها فأقيماها فى السوق، فإذا بلغت أقصى ثمنها فأعطه ثمن من ثمنها.(۴) لرجل باع من الحى ناقه كانت له مرضت، واشترط... فصحّت، فرغب فيها، فأتوا عمر بن الخطاب فقصّوا عليه القصه، فقال: اِيتوا علياً وقصوا عليه القصه، فأتوه.

[۳۹۰]

[۳۹۰] - أربَحُ النّاسِ منِ اشْتَرى بالدُّنيا الآخِرَهَ (۵).

[۳۹۱]

[۳۹۱] - أربعٌ القليل منهنّ كثير: النار، و العداوه، و المرض، و الفقر.(۶)

[۳۹۲]

[۳۹۲] - أربعه أنا شفيع لهم يوم القيامه المكرم لذريتى والقاضى لهم حوائجهم ، والساعى لهم فى أمورهم عندما اضطرّوا اليه ، والمحب لهم بقلبه ولسانه» . أخرجه الديلمى (۷).

[۳۹۳]

[۳۹۳] - أربعه تدعو إلى الجنّهِ:كِتمان المصيبه، وكِتمانُ الصدقهِ، و برُّ الوالدينِ، والإكثار من قول لا إله إلّا الله .(۸)

[۳۹۴]

[۳۹۴] - أربعه من الشقاءِ: جارُ السوء، وولد السوءِ، و المرْأهُ السوءِ، و المنزلُ الضيِّقُ.(۹)

[۳۹۵]

[۳۹۵] - أرْجَحُ الناسِ عقلًا و أكملهمْ فضلًا منْ صحب أيَّامَهُ بالموادعهِ وإخوانه بالمسالمهِ، و قَبِلَ

۱- كتاب الخصال: ۲/ ۶۱۳/ باب الأربع مائه ح ۱۰.

۲- غير الحكم : ۲۲۴۹.

۳- شرح النهج لابن أبی الحديد: ۲۰ / ۳۰۴ .

۴- مصنف ابن أبی شيبه: ۸ / ۸۲.

۵- غرر الحكم : ۳۰۷۶.

۶- شرح النهج لابن أبی الحديد: ۲۰ / ۲۷۶.

۷- رشفه الصادی: ۱۵۴، وغرر البهاء الضوی : ۴۷۳ الفصل السادس ، والمشرع الروی : ۱ / ۱۴.

۸- شرح النهج لابن أبی الحديد: ۲۰ / ۲۷۶.

۹- شرح النهج لابن أبی الحديد ۲۰ / ۲۷۶.

من الزّمانِ عفْوَهُ.(۱)

[۳۹۶]

[۳۹۶] – أرجَى النّاسِ صَلاحاً مَن إذا وَقَفَ على مَساويهِ سارَعَ إلَى التَّحَوُّلِ عَنها .

[۳۹۷]

[۳۹۷] – اِرحمِ الفقراءَ لقلّهِ صبرهم، و الأغنياءَ لقلّهِ شُكْرهم، و ارحمِ الجميع لِطُول غفلتِهِمْ.(۲)

[۳۹۸]

[۳۹۸] – اِرحموا ضعفاءكم فالرّحمه لهم سببُ رحمهِ الله لكم.(۳)

[۳۹۹]

[۳۹۹] – أرسلَ إليهِ عمرو بن العاص يعيبُه بأشياءَ، منها أنّهُ يسمِّى حَسَناً و حُسَيْناً: ولَدَىْ رَسُولِ اللهِ صلّى الله عليه و آله فقالَ لِرَسُولِهِ: قل للشّانئ ابن الشَّانئ ؛ لو لم يكونا ولَدَيْه لكانَ أبترا؛ كما زعمه أبوك!(۴)

[۴۰۰]

[۴۰۰] – أرسَلَهُ داعِياً إلى الحقِّ ، وشاهِداً على الخَلْقِ ، فبلَّغَ رِسالاتِ ربِّهِ غَيْرَ وانٍ ولا مُقَصِّرٍ ،وجاهَدَ فى اللهِ أعداءَهُ غَيْرَ واهِنٍ ولا مُعَذِّرٍ ، إمامُ مَنِ اتَّقى ، وبَصَرُ مَنِ اهْتَدى.

[۴۰۱]

[۴۰۱] – إرْهَبْ تُحذَرْ، ولا تَهْزِلْ فَتُحْتَقَرْ (۵).

[۴۰۲]

[۴۰۲] – إزاله الْجِبال أسهلُ من إزاله دوله قد أقبلتْ، فاستعينوا بالله و اصبروا، فإنّ الأرض لله يورثها من يشاء.(۶)

[۴۰۳]

[۴۰۳] – إزَالَهُ الرَّوَاسِى أسْهَلُ مِنْ تَأْلِيفِ القُلُوبِ المُتَنَافِرِه(۷).

[۴۰۴]

[۴۰۴] – إزْجُرِ المُسىءَ بِثوابِ الْمحسِنِ(۸).

۱- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۱۷.

۲- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۲۵.

۳- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۶۲ .

۴- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰/ ۳۳۴.

۵- غرر الحکم :ح ۲۳۰۰، ونقلت عنه بواسطه هدایه العَلَم: ۱۸۸.

۶- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۶۲.

۷- البحار : ۷۸ /۱۱ / ۷۰ .

۸- شرح نهج البلاغه لابن أبی الحدید : ۱۸ / ۴۱۰.

[۴۰۵]

[۴۰۵] – أزرى بنَفسِهِ مَن مَلَكَتهُ الشَّهوَهُ ، واستَعبَدَتهُ المَطامِعُ (۱).

[۴۰۶]

[۴۰۶] – ازهدوا فی هذه الدنیا التی لم یتمتع بها أحد کان قبلکم ولاتبقی لأحد من بعدکم (۲) .

[۴۰۷]

[۴۰۷] – أسأَلُک بعزَّهِ الوحْـِدانیّهِ، وکَرم الإلهیّه، ألّا تقطعَ عنِّی برَّکَ بَعْـِدَ مماتی، کما لم تزلْ ترَانی أیَّامَ حیاتی، أنْتَ الَّذِی تجیبُ مَنْ دعاکَ، ولا تخیبُ منْ رَجاکَ، ضلَّ منْ یدعُو إلّا إیَّاکَ، فإنک لاتحْجُبُ من أتاکَ، و تُفْضِلُ علی منْ عصاکَ، و لا یفوتُکَ من ناوَاکَ، و لا یُعْجِزُکَ منْ غادَاکَ؛ کلٌّ فی قُدْرتکَ، و کلٌّ یأکلُ رِزقکَ.(۳)

[۴۰۸]

[۴۰۸] – إساءهُ المحسنِ أن یمنعکَ جدْواهُ و إحسانُ المُسیءِ أن یکفَّ عنکَ أذاهُ.(۴)

[۴۰۹]

[۴۰۹] – الاسْتِئثارُ یُوجِبُ الحسد، و الحَسَدُ یوجب البِغْضَه، و البِغضهُ تُوجِب الاخْتِلَافَ، و الاختلافُ یوجب الفرقَهَ، و الفرقهُ توجب الضَّعْفَ، و الضَّعْفُ یوجب الذُّلّ، و الذُّلّ یوجب زَوال الدَّولهِ، و ذهاب النِّعْمهِ.(۵)

[۴۱۰]

[۴۱۰] – إستجیروا بالله تعالی و استخیروه فی أمورکم، فإنه لایُسلِم مستجیراً، ولا یَحرم مُستخیراً.(۶)

[۴۱۱]

[۴۱۱] – إسْتَخِرْ ولا تَتَخَیّرْ ، فکَم مَن تَخَیّرَ أمْراً کانَ هَلاکُهُ فیهِ(۷).

[۴۱۲]

[۴۱۲] – إستَدِلَّ علی ما لَم یَکُن بما قَد کانَ ؛ فإنّ الاُمورَ أشباهٌ. لابنهِ الحسنِ علیه السلام (۸).

ص: ۴۶

۱– غرر الحکم : ۳۱۷۶.

۲– أمالی المفید : المجلس العشرون ح ۲ /۱۵۹ ، ونقل عنه فی بحار الأنوار : ۷۰ /۱۰۷ ح ۱۰۸.

۳- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۲۰.

۴- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۹۸.

۵- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۴۵.

۶- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۴۷.

۷- غرر الحکم : ۲۳۴۶ .

۸- نهج البلاغه : الخطبه ۸۳ والحکمه ۷۶ و الکتاب ۳۱.

[۴۱۳]

[۴۱۳] - إستَرشِدِ العَقلَ وخالِفِ الهَوى تَنجَحْ (۱).

[۴۱۴]

[۴۱۴] - إستشارَةُ الأعداءِ من باب الخِذْلانِ.(۲)

[۴۱۵]

[۴۱۵] - الإستِشارَهُ عَينُ الهِدايَهِ(۳).

[۴۱۶]

[۴۱۶] - إستشرْ عدوَّک تجربهً لتعلمَ مقدارَ عدواتِهِ(۴).

[۴۱۷]

[۴۱۷] - إستَشعِروا التَّقوى شِعاراً(۵) باطِناً(۶) .

[۴۱۸]

[۴۱۸] - الإستِغفارُ مَع الإصرارِ ذُنوبٌ مُجَدَّدَهٌ(۷).

[۴۱۹]

[۴۱۹] - الإستغفارُ يحُتُّ الذنوبَ حتَّ الورق؛ ثمَّ تلا قولهُ تعالى: «وَمَنْ يَعْمَلْ سُوءًا أَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللَّهَ يَجِدِ اللَّهَ غَفُورًا رَحِيمًا»(۸) (۹).

[۴۲۰]

[۴۲۰] - الإستغفار يزيد فى الرزق.(۱۰)

[۴۲۱]

[۴۲۱] - الإستِغفارُ يَمحُو الأوزارَ(۱۱) .

[۴۲۲]

[۴۲۲] - الإستِغناءُ عَنِ العُذرِ أعَزُّ مِنَ الصِّدقِ بِهِ(۱۲).

۱- غرر الحکم: ۲۳۱۰.

۲- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۰۲ .

۳- نهج البلاغه : الحکمه ۲۱۱.

۴- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۱۷ .

۵- الشِّعار ما تحت الدِّثار من اللباس ، وهو مایلی شَعر الجسد . (المنجد : ۳۹۱).

۶- البحار : ۷۸ / ۳۹ / ۱۶.

۷- تحف العقول : ۲۲۳.

۸- سوره النساء ۱۱۰.

۹- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۱۵.

۱۰- الخصال : ۵۰۵ / ب ۱۶ ح ۲.

۱۱- غرر الحکم : ۳۴۲.

۱۲- نهج البلاغه : الحکمه ۳۲۹، قال ابن أبی الحدید : رُوی «خیر من الصدق» والمعنی : لا ـ تفعل شیئاً تعتذر عنه وإن کنت صادقاًفی العذر ، فألّا تفعل خیر لک وأعز لک من أن تفعل ثمّ تعتذر وإن کنت صادقاً . شرح نهج البلاغه : ۱۹ / ۲۴۱.

[۴۲۳]

[۴۲۳] - اِستَصبِحوا مِن شُعلَهِ واعِظٍ مُتَّعِظٍ ، واقبَلوا نَصيحَهَ ناصِحٍ مُتَيَقِّظٍ ، وَقِفُوا عِندَ ما أفادَكُم مِن التَّعليمِ (۱).

[۴۲۴]

[۴۲۴] - إستِصْلاحُ الأخيارِ بإكْرامِهِمْ، والأشرارِ بتأديبِهِمْ.

[۴۲۵]

[۴۲۵] - إستَعِدّوا لِيَوم تَشْخَصُ فيهِ الأبصارُ، وتَتَدلَّهُ لِهَوْلِهِ العُقولُ ،وتَتَبلّدُ البصائرُ(۲).

[۴۲۶]

[۴۲۶] - إستَغفِرْ تُرزَقْ(۳).

[۴۲۷]

[۴۲۷] - أستغفرُ اللهُ ممَّا أمْلك، و أستصلحه فيما لا أملك.(۴)

[۴۲۸]

[۴۲۸] - إسْتَفْرِغْ جُهْدَکَ لمَعادِکَ تُصْلِحْ مَثواکَ ، ولا تَبِعْ آخرتَکَ بِدُنْياکَ .

[۴۲۹]

[۴۲۹] - الاستِقامَهُ سلامَهٌ(۵).

[۴۳۰]

[۴۳۰] - إستقربوا الأجل فبادروا العمل ، وكذّبوا الأمل فلاحظوا الأجل. ثمّ إنّ الدنيا دار فناءٍ وعَناءٍ وغِيَرٍ وعِبَرٍ . فمن الفناء أنّ الدهر مُوتر قوسهُ ، لاتخطئُ سهامه ولا تُؤسى جِراحُهُ، يرمی الحیّ بالموت والصحیح بالسقم والناجی بالعطب ، آكل لا يشبع وشارب لاينقع .(۶) .

[۴۳۱]

[۴۳۱] - الأَسْخياء يشمتونَ بالبُخلاء عند الموْت، و البخلاءُ يَشمتونَ بالأَسْخياءِ عند الفقرِ.(۷)

[۴۳۲]

[۴۳۲] - أَسَدٌ حَطُومٌ خَيْرٌ مِنْ سُلْطانٌ ظَلُومٍ ، وَسُلْطانٌ ظَلُومٌ خَيرٌ مِنْ فِتَنٍ تَدُومُ(۸).

۱- غرر الحکم : ۲۵۴۵.

۲- غرر الحکم : ۲۵۷۳.

۳- مستدرک الوسائل : ۱۲ / ۱۲۲ / ۱۳۶۸۶.

۴- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۰۰.

۵- غرر الحکم : ۲۴۵.

۶- نهج البلاغه : الخطبه ۱۱۴.

۷- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۳۱.

۸- البحار : ۷۵ / ۳۵۹ /۷۴.

[۴۳۳]

[۴۳۳] - الإسرافُ مَذمومٌ فی کُلِّ شَیءٍ إلّا فی أفعالِ البِرِّ(۱).

[۴۳۴]

[۴۳۴] - الإسرافُ یُفنِی الجَزِیلَ.

[۴۳۵]

[۴۳۵] - أسْرَعُ المَوَدّاتِ انقِطاعاً مَودّاتُ الأشرارِ.

[۴۳۶]

[۴۳۶] - إستِکانَهُ الرّجُلِ فی العَزلِ بِقَدرِ شَرِّهِ فی الوِلایَهِ(۲) .

[۴۳۷]

[۴۳۷] - إستکثروا من هذا الطواف بالبیت قبل أن یُحال بینکم وبینه ، فکأنّی به أصمع أصعل یعلوها یهدمها بمسحاته.(۳)

[۴۳۸]

[۴۳۸] - الإسلامُ أبلَجُ المَناهِجِ(۴).

[۴۳۹]

[۴۳۹] - الإسلامُ هُو التسلیمُ، والتسلیمُ هُو الیَقینُ ، والیَقینُ هُو التصدیقُ ، والتصدیقُ هُو الإقرارُ، والإقرارُ هُو الأداءُ، والأداءُ هُو العَملُ(۵).

[۴۴۰]

[۴۴۰] - إِستهینوا بالموت فإنّ مرارتهُ فی خوفِهِ.(۶)

[۴۴۱]

[۴۴۱] - اسکت و استر تسلم. و ما أحسن العلم یزیّنه العمل، و ما أحسن العمل یزیّنه الرّفق!(۷)

[۴۴۲]

[۴۴۲] - أُسکُنِ الأمْصارَ العِظامَ، فإنّها جِماعُ المسلمینَ ، والحْذَرْ مَنازِلَ الغَفلَهِ والجَفاءِ.

[۴۴۳]

[۴۴۳] - اِسمعوا دعوه الموت أذانكم قبل أن يـدعى بكم انّ الزاهدين فى الدنيا تبكيى قلوبهم وان ضحكوا ويشتدّ حزنهم وإن فرحوا ... ما بالكم تفرحون باليسير من الدنيا تدركونه ولا يحزنكم الكثير من الآخره تُحرمُونه ...(۸).

ص: ۴۹

۱- غرر الحكم : ۱۹۳۸.

۲- غرر الحكم : ۱۸۹۸.

۳- مصنف ابن أبى شيبه: ۵ / ۵۷.

۴- غرر الحكم : ۴۵۶.

۵- نهج البلاغه : الحكمه ۱۲۵.

۶- شرح النهج لابن أبى الحديد: ۲۰ / ۳۱۷ .

۷- شرح النهج لابن أبى الحديد: ۲۰ / ۲۵۹ .

۸- نهج البلاغه : الحكمه ۱۱۳.

[۴۴۴]

[۴۴۴] - أسْوأُ النَّاسِ حالًا من اتَّسَعَتْ معرفته، و بَعُدَتْ هِمَّتُهُ، و ضاقَتْ قُدْرَتُهُ.(۱)

[۴۴۵]

[۴۴۵] - أسْوأُ الناس حالا مَن لا يثقُ بأحد لِسُوءِ ظنّه، و لا يثقُ بِهِ أحدٌ لِسُوءِ أثَرِه.(۲)

[۴۴۶]

[۴۴۶] - أسوأ ما فى الكرِيم أن يمنعك نداهُ، و أحسنُ ما فى اللّئيم أنْ يكفَّ عنْك أذاهُ.(۳)

[۴۴۷]

[۴۴۷] - أسوأ القول الهذر (۴).

[۴۴۸]

[۴۴۸] - أسوأ الصِّدقِ الَّنميمهُ .

[۴۴۹]

[۴۴۹] - أسوأ الصدق النميمه .

[۴۵۰]

[۴۵۰] - أسْهِروا عُيونَكُم ، وأضْمِروابُطونَكُم ، واستعمِلُوا أقدامَكُم ، وأنْفِقوا أموالَكُم ، وخُذُوامِن أجسادِكُم فجُودوا بها على أنفسِكُم ، ولا تَبْخَلوا بها عنها ، فقد قالَ اللهُ سبحانَه : «إنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَ يُثَبِّتْ أَقْدامَكُمْ» ، وقالَ تعالى : «مَنْ ذَا الَّذِى يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضاً حَسَناً فَيُضاعِفَهُ لَهُ وَ لَهُ أَجْرٌ كَرِيمٌ» ، فلَمْ يَستنصِرْكُم مِن ذُلٍّ ، ولَمْ يَستقرِضْكُم مِن قُلٍّ (۵).

[۴۵۱]

[۴۵۱] - أشجعُ الناس أثبتهمْ عقلًا فى بداهِهِ الخوْف.(۶)

[۴۵۲]

[۴۵۲] - أشدُّ الأشياءِ الإنسانُ، لأنّ أشدّها - فيما يُرَى - الجَبَلُ، و الحديد ينحتُ الجبل، و النَّار تأكل الحديدَ، و الماء يُطْفى النَّارَ، و السحاب يَحْمِلِ الماءَ، و الرِّيحُ يُفرِّقُ السحابِ، و الإنسانُ يَتَّقى منَ الرِّيحِ.(۷)

[۴۵۳]

[۴۵۳] - أشدّ الذنوب ما استهان به صاحبه (۸).

ص: ۵۰

۱- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۸۷ .

۲- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۰۸ .

۳- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۹۰.

۴- غرر الحکم : ۲۹۱۳.

۵- نهج البلاغه : الخطبه ۱۸۳.

۶- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۰۴.

۷- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۸۱.

۸- نهج البلاغه : الحکمه ۳۴۸.

[۴۵۴]

[۴۵۴] – أشدُّ المشاقّ وعدُ كذَّابٍ لِحَرِيصٍ.(۱)

[۴۵۵]

[۴۵۵] – أشَدُّ المَصائبِ سُوءُ الخَلَفِ(۲).

[۴۵۶]

[۴۵۶] – أشدُّ مِنَ البلاءِ شماتهُ الأعْداءِ.(۳)

[۴۵۷]

[۴۵۷] – أشَدُّ النّاسِ نَدامَهً وأكثَرُهم مَلامَهً : العَجِلُ النَّزِقُ الّذى لا يُدرِكُه عَقلُهُ إلّا بَعدَ فَوتِ أمرِهِ(۴).

[۴۵۸]

[۴۵۸] – أشدّ الناس نفاقاً من أمر بالطاعه ولم يعمل بها ونهى عن المعصيه ولم ينته عنها.

[۴۵۹]

[۴۵۹] – أشَدُّ النّاسِ نِفاقاً مَن أمَرَ بالطّاعهِ ولَم يَعمَلْ بها ، ونَهى عَنِ المَعصيَهِ ولم يَنتَهِ عنها(۵).

[۴۶۰]

[۴۶۰] – اِشتغال النفس بما لايصحبها بعد الموت من أكثر الوهن (۶).

[۴۶۱]

[۴۶۱] – اِشغَلوا أنفسَكُم مِن أمرِ الآخِرهِ بِما لابُدَّ لَكُمْ مِنهُ(۷).

[۴۶۲]

[۴۶۲] – الأَشرار يتتبعُون مساوِئ الناس، و يتركون محاسنهم؛ كما يتتبع الذُّبابُ المواضعَ الفاسدَه.(۸)

[۴۶۳]

[۴۶۳] – الأشْرَافُ يعاقَبُون بالهِجْرانِ لا بالحرمان.(۹)

[۴۶۴]

[۴۶۴] - أشرفُ الأشياءِ العلمُ؛ و اللهُ عالِمٌ يُحِبُّ كل عالِمٍ(۱۰).

ص: ۵۱

۱- شرح النهج لابن أبى الحديد: ۲۰ / ۲۹۷.

۲- غرر الحكم : ۲۹۶۳.

۳- شرح النهج لابن أبى الحديد: ۲۰ / ۳۲۴ .

۴- غرر الحكم : ۳۳۰۸.

۵- غرر الحكم : ۳۲۱۴، ۳۳۰۹.

۶- غرر الحكم :ح ۱۹۸۲.

۷- غرر الحكم : ۲۵۵۸.

۸- شرح النهج لابن أبى الحديد: ۲۰ / ۲۶۹ .

۹- شرح النهج لابن أبى الحديد: ۲۰ / ۳۳۵.

۱۰- شرح النهج لابن أبى الحديد: ۲۰/ ۲۸۸ .

[۴۶۵]

[۴۶۵] – أشرَفُ الخَلائقِ الوَفاءُ(۱).

[۴۶۶]

[۴۶۶] – أشْرَفُ الشِّيَم رِعايَهُ الوُدِّ(۲).

[۴۶۷]

[۴۶۷] – أشرفُ الملوكِ منْ لم يخالطهُ البطرُ. و لمْ يَحُلْ عن الحقِّ، و أغْنى الأغْنياءِ من لمْ يكُنْ للحرْص أسيراً، و خيرُ الأصدقاءِ منْ لم يكنْ على إخوَانِه مستصعباً، و خيرُ الأخلاق أعونها على التُّقى و الوَرَع.(۳)

[۴۶۸]

[۴۶۸] – أشرَفُ الهِمَمِ رِعايَهُ الذِّمامِ (۴).

[۴۶۹]

[۴۶۹] – أشرَفُ حَسَبٍ حُسْنُ أدبٍ .

[۴۷۰]

[۴۷۰] – أشفق الناس عليك أعونهم لك على صلاح نفسك وأنصحهم لك فی دينك .

[۴۷۱]

[۴۷۱] – أشفقُ النّاسِ علَيكَ أعوَنُهُم لكَ على صَلاحِ نَفسِكَ ، وأنصَحُهُم لكَ فی دِينِكَ .

[۴۷۲]

[۴۷۲] – أشقَى النّاسِ مَن غَلَبَهُ هَواهُ ؛ فَمَلَكَتهُ دُنياهُ وأفسَدَ أخراهُ(۵).

[۴۷۳]

[۴۷۳] – اُشکر لمن أنعم عليك و أنعم على مَنْ شكرك.(۶)

[۴۷۴]

[۴۷۴] – أشهد أن السموات و الأرض وما بينهما آيات تدلّ عليك، و شواهد تشهد بما إليه دعوتَ. كلّ ما يؤدّى عنك الحجّه و

يشهد لک بالرّبوبيّه، موسوم بأثار نعمتک و معالم تدبيرک. (۷).

[۴۷۵]

[۴۷۵] - أصابَتِ الدُّنْيا منْ أَمِنَها و أصابَ الدُّنْيا منْ حَذِرَها(۸).

ص: ۵۲

۱- غرر الحكم : ۲۸۵۹.

۲- غرر الحكم : ۳۳۲۸.

۳- شرح النهج لابن أبى الحديد: ۲۰ / ۲۷۶.

۴- غرر الحكم : ۳۳۰۵.

۵- غرر الحكم : ۳۲۳۷.

۶- شرح النهج لابن أبى الحديد: ۲۰/ ۲۸۴ .

۷- شرح النهج لابن أبى الحديد: ۲۰ / ۲۵۵ .

۸- شرح النهج لابن أبى الحديد: ۲۰ / ۲۷۵ .

[۴۷۶]

[۴۷۶] - أصابَكُم حاصِبٌ ، ولا بَقِىَ مِنكُم آثِرٌ (آبِرٌ) ! أبَعْدَ إيمانى باللهِ وجِهادى مَعَ رسولِ اللهِ صلى الله عليه وآله أشْهَدُ على نَفْسى بالكُفْرِ ؟! «لَقد ضَلَلْتُ إذاً وما أنا مِنَ المُهْتَدِينَ» ، فأُوبُوا شَرَّ مَآبٍ وارْجِعوا على أثَرِ الأعْقابِ . أمَا إنّكُم سَتَلْقَوْنَ بَعْدى ذُلّاً شامِلاً، وسَيْفاً قاطِعاً، وأَثَرَةً يَتَّخِذُها الظّالِمونَ فِيكُم سُنَّةً(۱).

[۴۷۷]

[۴۷۷] - أصاب مُتامِّلٌ أو كاد، و أخطأَ مستعجلٌ أو كاد.(۲)

[۴۷۸]

[۴۷۸] - أصحابُ السلطان فى المَثلِ كقومٍ رقوا جبلًا ثم سقطوا منهُ، فأقربُهُمْ إلى الهَلَكهِ والتَّلَفِ أبعدهمْ كان فى المرتَقَى.(۳)

[۴۷۹]

[۴۷۹] - اِصبِرْ على سلطانِک فی حاجاتِک، فلستَ أکبرَ شغلِه، و لا بک قِوامُ أمرِهِ.(۴)

[۴۸۰]

[۴۸۰] - أصْحَب الناس بأىِّ خُلُقٍ شِئْتَ يَصْحَبُوک بمثلِهِ.(۵)

[۴۸۱]

[۴۸۱] - اِصحبُوا منْ يذْكُرُ إِحْسانكُمْ إليهِ، وَ ينسى أياديَهُ عندكم.(۶)

[۴۸۲]

[۴۸۲] - أصْدَقُ شَیْءٍ الأجلُ ، أكذبُ شیءٍ الأملُ (۷).

[۴۸۳]

[۴۸۳] - اِصْرِفْ إلى الآخِرهِ وَجهَكَ ، واجعَلْ لله جِدَّكَ.

[۴۸۴]

[۴۸۴] - أصْلُ الإخْلاصِ اليَأسُ مِمّا فى أيْدى النّاسِ .

[۴۸۵]

[۴۸۵] - أصلُ الإنسانِ لُبُّهُ ، وعَقلُهُ دِينُهُ ، ومُروّتُهُ حيثُ يَجعَلُ نَفسَهُ(۸).

ص: ۵۳

۱- نهج البلاغه : الخطبه ۵۸، شرح نهج البلاغه لابن أبی الحدید : ۴ / ۱۲۹ .

۲- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۹۳.

۳- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۳۹.

۴- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۳۹.

۵- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۰۹.

۶- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۱۴.

۷- غرر الحکم: ۹۹۰۵.

۸- البحار : ۱ / ۸۲ / ۲.

[۴۸۶]

[۴۸۶] – أصلُ الإيمانِ حُسْنُ التَّسليمِ لأمرِ اللهِ(۱).

[۴۸۷]

[۴۸۷] – أصْلُ الحَزمِ الوُقوفُ عِندَ الشُّبْهَهِ(۲).

[۴۸۸]

[۴۸۸] – أصلُ الدِّينِ أداءُ الأمانَهِ والوَفاءُ بالعُهُودِ(۳).

[۴۸۹]

[۴۸۹] – أصل الرضا حسن الثقه بالله(۴).

[۴۹۰]

[۴۹۰] – أصلُ الوَرَعِ تَجَنُّبُ الآثامِ، والتَّنزُّهُ عنِ الحَرامِ(۵).

[۴۹۱]

[۴۹۱] – أصْلِحْ المُسىءَ بحُسْنِ فِعالِکَ، ودُلَّ على الخيرِ بِجميلِ مَقالِکَ(۶).

[۴۹۲]

[۴۹۲] – أصلُ قُوَّهِ القَلبِ التَّوكُّلُ علَى اللهِ(۷).

[۴۹۳]

[۴۹۳] – اِصنعوا لنا كلّ يوم نيروزاً(۸).

[۴۹۴]

[۴۹۴] – إضاعهُ الفرصه غصَّه(۹).

[۴۹۵]

[۴۹۵] – أضرُّ الأشياءِ عليک أن تُعْلم رئيسک أنّکَ أعرفُ بالرّياسه منه.(۱۰)

[۴۹۶]

[۴۹۶] - اِضرِبْ بِطَرفِكَ حَيثُ شِئتَ مِنَ الناسِ ، فهَل تُبصِرُ (تَنظُرُ) إلّا فَقيراً يُكابِدُ فَقراً ، أو غَنيّاً بَدَّلَ نِعمَهَ اللهِ كُفراً ، أو بَخِيلاً اتَّخَذَ البُخلَ بِحَقِّ اللهِ وَفراً ، أو مُتَمَرِّداً كَأنَّ بِأُذُنِهِ عَن سَمعِ المَواعِظِ وَقراً ؟!

۱- غرر الحكم : ۳۰۸۷.

۲- تحف العقول : ۲۱۴.

۳- غررالحكم : ۱۷۶۲.

۴- غرر الحكم : ۳۰۸۵.

۵- غرر الحكم : ۳۰۹۷.

۶- غرر الحكم : ۲۳۰۴ .

۷- غرر الحكم : ۳۰۸۲.

۸- الفقيه : ۳ / ۳۰۰ ح ۴۰۷۳.

۹- نهج البلاغه : الحكمه ۱۱۸.

۱۰- شرح النهج لابن أبى الحديد: ۲۰ / ۳۳۷.

[۴۹۷]

[۴۹۷] – أضيَقُ النّاسِ حالاً مَن كَثُرَت شَهوَتُه، وكَبُرَت هِمَّتُهُ ، وزادَت مَؤونَتُه ، وقَلَّت مَعونَتُه(۱).

[۴۹۸]

[۴۹۸] – اِطبَعِ الطِّينَ ما دامَ رطباً، و اغرِسِ العودَ ما دَامَ لَدْناً(۲).

[۴۹۹]

[۴۹۹] – اِطِّراحُ الكُلَفِ أشرَفُ قُنيَةٍ(۳).

[۵۰۰]

[۵۰۰] – اِطرَحْ عَنكَ وارِداتِ الهُمومِ (الاُمورِ) بعَزائمِ الصَّبرِ وحُسنِ اليَقينِ(۴). فی وَصیَّتِهِ لابنِهِ الحَسَنِ علیه السلام ـ.

[۵۰۱]

[۵۰۱] – اِطرحوا سوء الظنّ بينكم ، فإن الله نهى عن ذلك.(۵)

[۵۰۲]

[۵۰۲] – أطِعْ أخاكَ وإنْ عَصاكَ ، وَصِلْهُ وإنْ جَفاكَ(۶).

[۵۰۳]

[۵۰۳] – أطْرِفوا أهالِيَكُم فی كُلِّ جُمُعةٍ بشَیءٍ مِن الفاكِهَهِ ، كَی يَفْرَحوا بالجُمُعهِ(۷).

[۵۰۴]

[۵۰۴] – إطعامُ الأسيرِ والإحسانُ إليهِ حقٌّ واجبٌ ، وإنْ قَتَلْتَه مِن الغدِ.

[۵۰۵]

[۵۰۵] – اَطلق عن الناس عُقدَهَ كلّ حِقدٍ واقطع عنك سبب كلّ وتر(۸).

[۵۰۶]

[۵۰۶] – اَطلبوا الحاجاتِ بعزَّهِ الأنْفُسِ ؛ فإنّ بيدِ الله قضاءَها.(۹)

[۵۰۷]

[۵۰۷] - أطْوَلُ النّاسِ أملًا أسْوَأَهُمْ عَمَلًا(۱۰).

[۵۰۸]

[۵۰۸] - أطولُ الناس عُمُراً منْ كثُرَ علمُهُ، فَتَأَدَّبَ به مَنْ بعدهُ، أو كَثُرَ معروفُهُ فشرُفَ به عقِبُهُ.(۱۱)

ص: ۵۵

۱- غرر الحكم : ۳۲۳۵.

۲- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۱۵.

۳- غرر الحكم : ۱۲۰۹.

۴- نهج البلاغه : الكتاب ۳۱.

۵- الخصال: ح ۴۰۰ / ۶۲۴.

۶- البحار : ۷۷ / ۲۱۳ / ۱.

۷- البحار : ۱۰۴ / ۷۳ / ۲۴.

۸- نهج البلاغه : الكتاب ۵۳.

۹- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۱۷.

۱۰- غرر الحكم : ۳۰۵۴.

۱۱- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۱۷.

[٥٠٩]

[٥٠٩] – أطولُ الناس نصَباً الحريصُ إذا طمع، و الحقودُ إذا مُنع.(١)

[٥١٠]

[٥١٠] – أطيب ريح الأرض الهند، هبط بها آدم فعلق شجرها من ريح الجنه.

[٥١١]

[٥١١] – إظهار الحرص يورث الفقر...(٢).

[٥١٢]

[٥١٢] – إظهارُ الفاقهِ من خمولِ الهمّهِ.(٣)

[٥١٣]

[٥١٣] – أظهَرُ النّاسِ نِفاقاً مَن أمَرَ بالطّاعَهِ ولَم يَعمَلْ بها ،ونَهى عنِ المَعصيَهِ ولَم يَنتَهِ عنها.

[٥١٤]

[٥١٤] – إعادَهُ الاعتِذارِ تَذكيرٌ بِالذَّنبِ(٤).

[٥١٥]

[٥١٥] – إعتَبِروا بما أصابَ الاُمَمَ المُستَكبِرينَ مِن قَبلِكُم مِن بَأسِ اللهِ وصَولاتِهِ ، ووَقائعِهِ ومَثُلاتِهِ ، واتَّعِظوا بِمَثاوِى خُدودِهِم ومَصارِعِ جُنوبِهِم(٥).

[٥١٦]

[٥١٦] – إعتبروا بما كان من فعل الله بإبليس إذ أحبط عمله الطويل وجهده الجهيد، وكان قد عبد الله سته آلاف سنه لايدرى أمن سنى الدنيا أم من سنى الآخره عن كبر ساعه فمن ذا بعد إبليس يسلم على الله بمثل معصيته ؟ (٦).

[٥١٧]

[٥١٧] – اِعتَرَتهُ الحَمِيَّهُ ، وغَلَبَت عَلَيهِ الشَّقوَهُ، وتَعَزَّزَ بِخِلقَهِ النّارِ، واستَوهَنَ خَلقَ الصَّلصالِ(٧).

[٥١٨]

[۵۱۸] - اِعتصم فی أحوالک کلّها بالله فإنک تعتصم منه سبحانه بمانع عزیز(۸).

[۵۱۹]

[۵۱۹] - اِعتصموا بالذمم فی أوتادها(۹).

۱- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۰۵ .

۲- الخصال : ۲/ ۵۰۵ ح ۲.

۳- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۱۷.

۴- غرر الحکم : ۱۴۲۸.

۵- نهج البلاغه : الخطبه ۱۹۲.

۶- نهج البلاغه : الخطبه ۱۹۲.

۷- نهج البلاغه : الخطبه ۱.

۸- غرر الحکم :ح ۳۳۹۰.

۹- نهج البلاغه : الحکمه ۱۵۵.

[۵۲۰]

[۵۲۰] – إعتصموا بتقوى الله فإنّ لها حبلًا وثيقاً عروته ومعقلًا منيعاً ذروته وبادروا الموت وغمراته وامهدوا له قبل حلوله وأعدّوا له قبل نزوله ...(۱).

[۵۲۱]

[۵۲۱] – أعْجَبُ الأشْياءِ بديهةُ أمْنٍ وَرَدَتْ فی مَقامِ خَوْفٍ.(۲)

[۵۲۲]

[۵۲۲] – أعجب ما فی الإنسان قلبه وله مواد من الحكمه وأضداد من خلافها ، فإن سنح له الرجاء أذله الطمع ، وإن هاج به الطمع أهلكه الحرص ، وإن ملكه اليأس قتله الأسف ، وإن عرض له الغضب اشتدّ به الغيظ ، وإن سعد بالرضا نسی التحفظ ، وإن ناله الخوف شغله الحذر، وإن اتسع له الأمن استلبته الغفله ، وإن حدثت له النعمه أخذته العزه ، وإن أصابته مصيبه فضحه الجزع ، وإن استفاد مالاً أطغاه الغنی ، وإن عضته فاقه شغله البلاء ، وإن جهده الجوع قعد به الضعف ، وإن أفرط فی الشبع كظته البطنه ، فكلّ تقصير به مضرّ وكلّ إفراط به مفسد(۳).

[۵۲۳]

[۵۲۳] – أعجبُ مِن ذلكَ طارِقٌ طَرَقَنا بمَلفوفَهٍ فی وِعائها ، ومَعجونَهٍ شَنِئتُها ، كأنَّما عُجِنَت بِريقِ حَيَّهٍ أو قَيئِها! فقلتُ : أصِلَهٌ أم زَكاهٌ أم صَدَقَهٌ ؟ فذلكَ مُحَرَّمٌ علَينا أهلَ البَيتِ ! فقالَ : لاذا ولا ذاكَ ، ولكِنَّها هَدِيَّهٌ ، فقلتُ : هَبِلَتكَ الهَبُولُ ! أعَن دِينِ اللهِ أتَيتَنی لِتَخدَعَنی ؟ أمُختَبِطٌ أنتَ أم ذو جِنَّهٍ ، أم تَهجُرُ ؟! واللهِ لَو اُعطِيتُ الأقاليمَ السَّبعَهَ بما تَحتَ أفلاكِها ، على أن أعصِیَ اللهَ فی نَملَهٍ أسلُبُها جُلبَ شَعيرَهٍ ما فَعَلتُهُ ...(۴).

[۵۲۴]

[۵۲۴] – اَعجبوا لهذا الإنسان ينظر بشحم ويتكلم بلحم ويسمع بعظم ويتنفس من خرم (۵). (۶)

[۵۲۵]

[۵۲۵] – أعْجَزُ الناسِ مَنْ قَصّرَ فی طلب الصّديق، و أعْجَزُ منه مَنْ وَجَدَهُ فَضَيَّعَهُ(۷).(۸)

۱– نهج البلاغه : الخطبه ۱۹۰.

۲– شرح النهج لابن أبی الحديد: ۲۰ / ۲۹۵.

۳– علل الشرايع : ۱۰۹ ح ۷.

۴- نهج البلاغه : الخطبه ۲۲۴.

۵- الخرم : الثقب والشق .

۶- نهج البلاغه : قصار الحكم ۸.

۷- هذه الحكمه ساقطه من ا.

۸- شرح النهج لابن أبى الحديد: ۲۰ / ۲۹۷ .

[۵۲۶]

[۵۲۶] – أعجَزُ النّاسِ مَن عَجزَ عنِ اكتسابِ الإخوانِ ، وأعجَزُ مِنهُ مَن ضَيّعَ مَن ظَفِرَ بِهِ مَنهُم(۱).

[۵۲۷]

[۵۲۷] – أعجَزُ النّاسِ مَن عَجزَ عَن إصلاحِ نَفسِهِ .

[۵۲۸]

[۵۲۸] – أعجَزُ النّاسِ مَن قَدَرَ على أن يُزيلَ النَّقصَ عن نَفسِهِ ولَم يَفعَلْ .

[۵۲۹]

[۵۲۹] – أعجل العقوبهِ عقوبهُ البغيِ و الغدرِ واليمينِ الكاذبه، و منْ إذا تُضُرِّعَ إليهِ و سُئِلَ العفو لم يغفر.(۲)

[۵۳۰]

[۵۳۰] – أعداءُ الرَّجل قد يكونُون أنفعَ منْ إخوَانه، لأنهمْ يهدونَ إليه عيوبه فيتجنّبها و يخاف شماتتهمْ به فيضبط نعمته و يتحرَّزُ من زوالها بغايه طوقه.(۳)

[۵۳۱]

[۵۳۱] – أعدَلُ النّاسِ مَن أنصَفَ مَن ظَلَمَهُ.

[۵۳۲]

[۵۳۲] – اِعْرِفوا الحقَّ لِمَنْ عَرفَهُ لَكُم، صَغيراً كانَ أو كَبيراً ، وَضِيعاً كانَ أو رَفِيعاً(۴) .

[۵۳۳]

[۵۳۳] – أعسر الحِيَل تَصْوير الباطل فى صوره الحقِّ عند العاقل المُمَيِّز.(۵)

[۵۳۴]

[۵۳۴] – أعسرُ العيُوبِ صلاحاً العُجْبُ و اللّجاجه.(۶)

[۵۳۵]

[۵۳۵] – اِعصِ هوَاكَ و النساءَ و افعلْ ما بدَا لكَ.(۷)

[۵۳۶]

[۵۳۶] – إعطاءُ المالِ فى غَيرِ حَقِّهِ تَبذيرٌ وإسرافٌ(۸) .

[۵۳۷]

[۵۳۷] – أعظَمُ البَلاءِ انقِطاعُ الرَّجاءِ(۹).

ص: ۵۸

۱- نهج البلاغه : الحكمه ۱۲.

۲- شرح النهج لابن أبى الحديد: ۲۰ / ۳۴۱ .

۳- شرح النهج لابن أبى الحديد: ۲۰ / ۲۷۱.

۴- غرر الحكم : ۲۵۶۴.

۵- شرح النهج لابن أبى الحديد: ۲۰ / ۳۰۳.

۶- شرح النهج لابن أبى الحديد: ۲۰ / ۳۲۲.

۷- شرح النهج لابن أبى الحديد: ۲۰ / ۳۱۱ .

۸- نهج البلاغه : الخطبه ۱۲۶.

۹- غرر الحكم : ۲۸۶۰ .

[۵۳۸]

[۵۳۸] - أعظَمُ الجَهلِ جَهلُ الإنسانِ أمرَ نَفْسِهِ.

[۵۳۹]

[۵۳۹]- أعظم الخطايا عند الله اللّسان الكذوب، و قائل كلمه الزّور و من يمدّ بحبلها فی الإثم سواء.(۱)

[۵۴۰]

[۵۴۰] - أعظَمُ النّاسِ رِفعَهً مَن وَضعَ نَفسَهُ ، أكثَرُ النّاسِ ضَعَهً مَن تَعاظَمَ فی نَفسِهِ(۲).

[۵۴۱]

[۵۴۱] - أعظَمُ الوِزرِ مَنعُ قَبولِ العُذرِ(۳).

[۵۴۲]

[۵۴۲] - أعظَمُ مِلکٍ مِلکُ النَّفسِ(۴).

[۵۴۳]

[۵۴۳] - أعقَلُ النّاسِ أحْیاهُم(۵).

[۵۴۴]

[۵۴۴] - أعقَلُ النّاسِ أعذَرُهُم لِلنّاسِ(۶).

[۵۴۵]

[۵۴۵] - أعْقَلُ النّاسِ أنْظَرُهُم فی العَواقِبِ(۷).

[۵۴۶]

[۵۴۶] - أعقل الناس من غلب جدّه هزله واستظهر علی هواه بعقله(۸).

[۵۴۷]

[۵۴۷] - اِعقِلْ ذلکَ ؛ فإنَّ المِثلَ دَلیلٌ علی شِبهِهِ(۹).

[۵۴۸]

[۵۴۸] - اِعْقِلوا الحقَّ إذا سَمِعْتُموهُ عَقلَ رِعايَةٍ ، ولا تَعْقِلوهُ عَقلَ رِوايَةٍ ، فإنَّ رُواةَ الكِتابِ كَثيرٌ ورُعاتَهُ قَليلٌ (۱۰).

۱- شرح النهج لابن أبى الحديد: ۲۰ / ۲۶۰.

۲- غررالحکم: ۳۱۷۹ - ۳۱۸۰.

۳- غرر الحکم : ۳۰۰۴.

۴- غرر الحکم: ۲۹۶۶.

۵- غرر الحکم : ۲۹۰۰.

۶- غرر الحکم : ۲۹۸۸.

۷- غرر الحکم : ۳۳۶۷.

۸- غرر الحکم: ۳۳۵۵.

۹- نهج البلاغه : الخطبه ۱۵۳.

۱۰- الکافی : ۸ / ۳۹۱ / ۵۸۶ .

[۵۴۹]

[۵۴۹] – اِعْقِلوا الخَبرَ إذا سَمِعْتموهُ عَقلَ رِعايَةٍ لا عَقلَ رِوايَةٍ ، فإنَّ رُواةَ العِلمِ كَثيرٌ ورُعاتَهُ قَليلٌ(۱) .

[۵۵۰]

[۵۵۰] – اِعْلَمْ أنّ من الحَزمِ العَزْمَ(۲).

[۵۵۱]

[۵۵۱] – اِعلم أنّ الذی مدحک بما لیس فیک، إنما هو مخاطِب غیرَک، و ثوابُه و جزاؤهُ قد سقطا عنک.(۳)

[۵۵۲]

[۵۵۲] – اِعلم أنّ أمامک طریقاً ذا مسافه بعیده ومشقّه شدیدهٍ وأنّه لا غنی بک فیه عن حسن الإرتیاد و قدر بلاغک من الزاد مع خفه الظهر(۴).

[۵۵۳]

[۵۵۳] – اِعلَمْ أنّ أمامَکَ طَریقاً ذا مَسافهٍ بَعیدَهٍ، ومَشَقّهٍ شَدیدهٍ، وأنّهُ لا غِنی بکَ فیهِ عن حُسنِ الارتِیادِ ، وقَدرِ (قَدِّرْ) بلاغِکَ مِن الزّادِ ، مَع خِفّهِ الظّهرِ، فلا تَحمِلَنَّ علی ظَهرِکَ فَوقَ طاقَتِکَ ، فیَکونَ ثِقلُ ذلکَ وَبالاً علَیکَ ، وإذا وَجَدتَ مِن أهلِ الفاقهِ من یَحمِلُ لکَ زادَکَ إلی یَومِ القِیامَهِ – فیُوافِیکَ بِهِ غَداً حَیثُ تَحتاجُ إلَیهِ – فاغتَنِمْهُ وحَمِّلْهُ إیّاهُ ، وأکثِرْ مِن تَزویدِهِ وأنتَ قادِرٌ علَیهِ ، فلَعلَّکَ تَطلُبُهُ فلا تَجِدُهُ، واغتَنِمْ مَنِ استَقرَضَکَ فی حالِ غِناکَ ، لِیَجعَلَ (یَحصَلَ) قَضاءهُ لکَ فی یَومِ عُسرَتِکَ(۵).

[۵۵۴]

[۵۵۴] – اِعلَمْ أنّکَ إن لَم تَردَعْ (تَرتَدِعْ) نَفسَکَ عَن کَثیرٍ مِمّا تُحِبُّ مَخافَهَ مَکروهٍ ، سَمَت بِکَ الأهواءُ إلی کَثیرٍ مِن الضَّرَرِ ، فکُنْ لِنَفسِکَ مانِعاً رادِعاً...(۶). فی وَصیَّتِهِ لِشُریحِ بنِ هانِئٍ لَمّا جَعَلَهُ علی مُقَدِّمَتِهِ إلَی الشّامِ.

[۵۵۵]

[۵۵۵] – اِعلَمْ أنَّ مُقَدِّمَهَ القَومِ عُیونُهُم ، وعُیونَ المُقَدِّمَهِ طَلائعُهُم ، فإذا أنتَ خَرَجتَ مِن بِلادِکَ ودَنَوْتَ مِن عَدُوِّکَ فلا تَسْأمْ مِن تَوجیهِ الطَّلائعِ فی کُلِّ ناحیهٍ وفی بَعضِ الشِّعابِ والشَّجَرِ

ص: ۶۰

۱- نهج البلاغه : الحکمه ۹۸.

۲- مطالب السؤول : ۵۶.

٣- شرح النهج لابن أبی الحدید: ٢٠ / ٢۶٨.

۴- نهج البلاغه : الکتاب ٣١.

۵- نهج البلاغه : الکتاب ٣١.

۶- نهج البلاغه : الکتاب ۵۶.

والخَمرِ وفى كُلِّ جانبٍ ؛ حتّى لا يُغِيرَكُم عَدُوُّكُم ، ويكونَ لَكم كَمينٌ (١). فى وصِيَّتِهِ لزيادِ بنِ النَّضْرِ .

[۵۵۶]

[۵۵۶] - اِعلَمْ يا بُنَىَّ ... أنّكَ طَريدُ المَوتِ الّذى لا يَنجو مِنهُ هارِبُهُ ... فكُنْ مِنهُ على حَذَرِ أن يُدرِكَكَ وأنت على حالٍ سَيِّئَهٍ ، قَد كُنتَ تُحَدِّثُ نَفسَكَ مِنها بالتَّوبَهِ ، فيَحُولَ بَينَكَ وبَينَ ذلكَ ، فإذا أنتَ قَد أهلَكتَ نَفسَكَ(٢).

[۵۵۷]

[۵۵۷] - اِعلم يابنى أنه لو كان لربك شريك لأتتك رسله ولرأيت آثار ملكه وسلطانه ولعرفت أفعاله وصفاته، ولكنه إله واحد كما وصف نفسه لا يضاده فى ملكه أحد ولا يزول أبداً.(٣)

[۵۵۸]

[۵۵۸] - اِعلَمْ يَقيناً أنّكَ لَن تَبْلُغَ أملَكَ ، ولن تَعْدُوَ أجلَكَ ، وأنّكَ فى سبيلِ مَن كانَ قَبلَكَ(۴) .

[۵۵۹]

[۵۵۹] - اِعلموا أن الأمل يسهى القلب وينسى الذكر، فأكذبوا الأمل فإنه غرور وصاحبه مغرور.(۵)

[۵۶۰]

[۵۶۰] - اِعلموا انّه ليس من شىءٍ إلّا ويكاد صاحبه يشبع منه ويملّه إلّا الحياه فانّه لا يجد فى الموت راحه ...(۶).

[۵۶۱]

[۵۶۱] - اِعلَموا أنّهُ مَن لَم يُعَنْ على نَفسِهِ حتّى يَكونَ لَهُ مِنها واعِظٌ وزاجِرٌ ، لَم يَكُن لَهُ مِن غَيرِها لا زاجِرٌ ولا واعِظٌ (٧).

[۵۶۲]

[۵۶۲] - اِعْلَمُوا أنّ الأملَ يُسْهى العقلَ ، ويُنْسى الذِّكْرَ. فأكْذِبُوا الأملَ ، فإنّه غَرُورٌ، وصاحِبُهُ

۱- تحف العقول : ۱۹۱، انظر تمام الحديث .

۲- نهج البلاغه : الكتاب ۳۱.

۳- نهج البلاغه : رساله ۳۱ / ص ۳۹۶.

۴- نهج البلاغه : الكتاب ۳۱.

۵- نهج البلاغه : خطبه ۸۶ – ۱۳.
۶- نهج البلاغه : الخطبه ۱۳۳ .
۷- نهج البلاغه : الخطبه ۹۰.

مغْرُورٌ(١).

[٥٦٣]

[٥٦٣] - إعلَموا أنَّ الجِهادَ الأكْبَرَ جِهادَ النَّفْسِ، فاشْتَغِلوا بِجهادِ أنْفُسِكُم تَسْعَدوا(٢).

[٥٦٤]

[٥٦٤] - اِعلموا أنّ القرآن هدى الليل والنهار ونور اللّيل المظلم على ما كان من جهد وفاقه فإذا حضرت بليّه فاجعلوا أموالكم دون أنفسكم، وإذا نزلت نازله فاجعلوا أنفسكم دون دينكم واعلموا أنّ الهالك من هلك دينه والحريب من حرب دينه ، ألا وإنّه لا فقر بعد الجنه ، ألا وإنّه لا غنى بعد النار، لا يفكُّ أسيرها ولا يبرأ ضريرها (٣).

[٥٦٥]

[٥٦٥] - اِعْلَموا أنّ اللهَ تبارك وتعالى يُبْغِضُ مِن عِبادِهِ المُتَلوِّنَ ، فلا تَزولوا عنِ الحقِّ ووَلايهِ أهلِ الحقِّ ؛ فإنّ مَنِ اسْتَبْدَلَ بِنا هَلكَ وفاتَتْهُ الدُّنيا وخَرجَ مِنها (بحَسْرهٍ)(٤).

[٥٦٦]

[٥٦٦] - اِعلَمُوا أنّ ما كُلِّفتُم بِهِ يَسيرٌ، وأنّ ثَوابَهُ كثيرٌ، ولو لم يَكُن فيما نَهَى اللهُ عَنهُ مِن البَغيِ والعُدوانِ عِقابٌ يُخافُ لَكانَ فی ثَوابِ اجتِنابِهِ ما لا عُذرَ فی تَركِ طَلَبِهِ (٥).

[٥٦٧]

[٥٦٧] - اِعلَموا أنَّ هذا القرآنَ هُوَ النّاصِحُ الّذی لا يَغُشُّ ، والهادِی الّذی لا يُضِلُّ ، والمُحدِّثُ الّذی لا يَكذِبُ(٦).

[٥٦٨]

[٥٦٨] - اِعلَموا أنَّهُ لَيس لِهذا الجِلْدِ الرَّقيقِ صَبرٌ علی النّار، فارْحَموا نُفوسَكُم؛ فإنَّكُم قد جَرّبْتُموها فی مَصائبِ الدُّنيا . أفَرَأيتُم جَزَعَ أحدِكُم مِنَ الشَّوكهِ تُصيبُهُ ، والعَثْرهِ تُدْميهِ ، والرَّمْضاءِ تُحْرِقُهُ ؟! فكيفَ إذا كانَ بينَ طابِقَينِ مِن نارٍ، ضَجيعَ حَجَرٍ، وقَرينَ شَيطانٍ؟!(٧)

[٥٦٩]

[٥٦٩] - اِعلَموا أنّهُ لَيس مِن شیءٍ إلّا ويَكادُ صاحِبُهُ يَشبَعُ مِنهُ ويَمَلُّه إلّا الحياهَ ؛ فإنّهُ لا يَجِدُ فی

١- شرح نهج البلاغه لابن أبی الحدید : ۶ / ۳۵۴.

٢- غرر الحکم : ۱۱۰۰۵.

٣- الکافی : ٢ / ٢١۶ ح ٢.

۴- الخصال : ۶۲۶ /۱۰ وفی تحف العقول : ۱۱۵ «وخرج منها آثماً» .

۵- نهج البلاغه : الکتاب ۵۱.

۶- نهج البلاغه : الخطبه ۱۷۶ .

٧- نهج البلاغه : الخطبه ۱۸۳.

المَوتِ راحهً ، وإنّما ذلکَ بمَنزِلَهِ الحِکمَهِ الّتی هِی حیاهٌ للقَلبِ المَیّتِ ، وبَصَرٌ للعَینِ العَمْیاءِ ،وسَمْعٌ للاُذُنِ الصَّمّاءِ ، ورِیٌّ للظّمآنِ ، وفیها الغِنی کلُّهُ والسّلامَهُ(۱).

[۵۷۰]

[۵۷۰] – إعلموا أنّه ما من طاعه الله شیءٌ إلّا یأتی فی کُرْهٍ وما من معصیه الله شیءٌ إلّا یأتی فی شهوه ، فرحم الله امرأً نزع عن شهوته وقمع هوی نفسه فإنّ هذه النفس أبعد شیءٍ مَنزعاً وإنّها لا تزال تنزع إلی معصیهٍ فی هویً ، الحدیث(۲).

[۵۷۱]

[۵۷۱] – إعلَموا أنّهُ «مَن یَتّقِ اللّهَ یَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجاً» مِن الفِتَنِ ، ونُوراً مِن الظُّلَم ، ویُخَلَّدْهُ فیما اشتَهَت نَفسُهُ ، ویُنزِلْهُ مَنزِلَ الکَرامَهِ عِندَهُ، وفی دارٍ اصطَنَعَها لِنَفسِهِ ، ظِلُّها عَرشُهُ، ونُورُها بَهجَتُهُ ، وزُوّارُها مَلائکَتُهُ، ورُفَقاؤها رُسُلُهُ(۳).

[۵۷۲]

[۵۷۲] – إعلَموا أیُّها النّاسُ إنّکُم سَیّارَهٌ قَد حَدا بِکُمُ الحادِی (۴)، وحَدا لخَرابِ الدُّنیا حادی ، ونـاداکُم لِلمَوت مُنادی ، فلا تَغُرَّنَّکُم الحَیاهُ الدُّنیا ولا یَغُرَّنَّکُم باللهِ الغَرورُ(۵).

[۵۷۳]

[۵۷۳] – إعْلَموا رَحِمَکُمُ اللهُ أنَّکمُ فی زمانٍ القائلُ فیهِ بالحقِّ قلیلٌ ، واللّسانُ عن الصِّدقِ کَلیلٌ ، واللّازمُ للحقِّ ذلیلٌ(۶).

[۵۷۴]

[۵۷۴] – إعلموا عباد الله انّ التقوی دار حصن عزیز والفجور دار حصن ذلیل لا یمنع أهله ولا یُحرِزُ من لجأ إلیه . ألا وبالتقوی تُقطع حُمَه الخطایا وبالیقین تُدرک الغایه القُصوی ... (۷).

[۵۷۵]

[۵۷۵] – إعلَموا عِبادَ اللهِ أنّ المُتَّقینَ ذَهَبوا بعاجِلِ الدُّنیا وآجِلِ الآخِرَهِ ، فشارَکُوا أهلَ الدُّنیا فی

۱– نهج البلاغه : الخطبه ۱۳۳ .

۲– نهج البلاغه : الخطبه ۱۷۶.

۳– نهج البلاغه : الخطبه ۱۸۳.

۴– فی المصدر «الهادی» والصحیح ما أثبتناه .

۵- البحار : ۷۷ / ۳۷۴ / ۳۶.

۶- نهج البلاغه : الخطبه ۲۳۳.

۷- نهج البلاغه : الخطبه ۱۵۷.

دُنیاهُم ، ولَم یُشارِکوا أهلَ الدُّنیا فی آخِرَتِهِم(۱).

[۵۷۶]

[۵۷۶] – إعلموا أیها الناس أنّه من مشی علی وجه الأرض فإنّه یصیر إلی بطنها ، واللیل والنهار یتنازعان [وفی نسخه اُخری یتسارعان] فی هدم الأعمار، الحدیث(۲).

[۵۷۷]

[۵۷۷] – أعمُّ الأَشیاءِ نَفْعاً موتُ الأشرارِ.(۳)

[۵۷۸]

[۵۷۸] – الأعمالُ بالخُبرَه(۴).

[۵۷۹]

[۵۷۹] – الأعْمالُ ثَلاثَهٌ : فَرائِضُ وفَضائلُ ومَعاصٍ ، فأمّا الفَرائضُ فبِأمرِ اللهِ ومَشیئَتِهِ وبِرِضاهُ وبِعلمِهِ وبقَدَرِهِ ، یَعْمَلُها العَبدُ فَیَنْجو مِن اللهِ بها . وأمّا الفَضائلُ فلیسَ بأمرِ اللهِ لکنْ بمَشیئَتِهِ وبِرِضاهُ وبِعلمِهِ وبقَدَرِهِ ، یَعْمَلُها العَبدُ فیُثابُ علَیها ، وأمّا المعاصی فلَیس بأمرِ اللهِ ولا بمَشیئَتِهِ ...(۵).

[۵۸۰]

[۵۸۰] – الأعْمالُ علی ثلاثهِ أحْوالٍ : فَرائضُ وفَضائلُ ومَعاصٌ ، فأمّا الفرائضُ فبِأمْرِ اللهِ وبِرِضی اللهِ وبِقَضاءِ اللهِ وتَقدیرِه ومَشیئَتِهِ وعِلْمِهِ عزّوجلّ . وأمّا الفَضائلُ فلیسَتْ بأمْرِ اللهِ، ولکنْ بِرِضی اللهِ وبِقَضاءِ اللهِ وبمَشیئَهِ اللهِ وبِعِلْمِ اللهِ عزّوجلّ . وأمّا المَعاصی فلیسَتْ بأمرِ اللهِ ، ولکنْ بِقَضاءِ اللهِ وبِقَدَرِ اللهِ وبِمشیئَتِهِ وعِلْمِهِ ، ثُمّ یُعاقِبُ علَیها(۶).

[۵۸۱]

[۵۸۱] – الأعمالُ فی الدُّنیا تِجارَهُ الأخِرَهِ(۷).

[۵۸۲]

[۵۸۲] – أعوَنُ شَیءٍ علی صَلاحِ النَّفسِ القَناعَهُ(۸).

۱– نهج البلاغه : الکتاب ۲۷.

٢- الكافی : ٨/ ٢٣.

٣- شرح النهج لابن أبی الحدید: ٢٠/ ٣٣١.

۴- غرر الحکم : ٣٧.

۵- تحف العقول : ٢٠۶.

۶- الخصال : ١۶٨ / ٢٢١.

٧- غرر الحکم : ١٣٠٧.

٨- غرر الحکم : ٣١٩١.

[۵۸۳]

[۵۸۳] - أغْيى ما يكونُ الحَكيمُ إذا خاطَبَ سَفيهاً.

[۵۸۴]

[۵۸۴] - اغتَنِمِ الصِّدقَ فی كُلِّ مَوطِنٍ تَغنَمْ، واجتَنِبِ الشَّرَّ والكَذِبَ تَسلَمْ.

[۵۸۵]

[۵۸۵] - اِغتَنِمْ صَنائعَ الإحسانِ ، وَارْعَ ذِمَمَ الإخوانِ(۱).

[۵۸۶]

[۵۸۶] - اِغتنموا الدعاء عند أربع : عند قراءه القرآن ، وعند الأذان ، وعند نزول الغيث ، وعند التقاء الصفّين للشهاده.

[۵۸۷]

[۵۸۷] - اُغْزوا القَومَ قَبلَ أنْ يَغزوكُم، فوالله ما غُزِیَ قَومٌ قَطُّ فی عُقْرِ دِيارِهِم إلّا ذَلُّوا(۲).

[۵۸۸]

[۵۸۸] - اِغلِبِ الشَّهوَه تَكمُلْ لَكَ الحِكمَهُ(۳).

[۵۸۹]

[۵۸۹] - أغلَبُ النّاسِ مَن غَلَبَ هَواهُ بعِلمِهِ(۴).

[۵۹۰]

[۵۹۰] - اغْلِبوا الجَزَعَ بالصَّبرِ ، فإنَّ الجَزَعَ يُحبِطُ الأجْرَ ويُعَظِّمُ الفَجيعَه.

[۵۹۱]

[۵۹۱] - اِغلِبوا أهواءكُم وحارِبوها (۵)؛ فإنّها إن تُقَيِّدْكُم تُورِدْكُم مِن الهَلَكهِ أبعَدَ غايَهٍ(۶).

[۵۹۲]

[۵۹۲] - الإفتخار من صغر الأقدار(۷).

[۵۹۳]

[۵۹۳] - أفتقرّون أن رسول الله صلى الله عليه وآله قال فى آخر خطبه خطبها: أيها الناس إنى تركت فيكم أمرين لن تضلوّا ما تمسّكتم بهما كتاب الله وأهل بيتى؟» قالوا: اللهم نعم(۸).

[۵۹۴]

[۵۹۴] - أفحَشُ البَغيِ البَغىُ على الاُلّافِ(۹).

ص: ۶۵

۱- غرر الحكم : ۲۳۵۵.

۲- نهج السعاده : ۲ / ۵۲۷.

۳- غرر الحكم: ۲۲۷۲.

۴- غرر الحكم : ۳۱۸۱.

۵- فى الطبعه المعتمده «هاربوها» ، والصحيح ما أثبتناه كما فى طبعه النجف وطهران وبيروت .

۶- غررالحكم : ۲۵۶۰.

۷- غرر الحكم : ح ۲۲۰۱.

۸- كتاب سليم : ۱۹۷.

۹- غرر الحكم : ۳۰۰۷.

[۵۹۵]

[۵۹۵] – أفر من قضاء الله إلى قدر الله عزوجل(۱).

[۵۹۶]

[۵۹۶] – أفسَدَ دِينَهُ مَن تَعَرّى عَنِ الوَرَعِ(۲).

[۵۹۷]

[۵۹۷] – أفضل الأدب أن يقف الإنسان عند حدّه ولا يتعدّى قدره(۳).

[۵۹۸]

[۵۹۸] – أفضل ما يتخذه الرجل فى منزله لعياله الشاه، فمن كان فى منزله شاه قدست عليه الملائكه مرتين فى كل يوم، وكذلك فى الثلاث يقول : بورك فيكم.(۴)

[۵۹۹]

[۵۹۹] – أفضلُ الأدبِ أن يَقِفَ الإنسانُ عند حَدِّه ولا يَتعدّى قَدْرَهُ .

[۶۰۰]

[۶۰۰] – أفضلُ الأدبِ ما بدَأتَ بِهِ نفسَكَ.

[۶۰۱]

[۶۰۱] – أفضلُ الأعمال أن تموتَ و لسانُكَ رطبٌ بذكْرِ اللهِ سبحانَهُ.(۵)

[۶۰۲]

[۶۰۲] – أفضل الأعمال ما أكرهت نفسك عليه(۶).

[۶۰۳]

[۶۰۳] – أفضَلُ الأمانَهِ الوَفاءُ بالعَهدِ(۷).

[۶۰۴]

[۶۰۴] – أفْضَلُ الإيمانِ الإحْسانُ(۸).

[۶۰۵]

[۶۰۵] - أفضلُ الإيمانِ الأمانهُ ، أقْبَحُ الأخلاقِ الخِيانهُ(۹).

[۶۰۶]

[۶۰۶] - أفضلُ الإيمانِ حُسنُ الإيقانِ(۱۰).

[۶۰۷]

[۶۰۷] - أفضَلُ التوسُّلِ الاستِغفارُ.

۱- المصدر السابق : ۳۶۹ /ب ۶۰ ح ۸.

۲- غررالحكم : ۳۱۳۷.

۳- غرر الحكم: ح ۳۲۴۱.

۴- كتاب الخصال : ب المئه فما فوق ح ۱۰ / ص ۶۱۷.

۵- شرح النهج لابن أبى الحديد: ۲۰ / ۳۴۷.

۶- نهج البلاغه : الحكمه ۲۴۹.

۷- غررالحكم : ۳۰۱۸.

۸- غرر الحكم : ۴۳۳۹.

۹- غرر الحكم : (۲۹۰۵ - ۲۹۰۶) .

۱۰- غررالحكم : ۲۹۹۲.

[۶۰۸]

[۶۰۸] – أفضل الجهاد الأمر بالمعروف والنهی عن المنكر وشنآن الفاسقين؛ فمن أمر بالمعروف شدّ ظهر المؤمن، ومن نهى عن المنكر أرغم أنف المنافق، ومن شنأ المنافقين وغضب لله عزوجل غضب الله تعالی له»(۱).

[۶۰۹]

[۶۰۹] – أفْضَلُ الجِهادِ جِهادُ النَّفْسِ عنِ الهَوى ، وفِطامُها عَن لَذّاتِ الدُّنيا(۲).

[۶۱۰]

[۶۱۰] – أفضَلُ الحِلمِ كظْمُ الغَيظِ ومِلْكُ النَّفْسِ مَع القُدْرَهِ(۳) .

[۶۱۱]

[۶۱۱] – أفضَلُ الذُّخرِ الهُدی (۴).

[۶۱۲]

[۶۱۲] – أفضَلُ الذَّخائرِ حُسنُ الضَّمائرِ.

[۶۱۳]

[۶۱۳] – أفضلُ السَّخاءِ الإيثارُ.

[۶۱۴]

[۶۱۴] – أفضَلُ السَّعادَهِ استِقامَهُ الدِّين.

[۶۱۵]

[۶۱۵]– أفضلُ الشَّرَفِ الأدبُ.

[۶۱۶]

[۶۱۶] – أفضلُ الصِّدقِ الوَفاءُ بالعُهودِ(۵).

[۶۱۷]

[۶۱۷] – أفضَلُ الطّاعاتِ العُزوفُ عَنِ اللَّذّاتِ(۶).

[۶۱۸]

[۶۱۸] - أفْضَلُ العبادَهِ الإمْساکَ عَن المعصیهِ، و الوقُوفُ عِنْد الشُّبْهَهِ.(۷)

[۶۱۹]

[۶۱۹] - أفضَلُ العقلِ الأدبُ.

[۶۲۰]

[۶۲۰] - أفضِلْ علی مَنْ شِئْتَ تکنْ أمیرَه، و استَغْنِ عمَّن شئتَ تکنْ نظیرَه، واحتجْ إلی مَنْ شئت

۱- تفسیر الثعلب: ۳ / ۱۲۳.

۲- غرر الحکم : ۳۲۳۲.

۳- غرر الحکم : ۳۱۸۳.

۴- غرر الحکم : ۲۸۹۱ .

۵- غررالحکم : ۳۰۲۰.

۶- غرر الحکم: ۳۱۳۵.

۷- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۳۶.

تكن أسيرَه(۱).

[۶۲۱]

[۶۲۱] – أفضَلُ المُسلمينَ إسلاماً مَن كانَ هَمُّهُ لِأُخراهُ ، واعتَدَلَ خَوفُهُ ورَجاهُ(۲).

[۶۲۲]

[۶۲۲] – أفضل الناس من تنزّهت نفسه وزهد فی غنيه(۳).

[۶۲۳]

[۶۲۳] – أفضَلُ الوَرَعِ تَجَنُّبُ الشَّهَواتِ(۴).

[۶۲۴]

[۶۲۴] – أفضلُ الوُلاه من بقیَ بالعدل ذكره، و استمّده من يأتی بعده.(۵)

[۶۲۵]

[۶۲۵] – أفَلا أخبِرُكم بما هُو أشَدُّ مِنهُ ؟ رجُلٌ سَبَّهُ رجُلٌ فحَلُمَ عَنهُ فغَلَبَ نَفسَهُ ، وغَلَبَ شَيطانَهُ و شَيطانَ صاحِبِهِ(۶). لَمّا مَرَّ بِقَومٍ فيهِم رَجُلٌ يَرفَعُ حَجَراً يُقالُ لَهُ: حَجَرُ الأشِدّاءِ ، وَهُمْ يَعْجَبُونَ مِنهُ.

[۶۲۶]

[۶۲۶] – «أفَمَنْ كانَ على بَيِّنَةٍ مِن رَبِّهِ» (محمّدٌ)، «وَيَتْلُوهُ شاهِدٌ» أنا.

[۶۲۷]

[۶۲۷] – أفِيضُوا فی ذِكرِ اللهِ فإنّهُ أحسَنُ الذِّكرِ ، وارغَبوا فيما وَعَدَ المُتَّقينَ فإنَّ وَعدَهُ أصدَقُ الوَعدِ(۷).

[۶۲۸]

[۶۲۸] – أقبَحُ البَذلِ السَّرَفُ(۸).

[۶۲۹]

[۶۲۹] – أقبِلْ على نَفسِكَ بالإدبارِ عَنها(۹).

[۶۳۰]

[۶۳۰] - اِقبَلْ أعذارَ النّاسِ تَستَمتِعْ بإخائهِم ، وَالقَهُمْ بِالبِشرِ تُمِتْ أضغانَهُم .

ص: ۶۸

۱- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۵۵.

۲- غرر الحکم : ۳۲۷۷.

۳- غرر الحکم :ح ۳۱۰۳.

۴- غرر الحکم: ۳۱۳۴.

۵- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۷۸.

۶- تنبیه الخواطر : ۲ / ۱۰.

۷- نهج البلاغه : الخطبه ۱۱۰.

۸- غرر الحکم : ۲۸۵۷.

۹- غرر الحکم : ۲۴۳۴.

[۶۳۱]

[۶۳۱] – اِقبَلْ عُذرَ أخيكَ ، وإن لَم يَكُن لَهُ عُذرٌ فالتَمِسْ لَهُ عُذراً(۱).

[۶۳۲]

[۶۳۲] – الإقتِصادُ بُلغَةٌ(۲).

[۶۳۳]

[۶۳۳] – الإقتِصادُ نِصفُ المَؤونه(۳).

[۶۳۴]

[۶۳۴] – الإقتِصادُ يُنمى القليلَ ، الإسرافُ يُفنى الجَزيلَ(۴).

[۶۳۵]

[۶۳۵] – اقتصِرْ منْ شهوةٍ خالفت عقلكَ بالخلافِ عليها.(۵)

[۶۳۶]

[۶۳۶] – أقتلُ الأشياءِ لعدوك ألّا تُعَرِّفَهُ أنك اتخذته عدوّاً.(۶)

[۶۳۷]

[۶۳۷] – الإقرارُ اعتِذارٌ، الإنكارُ إصرارٌ(۷).

[۶۳۸]

[۶۳۸] – أقرَبُ شَىْءٍ الأجلُ ، أبْعَدُ شَىْءٍ الأملُ.(۸)

[۶۳۹]

[۶۳۹] –أقرَبُ النّيّاتِ بالنَّجاحِ أعوَدُها بالصَّلاح.

[۶۴۰]

[۶۴۰] – أقِرُّوا الحَارَّ حَتّى يَبْرَدَ ، فإنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله قُرِّبَ إلَيْهِ طَعَامٌ حَارٌّ فَقَالَ : أقِرُّوهُ حَتَّى يَبْرَدَ ، مَا كَانَ اللهُ عَزَّوَجَلَّ لِيُطْعِمَنَا النَّارَ، وَالبَرَكَهُ فِى البَارِدِ(۹).

[۶۴۱]

[۶۴۱] - أُقصر أم أُطِيل ؟ قيل: بل تُقْصِر، فقال: جلّ الله أن يُريدَ الفحشاء، و عَزّ عن أن يكون له فى المُلْك إلا مايشاء. لما سُئِل عن القَدَر.(۱۰)

[۶۴۲]

[۶۴۲] - اُقسِمُ لَسَمِعتُ رسولَ اللهِ صلى الله عليه وآله يقولُ لى قبلَ وفاتِه بساعةٍ ، مِراراً ثَلاثاً : يا أبا الحسنِ ، أدِّ

ص: ۶۹

۱- البحار : ۷۴ / ۱۶۵ / ۲۹.

۲- بحار الأنوار : ۷۸ / ۱۰ / ۶۷.

۳- غرر الحکم : ۵۶۵.

۴- غرر الحکم : ۳۳۴، ۳۳۵.

۵- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۲۸.

۶- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۸۳.

۷- غرر الحکم : ۸۸۹۴.

۸- غرر الحکم : ۹۹۰۵.

۹- الکافی : ۶ / ۳۲۱ / ۱.

۱۰- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۶۸.

الأمانهَ إلی البَرِّ والفاجرِ فیما قَلَّ وجَلَّ ، حتّی فی الخَیطِ والمِخْیَطِ(۱).

[۶۴۳]

[۶۴۳] - اَقصُرْ هِمَّتَک علی ما یَلزَمُک ، ولا تَخُضْ فیما لا یَعنیک.

[۶۴۴]

[۶۴۴] - اِقض فیها ، فقال الحسن علیه السلام : نعم علی المرأه الحد القذفها الجاریه وعلیها القیمه الافتراعها إیّاها. قال: فقال أمیر المؤمنین علیه السلام : صدقت ثمّ قال : أما لو کلف الجمل الطحن لفعل(۲).

[۶۴۵]

[۶۴۵] - أقلُّ ما یَلزَمُکم لِلهِ ألّا تَستَعینوا بنِعَمِهِ علی مَعاصیهِ.

[۶۴۶]

[۶۴۶] - أقم الرَّغبه إلیکَ مقَام الحرْمهِ بک، و عظِّمْ نفسکَ عَن التعظُّمِ، و تطوَّل و لا تتطاوَلْ.(۳)

[۶۴۷]

[۶۴۷] - اِقمَعوا هذهِ النُّفوسَ ؛ فإنّها طُلَعَهٌ إن تُطِیعُوها تَزِغْ بِکُم إلی شَرِّ غایَهٍ(۴).

[۶۴۸]

[۶۴۸] - أقوَی النّاسِ إیماناً أکثَرُهُم تَوَکُّلاً عَلَی اللهِ سبحانَهُ(۵).

[۶۴۹]

[۶۴۹] - أقوی الناس من قوی علی نفسه .

[۶۵۰]

[۶۵۰] - أقوی ما یکونُ التصنُّعُ فی أوائِله، و أقوَی مایکونُ التطبُّعُ فی أواخرِه.(۶)

[۶۵۱]

[۶۵۱] - أقولُ ما تَسمَعونَ ، واللهُ المُستَعانُ علی نَفسی وأنفُسِکُم ، وهو حَسبُنا ونِعمَ الوَکیلُ(۷).

[۶۵۲]

[۶۵۲] - أقيلوا ذوى المُروءات عثراتهم فما يَعثُرُ منهم عاثرٌ إلّا ويَدُ الله بيده يَرْفَعُهُ(۸).

[۶۵۳]

[۶۵۳] - أكبرُ البلاءِ فَقرُ النَّفسِ(۹).

ص: ۷۰

۱- البحار : ۷۷ / ۲۷۳ / ۱.

۲- الكافى: ۷/ ۲۰۷ ح ۱۲.

۳- شرح النهج لابن أبى الحديد: ۲۰ / ۳۱۱.

۴- غرر الحكم : ۲۵۵۹.

۵- غرر الحكم : ۳۱۵۰.

۶- شرح النهج لابن أبى الحديد: ۲۰ / ۳۳۸.

۷- نهج البلاغه : الخطبه ۱۱۴ و ۱۳۳ و ۱۸۳.

۸- نهج البلاغه : الحكمه ۲۰.

۹- غرر الحكم : ۲۹۶۵.

[۶۵۴]

[۶۵۴] – أكبرُ الفخر ألّا تفخر.(۱)

[۶۵۵]

[۶۵۵] – أكبرُ الكُلفهِ تَعَنِّيک فيما لايَعنيک(۲).

[۶۵۶]

[۶۵۶] – اِكْتِسابُ الحَسَناتِ مِن أفضَلِ المَكاسِبِ (۳).

[۶۵۷]

[۶۵۷] – أكْثَرُ النّاسِ أملاً أقلُّهُمْ لِلموتِ ذِكْراً .

[۶۵۸]

[۶۵۸] – أكثِرْ صَمتَک يَتوفَّرْ فِكرُک ، ويَستَنِرْ قَلبُک ، ويَسلَمِ النّاسُ مِن يَدَيک(۴).

[۶۵۹]

[۶۵۹] – أكْثِرُوا ذِكْرَ اللهِ عَزَّوَجَلَّ عَلَى الطَّعَامِ، وَلَا تَطْغوا فِيهِ ، فإنّها نِعْمَهٌ مِنْ نِعَمِ اللهِ(۵).

[۶۶۰]

[۶۶۰] – أكثروا الِاستغفار تجلبوا الرزق، وقدّموا ما استطعتم من عمل الخير تجدوه غداً.(۶)

[۶۶۱]

[۶۶۱] – أكذِبِ السِّعايَهَ والَّنميمَهَ ، باطِلَهً كانَت أو صَحيحَهً.

[۶۶۲]

[۶۶۲] – اكشفى غطائک ، قاله لبعض أصحابه، فاذا كل ما وصف الله فى الجنه نصب اعينهم مع رَوحها وزهرتها(۷).

[۶۶۳]

[۶۶۳] – أكثِروا ذكرَ الموتِ، و يوم خروجكم من قبوركم، و يوم وقوفكم بين يديِ اللهِ عزّ وجلّ، يهُن عليكم المصاب (۸).(۹)

[۶۶۴]

[۶۶۴] - أكرم الحسب حسن الخلق ...(۱۰).

[۶۶۵]

[۶۶۵] - أكرَمُ حَسَبٍ حُسنُ الأدبِ.

ص: ۷۱

۱- شرح النهج لابن أبى الحديد: ۲۰ / ۲۵۹.

۲- غرر الحكم :۳۱۶۶.

۳- غرر الحكم : ۱۵۷۲.

۴- غرر الحكم : ۳۷۲۵.

۵- البحار : ۱۰ / ۹۵ / ۱.

۶- الخصال: ب ۴۰۰ / ۶۱۵.

۷- الاختصاص : ۱۲ / ۳۲۶ - ۳۲۵ غرائب احوالهم.

۸- د: «تهن عليكم المصائب».

۹- شرح النهج لابن أبى الحديد: ۲۰ / ۲۶۳.

۱۰- نهج البلاغه : الحكمه ۳۸.

[۶۶۶]

[۶۶۶] - اِكْفُفْ علَيهِنَّ مِن أبْصارِهِنَّ بحَجْبِكَ إيّاهُنَّ ، فإنَّ شِدَّةَ الحِجابِ خَيرٌ لكَ ولَهُنَّ ، ولَيس خُروجُهُنَّ بأشَدَّ مِن إدْخالِكَ مَن لا يُوثَقُ بِهِ علَيهِنَّ ، وإنِ اسْتَطَعْتَ أنْ لا يَعْرِفْنَ غيرَكَ فافْعَلْ(۱).

[۶۶۷]

[۶۶۷] - أكْمَلُكُم إيماناً أحْسَنُكُم خُلقاً(۲).

[۶۶۸]

[۶۶۸] - أكيَسُكُم أورَعُكُم(۳).

[۶۶۹]

[۶۶۹] - ألا ـ إنّ العلم الذى هبط به آدم من السماء إلى الأرض وجميع ما فضلت به النبيون إلى خاتم النبيين، فى عتره خاتم النبيين .(۴)

[۶۷۰]

[۶۷۰] - ألا إنَّ الله قد كشف الخلق كشفه لا أنه جهل ما أخفوه من مضمون أسرارهم ومكنون ضمائرهم، ولكن ليبلوهم أيهم أحسن عملاً فيكون الثواب جزاء والعقاب بواء (۵) (۶).

[۶۷۱]

[۶۷۱] - ألا ـ إن أبرار عترتى وأطايب أرومتى أحلم الناس صغاراً وأعلم الناس كباراً، ألا وإنّا أهل بيت من علم الله علمنا وبحكم الله حكمنا ومن قول صادق سمعنا، فإن تتبعوا آثارنا تهتدوا ببصائرنا، وإن لم تفعلوا يهلككم الله بأيدينا، معنا رايه الحق، من تبعها لحق ومن تأخر عنها غرق، ألا ـ وبنا يدرك كل مؤمن، وبنا يخلع ربقه الذل من أعناقكم، وبنا فتح الله لا بكم، وبنا يختم الله لا بكم»(۷).

[۶۷۲]

[۶۷۲] - ألا إنَّ أبصَرَ الأبصارِ ما نَفَذَ فى الخَيرِ طَرفُهُ ، ألا إنَّ أسمَعَ الأسماعِ ما وَعى التَّذكيرَ

۱- تحف العقول :۸۶ وفى بعض النسخ : «بحجابک» بدل «بحجبک».

۲- البحار : ۷۱ / ۳۷۸ / ۳۴.

۳- غرر الحكم: ۲۸۳۹.

۴- تفسير القمی: ۱ / ۳۶۷.

۵- البواء : المكافاه .

۶- نهج البلاغه : خطبه ۱۴۴.

۷- شرح النهج لابن أبی الحديد: ۱ / ۲۷۶.

وقَبلَهُ(۱).

[۶۷۳]

[۶۷۳] - ألاـ إنّ بليّتكم قـد عـادت كهيئتها يوم بعث الله نبيّه صـلى الله عليه وآله وسـلم ، والـذى بعثه بالحقّ لتبلبلنَّ بلبله ولتغربلنَّ غربله حتى يعود أسـفلكم أعلاكم وأعلاكم أسـفلكم، وليسـبقنَّ سـبّاقون كانوا قصّـِروا، وليقصّـِرنَّ سـبّاقون كانوا سـبقوا ، والله ما كتمت وسمه ولا كذبت كذبه ، ولقد نبّئت بهذا المقام وهذا اليوم(۲).

[۶۷۴]

[۶۷۴] - ألاـ أنبؤك بالحسـنه التى من جـاء بهـا أدخله الله الجنه وبالسـيئه التى من جـاء بها كبّت وجوههم فى النار فلم يقبل معها عمل ثم قرأ «من جاء بالحسنه فله خير منها وهم من فزع يومئذ آمنون ومن جاء بالسيئه فكبت وجوههم فى النار هل تجزون إلّا ما كنتم تعملون» ثم قال: «يا أبا عبد الله الحسنه حبنا والسيئه بغضنا»(۳).

[۶۷۵]

[۶۷۵] - ألا إنّ فيهِ عِلمَ ما يَأتى ، والحَديثَ عنِ الماضى ، ودَواءَ دائكُم، ونَظمَ ما بَينكُم(۴).

[۶۷۶]

[۶۷۶] - ألَا إنّ مَثَلَ آلِ مُحمّدٍ صلى الله عليه وآله كَمَثَلِ نُجومِ السَّماءِ إذا خَوى نَجْمٌ طَلَعَ نَجْمٌ، فكَأنَّكُمْ قَد تَكامَلَتْ

مِنَ اللهِ فيكُمُ الصَّنائعُ ، وأراكُمْ ما كُنْتُمْ تَأملونَ(۵).

[۶۷۷]

[۶۷۷] - ألا إنَّهُ مَن يُنصِفُ النّاسَ مِن نَفسِهِ لَم يَزِدْهُ اللهُ إلّا عِزّاً(۶).

[۶۷۸]

[۶۷۸] - ألاـ أخبركم بـذات نفسـى! أمـا الحسن ففتًى من الفتيـان، و صـاحبُ جفنيهٍ و خوان؛ ولَوْ التقت حلْقتا البِطان(۷) لم يغن عنكم فى الحرب غناءَ عُصْفورٍ، و أمَّا عبدُ اللهِ بن جعفر

۱- نهج البلاغه : الخطبه ۱۰۵.

۲- الكافى: ۱ / ۳۶۹.

۳- شواهد التنزيل : ۱ / ۵۵۲ ح ۵۸۷، وينابيع الموده : ۱ / ۲۹۱.

۴- نهج البلاغه : الخطبه ۱۵۸.

۵- شرح نهج البلاغه لابن أبی الحدید : ۷ / ۸۴.

۶- الکافی : ۲ / ۱۴۴ / ۴.

۷- التقت حلقتا البطان: مثل؛ و البطان: الحزام الذی یجعل تحت بطن البعیر، فإذا التقت حلقتاه دل علی اضطراب العقد و انحلالها.

فصاحبُ لهو و ظلّ باطل، و أمّا أنا و الحُسيْنُ فنحن منكم و أنتم منا.(۱)

[۶۷۹]

[۶۷۹] – ألَا أدُلُّكم على ثمره الجنه! لا إله إلا الله بشرط الإخلاص.(۲)

[۶۸۰]

[۶۸۰] – ألَا أيُّها النّاسُ ! إنَّما الدُّنيا عَرَضٌ حاضِرٌ ، يأكُلُ مِنها البَرُّ والفاجِرُ ، وإنَّ الآخِرهَ وَعْدٌ صادِقٌ يَحكُمُ فيها مَلِكٌ قادرٌ(۳).

[۶۸۱]

[۶۸۱] – ألا ترون أنّ الله سبحانه اِختبر الأولين من لدن آدم صلوات الله عليه إلى الآخرين من هذا العالم بأحجار لاتَضُرُّ ولا تنفع ولا تُبصر ولا تَسمع ، فجعلها بيته الحرام الذى جعله قياماً للناس ، ثمّ وضعه بأوعر بقاع الأرض حجراً وأقل نتائق الدنيا مدراً وأضيق بطون الأوديه قُطراً ، بين جبال خشنه ورمال دمثه وعيون وشله وقرىً منقطعه لايزكو بها خفّ ولا حافر ولا ظِلف ، ثمّ أمر آدم عليه السلام وولده أن يثنوا أعطافهم نحوه فصار مثابهً لمنتجع أسفارهم وغايهً الملقى رحالهم، تهوى إليه ثمار الأفئده من مفاوز قفارٍ سحيقه ومهاوى فجاجٍ عميقه وجزائر بحار منقطعه حتى يهزُّوا مناكبهم ذُللًا ، يُهَلِّلون لله حوله ويرملون على أقدامهم شُعثاً غبراً له ، قد نبذوا السرابيل وراء ظهورهم وشوّهوا بإعفاء الشعور محاسن خَلقهم ، ابتلاءً عظيماً وامتحاناً شديداً واختباراً مبيناً وتمحيصاً بليغاً ، جعله الله سبباً لرحمته ووصلهً إلى جنته ...(۴).

[۶۸۲]

[۶۸۲] – ألا حُرٌّ يَدَعُ هذهِ اللُّماظَهَ لأهْلِها ؟! إنّه لَيس لأنفُسِكُم ثَمَنٌ إلّا الجَنّهَ ، فلا تَبيعوها إلّا بِها(۵).

[۶۸۳]

[۶۸۳] – ألا فالحذر الحذر من طاعه ساداتكم وكبرائكم الذين تكبّروا عن حسبهم وترفّعوا فوق نسبهم واَلقوا الهجينه على ربهم وجاحدوا الله على ما صنع بهم مكابره لقضائه ومغالبه

۱- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۸۴.

۲- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۴۷.

۳- کنز العمّال : ۴۴۲۲۵.

۴- نهج البلاغه : الخطبه ۱۹۲.

۵- نهج البلاغه : الحکمه ۴۵۶، تحف العقول : ۳۹۱ مع تفاوت یسیر فی اللفظ.

لآلائه فانّهم قواعد أساس العصبيه ودعائم أركان الفتنه وسيوف اعتزاء الجاهليّه ...(۱).

[۶۸۴]

[۶۸۴] – أَلْأَمُ البَغيِ عند القدره(۲).

[۶۸۵]

[۶۸۵] – ألأم اللّؤم البغی عند القدره(۳).

[۶۸۶]

[۶۸۶] – أَلْأَمُ النَّاس مَن سعی بِإنسان ضعیف إلی سلْطان جائر(۴).

[۶۸۷]

[۶۸۷] – ألا وإن التقوی مطایا ذلل حمل علیها، وأعطوا أزمّتها فأوردتهم الجنه، وفتحت أبوابها ووجدوا ریحها وطیبها، وقیل لهم : اَدخلوها بسلام آمنین . (۵)

[۶۸۸]

[۶۸۸] – ألَا وإنَّ الجِهادَ ثَمنُ الجَنّهِ ، فمَن جاهَدَ نَفْسَهُ مَلَکها ، وهِی أکْرَمُ ثَوابِ اللهِ لِمَنْ عَرَفَها .(۶)

[۶۸۹]

[۶۸۹] – ألَا وإنَّ الحَقَّ مَطایا ذُلُلٌ ، رَکِبها أهلُها واُعطُوا أزِمَّتَها ، فسارَتْ بِهِمُ الهُوَیْنا حتّی أتَتْ ظِلّاً ظَلیلاً(۷).

[۶۹۰]

[۶۹۰] – ألا وإنَّ شَرائعَ الدِّینِ واحِدَهٌ، وسُبُلَهُ قاصِدَهٌ، مَن أخَذَ بها لَحِقَ وغَنِمَ، ومَن وَقَفَ عَنها ضَلَّ ونَدِمَ(۸).

[۶۹۱]

[۶۹۱] – ألَا وإنَّ الشَّیطانَ قد جَمعَ حِزْبَهُ ، واسْتَجْلَبَ خَیْلَهُ ورَجِلَهُ ، وإنَّ مَعی لَبَصیرتی.(۹)

[۶۹۲]

[۶۹۲] – ألَـا وإنَّ الشّیطانَ قَد ذَمَّرَ حِزْبَهُ ، واسْتَجْلَبَ جَلَبَهُ ، لِیَعودَ الجَورُ إلی أوْطانِهِ ، ویَرجِعَ الباطِلُ إلی نِصابِهِ . واللهِ ، ما أنْکروا عَلَیَّ مُنْکراً ، ولا جَعلوا بَینی وبَینَهُم نَصَفاً. من خُطبهٍ لَهُ

۱- نهج البلاغه : الخطبه ۱۹۲.

۲- غرر الحکم :۲۹۷۱.

۳- نهج البلاغه : الکتاب ۳۱.

۴- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۰۳.

۵- روضه الکافی : ص ۵۵ ح ۲۳ / ج ۸ .

۶- غرر الحکم : ۲۷۸۴.

۷- نهج السعاده : ۲ / ۶۶۹ و ۳ / ۲۹۴.

۸- نهج البلاغه : الخطبه ۱۲۰.

۹- نهج البلاغه : الخطبه ۱۰.

حِينَ بَلغَهُ خَبرُ الناكِثينَ بَيْعَتَهُ(۱).

[۶۹۳]

[۶۹۳] - ألا وإنَّ لكُلِّ مَأمومٍ إماماً يَقتَدى بِهِ ويَستضىءُ بنُورِ عِلمِهِ .

[۶۹۴]

[۶۹۴] - ألا وإنّ من النعم : سعه المال وأفضل من سعه المال صحه البدن وأفضل من صحه البدن تقوى القلب . [۶۹۵] - ألا وإنّ هذهِ الدُّنيا الّتى أصبَحتُم تَتمَنَّونَها وتَرغَبونَ فيها ، وأصبَحَت تُغضِبُكُم وتُرضِيكُم ، لَيسَت بِدارِكُم، ولا مَنزِلِكُمُ الّذى خُلِقتُم لَهُ ولا الّذى دُعيتُم إلَيهِ ... فدَعُوا غُرورَها لِتَحذيرِها ، وأطماعَها لِتَخويفِها ، وسابِقوا فيها إلَى الدّارِ الّتى دُعِيتُم إلَيها(۲).

[۶۹۶]

[۶۹۶] - ألَا وإنّكُمْ فى أيّامِ أملٍ مِن وَرائهِ أجلٌ ، فَمَنْ عَمِلَ فى أيّامِ أملِهِ قبْلَ حُضُورِ أجلِهِ فَقَدْ نَفَعَهُ عَمَلُهُ ولَم يَضْرُرْهُ أجلُهُ(۳).

[۶۹۷]

[۶۹۷] - ألَا وإنَّ لِكُلِّ مَأمومٍ إماماً يَقْتدى بِهِ ويَتْضَىءُ بِنُورِ عِلْمِهِ ، ألَا وإنَّ إمامَكُمْ قَدِ اكْتَفى مِنْ دُنياهُ بِطِمْرَيْهِ ومِنْ طُعْمِهِ بِقُرْصَيْهِ(۴).

[۶۹۸]

[۶۹۸] - ألا وإنّ من البلاء الفاقه وأشدّ من الفاقه مرض البدن وأشدّ من مرض البدن مرض القلب ألا وإنّ من صحه البدن تقوى القلب(۵).

[۶۹۹]

[۶۹۹] - ألا وإنّهُ مَن لا يَنفَعُهُ الحَقُّ يَضُرُّهُ الباطِلُ ، ومَن لا يَستَقيمُ بِهِ الهُدى يَجُرُّ بِهِ الضَّلالُ إلَى الرَّدى (۶).

[۷۰۰]

[۷۰۰] - ألَا وإنّهُ مَن لا يَنفَعُهُ اليَقينُ يَضُرُّهُ الشَّكُّ ، و مَن لا يَنفَعُهُ حاضِرُ لُبِّهِ ورَأيِهِ فغائبُهُ عَنهُ

۱- نهج البلاغه : الخطبه ۲۲.

۲- نهج البلاغه : الخطبه ۱۷۳.

۳- البحار : ۷۷ / ۳۳۳ / ۲۱.

۴- شرح نهج البلاغه لابن أبی الحدید : ۱۶ / ۲۰۵ و ۷ / ۱۶۷ و ۱۷ / ۱۴۵ و ۶ / ۶۵ .

۵- نهج البلاغه : الحکمه ۳۸۸.

۶- نهج البلاغه : الخطبه ۲۸.

أعجَزُ(۱).

[۷۰۱]

[۷۰۱] – ألَا وإنّهُ مَن لَم يَكُن لَهُ مِن نَفسِهِ واعِظٌ لَم يَكُن لَهُ مِن اللهِ حافِظٌ(۲).

[۷۰۲]

[۷۰۲] – ألَا و إنّهُ مَن لَم يَنفَعُهُ الحَقُّ ضَرَّهُ الباطِلُ، و مَن لَم يَستَقِمْ بِهِ الهُدى جارَ بِهِ الضَّلالُ(۳).

[۷۰۳]

[۷۰۳] – ألا ـ وإنّى قد دَعَوتُكُم إلى قِتالِ هؤلاءِ القَومِ لَيلًا ونَهاراً ، وسِرّاً وإعْلاناً ، وقُلتُ لَكُمُ : اغْزوهُم قَبلَ أنْ يَغْزوكُم ، فواللهِ ما غُزِىَ قَومٌ قَطُّ فى عُقْرِ دارِهِم إلّا ذَلّوا(۴).

[۷۰۴]

[۷۰۴] – ألَا وإنّى لَم أرَ كالجَنَّهِ نامَ طالِبُها ، ولا كالنّارِ نامَ هارِبُها !(۵)

[۷۰۵]

[۷۰۵] – ألا وإنّى مَخْصوصٌ فى القُرآنِ بأسماءٍ ، احْذَروا أن تُغْلَبوا علَيها فتَضِلّوا فى دِينِكُم ، أنا الُمحسِنُ، يقولُ اللهُ عزّوجلّ : «انَّ اللهَ لَمعَ المحسنينَ» .

[۷۰۶]

[۷۰۶] – ألا وبالتَّقوى تُقطَعُ حُمَهُ (۶) الخَطايا، وباليَقينِ تُدرَكُ الغايَهُ القُصوى (۷).

[۷۰۷]

[۷۰۷] – إلْجَؤوا إلَى التَّقوى ؛ فإنّها(۸) جُنَّهٌ مَنيعَهٌ ، مَن لَجَأ إلَيها حَصَّنَتهُ، ومَنِ اعتَصَمَ بِها عَصَمَتهُ(۹).

[۷۰۸]

[۷۰۸] – إلْزَمِ الحقَّ يُنْزِلْکَ مَنازِلَ أهلِ الحقِّ يومَ لا يُقْضى إلّا بالحقِّ(۱۰).

[۷۰۹]

[۷۰۹] – إلزموا السواد الأعظم فإنّ يد الله مع الجماعه وإيّاكم والفرقه ، فإنّ الشاذ من الناس

١- البحار : ٧٧ / ٤١٧ / ٣٩.

٢- البحار : ٤١ / ١٣٣ / ٤٥.

٣- كنز العمال : ٤٤٢٢٥.

۴- نهج البلاغه : الخطبه ٢٧.

۵- نهج البلاغه : الخطبه ٢٨.

۶- الحمه فی الأصل إبره الزنبور والعقرب ونحوها تلسع بها، والمراد هنا سطوه الخطایا علَی النفس . (کما فی هامش نهج البلاغه ضبط الدکتور صبحی الصالح).

٧- نهج البلاغه : الخطبه ١۵٧.

٨- فی الطبعه المعتمده «فإنّه» والصحیح ما أثبتناه کما فی طبعه النجف.

٩- غرر الحکم : ٢۵۵٣.

١٠- غرر الحکم : ٢٣۶٠.

للشيطان كما أنّ الشاذ من الغنم للذئب(۱).

[۷۱۰]

[۷۱۰] - ألَستُم فی مَنازِلِ مَن كانَ أطوَلَ مِنكُم أعماراً وآثاراً ، وأعَدَّ مِنكُم عَديداً، وأكثَفَ جُنوداً ، وأشَدَّ مِنكُم عُتوداً ؟! تَعَبَّدُوا الدُّنيا أيَّ تَعَبُّدٍ، وآثرُوها أيَّ إيثارٍ، ثُمّ ظَعَنوا عَنها بالصَّغارِ(۲).

[۷۱۱]

[۷۱۱] - إلق الناس عِند حاجتهم إليک بالبشر و التواضُعِ.

[۷۱۲]

[۷۱۲] - إلق عنک واردات الهموم عزائم الصبر واحملها على ما أصابک من أهوال الدنيا وهمومها ، فاز الفائزون ونجا الذين سبقت لهم من الله الحسنى فإنّه جُنّه من الفاقه . إلى أن قال : ساعات الهموم ساعات الكفارات والساعات تنفد عمرك ، الحديث(۳).

[۷۱۳]

[۷۱۳] - إلْقَهُم بالبِشر ، تُمِتْ أضْغانَهُم (۴).

[۷۱۴]

[۷۱۴] - إلى اللهِ أشكو بلادَه الأمين و يقظه الخائنِ.(۵)

[۷۱۵]

[۷۱۵] - إلهی، كفانی فخراً أن تكون لی ربّاً، و كفانی عزّاً أن أكون لک عبداً؛ أنت كما أريد، فاجعلنی كما تريد(۶).

[۷۱۶]

[۷۱۶] - إلهی ، كفى بی عِزّاً أنْ أكونَ لک عَبْداً ، وكفى بی فَخْراً أن تكونَ لی رَبّاً ، أنتَ كما اُحِبُّ فاجعَلْنی كما تُحبُّ .(۷)

[۷۱۷]

[۷۱۷] - إلهی كيفَ لايحسُنُ منِّی الظَّنُّ و قد حسُنَ منکَ المنُّ! إلهی إنْ عاملتنا بعدْلِکَ لمْ يبقَ لنا حسنهٌ، و إنْ أنلْتنا فضلکَ لمْ يبقَ لنا سيِّئَهٌ.(۸)

۱- نهج البلاغه : الخطبه ۱۲۷.

۲- البحار : ۷۸ / ۱۶ ح ۷۳.

۳- الفقیه: ۴ / ۳۸۶ و ۳۹۲.

۴- غرر الحکم.: ۵۱۲۹.

۵- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۴۳.

۶- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۵۵.

۷- البحار : ۷۰ / ۷۳ / ۲۷ و ۷۷ / ۴۰۰ / ۲۳ و ۷۸ / ۸۰ / ۶۶ .

۸- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۱۹.

[۷۱۸]

[۷۱۸] – إلهی ما قدر ذُنُوبِ أُقابلُ بها کرمَک، وما قَدْرُ عِبادهٍ أقابل بها نِعمک! و إنی لأرجو أن تشتغرق ذُنوبی فی کرمِک، کما استغرقتَ أعمالی فی نِعَمک.(۱)

[۷۱۹]

[۷۱۹] – اللهَ اللهَ عبادَ اللهِ قَبلَ جُفوفِ الأقلامِ ، وتَصَرُّمِ الأیّامِ، ولُزومِ الآثامِ ، وقَبلَ الدَّعوهِ بالحَسرَهِ(۲).

[۷۲۰]

[۷۲۰] – اللهَ اللهَ فما أوسع مالدیه من التوبه والرحمه والبُشری والحلم العظیم وما أنکل ما عنده من الأنکال والجحیم والبطش الشدید، فمن ظفر بطاعته اجتنب کرامته ومن دخل فی معصیته ذاق وبال نقمته وعمّا قلیل لیصبحنَّ نادمین (۳).

[۷۲۱]

[۷۲۱] – اللهَ اللهَ فی الأیتامِ ، فلاتُغِبُّوا(۴) أفواهَهُم ، ولا یَضِیعوا بحَضرَتِکُم، فقد سَمِعتُ رسولَ اللهِ صلی الله علیه وآله یَقولُ : مَن عالَ یَتیماً حتّی یَستَغنِیَ أوجَبَ اللهُ عَزَّوجلَّ لَهُ بذلکَ الجَنَّهَ کما أوجَبَ لأکِلِ مالِ الیَتیمِ النّارَ(۵).

[۷۲۲]

[۷۲۲] – اللهَ اللهَ فی الجِهاد بأمْوالِکُم وأنْفُسِکُم وألْسِنَتِکُم فی سبیلِ اللهِ(۶).

[۷۲۳]

[۷۲۳] – اللهَ اللهَ فی بَیتِ ربِّکمُ ، لا تُخْلوهُ ما بَقیتُم ، فإنَّهُ إنْ تُرِکَ لَم تُناظَروا(۷). فیما أوصی عِند وفاتهِ .

[۷۲۴]

[۷۲۴] – اللهَ اللهَ فی جِیرانِکُم ؛ فإنّهُم وَصِیَّهُ نَبِیِّکُم ، مازالَ یُوصِی بهِم حَتّی ظَنَنّا أنّهُ سیُوَرِّثُهُم(۸).

۱– شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۸۴.

۲– نهج السعاده : ۳ / ۱۲۹.

۳– الکافی : ۲ / ۳۹۵.

۴– أغبَّ القومَ : جاء هم یوماً وترک یوماً ، أی: صِلُوا أفواههم بالإطعام ولا تقطعوه عنها. (کما فی هامش نهج البلاغه ضبط الدکتور صبحی الصالح).

۵- الکافی : ۷ / ۵۱ / ۷.

۶- نهج البلاغه : الکتاب ۴۷.

۷- نهج البلاغه : الکتاب ۴۷.

۸- نهج البلاغه : الکتاب ۴۷.

[۷۲۵]

[۷۲۵] – الله جل جلاله أمّرنی علیهم (۱).

[۷۲۶]

[۷۲۶] – اللّهم اجعل نفسی أوّل کریمه تنتزعُها من کرائمی وأوّل وودیعهٍ ترتجعها من ودائع نعمک عندی ، الخطبه(۲).

[۷۲۷]

[۷۲۷] – اللّهُمَّ ارحمنی رحمهَ الغفرانِ، إنْ لمْ ترحمنی رحمه الرضا(۳).

[۷۲۸]

[۷۲۸] – اللّهُمّ اغفِرْ لی رَمَزاتِ الألحاظِ ، وسَقَطاتِ الألفاظِ، وشَهَواتِ الجَنانِ ، وهَفَواتِ اللِّسانِ(۴).

[۷۲۹]

[۷۲۹] – اللّهُمَّ إلیکَ أفْضَتِ القُلوبُ ، ومُدَّتِ الأعْناقُ ... اللّهُمَّ إنّا نَشْکو إلَیکَ غَیْبَهَ نَبِیّنا ، وکَثْرَهَ عَدُوِّنا، وتَشَتُّتَ أهْوائنا(۵). عِند لقاءِ العَدُوِّ مُحارِباً.

[۷۳۰]

[۷۳۰] – اللهمّ إن الآمال مَنوطهٌ بکرمک، فلا تقطعْ علائقها بسخطک. اللّهمّ إنی أبرأ من الحوْل و القوَّه إلّا بک، و أدْرأ بنفسی عن التوکّل علی غیرکَ.(۶)

[۷۳۱]

[۷۳۱] – اللّهُمَّ إنّا نَشْکو إلیکَ غَیْبَهَ نَبِیّنا ، وکَثْرَهَ عَدُوّنا، وقِلّهَ عَدَدِنا ، وشِدَّهَ الزَّمانِ علَینا ، وظُهورَ الفِتَنِ علَینا ، أعِنّا علَیهِم بفَتْحٍ تُعَجِّلُهُ ، ونَصْرٍ تُعِزُّ بِهِ سُلطانَ الحقِّ وتُظْهِرُهُ(۷). یومَ صِفّینَ.

[۷۳۲]

[۷۳۲] – اللّهمّ إنا نعوذُ بک منْ بَیاتِ غفله و صباح ندامهٍ.(۸)

[۷۳۳]

[۷۳۳] – اللّهُمَّ إن فههتُ عن مسألتی، أو عمهتُ عن طلبتی، فدُلّنی علی مصالحی، وخذْ

۱- أمالى الصدوق: ص ۱۱۶.

۲- نهج البلاغه : الخطبه ۲۱۵.

۳- شرح النهج لابن أبى الحديد: ۲۰ / ۳۱۹.

۴- نهج البلاغه : الخطبه ۷۸.

۵- نهج البلاغه : الكتاب ۱۵.

۶- شرح النهج لابن أبى الحديد: ۲۰ / ۳۴۸.

۷- مستدرك الوسائل : ۱۱ / ۱۰۶ / ۱۲۵۴۳.

۸- شرح النهج لابن أبى الحديد: ۲۰ / ۳۴۸.

بناصیتی إلی مراشِدِی. اللّهمَّ احملنی علی عفوک، ولا تحملنی علی عدْلکَ.(۱)

[۷۳۴]

[۷۳۴] - اللّهُمّ إنْ فَهَهتُ عَن مَسألَتی، أو عَمِیتُ [عَمَهتُ]عَن طَلِبَتی، فدُلَّنی علی مَصالِحی ، وخُذْ بِقَلبی إلی مَراشِدی ، فلَیسَ ذلکَ بِنُکرٍ مِن هِدایاتِک ، ولا بِبدع مِن کِفایاتِکَ(۲).

[۷۳۵]

[۷۳۵] - اللّهمّ إنّکَ أنسُ الآنِسینَ (لمُؤانِسینَ) لأولیائکَ ، وأحضَرُهُم بالکِفایهِ لِلمُتوکِّلینَ علَیکَ ، تُشاهِدُهُم فی سَرائرِهِم ، وتَطَّلِعُ علَیهِم فی ضَمائرِهِم ، وتَعلَمُ مَبلَغَ بَصائرِهِم ؛ فأسرارُهُم لکَ مَکشوفَهٌ ، وقُلوبُهُم إلَیکَ مَلهوفَهٌ ، إن أوحَشَتهُمُ الغُربَهُ آنَسَهُم ذِکرُکَ ، وإن صُبَّتْ علَیهِمُ المَصائبُ لَجؤوا إلَی الاستِجارَهِ (الاسْتِخارَهِ) بِکَ ، عِلماً بأنّ أزِمَّهَ الاُمورِ بِیَدِکَ ، ومَصادِرَها عَن قَضائکَ(۳).

[۷۳۶]

[۷۳۶] - اللّهُمَّ إنّکَ تَعلَمُ أنَّهُ لم یَکُنِ الّذی کانَ مِنّا مُنافَسهً فی سُلطانٍ ، ولا الْتِماسَ شَیءٍ مِن فُضولِ الحُطامِ ، ولکن لِنَرُدَّ المَعالِمَ مِن دِینِکَ، ونُظهِرَ الإصْلاحَ فی بلادِکَ ، فیأمَنَ المظلومونَ مِن عبادِکَ ، وتُقامَ المُعَطَّلهُ مِن حُدودِکَ(۴).

[۷۳۷]

[۷۳۷] - اللّهُمَّ إنی أرَی لَدَیَّ مِنْ فضلکَ ما لمْ أسألکَ، فعلمت أنَّ لدیکَ من الرحمه ما لا ـ أعلم، فصغرتْ قیمهُ مطلبی فیما عاینت، و قصرتْ غایهُ أملی عندَ ما رجوت، فإنْ ألحفت فی سُؤالی فَلِفاقتی إلی ما عندک، و إن قصَّرْتُ فی دعائی فیما عَوَّدْتَ من ابتدائکَ(۵).

[۷۳۸]

[۷۳۸] - اللهم إنی أسألکَ إخْباتَ المخبتین، و إخلاص الموقنین، و مرافقه الأبرار، و العزیمَه فی کلِّ برٍّ، و السلامه منْ کلِّ إثم، و الفوْز بالجنَّهِ، و النجاهَ من النارِ.(۶)

[۷۳۹]

[۷۳۹] - اللهمّ إنی أستعدیکَ علی قریش، فإنهمْ أضمَرُوا لِرَسُولِکَ صلّی الله علیه وآله ضروباً مَن

۱- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۴۷.

٢- نهج البلاغه : الخطبه ٢٢٧.

٣- نهج البلاغه : الخطبه ٢٢٧.

٤- شرح نهج البلاغه لابن أبی الحدید : ٨ / ٢٦٣.

٥- شرح النهج لابن أبی الحدید: ٢٠ / ٣١٩.

٦- شرح النهج لابن أبی الحدید: ٢٠ / ٢٨٦.

الشَّرِّ و الغدرِ، فعجزوا عنها؛ و حُلْتَ بينهم و بينها؛ فكانَتِ الوجْبةُ بی، و الدَّائرةُ علیَّ. اللهمّ احفَظْ حسناً و حسيناً، ولا تمكن فجره قريشٍ منهما ما دمتُ حيّاً، فإذا توفّيتَنی فأنتَ الرَّقيبُ عليهمْ، و أنتَ علی كُلِّ شیء شهيدٌ.(۱)

[۷۴۰]

[۷۴۰] – اللّهمّ إنی أستغفرُک لما تبت منهُ إليك ثمّ عدْت فيهِ، و أستغفركَ لما وَعدْتُک من نفسی ثمّ أخْلفتك، و أستغفرك للنعم التی أنعمت بها علیَّ فتقوّيتُ بها علی مَعْصِيتِكَ.(۲)

[۷۴۱]

[۷۴۱] – اللّهُمّ إنّی أعوذُ بِکَ أن أفتَقِرَ فی غِناکَ ، أو أضِلَّ فی هُداکَ(۳).

[۷۴۲]

[۷۴۲] – اللهمّ إنی أعوذُ بکَ أنْ أقولَ حقّاً ليس فيه رضاکَ ألتمسُ به أحداً سِواکَ، و أعوذُ بک أن أتزيّن للنّاس بشیءٍ يشيننی عندَک، و أعوذُ بکَ أنْ أكون عبْرةً لأحدٍ منْ خلقك، و أعوذُ بک أن يكون أحدٌ منْ خلقك أسعد بما علَّمْتَنی مِنّی.(۴)

[۷۴۳]

[۷۴۳] – اللّهم إنّی أعوذ بک من الإحتلام ومن سوء الأحلام وأن يلعب بی الشيطان فی اليقظه والمنام(۵).

[۷۴۴]

[۷۴۴] – اللّهُمَّ أنتَ خلقتنی كما شئْتَ، فارحمنی كيف شِئْتَ، و وفِّقنی لطاعتکَ، حتی تكون ثقتی كلّها بکَ، و خَوْفی كله منکَ.(۶)

[۷۴۵]

[۷۴۵] – اللّهُمَّ أنتَ عِصْمَتی وناصِری ومانِعی ، اللّهُمَّ بکَ أصولُ وبکَ اُقاتِلُ(۷). إذا لَقِیَ العَدُوَّ.

[۷۴۶]

[۷۴۶] – اللّهُمَّ بلی لا تَخْلو الأرضُ مِنْ قائمٍ للهِ بِحُجَجِهِ ، إمّا ظاهراً مَشْهُوراً ، أو خائفاً مَغْموراً لئلّا

۱– شرح النهج لابن أبی الحديد: ۲۰ / ۲۹۸.

۲– شرح النهج لابن أبی الحديد: ۲۰ / ۳۴۸.

۳- نهج البلاغه : الخطبه ۲۱۵.

۴- شرح النهج لابن أبى الحديد: ۲۰ / ۳۴۸.

۵- الكافى: ۲ /۵۳۶ ح ۵.

۶- شرح النهج لابن أبى الحديد: ۲۰ / ۳۲۹.

۷- مستدرك الوسائل : ۱۱ / ۱۰۷ / ۱۲۵۴۸.

تَبْطلَ حُجَجُ اللهِ وبيِّناتُهُ(۱).

[۷۴۷]

[۷۴۷] – اللّهُمَّ ربَّ السَّقْفِ المَرْفوعِ ... إنْ أظْهَرْتَنا على عَدُوِّنا فجَنِّبْنا البَغْىَ و سَدِّدْنا للحقِّ ، وإنْ أظْهَرْتَهُم علَينا فارْزُقْنا الشَّهادة واعْصِمْنا من الفِتْنَهِ . وقد سُئلَ عن أحاديثِ البِدَعِ(۲).

[۷۴۸]

[۷۴۸] – اللّهم صلِّ على محمّدٍ و آل محمّدٍ كلما ذكرهُ الذاكرونَ، و صلّ على محمّدٍ و آلِ محمّدٍ كلما غَفَل عن ذِكرهِ الغافلون. اللّهم صلّ على محمدٍ و آل محمَّدٍ عدَدَ كلماتك، و عددَ معلوماتك، صلاهً لانهايه لها، ولا غايهَ لأمَدِها.(۳)

[۷۴۹]

[۷۴۹] – اللهُمَّ صُنْ وجهى باليسار، و لا تبذلْ جاهى بالإقتار؛ فأسترزقَ طالبى رزقِكَ، و أستعطفَ شِرَارَ خلقك، و أُبْتَلَى بحمد منْ أعطانى، و أفتتِنَ بذمٍّ من منعنى؛ و أنتَ منْ وراءِ ذلكَ ولىُّ الإعطاءِ و المنعِ، إنّكَ على كُلِّ شىءٍ قديرٌ.(۴)

[۷۵۰]

[۷۵۰] – اللّهمّ فرّغنى لما خلقتنى لهُ، ولا تشغلْنى بما تكفّلْت لى به، و لا تَحرِمنى و أنا أسْأَلُك، و لا تعذّبنى و أنا أستغفرك.(۵)

[۷۵۱]

[۷۵۱] – اللهمَّ كما صُنت وَجهى عن السُّجودِ لغيْرك، فصُنْ وجهى عن مسأله غيرك.(۶)

[۷۵۲]

[۷۵۲] – اللّهُمَّ لابُدَّ لكَ مِنْ حُجَجٍ فى أرضِكَ ، حُجَّهٌ بَعْدَ ... لئلّا يَتَفرَّقَ أتباعُ أوليائكَ ، ظاهرٌ غيرُ مُطاعٍ ، أو مُكْتَتِمٌ خائفٌ يَترَقَّبُ ، إنْ غابَ عَنِ النّاسِ شَخْصُهُمْ فى حالِ هُدْنَتِهِمْ فى دَوْلَهِ الباطلِ فَلَنْ يَغيبَ عَنْهُم مَبْثوثُ عِلْمِهِمْ وآدابِهِمْ(۷).

[۷۵۳]

[۷۵۳] – اللّهُمَّ لا تجعل الدُّنيا لى سِجْناً، ولا فراقَها عَلَىَّ حُزْناً؛ أعوذُ بِكَ منْ دُنْيا تَحرِمُنى الآخرهَ،

۱– البحار : ۲۳ / ۴۶ / ۹۱.

۲– نهج البلاغه : الخطبه ۱۷۱.

٣- شرح النهج لابن أبی الحدید: ٢٠ / ٣۴٨.

۴- شرح النهج لابن أبی الحدید: ٢٠ / ٣٢٨.

۵- شرح النهج لابن أبی الحدید: ٢٠ / ٣۴٨.

۶- شرح النهج لابن أبی الحدید: ٢٠ / ٣٢٠.

٧- البحار : ٢٣ / ۵۴ / ١١۶.

و مِنْ أمَلٍ يحرمُنِى العملَ، و مِنْ حياةٍ تحْرِمُنِى خيرَ المماتِ.

[۷۵۴]

[۷۵۴] – اللّهُمَّ لا تَجعَلْ بى حاجَةً إلى أحدٍ مِن شِرارِ خَلْقِكَ ، وما جَعَلْتَ بى من حاجَةٍ فاجْعَلْها إلى أحْسَنِهِم وَجْهاً ، وأسْخاهُم بها نَفْساً ، وأطْلَقِهِم بها لِساناً ، وأقلِّهِم علَيَّ بها مَنّاً(۱).

[۷۵۵]

[۷۵۵] – اللّهُمَّ لا تُحْوِجْنى إلى أحَدٍ مِن خَلقِكَ ، فقالَ رسولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : يا عليُّ ، لا تَقُولَنَّ هكذا ، فلَيس مِن أحَدٍ إلّا وهُو مُحتاجٌ إلى النّاسِ . قالَ : فقلتُ : يا رسولَ اللهِ ، فما أقولُ؟ قالَ : قُل : اللّهُمَّ لا تُحوِجْنى إلى شِرارِ خَلْقِكَ . قلتُ : يا رسولَ اللهِ ، مَن شِرارُ خلقِهِ ؟ قالَ : الّذينَ إذا أعْطَوا مَنُّوا وإذا مَنَعوا عابُوا(۲).

[۷۵۶]

[۷۵۶] – اللّهُمَّ وإنّى لَأعْلَمُ أنّ العِلْمَ لا يأرِزُ كُلُّهُ ولا يَنْقَطِعُ مَوادُّهُ ، فإنّكَ لا تُخْلى أرضَكَ مِنْ حُجّةٍ على خَلْقِكَ ، إمّا ظاهرٍ يُطاعُ ، أو خائفٍ مَغْمورٍ ليسَ بِمُطاعٍ ، لِكَىْ لا تَبْطُلَ حُجَّتُكَ ويَضِلَّ أولياؤكَ بَعْدَ إذ هَدَيْتَهُم(۳).

[۷۵۷]

[۷۵۷] – ألِنْ كَنَفَكَ وتَواضَعْ للهِ يَرفَعْكَ(۴).

[۷۵۸]

[۷۵۸] – ألهَمّازُ مذْمُومٌ مَجروحٌ(۵).

[۷۵۹]

[۷۵۹] – أم هذا الذى أنشأه فى ظلمات الأرحام وشُغُف الأستار ، نطفةً دهاقاً وعلقه محاقاً ، وجنيناً وراضعاً وولداً يافعاً ، ثمّ منحه قلباً حافظاً ولساناً لافظاً وبصراً لاحظاً ، ليفهم معتبراً ويقصّر مزدجراً ، حتى إذا قام اعتداله واستوى مثاله نفر مستكبراً و خبط سادراً ، ماتحاً فى غرب هواه كادحاً سعياً لدنياه فى لذات طربه وبدوات أربه ، ثمّ لا يَحتسب رزيه ولا يخشع تقيه ، فمات فى فتنته غريراً وعاش فى هفوته يسيراً ...(۶).

ص: ۸۴

۱– البحار : ۷۸ / ۵۶ / ۱۱۱.

۲– تنبيه الخواطر : ۱ / ۳۹.

۳- الغیبه للعمانی : ۱۳۷ / ۲.

۴- غررالحکم: ۲۳۶۱.

۵- غرر الحکم: ۳۷۳، ونقلت عنه بواسطه هدایه العلم: ۶۵۹.

۶- نهج البلاغه : الخطبه ۸۳.

[۷۶۰]

[۷۶۰] – أمَّا إذا لَزِمَ الجِهادُ بأنْ لا يكونَ بإزاءِ الكافرينَ (مَن يَنوبُ) عَن سائرِ المُسلِمينَ فالنَّفَقةُ هُناكَ الـدِّرْهَمُ عنـدَ اللهِ بسَبعِمائهِ ألفِ درهم ، فأمَّا المُستَحَبُّ الّذى قَصدَهُ الرَّجُلُ وقَد نابَ عَنهُ مَن سَبقَهُ واستَغنى عَنه فالدِّرْهَمُ بسَبعِمائهِ حَسَنهٍ ، كلُّ حَسَنهٍ خَيرٌ مِن الدُّنيا ومَا فِيها مائهَ ألفِ مَرّهٍ(۱). لَمّا سُئلَ عنِ النَّفَقهِ فى الجِهادِ إذا لَزِمَ أو اسْتُحِبَّ.

[۷۶۱]

[۷۶۱] – أمّا إذ أبَيتَ فإنَّهُ أمرٌ بين أمرَينِ ، لاجبرَ ولاتفويضَ(۲) . وقد سُئلَ عن القَدَرِ– .

[۷۶۲]

[۷۶۲] – أمّا الاسْتِبدادُ علَينا بهـذا المَقام – ونحنُ الأعْلَونَ نَسَباً والأشـدُّونَ بالرّسولِ صـلى الله عليه وآله نَوْطاً ؛ فإنّها كانتْ أثَرَهً، شَحَّتْ علَيها نفوسُ قومٍ وسَخَتْ عنها نفوسُ آخَرينَ ، والحَكَمُ اللهُ.(۳)

[۷۶۳]

[۷۶۳] – أمّا الأمانهُ الّتى ذَكَرتَها فهِى الأمانهُ الّتى لا تَجِبُ ولا تَجوزُ أنْ تكونَ إلّا فى الأنبياءِ وأوصيائهِم. وقد سألَهُ بعضُ الزَّنادِقهِ : أجِدُ اللَّه يقولُ : «إنّا عَرَضنا الأمانهَ ...» ، فما هذهِ الأمانهُ ومَن هذا الإنسانُ ؟ وليس مِن صِفهِ العزيزِ الحكيمِ التَّلْبيسُ على عبادِه(۴).

[۷۶۴]

[۷۶۴] – أمّا الفُرقَهُ فمَعاذَ اللهِ أن أفتَحَ لَها باباً ، وأُسَـهِّلَ إلَيها سَبيلًا ، ولكنِّى أنهاكَ عَمّا يَنهاكَ اللهُ ورَسولُهُ عَنهُ ... ألَا تَنهى سُفَهاءَ بَنى اُميَّهَ عَن أعراضِ المُسلِمينَ وأبشارِهِم وأموالِهِم ؟ واللهِ ، لَو ظَلَمَ عامِلٌ مِن عُمّالِكَ حَيثُ تَغرُبُ الشّمسُ لَكانَ إثمُهُ مُشتَرَكاً بَينَهُ وبَينَكَ ... .فقالَ عُثمانُ : لَكَ العُتبى ، وأفعَلُ وأعزِلُ مِن عُمّالى كُلَّ مَن تَكرَهُهُ ويَكرَهُهُ المُسلِمونَ. ثُمَّ افتَرَقا ، فصَدَّهُ مَروانُ بنُ الحَكَمِ عَن ذلكَ ، وقالَ : يَجتَرِئُ علَيكَ النّاسُ ، فلا تَعزِلْ أحَداً مِنهُم!(۵) لما قال له عثمان: نَشَدتُكَ اللهَ أن تَفتَحَ للفُرقَهِ باباً!.

[۷۶۵]

[۷۶۵] – أمّا إنّه لیسَ بینَ الحقِّ والباطلِ إلّا أربَعُ أصابعَ ... الباطلُ أنْ تقولَ : سَمِعتُ ، والحقُّ أنْ

ص: ۸۵

۱– مستدرک الوسائل : ۱۱ / ۹ / ۱۲۲۸۶ و ص ۱۱۸ / ۱۲۵۸۱ و ص ۲۰ / ۱۲۳۲۰.

۲– کنز العمال : ۱۵۶۷.

۳– شرح نهج البلاغه لابن أبی الحدید : ۹ / ۲۴۱.

۴– نور الثقلین : ۴ / ۳۱۲ / ۲۶۴.

٥- شرح نهج البلاغه لابن أبى الحديد : ٩ / ١٥.

تقولَ : رَأيْتُ(۱).

[۷۶۶]

[۷۶۶] - أمّا أهلُ البِدعهِ فالُمخالِفونَ لأمرِ اللهِ ولِكتابهِ ورسولِه ، العاملونَ برِأيِهم وأهوائِهم وإنْ كَثُروا(۲).

[۷۶۷]

[۷۶۷] - أمّيا أهلُ الجَماعهِ فأنا ومَنِ اتَّبعَنی وإنْ قَلُّوا ، وذلکَ الحقُّ عَن أمرِ اللهِ وأمرِ رسولِهِ ، فأمّا أهلُ الفُرقهِ فالُمخالِفونَ لِی ومَنِ اتَّبعَنی وإنْ کَثُروا(۳).

[۷۶۸]

[۷۶۸] - أمّا بعد ، فإنّ الاهتمام بالدنيا غير زائد فی الموظوف ، وفيه تضييع الزاد ، والإقبال على الآخره غير ناقص من المقدور، وفيه إحراز المعاد. (۴)

[۷۶۹]

[۷۶۹] - أمّيا بعد فإنّ الجهاد باب من أبواب الجنه فتحه الله لخاصه أوليائه و سوّغهم كرامه منه لهم ونعمه ذخرها ، والجهاد هو لباس التقوى ودرع الله الحصينه وجنّته الوثيقه فمن تركه رغبه عنه ألبسه الله ثوب الذلّ وشمله البلاء وفارق الرّضا وديّث بالصغار والقماءه وضرب على قلبه بالأسداد وأُديل الحق منه بتضييع الجهاد وسئم الخسف ومنع النصف ، الحديث(۵).

[۷۷۰]

[۷۷۰] - أمّا بَعْدُ ، فإنَّ الوالی إذا اخْتَلَفَ هَواهُ مَنَعَهُ ذلکَ کَثیراً مِنَ العَدْلِ ، فَلْیَکُنْ أمْرُ النّاسِ عِنْدَکَ فی الحَقِّ سَواءً. فی کتابهِ إلی الأسود بن قطبه(۶).

[۷۷۱]

[۷۷۱] - أمّیا بَعْدُ ، فإنَّ حَقّاً علی الوالی أنْ لا یُغَیِّرَهُ علی رَعِیَّتِهِ فَضْلٌ نالَهُ ، ولا طَوْلٌ خُصَّ بِهِ ، وأنْ یَزیدَهُ ما قَسَمَ اللهُ لَهُ مِنْ نِعَمِهِ دُنُوّاً مِنْ عِبادِهِ ، وعَطْفاً علی إخْوانِهِ . ألَا وإنَّ لَکُمْ عِندی أنْ لا أحْتَجِزَ دُونَکُمْ سِرّاً إلّا فی حَرْبٍ ، ولا أطْویَ دُونَکُمْ أمْراً إلّا فی حُکْمٍ، ولا أُؤخِّرَ لَکُمْ حَقّاً عَنْ مَحِلِّهِ ، ولا أقِفَ بِهِ دُونَ مَقْطَعِهِ ، وأنْ تَکونوا عِندی فی الحَقِّ سَواءً ، فإذا فَعَلْتُ ذلکَ

۱- شرح نهج البلاغه لابن أبی الحدید : ۹ / ۷۲.

۲- کنز العمال : ۴۴۲۱۶.

٣- كنز العمال : ۴۴۲۱۶.

۴- مختصر البصائر: ۳۲۶، والتوحيد : ۳۷۲ ح ۱۵.

۵- الكافي: ۴/۵ ح ۶.

۶- شرح نهج البلاغه لابن أبي الحديد : ۱۹ / ۲۰۵ و ۷ / ۱۶۷ و ۱۷ / ۱۴۵ و ۶ / ۶۵.

وَجبَتْ لِلهِ عَلَيْكَمُ النِّعْمَهُ ولى عَلَيْكَمُ الطّاعهُ.

[۷۷۲]

[۷۷۲] – أمّا بعد فإنّما أهلک من کان قبلکم أنّهم منعوا الناس الحقّ فاشتروه وأخَذُوهم بالباطل فاقتدوه(۱).

[۷۷۳]

[۷۷۳] – أمّـِا بَعـدُ، فـاطلُبْ مـا يَعنيـک واترُکْ مـا لا يَعنيکَ ؛ فإنّ فی تَرکِ ما لا يَعنيکَ دَرکَ ما يَعنيکَ(۲). مِن کِتـابٍ لَهُ إلی عبدِاللهِ بنِ العبّاسِ .

[۷۷۴]

[۷۷۴] – أمّا بَعدُ ، فإنَّ اللهَ سبحانَهُ بَعَثَ محمّـِداً صـلی الله عليه وآله ولَيسَ أحَـدٌ مِن العَرَبِ يَقرأُکِتاباً ، ولا يَدَّعی نُبُوّةً ولا وَحياً ، فقاتَلَ بِمَن أطاعَهُ مَن عَصاهُ ، يَسوقُهُم إلی مَنجاتِهِم.

[۷۷۵]

[۷۷۵] – أما بعـد فـإنه إنما هلک من کان قبلکم حيث ماعملوا من المعاصـی ولم ينههم الربانيون والأحبار عن ذلک، وإنهم لما تمـادوا فی المعاصـی (۳) ولـم ينهـهم الربـانيون والأحبـار عن ذلـک نزلت بهم العقوبـات، فـأمروا بـالمعروف ونهـوا عن المنکر. والحديث طويل أخذنا منه موضع الحاجه .(۴)

[۷۷۶]

[۷۷۶] –أمّـِا بعـد فـإنّی کنت أشـرکتک فی أمـانتی وجعلتک شـعاری وبطانتی ، ولم يکن رجل من أهلی أوثق منک فی نفسـی لمواسـاتی وموازرتی وأداء الأمـانه إلیَّ ، فلّمـا رأيت الزمـان علی ابن عمک قـد کَلِب والعـدوَّ قـد حرب وأمانه الناس قـد خَزيت وهـذه الأُمه قـد فنکت وشـغرت قلَبتَ لابن عمّک ظهر المجن ففارقته مع المفارقين وخذلته مع الخاذلين وخنته مع الخائنين ، فلا ابن عمک آسيت ولا الأمانه أدَّيت ، کأنک لم تکنِ الله تريد بجهادک ، وکأنک لم

تکن علی بيّنه من ربّک ...(۵).

[۷۷۷]

[۷۷۷] – أمّا بَعدُ، فَقَد أتَتنی مِنکَ مَوعِظَهٌ مُوَصَّلَهٌ، ورِسالَهٌ مُحَبَّرَهٌ ، نَمَّقتَها بِضَلالِکَ ، وأمضَيتَها

۱– نهج البلاغه : الکتاب ۷۹.

۲- تحف العقول : ۲۱۸.

۳- تمادی فی غیه : دام علی فعله و-م- .

۴- الکافی : ۵ / ۵۷ ح ۶ .

۵- نهج البلاغه : الکتاب ۴۱.

بِسُوءِ رَأيِكَ(١). مِن كِتابِهِ إلى مُعاوِيَهَ .

[٧٧٨]

[٧٧٨] – أمّا بعد فقد بلغنى موجدتک من تسريح الأشتر إلى عملک ، وإنّى لم أفعل ذلک استبطاء لک فى الجهد، ولا ازدياداً لک فى الجد ولو نزعت ما تحت يدک من سلطانک لولّيتک ما هو أيسر عليک مؤنه ، وأعجب إليک ولايه . إنّ الرجل الذى كنت ولّيته أمر مصر كان رجلًا لنا ناصحاً ، وعلى عدونا شديداً ناقماً ، فرحمه الله فلقد استكمل أيّامه ، ولاقى حمامه ، ونحن عنه راضون ، أوْلاه الله رضوانه وضاعف الثواب له فأصحِر لعدوّک ، وامض على بصيرتک ، وشمّر لحرب من حاربک ، وادع إلى سبيل ربک ، وأكثر الاستعانه بالله يكفک ما أهمک ،

ويعنک على ماينزل بک إن شاء الله (٢).

[٧٧٩]

[٧٧٩] – أمّا بَعْدُ ، فَلَا يَكُنْ حَظُّكَ فِي وِلَايَتِکَ مَالاً تَسْتَفِيدُهُ ، وَلَا غَيْظاً تَشْتَفِيهِ ، وَلكنْ إمَاتَهُ بَاطِلٍ وإحْيَاءُ حَقٍّ. فِى كِتابِهِ إلَى ابنِ عبّاسٍ (٣).

[٧٨٠]

[٧٨٠] – أما دِينٌ يَجمَعُكُم، ولا حَمِيَّهٌ (مَحمِيَهٌ) تَشحَذُكُم ؟! أوَلَيسَ عَجَباً (عَجيباً) أنَّ مُعاوِيَهَ يَدعو الجُفاهَ الطَّغامَ (الطُّغاهَ) فيَتَّبِعونَهُ على غَيرِ مَعونَهٍ ولا عَطاءٍ ؟ !(۴)

[٧٨١]

[٧٨١] – أماراتُ الدُّولِ إنْشاءُ الحِيَلِ .

[٧٨٢]

[٧٨٢] – أمّا طُولُ الأملِ فَيُنْسى الآخِرَهَ(۵).

[٧٨٣]

[٧٨٣] – أمّا فى أنفس العُلماء فالنَّدَامهُ على الذنوب، و أما فى نفوس السفهاءِ فالحقدُ. لما سُئِلَ: ما أبْقى الأشياء فى نفوس الناس؟ (۶)

١– نهج البلاغه : الكتاب ٧.

۲- نهج البلاغه : الکتاب ۳۴.

۳- البحار : ۴۰ / ۳۲۸ / ۱۰.

۴- نهج البلاغه : الخطبه ۱۸۰.

۵- الکافی : ۲ / ۳۳۶ / ۳ ، انظر تمام الحدیث فی باب ۱۲۸.

۶- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۰۳.

[۷۸۴]

[۷۸۴] – أما منزل محمد صلى الله عليه وآله من الجنه فى جنه عدن(۱) وهى فى وسط الجنان، وأقربها من عرش الرَحْمن جل جلاله، والذين يسكنون معه فى الجنه هؤلاء الأئمه الاثنى عشر عليه السلام(۲).

[۷۸۵]

[۷۸۵] – أما و الّذِى فلقَ الحبَّهَ، و بَرَأَ النّسَمَهَ، إنّه لَعَهْدُ النَّبِيِّ الأُمِّيِّ إلىَّ أنَّ الأمّهَ ستغدِرُ بك مِنْ بعدى.(۳)

[۷۸۶]

[۷۸۶] – أمَا واللهِ ، إنّى لَيمْنعُنى مِن اللَّعِبِ ذِكرُ المَوتِ ، وإنَّهُ لَيمنعُهُ مِن قولِ الحقِّ نِسْيانُ الآخِرهِ. فى ذكر عَمرو بنِ العاصِ (۴).

[۷۸۷]

[۷۸۷] –أمّا قرار هذه الأرض لا يكون إلّا على عاتق ملك، وقدما ذلك الملك على صخره، والصخره على قرن ثور والثور قوائمه على ظهر الحوت، والحوت فى اليمّ الأسفل، واليمّ على الظلمه، والظلمه على العقيم، والعقيم على الثرى، وما يعلم ما تحت الثرى إلّا الله تعالى . والحديث طويل أخذنا منه موضع الحاجه .(۵)

[۷۸۸]

[۷۸۸] – أما والله ليهدنّ موتك عالَماً فعلى مثلك فلتبك البواكى(۶). لمّا وصل إليه وفاه مالك .

[۷۸۹]

[۷۸۹] – أمّا هذا الأعور – يعنى الأشعث – فإن الله لم يرفعْ شَرَفاً إلّا حسده، ولا أظهَر فضلًا إلا عابهُ و هوَ يُمنِّى نفسَهُ و يخدعها، يخافُ و يرجو، فهُوَ بينهما لايثق بواحِدٍ منهما، و قَدْ منَّ اللهُ عليه بأن جعلَهُ جباناً، و لو كانَ شجاعاً لقتلهُ الحقُّ، و أمّا هذا الأكثفُ عندَ الجاهليّه – يعنى جَرِيرَ بن عبدالله البَجَلىّ – فهو يرى كلَّ أحَدٍ دونَهُ، و يستصغرُ كُلَّ أحَدٍ و يحتقرُهُ قد مُلِئَ ناراً، و هُوَ مع ذلك يطلبُ رئاسَهً، و يَرُومُ إمارهً، و هذا الأعورُ يُغْويه و يُطْغيه، إن حدَّثَهُ كَذَبَهُ،

ص: ۸۹

۱– يحتمل أن تكون تلك الجنه مسماه باسمين فلذا سميت فى الخبر السابق بالفردوس وفى هذا الخبر بجنه عدن والله تعالى هو العالم (لمؤلفه).

۲– بحار الأنوار: ۱۰ / ۲۲.

۳– شرح النهج لابن أبى الحديد: ۲۰ / ۳۲۶.

۴– نهج البلاغه : الخطبه ۸۴.

٥- كتاب علل الشرائع : ٢ / ١ ح ١.
٦- أمالي المفيد : المجلس التاسع ح ٤ / ٨٣ .

و إن قامَ دُونَهُ نَكَصَ عنهُ، فهما كالشيطانِ إذ قالَ للإنسانِ: اكفُرْ فلمَّا كَفَرَ قالَ إنِّى بَرِیءٌ منكَ إنِّى أخافُ اللهَ رَبَّ العالمينَ.(۱)

[۷۹۰]

[۷۹۰] - أمّا هفوات الأنبياء عليهم السلام وما بيَّنه الله فى كتابه فإن ذلك من أدل الدلائل على حكمه الله عزوجل الباهره، وقدرته القاهره، وعزته الظاهره، لأنه علم أن براهين الأنبياء عليهم السلام تكبر فى صدور أممهم، وإن منهم من يتخذ بعضهم إلهاً كالذى كان من النصارى فى ابن مريم، فذكر دلاله على تخلفهم عن الكمال الذى انفرد به عزوجل، ألم تسمع إلى قوله فى صفه عيسى حيث قال فيه وفى أمه : « كانا يأكلان الطعام » يعنى من أكل الطعام كان له ثفل ومن كان له ثفل فهو بعيد مما ادّعته النصارى لابن مريم . (۲)

[۷۹۱]

[۷۹۱] - الإمامهُ نِظامُ الاُمّهِ(۳).

[۷۹۲]

[۷۹۲] - الإمام يرى الأرض ومن عليها ولا يخفى عليه من أعمالهم شىء» (۴).

[۷۹۳]

[۷۹۳] - إمامُ مَنِ اتّقى ، وبَصَرُ مَنِ اهتَدى (۵). فى صِفَهِ النَّبیِّ صلى الله عليه وآله.

[۷۹۴]

[۷۹۴] - الأمانهُ تَجُرُّ الرِّزقَ ، والخِيانهُ تَجُرُّ الفَقرَ.

[۷۹۵]

[۷۹۵] - الأمانهُ تُؤدّى إلى الصِّدقِ .

[۷۹۶]

[۷۹۶] - الأمانهُ والوفاءُ صِدقُ الأفعالِ(۶).

[۷۹۷]

[۷۹۷] - الأمانِیُّ تُعْمى عُيُونَ البصائرِ.

[۷۹۸]

[۷۹۸] - الأمانِيُّ هِمَّهُ الرِّجالِ(۷).

ص: ۹۰

۱- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۸۷.

۲- الإحتجاج : ۱ / ۵۸۴ / احتجاجه علیه السلام علی الزندیق .

۳- غرر الحکم : ۱۰۹۵.

۴- الهدایه الکبری : ۱۷۱ باب ۲.

۵- نهج البلاغه : الخطبه ۱۱۶.

۶- غرر الحکم : ۲۰۸۳.

۷- غرر الحکم : ۹۴۶.

[۷۹۹]

[۷۹۹] - اِمْحَضْ أخاکَ النَّصیحَهَ ، حَسَنهً کانتْ أو قَبیحهً (۱).

[۸۰۰]

[۸۰۰] - أمر بالمعروف تکن من أهله وأنکر المنکر بیدک ولسانک وباین مَنْ فعله بجُهدک ... وحفظ ما فی یدیک أحبُّ إلیَّ من طلب ما فی یدی غیرک ... وأکرم عشیرتک فإنّهم جناحک الذی به تطیر وأصلک الذی إلیه تصیر ویدک التی بها تصول ، الوصیه (۲).

[۸۰۱]

[۸۰۱] - أمرٌ لا تَدْرِی متی یغشاکَ؛ ما یَمنعک أن تستعدَّ له قبل أن یفجأک!(۳)

[۸۰۲]

[۸۰۲] - أمران لاینفکّان مِن الکَذِب: کثرَهُ المواعیدِ، و شدَّهَ الاعتذارِ.(۴)

[۸۰۳]

[۸۰۳] - اُمِرْتُ بقِتالِ ثَلاثهٍ : القاسِطینَ والنّاکِثینَ والمارِقینَ ؛ فأمّا القاسِطونَ فأهْلُ الشّامِ ، وأمّا النّاکِثونَ فذَکَرَهُم ، وأمّا المارِقونَ فأهْلُ النَّهْروانِ - یَعنی الحَروریَّهَ - .

[۸۰۴]

[۸۰۴] - أمره بتقوی الله وإیثار طاعته واتباع ما أمر به فی کتابه من فرائضه وسنته التی لا یسعد أحد إلّا باتباعها ولا یشقی إلّا مع جحودها وإضاعتها وأن ینصر الله سبحانه بقلبه ویده ولسانه فانه جلّ اسمه قد تکفّل بنصر من نصره وإعزاز من أعزّه ...(۵).

[۸۰۵]

[۸۰۵] - أمسیت محباً لمحبنا مبغضاً لمبغضنا وأمسی محبنا مغتبطاً برحمه من الله کان منتظرها، وأمسی عدونا یؤسس بنیانه علی شفا جرف هار فکأن ذلک الشفاقد انهار به فی نار جهنم .(۶)

[۸۰۶]

[۸۰۶] - أمْقَتُ العبادِ إلی اللهِ الفقیرُ المَزْهُوُّ، والشَّیخُ الزّانِ ، والعالِمُ الفاجِرُ(۷).

١- نهج البلاغه : الكتاب ٣١.

٢- نهج البلاغه : الكتاب ٣١.

٣- شرح النهج لابن أبى الحديد: ٢٠ / ٢٧٣.

٤- شرح النهج لابن أبى الحديد: ٢٠ / ٢٨٧ .

٥- نهج البلاغه : الكتاب ٥٣.

٦- الأمالى: ١١٣ح ١٧٢ وانظر البحار : ٢٧ / ٥٣ ح ۶.

٧- غرر الحكم : ٣١۶٠.

[۸۰۷]

[۸۰۷] - أمقَتُ العِبادِ إلَى اللهِ سبحانَهُ مَن كانَ هِمَّتُهُ بَطنَهُ وفَرجَهُ(۱).

[۸۰۸]

[۸۰۸] - الأملُ أبَداً فی تَكْذِيبٍ.

[۸۰۹]

[۸۰۹] - الأملُ حِجابُ الأجَلِ.

[۸۱۰]

[۸۱۰] - الأملُ خادِعٌ غارٌّ ضارٌّ.

[۸۱۱]

[۸۱۱] - الأملُ رَفيقٌ مُؤْنِسٌ(۲).

[۸۱۲]

[۸۱۲] - الأملُ رفيقٌ مُؤنِسٌ، إنْ لم يبلِّغْكَ فقدِ استمتَعْتَ به.(۳)

[۸۱۳]

[۸۱۳] - الأملُ سُلطانُ الشَّياطِينِ على قُلوبِ الغافِلِينَ.

[۸۱۴]

[۸۱۴] - الأملُ كالسَّرابِ : يَغِرُّ مَنْ رَآهُ ، ويُخْلِفُ مَن رَجاهُ.

[۸۱۵]

[۸۱۵] - الأملُ لا غايَةَ لَهُ.

[۸۱۶]

[۸۱۶] - الأملُ يُفْسِدُ العملَ ويُفْنى الأجَلَ.

[۸۱۷]

[۸۱۷] – الأملُ يُنْسى الأَجَلَ.

[۸۱۸]

[۸۱۸] – اَملك حَميّه أنفك وسوره حدّك وسطوه يدك وغرب لسانك واحترس من كلّ ذلك بكفّ البادره وتأخير السطوه حتى يسكن غضبك فتملك الإختيار ولن تحكم ذلك من نفسك حتى تُكثر همومك بذكر المعاد إلى ربّك (۴).

[۸۱۹]

[۸۱۹] – امْلِكُوا أنفسَكُم بدوامِ جِهادِها.(۵)

[۸۲۰]

[۸۲۰] – الأمن اغترار(۶).

ص: ۹۲

۱- غرر الحكم : ۳۲۹۴.

۲- غرر الحكم : ۱۰۴۲.

۳- شرح النهج لابن أبى الحديد: ۲۰ / ۳۴۰.

۴- نهج البلاغه : الكتاب ۵۳.

۵- غرر الحكم : ۲۴۸۹.

۶- غرر الحكم، ح ۱۷۳.

[۸۲۱]

[۸۲۱] - أمنَعُ حُصونِ الدِّينِ التَّقوى (۱).

[۸۲۲]

[۸۲۲] - اِمنَعْ نَفسَكَ مِن الشَّهَوات تَسلَمْ مِن الآفاتِ(۲).

[۸۲۳]

[۸۲۳] - اِمْنُنْ على مَن شِئْتَ تَكُنْ أميرَهُ، واحْتَجْ إلى مَن شِئْتَ تَكُنْ أسيرَهُ ، واسْتَغْنِ عَمّن شِئتَ تَكُنْ نَظيرَهُ(۳).

[۸۲۴]

[۸۲۴] - الاُمورُ بالتَّجرِبهِ ، الأعْمالُ بالخُبْرِهِ(۴).

[۸۲۵]

[۸۲۵] - إن ابنى هذا سيد، كما سمّاه رسول الله صلى الله عليه وآله سيداً، وسيخرج الله من صلبه رجلاً باسم نبيكم، يشبهه فى الخلق والخلق، يخرج على حين غفله من الناس، وإماته للحق، وإظهار للجور، والله لو لم يخرج لضربت عنقه (۵) يفرح بخروجه أهل السموات وسكانها، وهو رجل أجلى الجبين أقنى الأنف، الخ(۶).

[۸۲۶]

[۸۲۶] - إنّ إحْسانَكَ إلى مَن كادَكَ مِن الأضْدادِ والحُسّادِ ، لأغْيَظُ عليهِم مِن مَواقِعِ إساءتِكَ منهُم ، وهُو داعٍ إلى صَلاحِهِم(۷).

[۸۲۷]

[۸۲۷] - إنّ إخلاصَ العَمَلِ اليَقينُ(۸).

[۸۲۸]

[۸۲۸] - إنّ إعطاءَ هذا المالِ قِنيَهٌ ، وإنّ إمساكَهُ فِتنَهٌ .

۱- غرر الحكم: ۲۹۵۲.

۲- غرر الحكم : ۲۴۴۰.

٣- الخصال : ٤٢٠ / ١٤. انظر الأدب : باب ٦٨.

٤- غرر الحكم : ٣.

٥- لما كان الظهور أعم من الخروج بالسيف ذكر عليه السلام بعض وجوه وجوب خروجه بالسيف أوان ظهوره وهو حفظ النفس والتحرز عن القتل يعنى إذا ظهر فلابد له من الخروج يعنى بالسيف ولو لم يخرج الضرب الأعداء عنقه والله تعالى هو العالم (لمؤلفه).

٦- بحار الأنوار: ٥١ / ٣٩ ح ١٩.

٧- غرر الحكم : ٣٦٣٧.

٨- تحف العقول : ١٥١.

[۸۲۹]

[۸۲۹] - إنّ الأئمه من آل محمد صلى الله عليه وآله الوسيله إلى الله والوصله الى عفوه(۱).

[۸۳۰]

[۸۳۰] - إنّا لَاُمَراءُ الكلامِ، وفينا تَنَشَّبَتْ عُروقُهُ وعلَينا تَهدَّلَتْ غُصونُهُ(۲).

[۸۳۱]

[۸۳۱] - إنَّ الأملَ يُذْهِبُ العقلَ ، ويُكْذِبُ الوَعدَ، ويَحُثُّ على الغَفْلَهِ ، ويُورِثُ الحَسْرَهَ . فأكْذِبوا الأملَ ؛ فإنّه غَرُورٌ ، وإنَّ صاحِبَهُ مَأزُورٌ(۳).

[۸۳۲]

[۸۳۲] - إنّ الأملَ يُسْهِى القلبَ ، ويُكْذِبُ الوَعْدَ، ويُكْثِرُ الغَفْلَهَ ، ويُورِثُ الحَسْرَهَ .

[۸۳۳]

[۸۳۳] - إنّ الاُمورَ إذا اشتَبَهَت اعتُبِرَ آخِرُها بأوَّلِها .

[۸۳۴]

[۸۳۴] - إنّا لانَملِكُ مَعَ اللهِ شيئاً ، ولا نَملِكُ إلّا ما مَلَّكَنا، فَمَتى مَلَّكَنا ما هُو أملَكُ بِهِ مِنّا كَلَّفَنا ، ومتى أخَذَهُ مِنّا وَضَعَ تَكليفَهُ عَنّا(۴). لمّا سُئلَ عن معنى قولِهِم : لا حَولَ ولا قُوَّهَ إلّا باللهِ - .

[۸۳۵]

[۸۳۵] - إنّ الإيمان يبدأ نقطه بيضاء فى القلب، كلما ازداد الإيمان ازدادت بياضاً، حتى يبيضّ القلب كله، وإن النفاق يبدأ نقطه سوداء فى القلب، وكلما ازداد النفاق ازدادت سواداً، حتى يسوّد القلب كله، والذى نفسى بيده لو شفقتم عن قلب مؤمن لوجدتموه أبيض القلب ولو شققتم عن قلب منافق لوجدتموه أسود القلب(۵).

[۸۳۶]

[۸۳۶] - إنّ الإيمانَ يَبْدو لُمْظَهً بَيْضاءَ فى القلبِ ، فكلّما ازْدادَ الإيمانُ عِظَماً ازْدادَ البَياضُ ، فإذا اسْتُكْمِلَ الإيمانُ ابيُضَّ القلبُ كُلُّهُ (۶).

[۸۳۷]

[۸۳۷] - إنّ الإیمـان یبـدو لمظه بیضـاء فی القلب کلما ازداد الإیمان عظماً ازداد ملک الناس حتی یبیض القلب کله، وأن النفاق یبـدو لمظـه سـوداء فی القلـب فکلمـا إزداد النفـاق إزداد ذلـک السـواد فیسـود القلـب کله. فـأیم الله لـو شـفقتم عن قلب مـؤمن لوجدتموه أبیض ولو شفقتم عن

ص: ۹۴

۱- مرآه الأنوار: ۳۳۱.

۲- البحار : ۷۱ / ۲۹۲ / ۶۲ .

۳- البحار : ۷۸ / ۳۵ / ۱۱۷ و ۹۸ / ۲۶۰ و ۷۷ / ۲۹۳ / ۲.

۴- نهج البلاغه : الحکمه ۴۰۴.

۵- تفسیر الثعلبی: ۳ / ۲۱۲.

۶- کنز العمال : ۱۷۳۴.

قلب منافق لوجدتموه أسود(١).

[٨٣٨]

[٨٣٨] – إنّ الإيمانَ يَبْدو لُمْظَةً (٢) فى القلبِ ؛ كلَّما ازْدادَ الإيمانُ ازْدادَتِ اللُّمْظَةُ (٣).

[٨٣٩]

[٨٣٩] – إنّ الباطِلَ خَيْلٌ شُمُسٌ رَكِبَها أهلُها وأرْسَلوا أزِمَّتَها، فَسارَتْ (بهِم) حتّى انْتَهتْ بهِم إلى نارٍ وَقودُها النّاسُ والحِجارةُ(٤).

[٨٤٠]

[٨٤٠] – إنَّ البَغْىَ يَقودُ أصْحابَهُ إلى النّارِ.

[٨٤١]

[٨٤١] – إنَّ البلاءَ أسْرَعُ إلى المؤمنِ التّقىِّ مِن المَطرِ إلى قَرارِ الأرضِ (٥).

[٨٤٢]

[٨٤٢] – إنّ البلاءَ للظّالِمِ أدبٌ ، وللمؤمنِ امتحانٌ ، وللأنبياءِ دَرَجةٌ ، وللأولياءِ كَرامةٌ (٦).

[٨٤٣]

[٨٤٣] – إنّ التفكر يدعو إلى البر والعمل به(٧).

[٨٤٤]

[٨٤٤] – إنّ التَّقوى أفضَلُ كَنزٍ، وأحرَزُ حِرزٍ، وأعَزُّ عِزٍّ، فيهِ نَجاةُ كُلِّ هارِبٍ ، ودَركُ كُلِّ طالِبٍ ، وظَفَرُ كُلِّ غالِبٍ(٨).

[٨٤٥]

[٨٤٥] – إنّ التَّقوى فى اليَومِ الحِرزُ والجُنَّهُ ، وفى غَدٍ الطّريقُ إلَى الجَنَّهِ ، مَسلَكُها واضِحٌ وسالِكُها رابحٌ(٩).

[٨٤٦]

[٨٤٦] – إنّ التَّقوى مُنتَهى رِضَى اللهِ مِن عِبادِهِ وحاجَتِهِ مِن خَلقِهِ(١٠).

[٨٤٧]

[٨٤٧] – إنَّ الجاهِلَ مَن عَدّ نَفسَهُ بما جَهِلَ مِن مَعرفَهِ العِلمِ – عالِماً ، وبِرَأيِهِ مُكْتَفِياً ، فمَا يَزالُ

۱- تفسیر الثعلبی: ۵ / ۱۱۳.

۲- اللمظه : النقطه من البیاض.

۳- شرح نهج البلاغه لابن أبی الحدید : ۱۹ / ۱۱۱.

۴- نهج السعاده :۳ / ۲۹۴.

۵- البحار : ۸۱ / ۱۷۴ / ۱۱.

۶- البحار : ۶۷ / ۲۳۵ /۵۴.

۷- الکافی : ۲/ ۵۵ ح ۵.

۸- البحار : ۷۷ / ۳۷۴ / ۳۶.

۹- نهج البلاغه : الخطبه ۱۹۱.

۱۰- غرر الحکم : ۳۶۲۰.

للعُلماءِ مُباعِداً وعَلَيهِم زارِياً ، ولِمَن خالَفَهُ مُخَطِّئاً ، ولِمَا لَم يَعْرِفْ مِن الاُمورِ مُضَلِّلاً (۱).

[۸۴۸]

[۸۴۸] – إنّ الجَنّهَ حُفَّت بالمَكارِهِ ، وإنّ النّارَ حُفَّت (حُجِبَت) بالشَّهَواتِ(۲).

[۸۴۹]

[۸۴۹] – إنّ الجِهادَ أشْرَفُ الأعمالِ بعدَ الإسلامِ ، وهُو قِوامُ الدِّينِ ، والأجْرُ فيهِ عَظيمٌ مَع العِزّهِ والمَنَعهِ ، وهُو الكَرّهُ ، فيهِ الحَسَناتُ والبُشْرى بالجنّهِ بَعد الشَّهادَهِ(۳).

[۸۵۰]

[۸۵۰] – إنّ الجهاد باب فتحه الله لخاصّه أوليائه و سوّغهم كرامه منه لهم ورحمه ادّخرها ، والجهاد لباس التقوى ودرع الله الحصينه وجنته الوثيقه ، فمن تركه رغبه عنه ألبسه الله ثوب الذله وشمله البلاء وفارق الرجاء وضرب على قلبه بالإساءه، وديث بالصغار والنماء وسيم الخسف ومنع النصف(۴) وأُديل الحقّ منه بتضييع الجهاد ، وغضب الله عليه بتركه نصرته ، وقد قال الله عزّوجلّ فى محكم كتابه : « إن تنصروا الله ينصركم ويثبت أقدامكم ».(۵)

[۸۵۱]

[۸۵۱] – إنّ الجِهادَ بابٌ مِن أبوابِ الجَنَّهِ، فَتَحَهُ اللهُ لِخاصَّهِ أوليائهِ ، وهُو لِباسُ التَّقوى ، ودِرعُ اللهِ الحَصِينَهُ، وجُنَّتُهُ الوَثِيقَهُ (۶).

[۸۵۲]

[۸۵۲] – إنَّ الحقَّ أحْسَنُ الحَديثِ ، والصّادِعُ بِهِ مُجاهِدٌ ، وبالحقِّ اُخبِرُكَ فأرْعِنى سَمعَكَ .

[۸۵۳]

[۸۵۳] – إنَّ الحقَّ ثَقيلٌ مَرِىءٌ ، وإنّ الباطِلَ خَفيفٌ وَبِىءٌ(۷).

[۸۵۴]

[۸۵۴] – إنّ الحقَّ لايُعرَفُ بالرِّجالِ ، اِعْرِفِ الحقَّ تَعرِفْ أهلَهُ(۸).

۱– تحف العقول : ۷۳.

۲– نهج البلاغه : الخطبه ۱۷۶.

۳- نور الثقلين : ۱ / ۴۰۸ / ۴۲۹.

۴- ديث بالصغار أى ذلل بغير مديث أى مذلل. والصغار : الذل والضيم والقماءه مصدر قمؤ الرجل : أى صار قميئاً وهو الصغير الذليل. (وسيم الخسف) من قوله تعالى : « يسومونكم سوء العذاب ». والخسف : الذل والمشقه والنصف الانصاف.

۵- روضه الواعظين: ۳۶۳.

۶- نهج البلاغه : الخطبه ۱۳۲ و ۱۹۱ و ۲۷.

۷- نهج البلاغه : الحكمه ۳۷۶.

۸- مجمع البيان : ۱ / ۲۱۱، روضه الواعظين : ۳۹ وفيه : «الحقّ لا يُعرف ...».

[٨٥٥]

[٨٥٥] – إنّ الحقَّ والباطِلَ لا يُعرَفانِ بالنّاسِ ، ولكنِ اعْرِفِ الحقَّ باتِّباعِ مَنِ اتَّبعَهُ ، والباطِلَ باجْتِنابِ مَنِ اجْتَنَبَهُ(١). لَمّا قالَ لَهُ الحارِثُ – : ما أرى طَلْحَهَ والزُّبيرَ وعائشهَ احْتَجّوا إلّا على حقٍّ.

[٨٥۶]

[٨٥۶] – إنّ الحُكَماءَ ضَيَّعوا الحِكمَهَ لَمّا وَضَعوها عِند غَيرِ أهْلِها(٢).

[٨٥٧]

[٨٥٧] – إنَّ الدنيا أدبَرَتْ وآذَنَتْ بوَداعٍ ، وإنّ الآخِرَهَ قد أقبَلَتْ وأشرَفَتْ بِاطِّلاعٍ ، ألا وإنّ اليَومَ المِضمارُ، وغداً السِّباقُ ، والسَّبَقَهَ الجَنَّهُ ، والغايَهَ النارُ(٣).

[٨٥٨]

[٨٥٨] – إنَّ الدُّنيا دارُ مَوعِظَهٍ لِمَنِ اتَّعَظَ بِها ... ذَكَّرَتهُمُ الدُّنيا فتَذَكَّروا ، وحَدَّثَتهُم فصَدَّقوا، ووَعَظَتهُم فاتَّعَظوا(۴).

[٨٥٩]

[٨٥٩] – إنّ الدُّنيا مَشْغَلَهٌ عن غيرِها ، ولَم يُصِبْ صاحِبُها مِنها شيئاً إلّا فَتَحتْ لَهُ حِرْصاً علَيها ولَهَجاً بها ، ولَن يَسْتَغْنِىَ صاحِبُها بما نالَ فيها عَمّا لَم يَبْلُغْهُ مِنها(٥).

[٨۶٠]

[٨۶٠] – إنّ الدُّنيا مُنقَطِعهٌ عنکَ ، والآخِرهَ قريبهٌ منکَ(۶).

[٨۶١]

[٨۶١] – إنّ الدين لَشَجَرَهٌ أصلها اليقين بالله وثمرها الموالاه فى الله والمعاداه فى الله سبحانه (٧).

[٨۶٢]

[٨۶٢] – إنّ الذى بان من أجسادكم قد وصل إلى النار فإن تتوبوا تجرُّونها وإن لم تتوبوا تجرُّكم(٨).

[٨۶٣]

[٨۶٣] – إنَّ الرَّجُل لَيُحرَمِ الرّزق بالذنب يصيبُه، و لا يردّ القدر إلا الدعاء؛ ولا يزيد فى العمر إلا البرّ، و لا يزول قدم ابن آدم يوم القيامه حتى يسأل عن عمره فيم أفناه، و عن شبابه فيم أبلاه،

۱- أمالی الطوسی : ۱۳۴ / ۲۱۶.

۲- قصص الأنبیاء : ۱۶۰ / ۱۷۶.

۳- نهج البلاغه : الخطبه ۲۸، شرح نهج البلاغه لابن أبی الحدید ۲ / ۹۱.

۴- نهج البلاغه : الحکمه ۱۳۱.

۵- نهج البلاغه : الکتاب ۴۹.

۶- نهج البلاغه : الکتاب ۳۲.

۷- غرر الحکم: ۳۵۴۱.

۸- الکافی: ۷/ ۲۲۴ ح ۱۴.

وعن ماله من أين اكتسبه، و فيم أنفقه، و عَمّا عمل فيما علم!(۱)

[۸۶۴]

[۸۶۴] – إنّ الرّجلَ لَيُعجِبُهُ أنْ يَكونَ شِراکُ نَعلِهِ أجْوَدَ مِن شِراکِ نَعلِ صاحِبِهِ ، فَيَدْخُلُ تحتها(۲).

[۸۶۵]

[۸۶۵] – إنّ الرّجُلَ لَيُعْجِبُهُ شِراکُ نَعْلِهِ فيَدْخُلُ فی هذهِ الآيهِ « تلک الدّارُ الآخرهُ ...» (۳).

[۸۶۶]

[۸۶۶] – إنَّ الزُّهدَ فی الجَهْلِ بقَدْرِ الرَّغبهِ فی العَقلِ(۴).

[۸۶۷]

[۸۶۷] – إنّ الزُّهدَ فی وِلايهِ الظالِمِ بِقَدرِ الرَّغبهِ فی وِلايهِ العادِلِ(۵).

[۸۶۸]

[۸۶۸] – إنَّ السّاعِیَ غاشٌّ ، وإن تَشَبَّهَ بالناصِحينَ(۶).

[۸۶۹]

[۸۶۹] – إنَّ الشَّيطانَ يُسَنّی لَكُم طُرُقَهُ، ويُريدُ أنْ يَحُلَّ دِينَكُم عُقْدةً عُقْدةً ، ويُعْطِيَكُم بالجَماعهِ الفُرقَهَ ، وبالفُرقهِ الفِتْنَهَ ، فاصْدِفوا عن نَزَغاتِهِ ونَفَثاتِهِ(۷).

[۸۷۰]

[۸۷۰] – إنَّ الصَّبرَ لَجميلٌ إلّا عنکَ ، وإنّ الجَزَعَ لَقبيحٌ إلّا عليکَ ، وإنّ المُصابَ بکَ لَجليلٌ، وإنَّهُ قَبْلَکَ وبَعْدَکَ لَجَلَلٌ (۸). وهو يَدفِنُ النبیَّ .

[۸۷۱]

[۸۷۱] – إنّ العاقلَ يَتّعِظُ بالأدَبِ ، والبهائمُ لا تَتّعظُ إلّا بالضَّربِ(۹). وفی خبر : لا تكونَنَّ مِمّنْ لا تَنفَعُهُ العِظَهُ إلّا إذا بالغتَ فی إيلامِهِ ؛ فإنّ العاقلَ يتعظُ بِالآدابِ ، والبهائمُ لا تَتّعظُ إلّا بِالضّربِ(۱۰).

[۸۷۲]

[۸۷۲] – إنّ العالِمَ العاملَ بغَيرِ عِلمِهِ كالجاهِلِ الحائرِ الّذی لا يَستَفيقُ مِن جَهلِهِ ، بَلِ الحُجّهُ عليهِ

۱- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۵۹.
۲- سعد السعود : ۸۸ .
۳- مجمع البیان : ۷ / ۴۲۰.
۴- غرر الحکم : ۳۴۴۴.
۵- غرر الحکم : ۳۴۴۸.
۶- نهج البلاغه : الکتاب ۵۳.
۷- نهج البلاغه : الخطبه ۱۲۱، شرح نهج البلاغه لابن أبی الحدید : ۷ / ۲۹۱.
۸- نهج البلاغه : الحکمه ۲۹۲.
۹- البحار : ۷۸ / ۸۲ / ۸۱ و ۷۷ / ۲۱۱ / ۱.
۱۰- شرح نهج البلاغه لابن أبی الحدید : ۱۶ / ۱۱۳.

أعظَمُ، والحَسرَةُ لَهُ ألزَمُ، وهُو عِندَ اللهِ ألوَمُ(۱).

[۸۷۳]

[۸۷۳] - إنّ العَبـدَ إذا مـات قـالَتِ المَلائكَهُ: مـا قـدَّمَ ؟ وقـالَ النّـاسُ : مـا أخَّرَ؟ فقـدِّموا فَضـلًا يَكُن لَكُم، ولاـ تُؤَخِّروا كَلّاً يَكُن علَيكُم(۲).

[۸۷۴]

[۸۷۴] - إنّ العُهودَ قلائِدُ فی الأعناق إلی یوم القیامه فمن وصـلها وصـله الله ومن نقضـها خذله الله ومن استخفّ بها خاصمته إلی الذی اکّدها و أخذ خلقه بحفظها(۳).

[۸۷۵]

[۸۷۵] - إنّ الغایَهَ القِیامَهُ ، وکَفی بذلکَ واعِظاً لِمَن عَقَلَ ، ومُعتَبَراً لِمَن جَهِلَ(۴).

[۸۷۶]

[۸۷۶] - إنَّ اللهَ ابتَدَأ الاُمورَ فاصطَفی لِنَفسِهِ ما شاءَ ، واستَخلَصَ ما أحَبَّ ، فکانَ مِمّا أحَبَّ أنّهُ ارتَضی الإسلامَ واشتَقَّهُ مِن اسمِهِ ، فَنَحَلَهُ مَن أحَبَّ مِن خَلقِهِ ، ثُمّ شَقَّهُ فَسَهَّلَ شرائعَهُ لِمَن ورَدَهُ ، وعَزَّزَ أرکانَهُ علی مَن حارَبَهُ ، هَیهاتَ أن یَصطَلِمَهُ مُصطَلِمٌ(۵).

[۸۷۷]

[۸۷۷] - إنّ الله إذا أراد أن یصـیب أهـل الأرض بعـذاب قال : لولاـ الـذین یتحـابون بجلاـلی ویعمرون مساجـدی ویسـتغفرون بالأسحار لأنزلت عذابی(۶).

[۸۷۸]

[۸۷۸] - إنَّ اللهَ افتَرَضَ علَیکُم فَرائضَ فلا تُضَـیِّعوها ... وسَـکَتَ لَکُم عَن أشـیاءَ ولم یَدَعْها نِسـیاناً فلا تَتَکَلَّفوها وسـکت لکم عن أشیاء ولم یدعها نسیاناً فلا تتکلّفوها(۷).

[۸۷۹]

[۸۷۹] - إن الله أنعم علی العبادِ بقدْرِ قدْرته، و کلفهمْ من الشکْرِ بقدْر قدْرَتهم.(۸)

۱- نهج البلاغه : الخطبه ۱۱۰، شرح نهج البلاغه لابن أبی الحدید :۷ / ۲۲۱.

۲- البحار : ۹۶ / ۱۱۵ / ۳.

۳- غرر الحکم :ح ۳۶۵۰.

۴- غرر الحکم : ۳۶۳۰.

۵- کنز العمال : ۴۴۲۱۶.

۶- علل الشرایع : ۵۲۱، ونقل عنه فی وسائل الشیعه : ۱۱ / ۳۷۴ (۱۶ /۹۱).

۷- نهج البلاغه : الحکمه ۱۰۵.

۸- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۰۴.

[۸۸۰]

[۸۸۰] – إنّ اللهَ بَعَثَ رَسولاً هادِياً بِكِتابٍ ناطِقٍ ، وأمرٍ قائمٍ ، لايَهلِكُ عَنهُ إلّا هالِكٌ (۱).

[۸۸۱]

[۸۸۱] – إنّ اللهَ بَعَثَ محمّداً صلى الله عليه وآله نَذيراً للعالَمينَ ، وأمِيناً عَلَى التَّنزيلِ ، وأنتُم مَعشَرَ العَرَبِ على شَرِّ دِينٍ ، وفى شَرِّ دارٍ(۲). فى صِفَهِ العَرَبِ قَبلَ البِعثَهِ .

[۸۸۲]

[۸۸۲] – إنّ اللهَ بَعَثَ محمّداً صلى الله عليه وآله ولَيسَ أحَدٌ مِن العَرَبِ يَقرأُكِتاباً ، ولا يَدَّعى نُبُوَّةً ، فَساقَ النّاسَ حتّى بَوّأهُم مَحَلَّتَهُم ، وَبلَّغَهُم مَنجاتَهُم.

[۸۸۳]

[۸۸۳] – إن الله تبارک وتعالى أحد واحدُ تفرّد فى وحدانيته، ثم تكلم بكلمه فصارت نوراً ، ثم خلق من ذلک النور محمداً صلى الله عليه وآله وخلقنى وذريتى، ثم تكلم بكلمه فصارت روحاً فأسكنه الله فى ذلک النور، وأسكنه فى أبداننا فما زِلنا فى ظله خضراء حيث لا شمس ولا قمر»(۳).

[۸۸۴]

[۸۸۴] – إنّ اللهَ تبارک وتعالى ... أخفى وَلِيَّهُ فى عِبادِهِ ، فلا تَستَصغِرَنَّ عَبداً مِن عَبيدِ اللهِ ؛ فرُبَّما يَكونُ وَلِيَّهُ وأنتَ لا تَعلَمُ(۴).

[۸۸۵]

[۸۸۵] – إنّ اللهَ تبارک وتعالى طهّرنا وعصمنا وجعلنا شهداء على خلقه وحُججاً فى أرضه، وجعلنا مع القرآن وجعل القرآن معنا لا نفارقه ولا يفارقنا(۵).

[۸۸۶]

[۸۸۶] – إن الله تبارک وتعالى لو شاء لعرّف العباد نفسه، ولكن جعلنا أبوابه، وصراطه، وسبيله والوجه الذى يؤتى منه، فمن عدل عن ولايتنا أو فضّل علينا غيرنا فإنهم عن الصراط لناكبون(۶).

[۸۸۷]

[۸۸۷] – إنّ الله تعالى أخذ الميثاق على الأنبياء قبل نبينا صلى الله عليه وآله أن يخبروا أممهم بمبعثه ونعته،

١- نهج البلاغه : الخطبه ١٦٩.

٢- نهج البلاغه : الخطبه ٢٦.

٣- بحار الأنوار : ٢٦ / ٢٩١ باب تفضيلهم على الأنبياء ح ٥١.

۴- الخصال : ٢٠٩ / ٣١.

۵- المصدر السابق : ح ۶٣ / الباب ٢٢ إتصال الوصيه.

۶-

ويبشروهم به، ويأمروهم بتصديقه .(۱)

[۸۸۸]

[۸۸۸] – إنّ اللهَ تعالى أدّبَ عِبادَهُ المؤمنينَ أدباً حَسَناً ، فقالَ جَلّ مِن قائلٍ : «يَحْسَبُهُم الجاهلُ أغنياءَ مِنَ التّعفّف»(۲).

[۸۸۹]

[۸۸۹] – إنَّ اللهَ تعالى خَصَّكُم بِالإسلامِ واستَخلَصَكُم لَهُ ؛ وذلكَ لأنَّهُ اسمُ سلامَةٍ وجِماعُ كَرامةٍ ، اِصطَفَى اللهُ تعالى مَنهَجهُ وبَيَّنَ حُجَجَهُ ... لا تُفتَحُ الخيراتُ إلّا بِمَفاتيحِهِ ، ولا تُكشَفُ الظُّلُماتُ إلّا بِمَصابيحِهِ(۳).

[۸۹۰]

[۸۹۰] – إنَّ اللهَ تعالى فَرَضَ على أئمّهِ الحَقّ أن يُقَدِّروا أنْفُسَهُمْ بِضَعَفهِ النّاسِ ، كَيْ لا يَتَبَيَّغَ بالفقيرِ فَقْرُهُ(۴).

[۸۹۱]

[۸۹۱] – إنَّ اللهَ تعالى يُدخِلُ بِحُسنِ النِّيَّهِ وصالِحِ السَّريرَهِ مَن يَشاءُ مِن عِبادِهِ الجَنّهَ.

[۸۹۲]

[۸۹۲] – إنّ اللهَ تعالى يقولُ : وعِزَّتی ... لا يُؤثِرُ عَبدٌ هَوایَ علی هَواهُ إلّا جَعَلتُ هَمَّهُ فی الآخِرَهِ وغِناهُ فی قَلبِهِ، وضَمَّنتُ السَّماواتِ والأرضَ رِزقَهُ ، وأتَتهُ الدُّنيا وهِیَ راغِمَهٌ(۵).

[۸۹۳]

[۸۹۳] – إنّ الله جعل الإيمان على أربع دعائم : على الصبر واليقين والعدل والجهاد . (۶).

[۸۹۴]

[۸۹۴] – انّ الله جعل الإيمان على أربع شعب : على الصبر واليقين والعدل والجهاد ... (۷).

[۸۹۵]

[۸۹۵] – إنَّ اللهَ جَعَلَنی إماماً لِخَلْقِهِ ، فَفَرَضَ عَلَیَّ التَّقْديرَ فی نَفْسی ومَطْعَمی ومَشْرَبی ومَلْبَسی كَضُعَفاءِ النّاسِ ، كَیْ يَقْتَدیَ الفقيرُ بِفَقْری ، ولا يُطْغِیَ الغَنِیَّ غِناهُ(۸).

۱- مجمع البیان : ۲ / ۲۸۴ / آل عمران [۸۲].

۲- مطالب السؤول : ۵۵.

۳- نهج البلاغه : الخطبه ۱۵۲، شرح نهج البلاغه لابن أبی الحدید : ۹ / ۱۵۲.

۴- شرح نهج البلاغه لابن أبی الحدید : ۱۱ / ۳۲.

۵- نهج السعاده : ۳ / ۱۲۸.

۶- الکافی : ۲ / ۵۰ ح ۱.

۷- الکافی: ۲ / ۵۰ ح ۱.

۸- البحار : ۴۰ / ۳۳۶ / ۱۷.

[۸۹۶]

[۸۹۶] - إنَّ الله جل ذكره وتقدست أسماؤه خلق الأرض قبل السماء ثم استوى على العرش لتدبير الأمور.(۱)

[۸۹۷]

[۸۹۷] - إنّ اللّه جَميلٌ يُحِبُّ الجَمالَ ، ويُحِبُّ أن يَرى أثَرَ النِّعمَهِ على عَبدِهِ.

[۸۹۸]

[۸۹۸] - إنّ اللّه حدَّ حدوداً فلا تعتدوها ، وفرض فرائض فلاتنقصوها وسكت عن أشياء لم يسكت عنها نسياناً لها فلا تكلّفوها ، رحمه من الله لكم فاقبلوها ، ثمّ قال عليه السلام : حلال بيّن وحرام بيّن ، وشبهات بين ذلك ، فمن ترك ما اشتبه عليه من الإثم فهو لما استبان له أترك والمعاصى حمى الله ، فمن يرتع حولها يوشك أن يدخلها (۲).

[۸۹۹]

[۸۹۹] - إن الله خلق النِّساءَ من عِيّ و عَوْرَهٍ، فَدَاوُوا عِيَّهُنَّ بالسكوت، و اسْتُرُوا العَوْرَه بالبُيُوتِ.(۳)

[۹۰۰]

[۹۰۰] - إن الله ذكرك فاذْكُرْهُ، و أقالَک فاشْكُرْهُ. قاله لِمَرِيضٍ أبَلَّ مِن مَرَضِهِ (۴).

[۹۰۱]

[۹۰۱] - إنَّ اللّه سبحانَهُ إذا أرادَ بعَبدٍ خيراً وَفَّقَهُ لإنفاذِ أجَلِهِ فى أحسَنِ عَمَلِهِ ، ورَزَقَهُ مُبادَرَهَ مَهَلِهِ فى طاعَتِهِ قَبلَ الفَوتِ(۵).

[۹۰۲]

[۹۰۲] - إنّ الله سبحانه أدَّب نَبِيَّهُ صلّى الله عليه و آله بقوله: «خُذِ الْعَفْوَ وَ أْمُرْ بِالْعُرْفِ وَ أَعْرِضْ عَنِ الجَاهِلِينَ»(۶)، فلما علم أنه قد تَأَدَّب، قال له: «وَ إِنَّک لَعَلی خُلُقٍ عَظِيمٍ»(۷)، فلما استحكم له من رسوله ما أحبّ قالَ: «وَ مَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَ مَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا».(۸)

۱- تفسير العياشى : ۲ / ۱۲۰ ح ۸.

۲- الفقيه : ۴ / ۷۴ ح ۵۱۴۹.

۳- شرح النهج لابن أبى الحديد: ۲۰ / ۳۱۰.

۴- شرح النهج لابن أبى الحديد: ۲۰ / ۳۰۹.

۵- غرر الحکم : ۳۵۸۷.

۶- سوره البقره ۶۷.

۷- سوره القلم ۴۰.

۸- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۷۰.

[٩٠٣]

[٩٠٣] - إنّ الله سُبحانَهُ أمَرَ عبادَهُ تَخْييراً، ونَهاهُمْ تَحْذيراً ، وكَلّفَ يَسيراً ولَم يُكَلِّفْ عَسيراً ، وأعطى على القليلِ كثيراً ، ولَم يُعْصَ مَغْلوباً ، ولَم يُطَعْ مُكرَهاً ، ولَم يُرْسلِ الأنبياءَ لَعِباً(١).

[٩٠٤]

[٩٠٤] - إنّ اللهَ سبحانَهُ بَعَثَ محمّداً صلى الله عليه وآله بالحَقِّ حينَ دَنا مِن الدُّنيا الانقِطاعُ ، وأقبَلَ مِن الآخِرَهِ الاطِّلاعُ ، وأظلَمَت بَهجَتُها بَعدَ إشراقٍ ، وقامَت بأهلِها على ساقٍ ، وخَشُنَ مِنها مِهادٌ، وأزِفَ مِنها قِيادٌ ، فى انقِطاعٍ مِن مُدَّتِها ، واقتِراب مِن أشراطِها ، وتَصَرُّمٍ مِن أهلِها(٢).

[٩٠٥]

[٩٠٥] - إنّ اللهَ سبحانَهُ بَعَثَ محمّداً صلى الله عليه وآله نَذيراً للعالَمينَ ، ومُهَيمِناً علَى المُرسَلينَ (٣).

[٩٠٦]

[٩٠٦] - إنَّ اللهَ سبحانَهُ جَعَلَ الطاعَهَ غَنيمَهَ الأكياسِ عندَ تَفريطِ العَجَزَه(٤).

[٩٠٧]

[٩٠٧] - إنّ اللهَ سُبحانَهُ قد جَعَلَ لِلخيرِ أهلاً ، ولِلحَقِّ دَعائمَ، ولِلطّاعَهِ عِصَماً ، وإنّ لَكُم عِندَ كُلِّ طاعَهٍ عَوناً مِن اللهِ سُبحانَهُ ، يَقولُ علَى الألسِنَهِ ويُثَبِّتُ الأفئدَهَ، فيهِ كِفاءٌ لِمُكتَفٍ وشِفاءٌ لِمُشتَفٍ(٥).

[٩٠٨]

[٩٠٨] - إنَّ اللهَ سبحانَهُ لَم يَعِظْ أحَداً بِمِثلِ هذا القرآنِ(٦).

[٩٠٩]

[٩٠٩] - إنَّ الله سبحانه لَيُبغِضُ الطَّويلَ الأملِ ، السَّيِّئَ العَملِ(٧).

[٩١٠]

[٩١٠] - إنَّ اللهَ سبحانه لَيُبغِضُ الوَقحَ المُتَجرّى على المَعاصى(٨).

[٩١١]

[٩١١] - إنَّ اللهَ سُبحانَهُ وَضَعَ الثّوابَ على طاعَتِهِ والعِقابَ على مَعصِيَتِهِ ذِيادَهً لِعبادِهِ عَن نِقْمَتِهِ ،

۱- شرح نهج البلاغه لابن أبی الحدید : ۱۸ / ۲۲۷.

۲- نهج البلاغه : الخطبه ۱۹۸.

۳- نهج البلاغه : الکتاب ۶۲.

۴- نهج البلاغه : الخطبه ۱۲۰ والحکمه ۳۳۱.

۵- نهج البلاغه : الخطبه ۲۱۴، شرح نهج البلاغه لابن أبی الحدید : ۱۱ / ۶۵.

۶- نهج البلاغه : الخطبه ۱۷۶.

۷- غرر الحکم : ۳۴۵۵.

۸- غرر الحکم : ۳۴۳۷.

وحِياشَةَ لَهُم إلى جَنَّتِهِ(١).

[٩١٢]

[٩١٢] – إنّ اللهَ سبحانَهُ يُحِبُّ أن تَكونَ نِيَّهُ الإنسانِ لِلنّاسِ جَميلَةً ، كما يُحِبُّ أن تَكونَ نِيَّتُهُ فى طاعَتِهِ قَوِيَّةً غَيرَ مَدخولَةٍ.

[٩١٣]

[٩١٣] – إنَّ اللهَ سبحانَهُ يُدخِلُ بِصِدْقِ النِّيِّهِ والسَّريرَهِ الصّالِحَهِ مَن يَشاءُ مِن عِبادِهِ الجَنّهَ(٢).

[٩١٤]

[٩١٤] – إنَّ اللهَ ... شَّد بالإخْلاصِ والتّوحيدِ حُقوقَ المُسلمينَ فى مَعاقِدِها(٣).

[٩١٥]

[٩١٥] – إنّ اللهَ عَزَّوجلَّ إذا أرادَ أن يُصِيبَ أهلَ الأرضِ بعَذابٍ قالَ : لولا الذين يَتحابُّونَ بجَلالِى ، و يَعمُرُونَ مساجِدى ، و يَستَغفِرونَ بالأسحارِ، لأنزَلتُ عذابِى(٤).

[٩١٦]

[٩١٦] – إنَّ اللهَ عَزَّوجلَّ جَعَلَ الإسلامَ صِراطاً مُنيرَ الأعلامِ ، مُشرِقَ المَنارِ، فيهِ تَأتَلِفُ القُلوبُ وعلَيهِ تَآخَّى الإخوانُ(٥).

[٩١٧]

[٩١٧] – إنَّ اللهَ عزّوجلّ (جعل) صُورَةَ المَرأهِ فى وَجهِها ، وصُورة الرَّجُلِ فى مَنطِقهِ(٦).

[٩١٨]

[٩١٨] – إنّ الله علمنا منطق الطير كما علمه سليمان بن داود ومنطق كل دابه فى بر وبحر» (٧).

[٩١٩]

[٩١٩] – إنّ اللهَ فَرَضَ الجِهادَ وعَظَّمَهُ وجَعلَهُ نَصْرَهُ وناصِرَهُ . واللهِ ، ما صَلُحتْ دُنيا ولا دِينٌ إلّا بهِ.

[٩٢٠]

[٩٢٠] – إنَّ اللهَ فَرَضَ القِتالَ على الاُمّهِ ، فجَعلَ على الرّجُلِ الواحِدِ أنْ يُقاتِلَ عَشرَةً مِن المُشرِكينَ ، فقالَ : «إنْ يَكُنْ مِنْكُم عِشْرونَ صَابِرونُ يَغْلِبوا مِائَتينِ ...» ثُمّ نَسَخَها سُبحانَهُ فقالَ : والآنَ

۱- نهج البلاغه : الحکمه ۳۶۸.

۲- نهج البلاغه : الحکمه ۴۲.

۳- نهج البلاغه : الخطبه ۱۶۷.

۴- وسائل الشیعه : ۱۱ / ۳۷۴ / ۱.

۵- نهج السعاده : ۳ / ۲۰۸.

۶- البحار : ۷۱ / ۲۹۳ / ۶۳.

۷- بصائر الدرجات : ۳۴۴.

خفقه الله عَنْكَم ...» ... فصارَ فَرضُ المؤمنينَ فى الحَرْبِ إذا كانَ عِدّهُ المُشرِكينَ أكْثَرَ مِن رجلينِ لِرَجُلٍ لَمْ يَكُنْ فارّاً مِن الزَّحْفِ(١).

[٩٢١]

[٩٢١] – إنّ الله قد أوضَحَ لَكُم سَبيلَ الحَقِّ وأنارَ طُرُقَهُ ، فشِقوَةٌ لازِمَةٌ أو سَعادَةٌ دائمَةٌ .

[٩٢٢]

[٩٢٢] – إنَّ الله كَتبَ القَتْلَ على قَومٍ والمَوتَ على آخَرينَ، وكُلٌّ آتِيهِ مَنيّتُهُ كَما كَتَبَ اللهُ لَهُ ، فطوبى للمجاهدين فى سبيلِهِ ، والمقتولينَ فى طاعتِهِ(٢).

[٩٢٣]

[٩٢٣] – إنّ الله يبتلى عباده عند الأعمال السيئه بنقص الثمرات وحبس البركات واغلاق خزائن الخيرات ليتوب تائب ويقلع مقلع ويتذكّر متذكّر ويزدجر مزدجر وقد جعل الله الاستغفار سببا لدور الرزق ورحمه الخلق ...(٣).

[٩٢٤]

[٩٢٤] – إنّ الله يحبُّ أن يُعفَى عن زَلَّهِ السَّرِىِّ.(٤)

[٩٢٥]

[٩٢٥] – إنّ الله يدخل بصدق النيه والسريره الصالحه من يشاء من عباده الجنّه.(٥)

[٩٢٦]

[٩٢٦] – إنّ الله يعذّب الستّه بالستّه : العرب بالعصبيّه ، والدهاقين بالكبر ، والأمراء بالجور ، والفقهاء بالحسد ، والتجار بالخيانه ، وأهل الرساتيق بالجهل.(٦)

[٩٢٧]

[٩٢٧] – إنَّ الله سبحانَهُ قَدِ امتَنَّ على جَماعَهِ هذِهِ الاُمَّهِ فيما عَقَدَ بَينَهُم مِن حَبلِ هذِهِ الاُلفَهِ الّتى ينتقلونَ فى ظِلِّها ، وَيأوُونَ إلى كَنَفِها، بِنِعمَهٍ لايَعرِفُ أحَدٌ مِنَ المَخلوقينَ لَها قِيمَهً؛ لأنَّها أرجحُ مِن كُلِّ ثَمَنٍ ، وأجَلُّ مِن كُلِّ خَطَرٍ(٧).

[٩٢٨]

[٩٢٨] – إنّ المال والبنين حرث الدنيا، والعمل الصالح حرث الآخره، وقد يجمعهما الله

۱- وسائل الشیعه : ۱۱ / ۶۴ / ۳.

۲- شرح نهج البلاغه لابن أبی الحدید : ۳ / ۱۸۴.

۳- نهج البلاغه : الخطبه ۱۴۳.

۴- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۳۶.

۵- نهج البلاغه: قصار الحکم ۴۲.

۶- روضه الکافی: ۸ / ۱۴۳ ح ۱۷۰.

۷- نهج البلاغه : الخطبه ۱۹۲.

الأقوام .(١)

[٩٢٩]

[٩٢٩] - إنّ المُبتَدَعاتِ المُشَبَّهاتِ هُنَّ المُهلِكاتُ إلّا ما حَفِظَ اللهُ مِنها(٢).

[٩٣٠]

[٩٣٠] - إنَّ الُمجاهِدَ نَفسَهُ على طاعهِ اللهِ وعَن مَعاصيهِ عندَ اللهِ سبحانَهُ بمَنْزِلَهِ بَرٍّ شَهيدٍ.(٣)

[٩٣١]

[٩٣١] - إنّ المدحه قبل المسأله ، فإذا دعوت الله عزّوجلّ فمجّده قلت : كيف أمجّده ؟ قال : تقول : يا من هو أقرب إليّ من حبل الوريد، يا فعالاً لما يريد، يا من يحول بين المرء و قلبه، يا من هو بالمنظر الأعلى يا من ليس كمثله شيء .(٤)

[٩٣٢]

[٩٣٢] - إنّ المَرءَ على ما قَدَّمَ قادِمٌ ، وعلى ما خَلَّفَ نادِمٌ(٥).

[٩٣٣]

[٩٣٣] - إنّ المرءَ يُشْرِفُ على أملِهِ فَيَقْطَعُهُ حُضُورُ أجلِهِ.

[٩٣٤]

[٩٣٤] - إنّ المؤمِنَ إذا نَظَرَ اعتَبرَ ، وإذا سَكَتَ تَفَكَّرَ ، وإذا تَكَلَّمَ ذَكَرَ ... والمُنافِقُ إذا نَظَرَ لَها ، وإذا سَكَتَ سَها ، وإذا تَكَلَّمَ لَغا(٦).

[٩٣٥]

[٩٣٥] - إنَّ المؤمنَ يَرى يَقينَهُ فى عَمَلِهِ ، وإنّ المُنافِقَ يَرى شَكَّهُ فى عَمَلِهِ(٧).

[٩٣٦]

[٩٣٦] - إنَّ المؤمنينَ مُحْسِنونَ.

[٩٣٧]

[٩٣٧] - إنّ النّاسَ إلى صالحِ الأدبِ أحْوَجُ مِنهُم إلى الفِضّهِ والذَّهَبِ(٨).

[۹۳۸]

[۹۳۸] – إنّ النبی صلی الله علیه وآله سأل ربّه سبحانه لیله المعراج فقال : یاربّ أیّ الأعمال أفضل ؟ فقال الله

ص: ۱۰۶

۱- نهج البلاغه : خطبه ۲۳ – ۵.

۲- نهج البلاغه : الخطبه ۱۶۹.

۳- غرر الحکم : ۳۵۴۶.

۴- أصول الکافی : ۲ / ۴۸۴ ح ۲ / باب الثناء قبل الدعاء / کتاب الدعاء.

۵- غرر الحکم : ۳۵۰۶.

۶- تحف العقول : ۲۱۲.

۷- غرر الحکم : ۳۵۵۱.

۸- غرر الحکم ح ۳۵۹۵.

تعالى : ليس شىء أفضل عندى من التوكل علىَّ والرضا بما قسمت ...(۱).

[۹۳۹]

[۹۳۹] – إنّ النبى صلى الله عليه وآله قال فى وصيته : ياعلى سبعه من كنّ فيه فقد استكمل حقيقه الإيمان وأبواب الجنه مفتّحه له : من أسبغ وضوءه ، وأحسن صلاته ، وأدّى زكاه ماله ، وكفّ غضبه ، وسجن لسانه ، واستغفر لذنبه ، وأدّى النصيحه لأهل بيت نبيّه(۲).

[۹۴۰]

[۹۴۰] – إنّ النَّفسَ حَمِضةٌ والاُذنَ مَجّاجَةٌ ، فلا تَجُبَّ فَهْمَكَ بالإلحاحِ على قَلبِكَ فإنَّ لِكُلِّ عُضوٍ من البَدَنِ استِراحَةً(۳).

[۹۴۱]

[۹۴۱] – إنّ النَّفسَ لَأمّارَةٌ بالسُّوءِ والفَحشاءِ ، فمَنِ ائتَمَنَها خانَتهُ ، ومَنِ استَنامَ إلَيها أهلَكَتهُ ، ومَن رضىَ عَنها أورَدَتهُ شَرَّ المَوارِدِ.

[۹۴۲]

[۹۴۲] – إنّ النفس لجوهره ثمينه من صانها رفعها ومن ابتذلها وضعها .

[۹۴۳]

[۹۴۳] – إنّ النَّفسَ لَجَوهَرَةٌ ثَمينَةٌ ؛ مَن صانَها رفَعَها ، ومَنِ ابتَذَلَها وَضَعَها(۴).

[۹۴۴]

[۹۴۴] – إنّ الوَعظَ الّذى لا يَمُجُّهُ سَمعٌ ، ولا يَعدِلُهُ نَفعٌ ، ما سَكَتَ عَنهُ لِسانُ القَولِ وَنطَقَ بِهِ لِسانُ الفعلِ(۵).

[۹۴۵]

[۹۴۵] – إنّ الولد لا يأخذ من مال والده شيئاً إلّا بإذنه والوالد يأخذ من مال ابنه ما شاء وله أن يقع على جاريه ابنه إذا لم يكن الإبن وقع عليها وذكر أنَّ رسول الله صلى الله عليه وآله قال لرجل : أنت ومالك لأبيك(۶).

[۹۴۶]

[۹۴۶] – إنّ اليومَ عَمَلٌ ولا حِسابَ ، وغداً حِسابٌ ولا عَمَلَ (۷).

۱- ارشاد القلوب : ۱۹۹.

۲- الخصال : ۲/ ۳۴۵ ح ۱۳.

۳- غرر الحکم :۳۶۴۳، ۳۶۰۳.

۴- غرر الحکم : ۳۴۹۴.

۵- غرر الحکم : ۳۵۳۸.

۶- الکافی: ۵/ ۱۳۵ ح ۵.

۷- نهج البلاغه : الخطبه ۴۲.

[۹۴۷]

[۹۴۷] – إنّ امْرَأً عَرفَ حقيقَةَ الأمْرِ، و زَهِدَ فيهِ لأحمقُ، وإنّ امْرَأً جهلَ حقيقَةَ الأَمْرِ مَعَ وُضُوحِهِ لجاهِلٌ.(۱)

[۹۴۸]

[۹۴۸] – إنّ امرأه استعدت على زوجها أنّه لا ينفق عليها وكان زوجها معسراً فأبى عليه السلام أن يحبسه وقال : إنّ مع العسر يسراً(۲).

[۹۴۹]

[۹۴۹] – إنّ إنفاقَ هذا المالِ فى طاعَهِ اللهِ أعظَمُ نِعمَهٍ ، وإنّ إنفاقَهُ فى. مَعاصِيهِ أعظَمُ مِحنَهٍ(۳).

[۹۵۰]

[۹۵۰] – إنّ أبغَضَ الخَلائِقِ إلَى اللهِ رجُلانِ : رجُلٌ وَكَلَهُ اللهُ إلى نَفسِهِ ، فهُو جائرٌ عَن قَصدِ السَّبيلِ ... ورجُلٌ قَمَشَ جهلًا مُوضِعٌ فى جُهّالِ الاُمَّهِ ... .

[۹۵۱]

[۹۵۱] – إنَّ أبغَضَ خَلقِ اللهِ إلى اللهِ رجُلٌ قَمَشَ عِلماً ، غارّاً فى أغْباشِ الفِتْنهِ ، عَمِياً بما فى غَيبِ الهُدْنهِ ، سَمّاهُ أشْباهُهُ مِن النّاسِ عالِماً ، ولَم يُغْنَ فى العِلمِ يَوماً سالِماً(۴).

[۹۵۲]

[۹۵۲] – إن أتاكُمُ اللهُ بعافِيَهٍ فاقبَلوا ، وإنِ ابْتُلِيتُم فاصبِروا ؛ فإنَّ العاقِبَهَ لِلمُتَّقينَ(۵).

[۹۵۳]

[۹۵۳] – إنَّ أحسَنَ ما يَأْلَفُ بِهِ النّاسُ قلوبَ أوِدّائهِم ، و نَفَوا بِهِ الضِّغْنَ عن قُلوبِ أعْدائهِم : حُسنُ البِشرِ عند لِقائهِم ، والتَّفَقُّدُ فى غَيبتِهِم ، والبَشاشَهُ بِهِم عند حُضورِهِم(۶).

[۹۵۴]

[۹۵۴] – إنَّ أحَقَّ النّاسِ بهذا الأمْرِ أقْواهُمْ عَلَيْهِ وأعْلَمُهُمْ بأمرِ اللهِ فيهِ ، فإنْ شَغَبَ شاغِبٌ اسْتُعْتِبَ ، فإنْ أبى قُوتِلَ (۷)

[۹۵۵]

[۹۵۵] – إنَّ أخاكَ حَقّاً مَن غَفَرَ زلّتَكَ ، وسَدَّ خَلّتَكَ ، وقَبِلَ عُذْرَكَ ، وسَتَرَ عَوْرَتَكَ ، ونَفى وَجَلَكَ ،

۱- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۱۳.

۲- التهذیب : ۶ / ۲۹۹ ح ۴۴.

۳- غرر الحکم : ۳۳۹۲.

۴- کنز العمال : ۴۴۲۲۰.

۵- نهج البلاغه : الخطبه ۹۸.

۶- البحار : ۷۶ / ۲۰ / ۳.

۷- شرح نهج البلاغه لابن أبی الحدید : ۹ / ۳۲۸.

وحقّق أملَكَ(١).

[٩٥٦]

[٩٥٦] – إنّ أَخْوَفَ ما أخاف على هذِهِ الأُمَّهِ منَ الدَّجّالِ، أئِمَّهٌ مُضلّون وهُمْ رؤساءُ أهلِ البِدَعِ(٢).

[٩٥٧]

[٩٥٧] – إنْ أرَدْتَ قَطِيعهَ أخيكَ فاستَبْقِ لَهُ مِن نفسِكَ بَقيّهً يَرجِعُ إليها إن بَدا لَه ذلكَ يوماً مّا(٣).

[٩٥٨]

[٩٥٨] – إنَّ أطْيَبَ شىءٍ فى الجَنّهِ وألَذّهُ حُبُّ اللهِ والحُبُّ (فى ا) للهِ والحَمدُ للهِ ، قالَ اللهُ عزّوجلّ : «وآخِرُ دَعْواهُم أنِ الحَمدُ للهِ ربِّ العالَمينَ ، وذلكَ أنَّهُم إذا عايَنوا ما فى الجَنّهِ مِن النَّعيمِ هاجَتِ المَحبّهُ فى قُلوبِهِم ، فيُنادُونَ عندَ ذلكَ : أنِ الحَمدُ للهِ رَبِّ العالَمينَ.

[٩٥٩]

[٩٥٩] – إنَّ أعْظَمَ الحَسَراتِ يَومَ القِيامَهِ ، حَسْرَهُ رجُلٍ كَسَبَ مالاً ـ فى غَيرِ طاعَهِ اللهِ ، فوَرِثَهُ رجُلٌ فأنْفَقَهُ فى طاعهِ اللهِ سُبحانَهُ ، فدَخَلَ بِهِ الجَنّهَ ، ودَخَلَ الأوَّلُ بِهِ النّارَ(٤).

[٩٦٠]

[٩٦٠] – إنَّ أعْظَمَ المَثوبَهِ مَثوبَهُ الإنْصافِ(٥).

[٩٦١]

[٩٦١] – إنَّ أفضَلَ الإيمانِ إنصافُ الرَّجُلِ مِن نَفسِهِ.

[٩٦٢]

[٩٦٢] – إنّ أفْضلَ النّاسِ عِندَ اللهِ مَن أحيا عَقلَهُ ، وأماتَ شَهوَتَهُ ، وأتعَبَ نَفسَهُ لصَلاحِ آخِرَتِهِ(٦).

[٩٦٣]

[٩٦٣] – إنّ أفْضلَ النّاسِ عندَ اللهِ مَن كانَ العَملُ بالحقِّ أحَبَّ إليهِ – وإنْ نَقَصَهُ وكَرَثَهُ – مِن الباطِلِ وإنْ جَرَّ إلَيهِ فائدهً وزادَهُ(٧).

[٩٦٤]

[٩٦٤] – انّ أفضل ما توسل به المتوسلون إلى الله سبحانه وتعالى الإيمان به وبرسوله والجهاد فى

۱- غرر الحکم : ۳۶۴۵.

۲- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۱۶.

۳- نهج البلاغه : الکتاب ۳۱.

۴- نهج البلاغه : الحکمه ۴۲۹.

۵- غرر الحکم : ۳۳۸.

۶- غرر الحکم : ۳۵۷۹.

۷- نهج البلاغه : الخطبه ۱۲۵.

سبيله فإنّه ذروه الإسلام ...(١).

[٩٦٥]

[٩٦٥] – إنّ أفضل ما يتوسّل به المتوسّـلون الإيمان بالله ورسوله والجهاد فى سبيل الله وكلمه الإخلاص فإنّها الفطره وإقام الصلاه فإنّها الملّه وإيتاء الزكاه فإنّها من فرائض الله والصوم(٢).

[٩٦٦]

[٩٦٦] – إن أمرنا أهل البيت صعب مستصعب، لا يعرفه ولا يقربه إلّا ملك مقرب، أو نبى مرسل، أو مؤمن نجيب امتحن الله قلبه للإيمان(٣).

[٩٦٧]

[٩٦٧] – إنّ أمرَنا صَعبٌ مُستَصعَبٌ ، لا يَحمِلُهُ إلّا عَبدٌ مؤمنٌ امتَحَنَ اللهُ قَلبَهُ للإيمانِ(٤).

[٩٦٨]

[٩٦٨] – إنّ أمرنا صعبٌ مستصعب لا يقرّبه إلّا ملك مقرّب أو نبيّ مرسل أو عبدٌ امتحن الله قلبه للايمان»(٥).

[٩٦٩]

[٩٦٩] – إنّ أنصَحَ النّاسِ أنصَحُهُم لِنَفسِهِ ، وأطوَعُهُم لِرَبِّهِ(٦).

[٩٧٠]

[٩٧٠] – إنّ أنصَحَ النّاسِ لِنَفسِهِ أطوَعُهُم لِرَبِّهِ ، وإنّ أغَشَّهُم لِنفسِهِ أعصاكُم لِرَبِّهِ(٧).

[٩٧١]

[٩٧١] – إنّ أنصَحَكم لنَفسِهِ أطوَعُكم لِرَبِّهِ ، وإنّ أغَشَّكُم لِنَفسِهِ أعصاهُم لِرَبِّهِ(٨).

[٩٧٢]

[٩٧٢] – إنّ أوّلَ عِوَضِ الحَليمِ مِن خَصْلَتِهِ ، أنّ الناسَ أعْوانُهُ على الجاهِلِ(٩).

[٩٧٣]

[٩٧٣] – إنَّ أوّلَ ما تُقلَبونَ علَيهِ من الجِهادِ الجِهادُ بايْديكُم ثُمَّ بألسِنَتِكُم ثُمَّ بقُلوبِكُم ، فَمَنْ لَم يَعْرِفْ بقَلبِهِ مَعروفاً ولَم يُنْكِرْ مُنْكَراً قُلِبَ ، فجُعِلَ أعْلاهُ أسْفَلَهُ(١٠).

۱- نهج البلاغه: الخطبه ۱۱۰.

۲- الفقیه ۱ / ۲۰۵ ح ۶۱۳.

۳- بصائر الدرجات: ۲۷ باب ۱۲ ح ۶.

۴- نهج البلاغه : الخطبه ۱۸۹.

۵- معانی الأخبار : ۴۰۷ ح ۸۳.

۶- غرر الحکم : ۳۵۱۵.

۷- نهج البلاغه : الخطبه ۸۶.

۸- أمالی المفید : ۲۰۶ / ۳۸.

۹- جامع الأخبار : ۳۱۹ / ۸۹۶.

۱۰- البحار : ۱۰۰ / ۸۹ / ۷۱.

[۹۷۴]

[۹۷۴] - إنّ أولى النّاسِ بأمْرِ هذه الاُمّهِ قديماً وحديثاً أقْرَبُها مِنَ الرّسولِ وأعْلَمُها بالكِتابِ وأفْقَهُها فی الدّینِ ، أوّلُها إسلاماً وأفْضَلُها جِهاداً وأشَدُّها بما تَحْمِلُهُ الأئمّهُ مِنْ أمرِ الاُمّهِ اضْطلاعاً(۱).

[۹۷۵]

[۹۷۵] - إنّ أولیاءَ اللهِ تعالی کُلُّ مُستَقرِبٍ أجَلَهُ ، مُکَذِّبٍ أملَهُ ، کَثیرٍ عَمَلُهُ ، قَلیلٍ زَلَلُهُ(۲).

[۹۷۶]

[۹۷۶] - إنّ أولیاءَ اللهِ لأکثَرُ النّاسِ لَهُ ذِکراً ، وأدوَمُهُم لَهُ شُکراً ، وأعظَمُهُم علی بَلائهِ صَبراً(۳).

[۹۷۷]

[۹۷۷] - إنّ أولیاءَ اللهِ هُمُ الذینَ نَظَروا إلی باطِنِ الدُّنیا إذا نَظَرَ النّاسُ إلی ظاهِرِها ، واشتَغَلوا بآجِلِها إذا اشتَغَلَ النّاسُ بعاجِلِها ، فأماتُوا مِنها ما خَشَوا أن یُمیتَهُم ، وتَرَکوا مِنها ما عَلِموا أنّهُ سَیَترُکُهُم ، وَرأوا استِکثارَ غَیرِهِم مِنها استِقلالاً ، وَدَرَکَهُم لَها فَوتاً، أعداءُ ما سالَمَ النّاسُ ، وسِلْمُ ما عادَی النّاسُ ! بِهِم عُلِمَ الکِتابُ وبهِ عَلِموا ، وبِهِم قامَ الکِتابُ وبهِ قاموا، لا یَرَونَ مَرجُوّاً فَوقَ ما یَرجُونَ ، ولا مَخُوفاً فَوقَ ما یَخافونَ(۴).

[۹۷۸]

[۹۷۸] - إنَّ أهلَ الجَنّهِ کلُّ مؤمنٍ هَیِّنٍ لَیِّنٍ(۵).

[۹۷۹]

[۹۷۹] - إنَّ أهْلَ الجَنّهِ لَیَتَراؤونَ مَنازِلَ شیعَتِنا کما یَتَراءی الرّجُلُ مِنکُمُ الکَواکِبَ فی اُفُقِ السَّماءِ(۶).

[۹۸۰]

[۹۸۰] - إنَّ أهلَ النّارِ لَمّا غلی الزَّقُّومُ والضَّریعُ فی بُطونِهِم کغَلْیِ الحَمیمِ سَألوا الشَّرابَ ، فأُتوا بشرابٍ غَسّاقٍ وصَدیدٍ ، یَتَجرّعُهُ ولا یَکادُ یُسیغُهُ ، ویأتیهِ المَوتُ مِن کلِّ مکانٍ وما هُو بمَیّتٍ(۷).

۱- شرح نهج البلاغه لابن أبی الحدید : ۳ / ۲۱۰.

۲- غرر الحکم : ۳۵۵۲.

۳- غرر الحکم: ۳۵۷۱.

۴- نهج البلاغه : الحکمه ۴۳۲.

۵- غرر الحکم : ۳۴۰۰.

۶- غرر الحکم : ۳۵۱۴.

۷- البحار : ۸ / ۲۴۴ و ص ۳۰۲ / ۵۸.

[٩٨١]

[٩٨١] - إنّ بِذَوى العُقولِ مِن الحاجهِ إلى الأدبِ كما يَظْمَأُ الزَّرْعُ إلى المَطرِ(١).

[٩٨٢]

[٩٨٢] - إنّ بِشرَ المؤمنِ فى وَجهِهِ ، وقُوّتَهُ فى دِينِهِ ، وحُزنَهُ فى قَلبِهِ(٢).

[٩٨٣]

[٩٨٣] - إنْ بقيتَ لم يبقَ الهمُّ.(٣)

[٩٨٤]

[٩٨٤] - إنْ تتعَبْ فى البرِّ؛ فإن التعبَ يزُولُ و البرَّ يبْقى.(٤)

[٩٨٥]

[٩٨٥] - إنَّ تَضييعَ المَرءِ ما وُلِّىَ وتَكَلُّفَهُ ما كُفِىَ لَعَجزٌ حاضِرٌ ورَأىٌ مُتَبَّرٌ(٥) (٦).

[٩٨٦]

[٩٨٦] - اِنتَفِعوا بِبيانِ اللهِ، واتَّعِظوا بمَواعِظِ اللهِ، واقبَلوا نَصيحَهَ اللهِ(٧).

[٩٨٧]

[٩٨٧] - اِنتقم من الحرص بالقناعهِ، كما تنتقم من العدوِّ بالقِصاصِ.(٨)

[٩٨٨]

[٩٨٨] - إنّ تقوَى اللهِ حَمَتْ أولياءَ اللهِ مَحارِمَهُ، وألزَمَت قُلوبَهُم مَخافَتَهُ(٩).

[٩٨٩]

[٩٨٩] - إنّ تَقوَى اللهِ حَمَت أولياءَ اللهِ مَحارِمَهُ، وألزَمَت قُلوبَهُم مَخافَتَهُ ، حتّى أسهَرَت لَيالِيَهُم، وأظمَأت هَواجِرَهُم، فأخَذوا الرّاحَهَ بالنَّصَبِ ، والرِّىَّ بالظَّمأِ، واستَقربوا الأجَلَ فبادَروا العَمَلَ(١٠).

[٩٩٠]

[٩٩٠] - إنَّ تَقوَى اللهِ دَواءُ دَاءِ قُلوبِكُم ، وبَصَرُ عمى أفئدتِكم ، وشِفاءُ مَرَضِ أجسادِكُم ، وصَلاحُ فَسادِ صُدورِكُم، وطَهورُ دَنَسِ

أنفُسِكَم، وجَلاءُ عَشا أبصارِكُم، وأمنُ فَزَعِ جَأشِكَم، وضِياءُ

ص: ۱۱۲

۱- غرر الحکم : ح ۳۴۷۵.

۲- غرر الحکم : ۳۴۵۴.

۳- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۴۰.

۴- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۳۲.

۵- رأیٌ متبّرٌ - کمعظّم - من «تبّره تتبیراً» إذا أهلکه : أی هالک صاحبه . (کما فی هامش نهج البلاغه ضبط الدکتور صبحی الصالح).

۶- نهج البلاغه : الکتاب ۶۱.

۷- نهج البلاغه : الخطبه ۱۷۶.

۸- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۱۴.

۹- نهج البلاغه : الخطبه ۱۱۴.

۱۰- نهج البلاغه : الخطبه ۱۱۴.

سَوادِ ظُلمَتِکُم(۱).

[۹۹۱]

[۹۹۱] - إنّ تَقوَى اللهِ عِمارَهُ الدِّينِ وعِمادُ اليَقينِ ، وإنّها لَمِفتاحُ صَلاحٍ ومِصباحُ نَجاحٍ(۲).

[۹۹۲]

[۹۹۲] - إنّ تَقوَى اللهِ لَم تَزَلْ عارِضَهً نَفسَها علَى الاُمَمِ الماضِينَ والغابِرينَ ؛ لِحاجَتِهِم إلَيها غَداً إذا أعادَ اللهُ ما أبدأ وأخَذَ ما أعطى ، فما أقلَّ مَن حَمَلَها حَقَّ حَملِها !(۳)

[۹۹۳]

[۹۹۳] - إنّ تَقوَى اللهِ مِفتاحُ سِدادٍ، وذَخيرَهُ مَعادٍ ، وعِتقٌ مِن كُلِّ مَلَكَهٍ ، ونَجاهٌ مِن كُلِّ هَلَكَهٍ ، بِها يَنجَحُ الطّالِبُ ، ويَنجو الهارِبُ ، وتُنالُ الرَّغائبُ(۴).

[۹۹۴]

[۹۹۴] - إن توقرت اُكرمت(۵).

[۹۹۵]

[۹۹۵] - إنّ حديثنا تشمئز منه القلوب فمن عرف فزيدوهم ومن انكر فذروهم(۶).

[۹۹۶]

[۹۹۶] - إنّ حديثنا صعب مستصعب خشن مخشوش، فانبذوا إلى الناس نبذاً، فمن عرف فزيدوه، ومن أنكر فأمسكوا لايحتمله إلّا ثلاث ملک مقرب، أو نبی مرسل أو عبد مؤمن امتحن الله قلبه للإيمان(۷).

[۹۹۷]

[۹۹۷] - إن حَسَدَک أخٌ من إخوانک علی فضیله ظهرَت منک فسعی فی مکروهک فلا تقابله بمثل ماکافحک به، فتعذِر نفسه فی الإساءَه إلیک، وَ تشرع له طریقا إلی ما یُحِبُّهُ فیک؛ لکن اجتَهِدْ فی التَّزَیُّدِ من تلک الفضیله التی حَسَدک علیها؛ فإنک تسوءُهُ من غیر أن تُوجِدَهُ حجهً علیک.(۸)

۱- نهج البلاغه : الخطبه ۱۹۸.

۲- غرر الحکم : ۳۶۲۳.

۳- غرر الحکم : ۳۶۱۸.

۴- نهج البلاغه : الخطبه ۲۳۰.

۵- غرر الحکم :ح ۳۷۵۶.

۶- البصائر : ۲۳ باب ۱۱ ذیل۱۲.

۷- بصائر الدرجات: ۲۱ باب ۱۱ ح ۵.

۸- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۷۲.

[۹۹۸]

[۹۹۸] - إنّ حُسنَ التّوكُّلِ لَمِن صِدقِ الإيقانِ(١).

[۹۹۹]

[۹۹۹] - إنّ حسن العهد من الإيمان(٢).

[۱۰۰۰]

[۱۰۰۰] - إنّ حِلمَ اللهِ تعالى على المَعاصى جَرَّأَكَ ، وَبِهَلَكِهِ نَفْسِكَ أغْراكَ(٣).

[۱۰۰۱]

[۱۰۰۱] - إنْ خَرَجوا على إمامٍ عادلٍ أو جَماعهٍ فقاتِلوهُم، وإنْ خَرَّجوا على إمامٍ جائرٍ فلا تُقاتِلوهُم ؛ فإنَّ لَهُم فى ذلكَ مَقالاً. عندَما ذُكِرَتِ الحَروريّهُ عِندَهُ(٤).

[۱۰۰۲]

[۱۰۰۲] - إنّ رسول الله صلى الله عليه وآله أخذ بيد حسن و حسين رضى الله عنهما وقال : « من أحبنى وأحب هذين واباهما وأمهما كان معى فى درجتى يوم القيامه» . اخرجه أحمد والترمذى(٥).

[۱۰۰۳]

[۱۰۰۳] - إنّ رسولَ اللهِ صلى الله عليه وآله أدّبَهُ اللهُ عزّوجلّ ، وهو أدَّبَنى ، وأنا أُؤدِّبُ المؤمنينَ ، وأُورِثُ الأدبَ المُكْرَمينَ.

[۱۰۰۴]

[۱۰۰۴] - إنّ رسولَ اللهِ صلى الله عليه وآله أمَرَنى بقِتالِ القاسِطينَ ، وهُم هؤلاءِ الّذينَ سَيْرُنا إلَيهِم ، والنّاكِثينَ وهُم هؤلاءِ الّذين فَرَغنا مِنهُم ، والمارِقينَ ولَم نَلْقَهُم بَعدُ ، فسِيروا إلى القاسِطينَ فهُم أهَمُّ علَينا مِن الخَوارجِ ، سِيروا إلى قَومٍ يُقاتِلونَكُم كَيْما يَكونوا جَبّارينَ ، يَتّخِذُهُمُ النّاسُ أرْباباً ، ويَتّخِذونَ عِبادَ اللهِ خَوَلاً، ومالَهُم دُوَلاً(٦).

[۱۰۰۵]

[۱۰۰۵] - إنّ رسولَ اللهِ صلى الله عليه وآله بَعثَ سَرِيّهً ، فلَمّا رَجعوا قالَ : مَرْحَباً بقَومٍ قَضَوُا الجِهادَ الأصغَرَ وبَقِىَ علَيهِمُ الجِهادُ الأكْبَرُ. قيلَ : يا رسولَ اللهِ ، وما الجِهادُ الأكْبَرُ ؟ قالَ : جِهادُ النَّفْسِ. وقالَ

۱- غرر الحکم: ۳۳۸۰.

۲- غرر الحکم : ح ۳۳۷۹.

۳- غرر الحکم : ۳۴۶۷.

۴- التهذیب : ۶ / ۱۴۵ / ۲۵۲.

۵- رشفه الصادی: ۸۹، و فضائل الصحابه لاحمد : ۲ / ۶۹۴ ح ۱۱۸۵ ، ومسند أحمد: ۱ / ۷۷ ط. م و ۱۲۵ ح ۵۷۷ ط. ب ، وسنن الترمذی : ۵ / ۶۴۱ ح ۳۷۳۳ مناقب علی.

۶- نهج السعاده ۲ / ۳۶۶.

عليه السلام : أفْضَلُ الجِهادِ مَن جاهَدَ نَفْسَهُ الّتى بينَ جَنْبيهِ(۱).

[۱۰۰۶]

[۱۰۰۶] – إنّ رسول الله صلى الله عليه وآله تلا هذه الآيه «لا يستوى أصحاب النار وأصحاب الجنه أصحاب الجنه هم الفائزون» (۲) فقال صلى الله عليه وآله : أصحاب الجنه من أطاعنى وسلّم لعلىّ بن أبى طالب بعدى وأقرّ بولايته وأصحاب النار من سخط الولايه ونقض العهد وقاتله بعدى(۳).

[۱۰۰۷]

[۱۰۰۷] – إنَّ رسولَ اللهِ صلى الله عليه وآله حدَّثَنى بألفِ حديثٍ ، لكُلِّ حديثٍ ألفُ بابٍ ، وإنَّ أرواحَ المؤمنينَ تَلْتَقى فى الهواءِ فَتَشَمُّ وتَعارَفُ ، فما تَعارَفَ مِنها ائْتَلَفَ، وما تَناكَرَ مِنها اخْتَلَفَ . وبحقِّ اللهِ لَقد كَذَبتَ ، فما أعرِفُ وجْهَكَ فى الوُجوهِ ولا اسْمَكَ فى الأسْماءِ . ثُمَّ دَخلَ عليهِ رجُلٌ آخَرُ فقالَ : يا أميرَ المؤمنينَ ، إنّى لاُحِبُّكَ فى السِّرِّ كما اُحِبُّكَ فى العَلانِيَهِ . قالَ : فنَكَتَ الثّانيةَ بعُودِهِ فى الأرضِ ، ثُمَّ رَفَع رأسَهُ فقالَ لَهُ : صَدَقْتَ ... اذهَبْ فاتَّخِذْ للفقْرِ جِلْباباً ، فإنّى سَمِعْتُ رسولَ اللهِ صلى الله عليه وآله يقولُ : يا عليَّ بنَ أبى طالبٍ ، واللهِ لَلفَقرُ أسْرَعُ إلى مُحِبّينا مِن السَّيلِ إلى بَطْنِ الوادى(۴).

[۱۰۰۸]

[۱۰۰۸] – إنّ رسولَ اللهِ صلى الله عليه وآله كانَ يقولُ : إنّ الجَنّةَ حُفَّتْ بالمَكارِهِ ، وإنَّ النّارَ حُفّتْ بالشَّهَواتِ . واعْلَموا أنَّهُ ما مِن طاعةِ اللهِ شىءٌ إلّا يأتى فى كُرْهٍ، وما مِن مَعصيَهِ اللهِ شىءٌ إلّا يأتى فى شَهْوَهٍ، فرَحِمَ اللهُ امرأً نَزَعَ عن شَهْوَتِه وقَمعَ هوى نَفْسِهِ(۵).

[۱۰۰۹]

[۱۰۰۹] – إنّ رسولَ اللهِ صلى الله عليه وآله نَهى عَن زَبْدِ المُشرِكينَ ؛ يُريدُ هَدايا أهلِ الحَربِ(۶).

[۱۰۱۰]

[۱۰۱۰] – إنّ سبحانه جعل الطاعه غنيمه الأكياس عند تفريط العجزه(۷).

۱– معانى الاخبار : ۱۶۰ / ۱.

۲– سوره الحشر : ۲۰.

۳– عيون أخبار الرضا عليه السلام : ۱ / ۲۸۰ ح ۲۲، ونقل عنه فى مسند الإمام الرضا عليه السلام : ۱ / ۳۷۶ ح ۱۸۷.

۴– الاختصاص : ۳۱۱.

۵– نهج البلاغه : الخطبه ۱۷۶.

۶– مستدرك الوسائل : ۱۳ / ۲۰۸ / ۱۵۱۲۸.

۷- نهج البلاغه : الحکمه ۳۳۱.

[۱۰۱۱]

[۱۰۱۱] – إنّ سَخاءَ النّفْسِ عمّا فی أیدی النّاسِ لَأفضَلُ مِن سَخاءِ البَذلِ(۱).

[۱۰۱۲]

[۱۰۱۲] – إن سَمَت هِمَّتُکَ لإصلاحِ النّاسِ فابدأْ بنَفسِکَ ، فإنّ تَعاطِیَکَ صَلاحَ غَیرِکَ وأنتَ فاسِدٌ أکبَرُ العَیبِ(۲).

[۱۰۱۳]

[۱۰۱۳] – إن شاء، وهی سحت.(۳) قاله لرجل یقسم بین الناس قسما، فقالوا: یا أمیر المؤمنین! أعطه اعمالته .

[۱۰۱۴]

[۱۰۱۴] – إنَّ شِدّةَ الحِجابِ أبْقی علَیهِنَّ، ولَیس خُروجُهُنَّ بأشَدَّ من إدْخالِکَ مَن لایُوثَقُ به عَلَیهِنَّ ، وإنِ اسْتَطَعت أنْ لا یَعرِفْنَ غَیرَکَ فافْعَلْ(۴).

[۱۰۱۵]

[۱۰۱۵] – إنَّ شرائعَ الدِّینِ واحِدَةٌ ، وسُبُلَهُ قاصِدَةٌ، مَن أخَذَ بها لَحِقَ وغَنِمَ، ومَن وَقَفَ عنها ضَلَّ ونَدِمَ.

[۱۰۱۶]

[۱۰۱۶] – إنّ شَرَّ النّاسِ عِنْدَ اللهِ إمامٌ جائرٌ وضُلَّ بِهِ ، فأماتَ سُنَّةً مأخُوذَةً وأحیا بِدْعةً مَتروکَةً ، وإنّی سَمِعْتُ رسولَ اللهِ صلی الله علیه وآله یقولُ : یُؤتی یومَ القِیامَةِ بالإمامِ الجائرِ ولَیسَ مَعَهُ نَصیرٌ ولا عاذِرٌ ، فیُلقی فی نارِ جَهَنَّمَ، فَیَدُورُ فیها کما تَدورُ الرَّحی ، ثُمَّ یُرْتَبَطُ فی قَعْرِها(۵).

[۱۰۱۷]

[۱۰۱۷] – إنّ شرّ وزرائک من کان للأشرار قبلک وزیراً ومن شَرِکَهم فی الآثام فلا یکوننّ لک بطانه(۶).

[۱۰۱۸]

[۱۰۱۸] – إن صَبَرْتَ جَری علیکَ القَدَرُ وأنتَ مأجُورٌ، وإن جَزِعْتَ جَری علیکَ القَدَرُ وأنتَ مَأزورٌ(۷).

۱– غرر الحکم : ۳۵۳۷.

۲– غرر الحکم : ۵۴۲۰.

۳- مصنف ابن أبی شیبه: ۸ / ۵۰.

۴- نهج البلاغه : الکتاب ۳۱.

۵- شرح نهج البلاغه لابن أبی الحدید : ۹ / ۲۶۱.

۶- نهج البلاغه: الکتاب ۵۳.

۷- نهج البلاغه : الحکمه ۲۹۱.

[۱۰۱۹]

[۱۰۱۹] – إنّ طاعَةَ النّفسِ ومُتابَعَةَ أهوِيَتِها اُسُّ كُلِّ مِحنَهٍ ورَأسُ كُلِّ غَوايَهٍ(۱).

[۱۰۲۰]

[۱۰۲۰] – إنّ عبداً لن يقصر فی حبنا لخير جعله فی قلبه ، ولن يحبنا من يحب مبغضنا إنّ ذلک لا يجتمع فی قلب واحد، وما جعل الله لرجل من قلبين فی جوفه ، يحب بهذا قوماً ويحب بالآخر عدوهم ، والذی يحبنا فهو يخلص حبنا كما يخلص الذهب لا غش فيه ، والحديث طويل أخذنا منه موضع الحاجه.(۲)

[۱۰۲۱]

[۱۰۲۱] – إنّ علامه الراغب فی ثواب الآخره زهده فی عاجل زهره الدنيا ، أمّا إنّ زهد الزاهد فی هذه الدنيا لاينقصه ممّا قسم الله له فيها وان زهد، وإنّ حرص الحريص علی عاجل زهره الحياه الدنيا لايزيده فيها وان حرص فالمغبون من حرم حظّه من الآخره(۳).

[۱۰۲۲]

[۱۰۲۲] – إنّ علی كُلِّ حَقٍّ حَقيقَةً ، وعلی كُلِّ صَوابٍ نُوراً(۴)

[۱۰۲۳]

[۱۰۲۳] – إنّ عملک ليس لک بطعمه ولكنّه فی عنقک أمانه وأنت مسترعیً لمن فوقک ، وليس لک أن تفتات فی رعيهٍ ولا تخاطر إلّا بوثيقه وفی يديک مال من مال الله عزّوجلّ وأنت من خُزّانه حتی تُسلّمه إلیّ ولعلّی أن لا أكون شرَّ ولاتک لک، والسلام(۵).

[۱۰۲۴]

[۱۰۲۴] – إن غُلبتَ يوْماً علی المالِ فلا تُغلَبَنَّ علی الحيله علی كلِّ حالٍ.(۶)

[۱۰۲۵]

[۱۰۲۵] – إنّ فلاناً وفلاناً غصبوا حقنا واشتروا به الإماء وتزوّجوا به النساء ، ألا وإنّا قد جعلنا شيعتنا من ذلک فی حل لتطيب مواليدهم.(۷)

[۱۰۲۶]

[۱۰۲۶] – إنّ فی النّارِ لَمدينَةً يُقالُ لها الحَصِينهُ ، أفَلا تَسْألونّی ما فِيها ؟ فقيلَ لَهُ : وما فِيها يا أميرَ

١- غرر الحكم : ٣۴٨۶.

٢- الأمالی : ١۴٨ ح ٢۴٣ / مجلس ۵.

٣- الکافی : ٢ / ١٢٩ ح ۶.

۴- الکافی : ٢ / ۵۴ / ۴.

۵- نهج البلاغه : الکتاب ۵.

۶- شرح النهج لابن أبی الحدید: ٢٠ / ٣١۴.

٧- تفسیر القمی : ٢ / ٢۵۴.

المؤمنينَ ؟ قالَ : فيها أيْدى النّاكِثينَ(١).

[١٠٢٧]

[١٠٢٧] – إنَّ فى أيْـدى النّـاسِ حَقّـاً وباطِلاً ، وصِـدْقاً وكِـذْباً ، وناسِـخاً و مَنْسوخـاً ، وعامّاً وخاصّاً ، و مُحْكَماً و مُتَشابِهاً، وحِفْظاً ووَهْماً ، ولَقـد كُـذِبَ على رسولِ اللهِ صـلى الله عليه وآله على عَهـدِهِ حتّى قامَ خَطيباً فقالَ : «مَن كَذَبَ عَلَيَّ مُتعمِّداً فلْيَتَبوَّأْ مَقْعدَهُ مِن النّارِ، وإنَّما أتاكَ بالحَديثِ أربعَهُ رِجالٍ ...(٢). وقد سُئلَ عن أحاديثِ البِدَعِ.

[١٠٢٨]

[١٠٢٨] – إنّ فى جَهنّمَ رَحىً تَطْحَنُ (خَمسـاً)، أفَلا تَسـألونَ : مـا طَحْنُهـا ؟ فقيـلَ لَهُ : فمـا طَحْنُهـا يا أميرَ المؤمنينَ ؟ قالَ : العُلَماء الفَجرَهُ ، والقُرّاءُ الفَسَقهُ، والجَبابِرَهُ الظَّلَمهُ، والوُزَراءُ الخَوَنهُ ، والعُرَفاءُ الكَذَبهُ(٣).

[١٠٢٩]

[١٠٢٩] – إنّ فى كُلِّ شَىءٍ مَوعِظَهً وعِبرَهً لِذَوى والاعتِبارِ(۴).

[١٠٣٠]

[١٠٣٠] – إنْ قارَفْتَ سَيّئَهً فعَجِّلْ مَحْوَها بالتَّوبهِ(۵).

[١٠٣١]

[١٠٣١] – اِنْقَطِعْ إلى اللهِ سُبحانَهُ ، فإنَّهُ يَقولُ : وَعِزَّتى وجَلالى لَأَقْطَعَنَّ أملَ كُلِّ مَنْ يُؤَمِّلُ غَيْرى وبِاليَأْسِ(۶).

[١٠٣٢]

[١٠٣٢] – إنّ قُلوبَ الجُهّالِ تَسْتَفِزُّها الأطْماعُ ، وتَرْهَنُها المُنى ، وتَسْتَعْلِقُها الخَدائعُ(٧).

[١٠٣٣]

[١٠٣٣] – إن قيل كان فعلى تأويل أزليّه الوجود ، وإن قيل : لم يزل فعلى تأويل نفى العدم.(٨)

١– البحار : ۶٧ / ١٨۵ / ٣ و ص١٨۶ / ۴ و ح٧.

٢– نهج البلاغه : الخطبه ٢١٠ ، تحف العقول : ١٩٣ مع تفاوت يسير فى اللفظ ، انظر تمام الحديث.

٣– الخصال : ٢٩٣ / ۶۵.

٤- غرر الحكم : ٣٤٦٠.

٥- البحار : ٧٧ / ٢٠٨ / ١.

٦- البحار : ٩٤ / ٩٥ / ١٢ و٧٨ / ٧٩ / ٦١.

٧- تحف العقول : ٢١٩.

٨- التوحيد:ب ٢ ح ٢٧ / ٧٣.

[۱۰۳۴]

[۱۰۳۴] – إنّ كَلامَ الحَكيمِ إذا كانَ صَواباً كانَ دَواءً ، وإذا كانَ خَطاءً كانَ داءً(۱).

[۱۰۳۵]

[۱۰۳۵] – إنْ كُنتَ جازعاً على ما تَفَلّتَ مِن بينِ يدَيكَ فاجْزَعْ على (كُلِّ) ما لَم يَصِلْ إلَيكَ ، واستَدْلِلْ على ما لَم يكنْ بما كانَ ، فإنَّما الأُمورُ أشْباهٌ(۲).

[۱۰۳۶]

[۱۰۳۶] – إنْ كُنتَ حَريصاً على اسْتيفاءِ طَلَبِ المَضمونِ لَكَ ، فكُنْ حَريصاً على أداءِ المَفْروضِ عليكَ(۳).

[۱۰۳۷]

[۱۰۳۷] – إن كنت صادقاً كافيناك وإن كنت كاذباً عاقبناك وإن شئت أن نقيلك أقلناك ، فقال : بل تقيلنى يا أمير المؤمنين ، فلمّا أدبر الرجل قال : أيّتها الأُمّه المتحيّره بعد نبيّها أما إنّكم لو قدمتم من قدَّم الله وأخّرتم من أخّر الله وجعلتم الولايه والوراثه حيث جعلها الله ما عال وليّ الله ، ولا طاش سهم من فرائض الله ، ولا اختلف اثنان [فى حكم الله ولا تنازعت الأُمّه فى شىء من أمر الله] إلّا علم ذلك عندنا من كتاب الله فذوقوا وبال ما قدَّمت أيديكم وما الله بظلام للعبيد ، وسيعلم الذين ظلموا أىّ منقلب ينقلبون(۴).

[۱۰۳۸]

[۱۰۳۸] – إنْ كُنتُم راغِبينَ لا مَحالَةَ فارؤغَبوا فى جَنّةٍ عَرضُها السَّماواتُ والأرضُ(۵).

[۱۰۳۹]

[۱۰۳۹] – إنْ كُنتُم لا مَحالَةَ مُتَسابِقينَ فتَسابَقوا إلى إقامَهِ حُدودِ اللهِ ، والأمْرِ بالمَعْروفِ(۶).

[۱۰۴۰]

[۱۰۴۰] – إن كُنتُم لا مَحالَةَ مُتَعَصِّبينَ فتَعَصَّبوا لِنُصرَهِ الحَقِّ وإغاثَهِ المَلهوفِ(۷).

[۱۰۴۱]

[۱۰۴۱] – إن كُنتُم لِلنَّجاهِ طالِبينَ فارفُضوا الغَفلَةَ واللَّهوَ، والزَموا الاجتِهادَ والجِدَّ(۸).

١- غرر الحكم : ٣٥١٣.

٢- البحار : ٧٧ / ٢١١ / ١، شرح نهج البلاغه لابن أبی الحدید : ١٦ / ١١٢.

٣- غرر الحكم : ٣٧١٧.

٤- الكافی: ٧ / ٧٨ ح ١.

٥- غرر الحكم : ٣٧٣٦.

٦- غرر الحكم : ٣٧٣٩.

٧- غرر الحكم : ٣٧٣٨.

٨- غرر الحكم : ٣٧٤١.

[۱۰۴۲]

[۱۰۴۲] - إنّ لأنفُسِكُم أثْماناً فلا تَبيعوها إلّا بالجَنّهِ(۱).

[۱۰۴۳]

[۱۰۴۳] - إنّ لأهل التقوى علامات يعرفون بها ، صدق الحديث ، وأداء الأمانه والوفاء بالعهد ، وقله الفخر والتجمل وصله الأرحام ، ورحمه الضعفاء ، وقله المواتاه للنساء وبذل المعروف وحسن الخلق وسعه الحلم واتباع العلم فيما يقرّب إلى الله تعالى (۲).

[۱۰۴۴]

[۱۰۴۴] - إنّ لِبَنى اُمَيّة مِرْوَداً يَجْرونَ فيهِ ، ولَو قدِ اخْتَلَفوا فيما بَينَهُم كادَتْهُمُ الضِّباعُ لَغَلَبَتْهُم(۳).

[۱۰۴۵]

[۱۰۴۵] - إنّ لِتقوَى اللهِ حَبلًا وَثيقاً عُروَتُهُ، ومَعقِلًا مَنيعاً ذِروَتُهُ(۴).

[۱۰۴۶]

[۱۰۴۶] - إنّ لسانَ المُؤمنِ مِن وَراءِ قَلبِهِ ، وإنّ قَلبَ المُنافِقِ مِن وَراءِ لِسانِهِ(۵).

[۱۰۴۷]

[۱۰۴۷] - إنّ لک فِيمن مضى من آبائک وإخوانک لعبرةً، وإن ملک الموت دخل على داودَ النبىّ،فقال: مَنْ أنت؟ قال: مَن لايهابُ الملوک، و لا ـ تمْنعُ القصور، ولا ـ يَقْبَلُ الرّشا، قال: فإذَنْ أنت ملک الموت جئت؛ و لم أستعِدّ بعد! فقال: فأين فلان جارُک؛ أين فلان نسيبک. قال: ماتُوا: أ لم يكن لک فى هَؤُلاءِ عبره لتستعدَّ!(۶)

[۱۰۴۸]

[۱۰۴۸] - إنّ لكلّ أجلًا لا يَعْدُوهُ(۷).

[۱۰۴۹]

[۱۰۴۹] - إنّ لكلِّ شىءٍ مُدّةً وأجلًا(۸).

[۱۰۵۰]

[۱۰۵۰] - إنَّ لَكُم عَلَماً فاهتَدُوا بِعَلَمِكُم، وإنَّ لِلإسلامِ غايَةً فانتَهُوا إلى غايَتِهِ(۹).

۱- غرر الحکم : ۳۴۷۳.

۲- الخصال : ب ۱۲ ح ۵۶ / ص ۴۸۳.

۳- نهج البلاغه : الحکمه ۴۶۴ و ۱۸۳.

۴- غرر الحکم: ۳۶۱۹.

۵- نهج البلاغه : الخطبه ۱۷۶.

۶- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۴۶.

۷- الکافی : ۲ / ۲۳۰ / ۱.

۸- نهج البلاغه : الخطبه ۱۹۰.

۹- نهج البلاغه : الخطیه ۱۷۶.

[۱۰۵۱]

[۱۰۵۱] – إن للأنبياء وهم السابقون، خمسه أرواح: روح القدس، وروح الإيمان، وروح القوّه، وروح الشهوه، وروح البدن(۱).

[۱۰۵۲]

[۱۰۵۲] – إنّ للجسم سته أحوال : الصحه والمرض والموت والحياه والنوم واليقظه ، وكذلك الروح : فحياتها علمها وموتها جهلها ومرضها شكّها وصحتها يقينها ونومها غفلتها ويقظتها حفظها(۲).

[۱۰۵۳]

[۱۰۵۳] – إنَّ لِلجَنّهِ ثَمانِيَهَ أبوابٍ : بابٌ يَدخُلُ مِنهُ النَّبِيّونَ والصِّدِّيقونَ ، وبابٌ يَدخُلُ مِنهُ الشُّهَداءُ والصّالِحونَ، وخَمسَهُ أبْوابٍ يَدخُلُ مِنها شِيعَتُنا ومُحِبّونا ...، وبابٌ يَدخُلُ مِنهُ سائرُ المسلِمينَ مِمَّنْ شَهِدَ أنْ لا إلهَ إلّا اللهُ، ولَم يَكُنْ فی قَلبِهِ مِقْدارُ ذَرَّهٍ مِن بُغْضِنا أهلَ البَيتِ(۳).

[۱۰۵۴]

[۱۰۵۴] – إنّ لِلطّاعهِ أعلاماً واضِحَهً ... مَن نَكَبَ عَنها جارَ عنِ الحَقِّ ، وخَبَطَ فی التِّيهِ ، وغَيَّرَ اللهُ نعمتَهُ، وأحَلَّ بهِ نِقمَتَهُ(۴).

[۱۰۵۵]

[۱۰۵۵] – إنّ للمتقين عند الله تعالی أفضل الثواب وأحسن الجزاء والمآب لم يجعل الله تبارك

وتعالی الدنيا للمتقين ثواباً وما عند الله خيرٌ للأبرار ...(۵).

[۱۰۵۶]

[۱۰۵۶] – إنّ للولد علی الوالد حقّاً ، وإنّ للوالد علی الولد حقّاً ، فحقُّ الوالد علی الولد أن يُطيعه فی كلِّ شیءٍ إلّا فی معصيه الله سبحانه ، وحقّ الولد علی الوالد : أن يُحَسِّن اسمه ويُحَسِّن أدَبَهُ ويعلّمه القرآن(۶).

[۱۰۵۷]

[۱۰۵۷] – إن لله بلده خلف المغرب يقال لها جابلقا، فی جابلقا سبعون ألف أمّه ليس منها أُمّه إلّا مثل هذه الأُمّه، فما عصوا الله طرفه عين، فما يعملون من عمل ولا يقولون قولاً إلّا الدعاء

ص: ۱۲۱

۱– بصائر الدرجات: ۴۶۹.

۲- التوحيد: ۳۰۰ ح ۷.

۳- الخصال : ۴۰۸ / ۶.

۴- نهج البلاغه : الخطبه ۱۷۸ والكتاب ۳۰.

۵- الكافى: ۸ / ۳۶۱.

۶- نهج البلاغه : الحكمه ۳۹۹.

على الأوّلين والبراءه منها، والولايه لأهل بيت رسول الله صلى الله عليه وآله»(١).

[١٠٥٨]

[١٠٥٨] - إنّ لله تبارک وتعالى ملائکه لو أن ملکاً منهم هبط إلى الأرض ما وسعته لعظم خلقته وکثره

أجنحته(٢)

[١٠٥٩]

[١٠٥٩] - إن لله تعالى شراباً لأوليائه إذا شربوا سكروا، وإذا سكروا طربوا، وإذا طربوا طابوا، وإذا طابوا ذابوا، وإذا ذابوا خلصوا، وإذا خلصوا طلبوا، وإذا طلبوا وجدوا وإذا وجدوا وصلوا، وإذا وصلوا اتّصلوا، وإذا اتصلوا لا فرق بينهم وبين حبيبهم».

[١٠٦٠]

[١٠٦٠] - إنّ للهِ تعالى فی السَّرّاءِ نِعمَهَ الإفضالِ ، وفی الضَّرّاءِ نِعمَهَ التَّطهيرِ(٣).

[١٠٦١]

[١٠٦١] - إنَّ للهِ عِباداً عامَلوهُ بخالِصٍ مِن سِرِّهِ ، فشَكَرَ لَهُم بخالِصٍ مِن شُكْرِهِ ، فاُولئکَ تَمُرُّ صُحُفُهُم يَومَ القِيامَهِ فُرَّغاً، فإذا وَقفوا بَينَ يَدَيهِ مَلأها لَهُم مِن سِرٍّ ما أسَرُّوا إلَيهِ(٤).

[١٠٦٢]

[١٠٦٢] - إنّ لله عباداً فی الأرض كأنما رأوا أهلَ الجنهِ فی جنّتهم و أهلَ النار فی نارهم: اليقين و أنواره لامعةٌ على وجوهم. قلوبهم محزونه، و شرورُهم مأمونهٌ، و أنفسهم عفيفهٌ، و حوائجهم خفيفهٌ؛ صبروا أياماً قليلةً لراحهٍ طويله؛ أما الليل فصافُّون أقدامَهم(٥)، تجرى دموعهم على خدودهم، يَجْأَرون(٦) إلى الله سبحانه بأدعيتهم، قد حلا فی أفواههم، و حلا فی قلوبهم طعمٌ مناجاته و لذيذ الخلوه به؛ قد أقسم الله على نفسه بجلال عزته لَيُورثنّهم المقام الأعلى فی مقعد صدق عنده، و أما نهارهم فحلماء علماء، برره، أتقياء، كالقِداح ينظر إليهم الناظر فيقول: مرضى؛ و ما بالقوم من مرضٍ، أوْ يقول: قد خُولطوا؛ و لعمرى لقد

١- البصائر: ٥١٠.

٢- كتاب الخصال : ب ٧ ح ١٠٧ / ٤٠٠.

٣- غرر الحكم : ٣٣٩٥، ٣٥٢٩.

٤- البحار : ٧٠ / ٢٤٥ / ١٩ و ٧٨ / ٦٤ / ١٥٦.

٥- صافون أقدامهم، كنايه عن كونهم مصلين.

٦- جار الرجل إلى الله: تضرع.

خالطهم أمر عظيم جليل.(١)

[١٠٦٣]

[١٠٦٣] – إنْ لمْ تعلمْ منْ أينَ جِئت، لمْ تَعْلَمْ إلى أيْن تذهبُ !(٢)

[١٠٦٤]

[١٠٦٤] – إنْ لَم تَكُن حَليماً فَتَحَلَّمْ ، فإنَّهُ قَلَّ مَن تَشبَّهَ بقومٍ إلّا أوْشَكَ أنْ يكونَ مِنهُم(٣).

[١٠٦٥]

[١٠٦٥] – إنّ مَثَلَنا فيكُم كمَثَلِ الكَهفِ لأصحابِ الكَهفِ وكَبابِ حِطّهٍ ، وهو بابُ السِّلمِ ، فادخُلوا فى السِّلمِ كافّةً(٤).

[١٠٦٦]

[١٠٦٦] – إنَّ مُجاهَدةَ النَّفْسِ لَتَزُمُّها عنِ المَعاصى وتَعْصِمُها عَنِ الرَّدى.(٥)

[١٠٦٧]

[١٠٦٧] – إنَّ مُعاوِيَهَ سَيَظْهَرُ عَلَيْكُمْ ، قَالُوا : فَلِمَ نُقَاتِلُ إذاً ؟ قالَ : لَابُدَّ لِلنّاسِ مِنْ أمِيرٍ بَرٍّ أوْ فَاجِرٍ.

[١٠٦٨]

[١٠٦٨] – إنّ مَعصيَهَ النّاصِحِ الشَّفيقِ العالِمِ الْمجَرَّبِ تُورثُ الحَسرَهَ ، وتُعقِبُ النَّدامَهَ(٦).

[١٠٦٩]

[١٠٦٩] – إنَّ مَعَ كُلِّ إنسانٍ ملَكَينِ يَحفَظانِهِ ، فإذا جاءَ القَدَرُ خَلَّيا بَينَهُ وبَينَه ، وإنَّ الأجلَ جُنَّهٌ حَصِينَهٌ(٧).

[١٠٧٠]

[١٠٧٠] – إنَّ مَكرُمَهً صَنَعتَها إلى أحَدٍ مِن الناسِ إنّما أكرَمتَ بها نفسَكَ وزَيَّنتَ بها عِرضَكَ ، فلا تطلب مِن غيرِكَ شُكرَ ما صَنَعتَ إلى نفسِكَ .

[١٠٧١]

[١٠٧١] – إنّ مِن البلاءِ الفاقهَ ، وأشدُّ مِن ذلكَ مَرضُ البَدنِ ، وأشدُّ مِن ذلكَ مَرضُ القلبِ(٨).

[١٠٧٢]

[١٠٧٢] - إنَّ مِن الحَزمِ أنْ تَتَّقوا اللّه، وإنَّ مِن العِصْمَهِ ألّا تَغْتَرّوا باللهِ(٩).

١- شرح النهج لابن أبی الحدید: ٢٠ / ٢٧٧.

٢- شرح النهج لابن أبی الحدید: ٢٠ / ٢٩٢.

٣- نهج البلاغه :الحکمه ٢٠٧.

۴- الغیبه للنعمانیّ : ۴۴.

۵- غرر الحکم : ٣۴٨٨.

۶- نهج البلاغه : الخطبه ٣۵.

٧- البحار : ۵ / ١۴٠ / ٨، کنز العمّال : ١۵۶٢.

٨- أمالی الطوسیّ : ١۴۶ / ٢۴٠.

٩- تحف العقول : ١۵٠.

[۱۰۷۳]

[۱۰۷۳] – إنَّ مِن العَدلِ أن تُنصِفَ فی الحُکمِ وتَجتَنِبَ الظُّلمَ(۱).

[۱۰۷۴]

[۱۰۷۴] – إنّ مِن النِّعَمِ سَعَهَ المالِ ، وأفضَلُ مِن سَعَهِ المالِ صِحَّهُ البَدَنِ ، وأفضَلُ مِن صِحَّهِ البَدَنِ تَقوَی القَلبِ(۲).

[۱۰۷۵]

[۱۰۷۵] – إنَّ مِن النِّعمَهِ تَعَذُّرَ المَعاصِی(۳).

[۱۰۷۶]

[۱۰۷۶] – إنّ مِن أبغَضِ الرِّجالِ إلَی اللهِ تعالی لَعَبداً وَکَلَهُ اللهُ إلی نَفسِهِ ، جائراً عَن قَصدِ السَّبیلِ، سائراً بغَیرِ دَلیلٍ ، إن دُعِیَ إلی حَرثِ الدُّنیا عَمِلَ ، وإن دُعِیَ إلی حَرثِ الأخِرَهِ کَسِلَ(۴).

[۱۰۷۷]

[۱۰۷۷] – إنّ مِن أحَبِّ عِبادِ اللهِ إلَیهِ عَبداً أعانَهُ اللهُ علی نفسِه ، فاسْتَشْعَرَ الحُزنَ وتَجَلْبَبَ الخَوفَ ، فَزَهرَ مِصباحُ الهُدی فی قَلبِه(۵).

[۱۰۷۸]

[۱۰۷۸] – إنّ مِن أحَبِّ عِبادِ اللهِ إلَیهِ عَبداً أعانَهُ اللهُ علی نَفسِهِ ... قد أبصَرَ طَریقَهُ ، وسَلَکَ سَبیلَهُ ، وعَرَفَ مَنارَهُ ، وقَطَعَ غِمارَهُ، واستَمسَکَ مِن العُری بأوثَقِها، ومِن الحِبالِ بأمتَنِها(۶). فی صِفَهِ المُتَّقی.

[۱۰۷۹]

[۱۰۷۹] – إنّ مِن باعَ نَفْسَهُ بغیرِ الجَنّهِ فقد عَظُمَتْ علَیهِ المِحْنَهُ .(۷)

[۱۰۸۰]

[۱۰۸۰] – إنّ مِن حَقِّ مَن عَظُمَ جَلالُ اللهِ سبحانَهُ فی نَفسِهِ ، وجَلَّ مَوضِعُهُ مِن قَلبِهِ ، أن یَصغُرَ عِندَهُ – لِعِظَمِ ذلکَ – کُلُّ ما سِواهُ، وإنّ أحَقَّ مَن کانَ کذلکَ لَمَن عَظُمَت نِعمَهُ اللهِ علَیهِ ، ولَطُفَ إحسانُهُ إلَیهِ ؛ فإنّهُ لَم تَعظُمْ نِعمَهُ اللهِ علی أحَدٍ إلّا ازدادَ حَقُّ اللهِ علَیهِ عِظاماً(۸).

ص: ۱۲۴

١- غرر الحكم : ٣۴۴١.

٢- شرح نهج البلاغه لابن أبى الحديد : ١٩ / ٣٣٧.

٣- غرر الحكم : ٣٣٩۵.

۴- نهج البلاغه : الخطبه ١٠٣.

۵- نهج البلاغه : الخطبه ٨٧.

۶- نهج البلاغه : الخطبه ٨٧.

٧- غرر الحكم : ٣۴٧۴.

٨- نهج البلاغه : الخطبه ٢١۶.

[۱۰۸۱]

[۱۰۸۱] – إنَّ مَنعَ المُقتَصِدِ أحسَنُ مِن عَطاءِ المُبَذِّرِ ، إنَّ إمساکَ الحافِظِ أجمَلُ مِن بَذلِ المُضَيِّعِ(۱).

[۱۰۸۲]

[۱۰۸۲] – إنّ مَن فارَقَ التَّقوى اُغرِىَ باللَّذّاتِ والشَّهَواتِ ، ووَقَعَ فی تِيهِ السَّيِّئاتِ ، ولَزِمَهُ کَبيرُ التَّبِعاتِ .(۲)

[۱۰۸۳]

[۱۰۸۳] – إنَّ مِن فَضلِ الرَّجُلِ أن يُنصِفَ مِن نَفسِهِ ، ويُحسِنَ إلى مَن أساءَ إلَيهِ.

[۱۰۸۴]

[۱۰۸۴] – إنّ مَن لا يَنْفعُهُ الحقُّ يَضُرُّهُ الباطِلُ ، ومَن لا يَسْتَقيمُ بِهِ الهُدى تَضُرُّهُ الضَّلالهُ ، ومَن لا يَنْفعُهُ اليقَينُ يَضُرُّهُ الشَّکُّ(۳).

[۱۰۸۵]

[۱۰۸۵] – إن من ورائکم فتناً مظلمه، عمياء منکسفه، لا ـ ينجو منهـا إلّا النومه. قيل: يا أمير المؤمنين وما النومه قال عليه السلام: الذى يعرف الناس ولا يعرفونه.(۴).

[۱۰۸۶]

[۱۰۸۶] – إنّ نَبىَّ اللهِ قالَ (لى) : سيَخْرُجُ قَومٌ يَتَکلّمونَ بکَلامِ الحقِّ لا يُجاوِزُ حُلوقَهُم ، يَخْرُجونَ مِن الحقِّ خُروجَ السَّهْمِ أو مُروقَ السَّهْمِ –(۵).

[۱۰۸۷]

[۱۰۸۷] – إنّ نفسک لخدوع إن تثق بها يقتدک الشيطان إلى ارتکاب المحارم .

[۱۰۸۸]

[۱۰۸۸] – إنّ نَفسَکَ لَخَدُوعٌ ؛ إن تَثِقْ بها يَقتَدْکَ الشَّيطانُ إلَى ارتکابِ المَحارِمِ .

[۱۰۸۹]

[۱۰۸۹] – إنّ نَفسَکَ مَطِيَّتُکَ ؛ إن أجهَدتَها قَتَلتَها ، وإن رَفَقتَ بها أبقَيتَها.

[۱۰۹۰]

[۱۰۹۰] - إنّ هـذا الإسـلامَ دِينُ اللهِ الذی اصـطَفاهُ لِنفسِهِ ، واصـطَنَعَهُ علی عَينِهِ ، وأصـفاهُ خِيَرَةَ خَلقِهِ ، وأقامَ دَعائمَهُ علی مَحَبَّتِهِ ، أذَلَّ الأديانَ بِعِزَّتِهِ ، ووَضَعَ المِلَلَ بِرَفعِهِ(۶).

[۱۰۹۱]

[۱۰۹۱] - إنّ هذا الموت قد أفسد علی الناس نعيم الدنيا؛ فما لكم لاتلتمسون نعيماً لا موت

ص: ۱۲۵

۱- غرر الحكم : ۳۴۰۶ - ۳۴۰۷.

۲- غرر الحكم : ۳۶۲۵.

۳- تحف العقول : ۱۵۲.

۴- غيبهالنعمانی : ۷۰.

۵- نهج السعاده : ۲ / ۳۹۹.

۶- نهج البلاغه : الخطبه ۱۹۸، شرح نهج البلاغه لابن أبی الحديد : ۱۰ / ۱۹۱ انظر تمام الخطبه .

بعده!(۱)

[۱۰۹۲]

[۱۰۹۲] – إنّ هذهِ النَّفسَ لَأمّارةٌ بالسُّوءِ ، فمَن أهمَلَها جَمَحَت به إلَى المَآثِم .

[۱۰۹۳]

[۱۰۹۳] – إنَّ هؤلاءِ يَقُولُونَ :لَا إمْرَهَ ! وَلَابُدَّ مِنْ أميرٍ يَعْمَلُ فِى إمْرَتِهِ المُؤْمِنُ ، ويَسْتَمْتِعُ (فِيهَا) الفَاجِرُ(۲). فى قَضيّةِ التَّحْكِيم – :

[۱۰۹۴]

[۱۰۹۴] – إن ينصر الله سبحانه بقلبه ويده ولسانه فإنّه جلّ اسمه قد تكفَّل بنصر مَنْ نصره واعزاز من أعزّه ... وابعث العيون من أهل الصدق والوفاء عليهم فإنّ تعاهدك فى السرّ لأُمورهم حَدْوَةٌ لهم على استعمال الأمانه والرفق بالرعيه وتَحَظَّ من الأعوان فإن أحدٌ منهم بسط يده إلى خيانه اجتمعت بها عليه عندك أخبار عيونك اكتفيتَ بذلك شاهداً فبسطتَ عليه العقوبه فى بدنه وأخذته بما أصاب من عمله ثمّ نصبته بمقام المذَلَّه ووَسَمتَهُ بالخيانه وقلَّدتَهُ عار التهمه ... أملك حميّه أنفك وسوره حدّك وسطوه يدك وغرب لسانك واحترس من كلّ ذلك بكفِّ البادره وتأخير السطوه حتى يسكن غضبك فتملك الاختيار ولن تَحكُم ذلك من نفسك حتى تُكثِرُ همومك بذكر المعاد إلى ربّك ، الحديث(۳).

[۱۰۹۵]

[۱۰۹۵] – إنّ يَوْماً أسْكَرَ الكِبارَ و شَيَّبَ الصِّغارَ لشديدٌ.(۴)

[۱۰۹۶]

[۱۰۹۶] – أنا الجاهِلُ ، عَصَيتُكَ بجَهْلى ، وارْتَكَبتُ الذُّنوبَ بجَهْلى ، وألْهَتْنى الدُّنيا بجَهْلى ، وسَهَوْتُ عن ذِكرِكَ بجَهْلى ، ورَكَنْتُ (إلى) الدُّنيا بجَهْلى(۵). فى دُعائِهِ.

[۱۰۹۷]

[۱۰۹۷] – أنا الهادى وأنا المهتدى وأنا أبو اليتامى والمساكين وزوج الأرامل وأنا ملجأكلّ ضعيف ومأمَنُ كلّ خائف وأنا قائد المؤمنين إلى الجنّه وأنا حبل الله المتين وأنا عروه الله الوثقى وكلمه التقوى وأنا عين الله ولسانه الصادق ويده وأنا جنب الله الذى يقول : « أن تقول نفس

۱– شرح النهج لابن أبى الحديد: ۲۰ / ۳۴۶.

٢- نهج السعاده : ٢ / ٣٣٣.

٣- نهج البلاغه : الكتاب ٥٣.

۴- شرح النهج لابن أبى الحديد: ٢٠ / ٣١٣.

۵- الدروع الواقيه : ٢۴٩.

يا حسرتى على ما فرّطتُ فى جنب الله»(۱) وأنا يـد الله المبسوطه على عباده بالرحمه والمغفره وأنا باب حِطّهٍ ، من عرفنى وعرف حقّى فقد عرف ربّه لأنّى وصىٌّ نبيّه فى أرضه وحجته على خلقه لا ينكر هذا إلّا رادٌ على الله ورسوله(۲).

[۱۰۹۸]

[۱۰۹۸] – أنا حبلُ اللهِ المتينُ ، وأنا عُروَهُ اللهِ الوُثقى (۳).

[۱۰۹۹]

[۱۰۹۹] – أنا حجه الله، وأنا خليفه الله، وأنا صراط الله، وأنا باب الله، وأنا خازن علم الله، وأنا المؤتمن على سرّ الله، وأنا إمام البريه بعد خير الخليقه محمد نبى الرحمه»(۴).

[۱۱۰۰]

[۱۱۰۰] – أنـا خليفه رسول الله ووزيره ووارثه، أنا أخو رسول الله ووصـيه وحبيبه، أنا صـفى رسول الله وصاحبه، أنا ابن عم رسول الله وزوج إبنته وأبو ولـده، أنا سـيد الوصـيين(۵)، أنـا الحجه العظمى، والآيه التقوى، والمثـل الأعلى، وباب النبى المصـطفى، أنا العروه الوثقى، وكلمه التقوى، وأمين الله تعالى ذكره على أهل الدنيا»(۶).

[۱۱۰۱]

[۱۱۰۱] – أنا خيرٌ منك و منهما، عبـدْتُ الله قبلهما، و عبـدته بعـدهما. لما قال له عثمان فى كلام تلاحَيا فيه حتى جرى ذكرُ أبى بكر و عمر: أبوبكر و عمر خيرٌ منك.(۷)

[۱۱۰۲]

[۱۱۰۲] – أنا عَبد اللهِ، و أخو رسولِ الله؛ لايقولها بعْدّى إلَّا كذّابٌ.(۸)

[۱۱۰۳]

[۱۱۰۳] – أنا قاتِلُ الأقرَان، و مُجَدِّلُ الشجْعانِ، أنا الذى فَقأْتُ عينَ الشِّرْكِ، وثَلَلْتُ عرشَهُ؛ غيرَ

۱– سوره الزمر : ۵۶.

۲– التوحيد : ۱۶۴ ح ۲.

۳– نور الثقلين : ۱ / ۲۶۴ / ۱۰۶۰ و ح ۱۰۶۱.

۴– أمالى الصدوق ص ۳۱.

٥- فى المصدر: ووصى سيد النبيين.

٦- أمالى الصدوق: ص ٣۴ ط - النجف الاشرف، البحار : ٣٩ / ٣٣٥.

٧- شرح النهج لابن أبى الحديد: ٢٠ / ٢۶٢.

٨- شرح النهج لابن أبى الحديد: ٢٠ / ٢٨۶.

مُمْتَنٍّ على اللهِ بجِهادی، و لا مُدِلٍّ إليه بطاعتی، ولکن أَحَدِّثُ بنعمه ربِّی.(۱)

[۱۱۰۴]

[۱۱۰۴] - أن النبی صلی الله علیه وسلم أخذ بید حسن و حُسین فقال: «من أحبّنی وأحبّ هذین وأباهُم وأمهماکان معی فی درجتی یوم القیامه»(۲).

[۱۱۰۵]

[۱۱۰۵] - أنا مع رسول الله صلی الله علیه وآله ومعی عترتی علی الحوض فمن أرادنا فلیأخذ بقولنا(۳).

[۱۱۰۶]

[۱۱۰۶] - أنا مَع رسولِ اللهِ صلی الله علیه وآله ومَعی عِتْرَتی وسِبْطَیَّ علی الحَوضِ ، فمَن أرادَنا فلْیَأخُذْ بقَولِنا ، ولْیَعمَلْ عَمَلَنا(۴).

[۱۱۰۷]

[۱۱۰۷] - أن رسول الله صلی الله علیه وسلم قال: «إذا أحببتم أن تعلموا ما للعبد عند الله فانظروا ما یتبعه من

الناس»(۵).

[۱۱۰۸]

[۱۱۰۸] - أنّ رسول الله صلی الله علیه وسلم قال : ... أذلُّ الناس مَن أهان الناس(۶).

[۱۱۰۹]

[۱۱۰۹] - أنّ رسول الله صلی الله علیه وآله قال : أعبد الناس من أقام الفرائض ... الحدیث(۷).

[۱۱۱۰]

[۱۱۱۰] - إنّا لنفرح لفرحکم ونحزن لحزنکم، ونمرض لمرضکم وندعو لکم، وتدعون فنؤمن قال عمرو: قد عرفت ما قلت. ولکن کیف ندعو فتؤمن؟ فقال علیه السلام: إنا سواء علینا البادی والحاضر.(۸).

[۱۱۱۱]

[۱۱۱۱] - إنّا للهِ وإنّا إلَیهِ راجِعونَ ، لَیُبَیِّنَنَّ الیَومَ مِن أمرِ العَرَبِ أمْراً کانَ یَکْتُمُهُ . قالَ : وغَضِبَ (علیٌّ) غَضَباً شدیداً فقالَ : مَن یَعْذِرُنی مِن هذهِ الضَّیاطِرَهِ ؟! یَتَمرَّغُ أحدُهُم علی حَشایاهُ ،

۱- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۹۶.

۲- تاریخ دمشق: ۱۴ / ۳۲.

۳- بحار الأنوار: ۵۳ / ۶۹، کتاب سلیم بن قیس: ۱۳۰.

۴- الخصال : ۶۲۴ / ۱۰.

۵- تاریخ دمشق: ۱۵ / ۲۰۱.

۶- الفقیه : ۴ / ۳۹۶ الرقم ۵۸۴۰.

۷- أمالی الصدوق : المجلس السادس ح ۴ / ۲۰، ونحوها فی الفقیه ۴ / ۳۹۴ ح ۵۸۴۰.

۸- بصائر الدرجات: ۲۶۰ ذیل ۲.

ويُهَجِّرُ قَومٌ لذكرِ اللهِ ، فيَأمُرونى أنْ أطْرُدَهُم فأكونَ مِنَ الظّالِمينَ ! والّذى فَلقَ الحَبّهَ وبَرَأَ النَّسَمَهَ لقد سَمِعْتُ محمّداً صلى الله عليه وآله يقولُ : واللهِ ، لَيضرِبُنَّكم على الدِّينِ عَوْداً كما ضَرَبْتُموهُمْ عليهِ بَدْءاً(۱).

[۱۱۱۲]

[۱۱۱۲] – إنّا آل محمد كنّا أنواراً حول العرش فأمرنا الله تعالى بالتسبيح فسبّحنا وسبّحت الملائكه بتسبيحنا، ثم اهبطنا إلى الأرض فأمرنا بالتسبيح فسبّحنا فسبّح أهل الأرض بتسبيحنا « فإنّا لنحن الصافون، وإنا لنحن المسبّحون» (۲)».

[۱۱۱۳]

[۱۱۱۳] – أنا من أحمد كالضوء من الضوء أما علمت أن محمداً وعلياً صلوات الله عليهما كانا نوراً بين يدى الله عزوجل قبل خلق الخلق بألفى عام، وأنّ الملائكه لما رأت ذلك النور رأت له أصلًا قد انشعب منه شعاع لامع، فقالوا: إلهنا وسيدنا ما هذا النور؟ فأوحى الله عزوجل إليهم: هذا نور من نورى أصله نبوه وفرعه إمامه، أما النبوه فلمحمد عبدى ورسولى، وأمّا الإمامه فلعلى حجتى ووليى ولولاهما ما خلقت خلقى»(۳).

[۱۱۱۴]

[۱۱۱۴] – أنا منْ رسولِ الله صلّى اللهُ عليه و سلّم كالعَضُدِ مِنَ المِنْكَبِ، و كالذِّراعِ مِنَ العَضُدِ، وكالكَفِّ مِنَ الذراعِ؛ رَبَّانى صغيراً، و آخانى كبيراً، و لقدْ عَلِمْتُمْ أنى كانَ لى منهُ مجلِسُ سِرٍّ لا يَطَّلِعُ عليه غيرى؛ وأنّهُ أوْصى إلىَّ دونَ أصحابِهِ و أهلِ بيتِهِ؛ ولأقولَنَّ ما لم أقلْهُ لأحد قبلَ هذا اليوم، سألتُهُ مَرَّهً أن يدعُوَ لى بالمغفره فقال: أفعلُ، ثمّ قامَ فصلَّى، فلمّا رفعَ يدهُ لِلدُّعاءِ استمعْتُ عليه، فإذا هوَ قائِلٌ: اللّهمّ بحقِّ عليٍّ عندكَ اغفِرْ لعليٍّ، فقلتُ:، يا رسولَ اللهِ، ما هذا ؟ فقال: أوَاحِدٌ أكرمُ منكَ عليهِ فأسْتَشْفِعَ بهِ إليه!(۴)

[۱۱۱۵]

[۱۱۱۵] – أنا والحسن والحسين والأئمّه التسعه من ولد الحسين، تاسعهم مهديّهم وقائمهم، لا

۱– نهج السعاده : ۲ / ۷۰۳.

۲– الصافات ۱۶۵ – ۱۶۶، والحديث رواه المجلسى فى البحار : ۲۴ / ۸۸، عن كنز جامع الفوائد.

۳– معانى الأخبار: ۳۵۰ – ۳۵۲.

۴– شرح النهج لابن أبى الحديد: ۲۰ / ۳۱۶.

يفـارقون كـتـاب الله ولا ـ يفارقهم حتّى يردوا على رسول الله حوضـه(۱). لمـا سُـئل عن معنى قـول رسـول الله: «إنّى مخلف فيكم الثقلين كتاب الله وعترتى» من العتره؟

[۱۱۱۶]

[۱۱۱۶] – أنا يَعْسوبُ المؤمنينَ ... وأنا قَسِيمُ الجَنّهِ والنّارِ، وأنا صاحِبُ الأعْرافِ(۲).

[۱۱۱۷]

[۱۱۱۷] – اِنتدبوا وهو على المسير من السواد ، فانتدبوانحو من مائه ، فقال : وربّ السماء والأرض

لقد حدّثنى خليلى رسول الله صلى الله عليه وآله أنّ الاُمه ستغدر بى من بعده عهداً معهوداً وقضاءً مقضيّاً وقد خاب من افترى(۳).

[۱۱۱۸]

[۱۱۱۸] – أنتَ أعْجَزُ مِن تارِكِ الغُسْلِ يَوم الجُمُعهِ!(۴) إذا أرادَ أنْ يُوَبِّخَ الرّجُلَ .

[۱۱۱۹]

[۱۱۱۹] – أنـتَ مخيَّرٌ فى الإحسـانِ إلى مَـنْ تحسـنُ إليـهِ، و مرتَهَنٌ بـدوامِ الإحسانِ إلى منْ أحسـنْتَ إليهِ، لأنّـكَ إنْ قطعتهُ فقدْ أهدرتهُ، و إنْ أهدرته فلِمَ فعلْتَهُ!(۵)

[۱۱۲۰]

[۱۱۲۰] – أنزِلِ الصديقَ منزلهَ العدُوِّ فى رفعِ المؤونهِ عنهُ، و أنْزِلِ العدُوَّ منزلهَ الصديقِ فى تحمُّلِ المؤونه لهُ.(۶)

[۱۱۲۱]

[۱۱۲۱] – إنجازُ الوَعدِ مِن دَلائلِ الَمجدِ(۷).

[۱۱۲۲]

[۱۱۲۲] – أنزله منزله مؤمن آل فرعون (إن يک كاذبا فعليه كـذبه، وإن يک صادقا يصبكم بعض الذى يعدكم) فقال له عثمان: اسكت، فى فيک التراب، فقال علىّ: بل فى فيک التراب، استأمرتنا

ص: ۱۳۰

۱– إلزام الناصب: ۱ / ۱۸۴، وأعلام الورى : ۳۹۶ الفصـل الثانى من النص عليهم، وغايه المرام: ۲۱۸ باب ۱۹ ح ۵، عيون أخبار الرضا عليه السلام : ۶۰/ح ۲.

۲- البحار : ۸ / ۳۳۵ / ۳ و ص ۳۳۶ / ۷.

۳- أمالی الطوسی : المجلس السابع عشر ح ۸ / ۴۷۶ الرقم ۱۰۳۹، ونقل عنه فی بحار الأنوار: ۲۸ / ۴۱ ح ۵.

۴- علل الشرائع : ۲۸۵ / ۲.

۵- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۴۰.

۶- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۲۹.

۷- غررالحکم : ۲۱۹۳.

فأمرناك.(١)

[١١٢٣]

[١١٢٣] – الإنْسانُ عَبدُ الإحْسانِ(٢).

[١١٢٤]

[١١٢٤] – الإنسانُ فى سعيه و تصرفاته كالعائِمِ فى اللّجّهِ، فهو يكافِحُ الجريه فى إدباره، و يجرى معها فى إقبالهِ.(٣)

[١١٢٥]

[١١٢٥] – الأنسُ بالعلمِ من نبْل الهِمَّهِ(٤).

[١١٢٦]

[١١٢٦] – الإنصافُ أفضَلُ الشِّيَمِ .

[١١٢٧]

[١١٢٧] – الإنصافُ أفضَلُ الفَضائلِ .

[١١٢٨]

[١١٢٨] – الإنصافُ راحَهٌ .

[١١٢٩]

[١١٢٩] – الإنصافُ زَينُ الإمرَهِ .

[١١٣٠]

[١١٣٠] – الإنصافُ شِيمَهُ الأشرافِ .

[١١٣١]

[١١٣١] – الإنصافُ مِن النَّفسِ كالعَدلِ فى الإمرَهِ .

[١١٣٢]

[١١٣٢] – الإنصافُ يَرفَعُ الخِلافَ ، ويُوجِبُ الايتِلافَ .

[۱۱۳۳]

[۱۱۳۳] – الإنصافُ يَستَديمُ الَمحَبَّهَ(۵).

[۱۱۳۴]

[۱۱۳۴] – الإنصافُ يُؤلِّفُ القُلوبَ(۶).

[۱۱۳۵]

[۱۱۳۵] – أنصف الله وأنصف النـاس من نفسـك ومن خـاصّه أهلـك ومن لك فيه هوى من رعيتك ، فإنّك إن لا تفعل تظلم، ومن ظلم عباد الله كان الله خصمه دون عباده ، ومن خاصمه الله أدحض حجّتَهُ وكان لله حرباً حتى ينزع أو يتوب ... ثمّ الله في الطبقه السفلى من الذين لا

ص: ۱۳۱

۱- مصنف ابن أبي شيبه: ۱۱ / ۱۵۹.

۲- غرر الحكم:ح۲۶۳.

۳- شرح النهج لابن أبي الحديد: ۲۰ / ۳۳۷.

۴- شرح النهج لابن أبي الحديد: ۲۰ / ۳۲۰.

۵- غرر الحكم : ۱۰۷۶.

۶- غرر الحكم : ۱۱۳۰، وفي الطبعه المعتمده «يألف» والصحيح ما أثبتناه كما في طبعه طهران .

حيله لهم من المساكين والمحتاجين ... فإنّ هؤلاء من بين الرعيه أحوج إلى الإنصاف من غيرهم(۱).

[۱۱۳۶]

[۱۱۳۶] - أنصَفُ النّاسِ مَن أنصَفَ مِن نَفسِهِ مِن غَيرِ حاكِمٍ علَيهِ(۲).

[۱۱۳۷]

[۱۱۳۷] - أنصِفِ النّاسَ مِن نَفسِکَ وأهلِکَ وخاصَّتِکَ ومَن لکَ فیهِ هَویً ، واعدِلْ فی العَدُوِّ والصَّدیقِ .

[۱۱۳۸]

[۱۱۳۸] - أنصِفْ مِن نَفسِکَ قَبلَ أن یُنتَصَفَ مِنکَ ؛ فإنَّ ذلکَ أجَلُّ لقَدرِکَ ، وأجدَرُ بِرضا رَبِّکَ(۳).

[۱۱۳۹]

[۱۱۳۹] - أنصِفوا النّاسَ مِن أنفُسِکُم، واصبِروا لِحَوائجِهِم ؛ فإنَّکُم خُزّانُ الرَّعِیَّهِ ، ووُکَلاءُ الاُمَّهِ ، وسُفَراءُ الأئمَّهِ .

[۱۱۴۰]

[۱۱۴۰] - اِنْصَحْ لکلِّ مستَشِیرٍ، ولا تستَشِرْ إلّا النّاصحَ اللّبیبَ.(۴)

[۱۱۴۱]

[۱۱۴۱] - اُنصُرِ العَقلَ عَلَی الهوی تَملِکِ النُّهی (۵).

[۱۱۴۲]

[۱۱۴۲] - اُنظر العمل الذی یسرّک أنْ یأْتیک الموت و أنت علیه فافعله الآن، فلستَ تأْمَنُ أن تموت الآن.(۶)

[۱۱۴۳]

[۱۱۴۳] - اُنظرْ إلی المُتَنَصّح(۷) إلیک، فإن دخل منْ حَیْثُ یُضارُّ الناسَ فلا تقبل نصیحته و تَحَرَّزْ منه، وَإن دَخل من حیث العَدْلُ و الصلاح فاقبلها منه.(۸)

[۱۱۴۴]

[۱۱۴۴] - اُنظر إلی أهل المعک والمطل ودفع حقوق الناس من أهل المقدره والیسار ممّن یدلی

١- نهج البلاغه : الكتاب ٥٣.

٢- غرر الحكم : ٣٣٤٥.

٣- غرر الحكم : ٢۴٥٦.

۴- شرح النهج لابن أبى الحديد: ٢٠ / ٣١٥.

٥- غرر الحكم : ٥٨۴٩.

٦- شرح النهج لابن أبى الحديد: ٢٠ / ٣۴٦.

٧- المتنصح: المتشبه بالنصحاء.

٨- شرح النهج لابن أبى الحديد: ٢٠ / ٢٧١.

بأموال المسلمين إلى الحكام (١).

[۱۱۴۵]

[۱۱۴۵] - أُنظر ما عندك فلا تَضَعْهُ إلا فى حَقّه؛ و ما عند غيرك فلا تأخُذْهُ إلا بحقِهِ.(۲)

[۱۱۴۶]

[۱۱۴۶] - أُنظُروا أهـلَ بَيتِ نَبِيِّكُم فالْزَمُوا سَـمتَهُم، واتَّبِعوا أَثَرَهُم، فلَن يُخرِجوكُم مِن هُـدىً ، ولَن يُعِيـدوكُم فى رَدىً، فإن لَبَـدوا فالبُدوا، وإن نَهَضُوا فانهَضُوا، ولا تَسبِقوهُم فتَضِلُّوا، ولا تَتَأخَّروا عَنهُم فتَهلِكُوا(۳).

[۱۱۴۷]

[۱۱۴۷] - أُنظرْ وجهـكَ كـلّ وقت فى المِرآهِ؛ فـإن كـان حسـناً فاسـتقبح أن تضـيف إليه فعلاـ قبيحاً وتشـينه به، و إن كان قبيحاً فاستقبح أن تجمع بين قُبحيْن.(۴)

[۱۱۴۸]

[۱۱۴۸] - أنعمُ النَّاس عيشاً منْ عاشَ فى عيشهِ غيرُهُ.(۵)

[۱۱۴۹]

[۱۱۴۹] - أنعم الناس عيشةً مَن تحلّى بالعفاف، و رضىَ بالْكفافِ(۶)، و تجاوَزَ ما يُخاف إلى ما لا يخافُ.(۷)

[۱۱۵۰]

[۱۱۵۰] - اِنفرِدْ بسرّكَ و لا تودعهُ حازِماً فيزلّ، و لا جاهِلًا فيخونَ.(۸)

[۱۱۵۱]

[۱۱۵۱] - اِنْفِروا رَحِمَكُم اللهُ إلى قِتالِ عَدُوِّكُم ، ولا تَثّاقَلوا إلى الأرضِ فتُقِرّوا بالخَسْفِ وتَبوؤوا بالذُّلِّ ويَكونَ نَصـيبُكُم الأخَسَّ ، وإنَّ أخا الحَربِ الأرِقُ ، ومَن نامَ لَم يُنَمْ عَنهُ(۹).

[۱۱۵۲]

[۱۱۵۲] - أنفسُ الأعلاق(۱۰) عقلٌ قُرن إليهِ حَظٌّ.(۱۱)

١- الكافى : ٧ / ۴١٢ ح ١.

٢- شرح النهج لابن أبى الحديد: ٢٠ / ٣٢١.

٣- نهج البلاغه : الخطبه ٩٧.

۴- شرح النهج لابن أبى الحديد: ٢٠ / ٢٧١.

۵- شرح النهج لابن أبى الحديد: ٢٠ / ٣٠٠.

۶- الكفاف: القليل.

٧- شرح النهج لابن أبى الحديد: ٢٠ / ٣٠١.

٨- شرح النهج لابن أبى الحديد: ٢٠ / ٣٢٧.

٩- نهج البلاغه : الكتاب ۶٢.

١٠- الأعلاق: الأشياء النفيسه القيمه.

١١- شرح النهج لابن أبى الحديد: ٢٠ / ٣٠٢.

[۱۱۵۳]

[۱۱۵۳] – الإنقباضُ بينَ المنبسطين ثِقلٌ، و الانبساطُ بينَ المنقبضين سخفٌ (۱).(۲)

[۱۱۵۴]

[۱۱۵۴] – الإنْقباضُ عنِ المَحارِمِ مِن شِيَمِ العُقَلاءِ ، وسَجِيّهِ الأكارِمِ(۳).

[۱۱۵۵]

[۱۱۵۵] – الإنقباضُ من النَّاس مكْسبةٌ للعداوَهِ، والانبساطُ مجلبةٌ لقرين السوء؛ فكن بيْن المنقبض و المسترْسل، فإِن خيْر الأمور أوساطها.(۴)

[۱۱۵۶]

[۱۱۵۶] – الإنقِيادُ لِلشَّهوَهِ أدوَأُ الدّاءِ(۵).

[۱۱۵۷]

[۱۱۵۷] – إنَّکَ إنْ أحسَنْتَ فنفسَکَ تُکْرِمُ، وإلَیها تُحْسِنُ ، إنّکَ إنْ أسأتَ فنَفسَکَ تَمْتَهِنُ ، وإیّاها تَغْبِنُ(۶).

[۱۱۵۸]

[۱۱۵۸] – إنّکَ إن أطَعتَ هواکَ أصَمَّکَ وأعماکَ ، وأفسَدَ مُنقَلَبَکَ وأرداکَ(۷).

[۱۱۵۹]

[۱۱۵۹] – إنَّکَ إن أنصَفتَ مِن نَفسِکَ أزلَفَکَ اللهُ(۸).

[۱۱۶۰]

[۱۱۶۰] – إنّکَ مَخلوقٌ للآخِرهِ فاعمَلْ لها ، إنّکَ لَم تُخْلَقْ للدُّنیا فازْهَدْ فِیها .

[۱۱۶۱]

[۱۱۶۱] – إنّک مُقوَّمٌ بأدبِکَ ، فَزَیّنهُ بالحِلْمِ.

[۱۱۶۲]

[۱۱۶۲] – إنّکُم إلی إجراءِ ما أعطَیتُم أشَدُّ حاجَهً مِن السّائلِ إلی ما أخَذَ مِنکُم .

[۱۱۶۳]

[۱۱۶۳] - إنَّكُم إلى الآخِرهِ صائرونَ، وعلى اللهِ مَعروضُونَ(۹).

[۱۱۶۴]

[۱۱۶۴] - إنَّكُم إلى الاهتِمامِ بِما يَصْحَبُكُم إلى الآخِرهِ أحْوَجُ مِنكُم إلى كُلِّ ما يَصْحَبُكُم مِن الدُّنيا .

ص: ۱۳۴

۱- السخف: ضعف العقل و رقته.

۲- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۴۰.

۳- مستدرک الوسائل : ۱۱ / ۲۸۰ / ۱۳۰۱۵، غرر الحکم :۲۰۰۱.

۴- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۸۶.

۵- غرر الحکم : ۱۴۵۸.

۶- غرر الحکم : ۳۸۰۸ - ۳۸۰۹.

۷- غرر الحکم : ۳۸۰۷.

۸- غرر الحکم : ۳۸۰۳.

۹- غرر الحکم : ۳۸۲۱.

[۱۱۶۵]

[۱۱۶۵] - إنّكم إلى إنفاق ما اكتسبتم أحوج منكم إلى اكتساب ما تجمعون(۱).

[۱۱۶۶]

[۱۱۶۶] - إنّكُم إنِ اغتَنَمتُم صالِحَ الأعمالِ نِلتُم مِن الآخِرَه نِهايَهَ الآمالِ.

[۱۱۶۷]

[۱۱۶۷] - إنّكُم إن أمَّرتُم علَيكُمُ الهَوى أصَمَّكُم وأعماكُم وأرداكُم(۲).

[۱۱۶۸]

[۱۱۶۸] - إنّكُم أغبَطُ بما بَذَلتُم مِن الرّاغِبِ إلَيكُم فيما وَصَلَهُ مِنكُم(۳).

[۱۱۶۹]

[۱۱۶۹] - إنكم مخلوقون اقتداراً، و مربوبون اقتساراً(۴)، و مُضمَّنُون أجداثاً(۵)، وكائنون رُفاتاً(۶)، و مبعوثون أفراداً، و مدينون حساباً.(۷)

[۱۱۷۰]

[۱۱۷۰] - أنْكى لِعَدُوِّك ألّا تُرِيَهُ أنك اتَّخَذْته عدوّاً.(۸)

[۱۱۷۱]

[۱۱۷۱] - إنّما الأئمّهُ قُوّامُ اللهِ على خَلْقِهِ ، وعُرَفاؤهُ

على عِبادِهِ ، ولا يَدْخُلُ الجنّهَ إلّا مَنْ عَرَفَهُمْ وعَرَفُوهُ ، ولا يَدْخُلُ النّارَ إلّا مَنْ أنْكَرَهُمْ وأنْكَروهُ(۹).

[۱۱۷۲]

[۱۱۷۲] - إنَّما الجاهِلُ مَنِ اسْتَعْبَدتْهُ المَطالِبُ(۱۰).

[۱۱۷۳]

[۱۱۷۳] - إنّما الحِلمُ كَظْمُ الغَيظِ ومِلْكُ النَّفْسِ(۱۱).

[۱۱۷۴]

[۱۱۷۴] - إنّما الدُّنيا دارُ مَجازٍ، والآخِرهُ دارُ قَرارٍ ، فَخُذُوا مِن مَمَرّكُم لِمَقَرِّكُم(۱۲).

۱- غرر الحکم :ح ۳۸۲۷.

۲- غرر الحکم : ۳۸۴۹.

۳- غرر الحکم : ۳۸۳۴.

۴- قسره: قهره.

۵- .الجدث: القبر.

۶- رفاتا، رفته: کسره و دقه، و الرفات الحطام.

۷- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۵۷.

۸- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۹۶.

۹- شرح نهج البلاغه لابن أبی الحدید : ۹ / ۱۰۶ و ص ۱۵۲.

۱۰- غرر الحکم : ۳۸۶۴.

۱۱- غرر الحکم : ۳۸۵۹.

۱۲- نهج البلاغه : الخطبه ۲۰۳.

[۱۱۷۵]

[۱۱۷۵] - إنّما المرءُ فى الـدنيا غرضٌ تَنْتَضِلُ فيه المنايا ، ونَهْبٌ تُبادِرُهُ المصائب ، ومع كل جُرعَهٍ شَـرَقٌ وفى كل أكلهٍ غَصَـصٌ . ولاـ ينـال العبـد نعمهً إلّـا بفراق أُخرى ، ولاـ يَسْـتَقبِلُ يوماً من عمره إلّا بفراق آخر من أجله . فنحن أعوان المنون وأنفسنا نَصبُ الحُتُوفِ فمن أين نرجو البقاء ،. وهذا الليل والنهار لم يرفعا من شيءٍ شرفاً إلّا أسرعا الكَرَّهَ فى هدم ما بَنَيَا وتفريق ما جَمَعَا ؟!(۱).

[۱۱۷۶]

[۱۱۷۶] - إنَّما الناسُ فى نَفَسٍ معـدودٍ، و أمَلٍ ممـدودٍ، و أجَلٍ محدودٍ، فلابُدَّ لِأجلِ أنْ يتناهى، و لِلنَّفَسِ أنْ يُحْصَـى، وَ لِلْأمَلِ أنْ يَنْقَضِى، ثم قَرَأَ: «وَ إِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ * كِرَاماً كَاتِبِينَ»(۲). (۳)

[۱۱۷۷]

[۱۱۷۷] - إنّما الوَرَعُ التَّحَرّى فى المَكاسِبِ ، والكَفُّ عنِ المَطالِبِ (۴).

[۱۱۷۸]

[۱۱۷۸] - إنّما الوَرَعُ التَّطَهُّرُ عنِ المَعاصى(۵).

[۱۱۷۹]

[۱۱۷۹] - إنّمـا أخـاف عليكم اثنتين : اتّبـاع الهوى وطول الأمـل ، أمّـا اتباع الهوى فانّه يصـدّ عن الحقّ ، وأمّا طول الأمل فينسى الآخره (۶).

[۱۱۸۰]

[۱۱۸۰] - إنّمـا أنتم إخوانٌ على دين الله ، ما فرّق بينكم إلّا خبث السـرائر وسوءُ الضـمائر فلا توازرون ولا تناصـحون ولا تباذلون ولا توادّون، ما بالكم تفرحون باليسير من الدنيا تُدرِكونهُ ولا يَحزُنُكم الكثير من الآخرهُ تُحرَمُونَهُ ، الخطبه (۷).

[۱۹۸۱]

[۱۹۸۱] - إنّما أهلَكَ مَن كانَ قَبلَكُم أنَّهُم مَنَعوا النّاسَ الحَقَّ فاشتَرَوهُ، وأخَذُوهُم بالباطِلِ

۱- نهج البلاغه : الحكمه ۱۹۱.

۲- سوره الانفطار ۱۰، ۱۱.

۳- شرح النهج لابن أبى الحديد: ۲۰ / ۲۸۱.

۴- غرر الحکم : ۳۸۸۸.

۵- غرر الحکم : ۳۸۷۱.

۶- الکافی: ۲ / ۳۳۵.

۷- نهج البلاغه : الخطبه ۱۱۳.

فاقتَدَوهُ (١).

[١١٨٢]

[١١٨٢] - إنّما بَدءُ وُقوعِ الفِتَنِ أهواءٌ تُتَّبَعُ ، وأحكامٌ تُبتَدَعُ ...(٢).

[١١٨٣]

[١١٨٣] - إنما تأكل سحتاً.(٣) قاله لرجل يحسب بين قوم بأجر.

[١١٨٤]

[١١٨٤] - إنما جلدتك هذه العشرين لجرأتك على الله، وإفطارك فى رمضان. قاله للنجاشى الحارثى الشاعر لأنه شرب الخمر فى رمضان، فضربه ثمانين جلده وحبسه، ثمّ أخرجه من الغد، فجلده عشرين.(٤)

[١١٨٥]

[١١٨٥] - إنّما سُمِّيتِ الشُّبهَهُ شُّبهَهً لأنّها تُشبِهُ الحَقَّ، فأمّا أولياءُ اللهِ فضِياؤهُم فيها اليَقينُ ، ودَليلُهُم سَمْتُ الهُدى ، وأمّا أعداءُ اللهِ فدُعاؤهُم فيها الضَّلالُ ، ودَليلُهُمُ العَمى(٥).

[١١٨٦]

[١١٨٦] - إنّما عماد الدين وجماع المسلمين والعدَّه للأعداء العامّه من الاُمّه ، فليكن صفوك لهم وميلك معهم ...(٦).

[١١٨٧]

[١١٨٧] - إنّما قالَ صلى الله عليه وآله ذلكَ والدِّينُ قُلٌّ ، فأمّا الآنَ وقَدِ اتَّسَعَ نِطاقُهُ ، وضَرَبَ بِجِرانِهِ ، فامرُؤٌ وما اختارَ(٧). لمّا سُئلَ عَن قولِ النبيِّ صلى الله عليه وآله : «غَيِّرُوا الشَّيبَ ولا تَشَبَّهُوا بِاليَهودِ» .

[١١٨٨]

[١١٨٨] - إنّما قَلْبُ الحَدَثِ كالأرضِ الخاليِه ما اُلقِيَ فيها مِنْ شيءٍ قَبِلَتْهُ ، فبادَرْتُكَ بالأدبِ قبلَ أن يَقْسُوَ قلبُكَ ويَشتغِلَ لُبّكَ(٨).

[١١٨٩]

[١١٨٩] - إنّماكلامه سبحانه فعل منه، أنشأه ومثله لم يكن من قبل ذلك كائناً، ولو كان قديماً لكان

۱- نهج البلاغه : الکتاب ۷۹.

۲- نهج البلاغه : الخطبه ۵۰.

۳- مصنف ابن أبی شیبه: ۸ / ۵۰.

۴- مصنف ابن أبی شیبه: ۹ / ۱۰۳.

۵- نهج البلاغه : الخطبه ۳۸.

۶- نهج البلاغه : الکتاب ۵۳.

۷- البحار : ۷۶ / ۱۰۴ / ۱۲.

۸- شرح نهج البلاغه لابن أبی الحدید : ۱۶ / ۶۶.

لها ثانياً.(١)

[١١٩٠]

[١١٩٠] - إنّما لَکَ مِن مالِکَ ما قَدَّمتَهُ لِآخِرَتِک ، وما أخَّرتَهُ فَلِلوارِثِ.(٢)

[١٩٩١]

[١٩٩١] - إنّما لم تجتمع الحكمةُ والمالُ، لعزّهِ وجُود الكمالِ.(٣)

[١١٩٢]

[١١٩٢] - إنّما مَثَلى بَينَكُم كمَثَلِ السِّراجِ فی الظُّلمَهِ ؛ يَستَضىءُ بِهِ مَن وَلَجَها.(٤)

[١١٩٣]

[١١٩٣] - إنَّما هَلَکَ مَن كانَ قَبلَكُم بِطُولِ آمالِهِم وتَغَيُّبِ آجالِهِم ، حتّى نَزَل بِهِمُ المَوعودُ الّذى تُرَدُّ عَنهُ المَعذِرَه، وتُرفَعُ عَنهُ التَّوبَهُ ، وَتحُلُّ مَعَهُ القارِعَهُ والنِّقمَهُ(٥).

[١١٩٤]

[١١٩٤] - إنّما هَلَک مَن هَلَکَ مِمَّن كانَ قَبلَكُم بِرُكوبِهِمُ المَعاصى ، ولَم يَنهَهُم الرَّبّانِيّونَ والأحبارُ... (٦).

[١١٩٥]

[١١٩٥] - إنّما هو أمين (٧). لما أتى بصاحب حمام وضعت عنده الثياب فضاعت فلم يضمنه .

[١٩٩٦]

[١٩٩٦] - إنّما يُحِبُّکَ مَن لا يَتَمَلّقُکَ ، ويُثنى عليکَ مَن لايُسمِعُکُ(٨).

[١١٩٧]

[١١٩٧] - إنما يحزَنُ الحسدهُ أبداً لأنهمْ لا يحزنون لِما ينزلُ بهمْ منَ الشرِّ فقط؛ بلْ وَ لما ينالُ الناس منَ الخيْرِ.(٩)

[١٩٩٨]

[١٩٩٨] - إنّما يُعرَفُ قدرُ النِّعَمِ بمُقاساهِ ضِدِّها(١٠).

[١١٩٩]

[۱۱۹۹] - إنّهُ قَلّما اعتَدَلَ بهِ المِنبَرُ إلّا قالَ أمامَ خُطبَتِهِ - : أيُّها النّاسُ، اتَّقوا اللّه فما خُلِقَ امرؤٌ عَبَثاً

۱- نهج البلاغه : الخطبه ۱۸۶.

۲- غرر الحکم : ۳۹۰۴.

۳- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۳۳.

۴- نهج البلاغه : الخطبه ۱۸۷.

۵- نهج البلاغه : الخطبه ۱۹۵ و ۱۴۷.

۶- نهج السعاده :۱ / ۴۷۷

۷- الکافی : ۵ / ۲۴۳ ح ۸.

۸- غرر الحکم : ۳۸۷۵.

۹- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۳۲.

۱۰- غرر الحکم : ۳۸۷۹.

فيَلهُو ولاتُركَ سُـدىً فيَلغُو ، وما دُنياهُ الّتى تَحَسَّنَت لَهُ تُخلِفُ مِن الآخِرَهِ الّتى قَبَّحَها سُوءُ المَنظَرِ عِندَهُ، وما المَغرورُ الّذى ظَفِرَ مِن الدُّنيا بأعلى هِمَّتِهِ كالآخَرِ الّذى ظَفِرَ مِن الآخِرَهِ بأدنى سُهمَتِهِ(١).

[١٢٠٠]

[١٢٠٠] – إنّهُ كانَ إذا حَضَرَ الحَربَ يُوصِى المُسلِمينَ بكَلِماتٍ ، مِنها –: تَعاهَدُوا الصَّلاهَ ، وحافِظوا علَيها ، واستَكثِروا مِنها(٢).

[١٢٠١]

[١٢٠١] – إنّهُ كانَ يَدعو – : اللّهُمّ اغفِرْ لِى ما وَأيتُ مِن نَفسى ، ولَم تَجِدْ لَهُ وَفاءً عِندى(٣).

[١٢٠٢]

[١٢٠٢] – إنّهُ كانَ يَدعو كَثيراً – : أصبَحتُ عَبداً مَملوكاً ظالِماً لِنَفسى ، لَكَ الحُجَّهُ علَىَّ ولا حُجَّهَ لِى ، ولا أستَطيعُ أن آخُذَ إلّا ما أعطَيتَنى ، ولا أتَّقِى إلّا ما وَقَيتَنى(۴).

[١٢٠٣]

[١٢٠٣] – إنّه كانَ يقولُ – : لا يَقْعُدَنَّ فى السُّوقِ إلّا مَن يَعْقِلُ الشِّراءَ والبَيعَ(۵).

[١٢٠۴]

[١٢٠۴] – إنّهُ لاـ يَنبَغى أن يَكونَ الوالى علَى الفُروجِ والـدِّماءِ والمَغـانِمِ والأحكـامِ وإمـامَهِ المُسـلمينَ البَخيلُ ... ولا المُعَطِّلُ للسُّنَّهِ فيُهلِكَ الاُمَّهَ(۶).

[١٢٠۵]

[١٢٠۵] – إنّه لَم يَكُنْ لِلهِ تبارَكَ وتعالى فى أرْضِهِ حُجَّهٌ ولا حِكْمَهٌ أبْلَغُ مِن كِتابِهِ (٧).

[١٢٠۶]

[١٢٠۶] – إنّه لو رأى العبد أجله وسرعته اليه لأبغض الأمل وترك طلب الدنيا (٨).

[١٢٠٧]

[١٢٠٧] – إنَّهُ لَيسَ على الإمـامِ إلّـا مـا حُمِّلَ مِنْ أمرِ رَبِّهِ : الإبلاـغُ فى المَوعِظهِ ، والاجتهادُ فى النَّصـيحهِ ، والإحْياءُ للسُّنّهِ ، وإقامهُ الحُدودِ على مَسْتَحِقِّيها ، وإصدارُ السُّهْمانِ على

١- تنبيه الخواطر : ١ / ٧٩.

٢- الكافى : ۵ / ٣۶ / ١.

٣- نهج البلاغه : الخطبه ٧٨.

۴- نهج البلاغه : الخطبه ٢١۵.

۵- الكافى : ۵ / ١۵۴ / ٢٣.

۶- نهج البلاغه : الخطبه ١٣١.

٧- نهج السعاده : ١ / ٣۴٧.

٨- عيون أخبار الرضا على : ٢ / ٣٩ ح ١٢٠.

أهْلِها(۱).

[۱۲۰۸]

[۱۲۰۸] – إنَّهُ لَيسَ لأنْفُسِكُم ثَمَنٌ إلّا الجَنّهُ ، فلا تَبيعوها إلّا بِها(۲).

[۱۲۰۹]

[۱۲۰۹] – إنَّهُ لَيس لِهالِكٍ هَلكَ مَن يَعْذِرُهُ فی تَعَمُّدِ ضَلالَةٍ حَسِبَها هُدىً ، ولا تَرْكِ حَقٍّ حَسِبَهُ ضَلالَةً(۳).

[۱۲۱۰]

[۱۲۱۰] – إنّها نارٌ لايَهْدَأ زَفيرُها ، ولا يُفَكُّ أسِيرُها ، ولا يُجْبرُكَسيرُها ، حَرُّها شَديدٌ ، وقَعْرُها بَعيدٌ ، وماؤها صَديدٌ(۴).

[۱۲۱۱]

[۱۲۱۱] – إنّی سِبطٌ من الأسْباطِ اُقاتِلُ على حقٍّ لِيَقومَ ولَن يقومَ ، والأمرُ لَهُم ، فإذاكَثُروا فَتَنافَسوا فقَتَلوا قَتيلَهُم بَعثَ اللهُ علَيهِم أقْواماً مِن أهلِ المَشرِقِ ، فقَتَلَهُم بَدَداً، وأحْصاهُم عَدَداً . واللهِ ، لا يَمْلِكونَ سَنهً إلّا مَلَكْنا سَنَتَين (۵).

[۱۲۱۲]

[۱۲۱۲] – إنّی لَم أرَ مِثلَ الجَنّهِ نامَ طالِبُها ، ولا كالنّارِ نامَ هارِبُها ، ولا أكْثَرَ مُكْتَسباً مِمَّن كَسَبَهُ ليومٍ تُذخَرُ فيهِ الذَّخائرُ وتُبلى فيهِ السَّرائرُ (۶).

[۱۲۱۳]

[۱۲۱۳] – إنّی لَم أفِرَّ مِن الزَّحفِ قَطُّ ، ولَم يُبارِزْنی أحَدٌ إلّا سَقَيْتُ الأرضَ مِن دَمِهِ(۷).

[۱۲۱۴]

[۱۲۱۴] – إنّی مُحارِبٌ أمَلی ومُنتَظِرٌ أجَلی(۸).

[۱۲۱۵]

[۱۲۱۵] – إنّی مُسْتَوفٍ رِزْقی ، ومُجاهِدٌ نَفْسی(۹).

۱– شرح نهج البلاغه لابن أبی الحديد : ۱۶ / ۲۰۵ و ۷ / ۱۶۷ و ۱۷ / ۱۴۵ و ۶ / ۶۵.

٢- البحار : ٧٨ / ١٣ / ٧١.

٣- البحار : ٥ / ٣٠٥ / ٢٣.

٤- كنز العمال : ٤٤٢٢٥.

٥- التشريف بالمنن : ٨٤ / ٣٠ و ص ٣٣٩ / ٤٩٩.

٦- البحار : ٧٧ / ٢٩٣ / ٢.

٧- الخصال : ٥٨٠ / ١.

٨- غرر الحكم : ٣٧٧٤.

٩- غرر الحكم : ٣٧٧٥.

[۱۲۱۶]

[۱۲۱۶] – إنی أحب أن تسـمعوا منّی مـا أقول لکم، فإن یکن حقاً فاقبلوا، وإن یکن باطلًا فانکروه» قالوا: قل وذکر فضائله علیهم وهم یعترفون به قـال لهم: «فهل فیکم أحـد أنزل الله عزّ وجل فیه وفی زوجته وولـدیه آیه المباهله وجعل الله عزّ وجل نفسه نفس رسوله غیری»؟ قالوا:لا(۱).

[۱۲۱۷]

[۱۲۱۷] – أواخِرُ مَصادِرِ التَّوَقّی أوائلُ مَوارِدِ الحَذَرِ(۲).

[۱۲۱۸]

[۱۲۱۸] – أوثق سُلّم یُتَسَلّق(۳) علیه إلی الله تعالی أن یکون خیراً.(۴)

[۱۲۱۹]

[۱۲۱۹] – أورَعُ النّاسِ أنزَهُهُم عَنِ المَطالِبِ(۵).

[۱۲۲۰]

[۱۲۲۰] – أوْسعُ مایکونُ الکریمُ مغفرهً، إذا ضاقَتْ بالذنبِ المعذِرَهُ.(۶)

[۱۲۲۱]

[۱۲۲۱] – أوصاکُم بالتَّقوی ، وجَعَلَها مُنتهی رِضاهُ وحاجَتِهِ مِن خَلقِهِ، فاتَّقُوا اللهَ الّذی أنتُم بعَینِهِ ، ونَواصِیکُم بِیَدِهِ(۷).

[۱۲۲۲]

[۱۲۲۲] – أُوصیک یا بنیّ بالصلاه عند وقتها ، والزکاه فی أهلها عند محالّها ، والصمت عند الشبهه ، والاقتصاد والعدل فی الرضا والغضب ... واقتصد یابنیّ فی معیشتک ، واقتصد فی عبادتک ، وعلیک فیها بالأمر الدائم الذی تطیقه ...(۸).

[۱۲۲۳]

[۱۲۲۳] – أُوصِیکَ ونَفسی بِتَقوی مَن لا یَحِلُّ لَکَ مَعصِیَتُهُ ، ولا یُرجی غَیرُهُ ، ولا الغِنی إلّا إلَیهِ ، فإنَّ مَنِ اتَّقَی اللهَ عَزَّ وقَوِیَ وشَبِعَ ورَوِیَ ورَفَعَ عَقلَهُ عَن أهلِ الدُّنیا ، فبَدَنُهُ مَع أهلِ الدُّنیا وقَلبُهُ

۱– أمالی الطوسی : ۵۶۵ / المجلس ۲۰ /ح ۴.

٢- غرر الحكم : ١٨١٢.

٣- تسلق الشيء: علاه.

٤- شرح النهج لابن أبى الحديد: ٢٠ / ٢٦٢.

٥- غرر الحكم : ٣٣٦٨.

٦- شرح النهج لابن أبى الحديد: ٢٠ / ٢٩٨.

٧- نهج البلاغه : الخطبه ١٨٣.

٨- أمالى الطوسى : المجلس الأوّل ح ٨ /٧ الرقم ٨.

وعَقلُهُ مُعاينُ الآخِرَهِ ، فأطفَأَ بضَوءِ قَلبِهِ ما أبصَرَت عَيناهُ مِن حُبِّ الدُّنيا(١).

[١٢٢٤]

[١٢٢٤] - اُوصِی المُؤمِنینَ بشَهادَهِ أن لا إلهَ إلّا اللهُ وَحدَهُ لا شَریکَ لَهُ ، وأنّ محمّداً عَبدُهُ ورَسولُهُ ... ثُمّ إنّی اُوصِیکَ یا حَسَنُ وجَمیعَ وُلْدی وأهلِ بَیتی ومَن بَلَغَهُ کِتابی مِن المُؤمِنینَ بتَقوَى اللهِ ربِّکُم ولا تَموتُنَّ إلّا وأنتُم مُسلِمونَ ، واعتَصِموا بحَبلِ اللهِ جَمیعاً ولا تَفَرَّقوا ؛ فإنّی سَمِعتُ رسولَ اللهِ صلى الله علیه وآله یقولُ : «صَلاحُ ذاتِ البَینِ أفضَلُ مِن عامَّهِ الصَّلاهِ والصَّومِ، وإنّ المُبیرَهَ - وهِیَ الحالِقَهُ لِلدِّینِ - فَسادُ ذاتِ البَینِ» ولا قُوّهَ إلّا باللهِ (٢).

[١٢٢٥]

[١٢٢٥] - اُوصِیکَ أن لا یَکونَنَّ لِعَمَلِ الخَیرِ عِندَکَ غایَهٌ فی الکَثرَهِ ، ولا لِعَمَلِ الإثمِ عِندَکَ غایَهٌ فی القِلَّهِ (٣).

[١٢٢٦]

[١٢٢٦] - اُوصِیکَ بتَقوَى اللهِ - أی بُنَیَّ - ولُزُومِ أمرِهِ ، وعِمارَهِ قَلبِکَ بذِکرِهِ ، والاعتِصامِ بحَبلِهِ ، وأیُّ سَبَبٍ أوثَقُ مِن سَبَبٍ بَینَکَ وبَینَ اللهِ إن أنتَ أخَذتَ بهِ ؟! أحْیِی قَلبَکَ بالمَوعِظَهِ ، وأمِتْهُ بالزَّهادَهِ ، وقَوِّهِ بالیَقینِ ، ونَوِّرْهُ بالحِکمَهِ ، وذَلِّلْهُ بذِکرِ المَوتِ ، وقَرِّرْهُ بالفَناءِ، وبَصِّرْهُ فَجائعَ الدُّنیا... واعلَمْ یا بُنَیَّ أنّ أحَبَّ ما أنتَ آخِذٌ بهِ إلَیَّ مِن وَصِیَّتی تَقوَى اللهِ والاقتِصارُ على ما فَرَضَهُ اللهُ علَیکَ ، والأخذُ بما مَضى علَیهِ الأوّلونَ مِن آبائکَ ، والصّالِحونَ مِن أهلِ بَیتِکَ(٤).

[١٢٢٧]

[١٢٢٧] - اُوصِیکَ بِسَبعٍ هُنَّ جَوامِعُ الإسلامِ : اِخشَ اللهَ ولا تَخشَ النّاسَ فی اللهِ، وخَیرُ القَولِ ما صَدَّقَهُ العَمَلُ ، ولا تَقضِ فی أمرٍ واحِدٍ بِقَضاءَینِ مُختَلِفَینِ فَیَتناقَضَ أمرُکَ وتَزیغَ عنِ الحَقِّ ، وأحِبَّ لِعامَّهِ رَعِیَّتِکَ ما تُحِبُّهُ لِنَفسِکَ وَاکرَهْ لَهُم ما تَکرَهُهُ لِنَفسِکَ، وأصلِحْ أحوالَ رَعِیَّتِکَ ، و خُضِ الغَمَراتِ إلى الحَقِّ ولا تَخَفْ لَومَهَ لائمٍ ، وانصَحْ لِمَنِ استَشارَکَ ، واجعَلْ نَفسَکَ اُسوَهً لِقَریبِ المُسلِمینَ وبَعیدِهِم(٥). مِن وَصِیَّتِهِ لمحمّدِ بنِ أبی بکرٍ.

١- تنبیه الخواطر: ٢ / ١٩٥.

٢- تحف العقول : ١٩٧.

٣- تحف العقول : ٢١١.

٤- نهج البلاغه : الکتاب ٣١.

٥- شرح نهج البلاغه لابن أبی الحدید : ٦ / ٧١.

[۱۲۲۸]

[۱۲۲۸] – اُوصِيكُما بتَقوَى اللهِ ، وألّا تَبغِيا الدُّنيا وإن بَغَتكُما ، ولا تَأسَفا على شَيءٍ مِنها زُوِیَ عَنكُما ، وقُولا بالحَقِّ ، واعمَلا للأجْرِ (لِلآخِرَهِ)، وكُونا لِلظّالِمِ خَصماً ولِلمَظلومِ عَوناً. اُوصِيكُما ، وجَميعَ وُلْدی وأهلی ، ومَن بَلَغَهُ كِتابی ، بتَقوَى اللهِ ونَظمِ أمرِكُم(۱).

[۱۲۲۹]

[۱۲۲۹] – اُوصيكما وجميع ولدی وأهلی ومن بلغه كتابی بتقوی الله ونظم أمركم وصلاح ذات بينكم، فإنّی سمعت جدّ كما صلی الله عليه وآله يقول : صلاح ذات البين أفضل من عامّه الصلاه والصيام ...(۲).

[۱۲۳۰]

[۱۲۳۰] – اُوصِيكُم أيُّها النّاسُ بتَقوَى اللهِ، وكَثرَهِ حَمدِهِ على آلائهِ إلَيكُم(۳).

[۱۲۳۱]

[۱۲۳۱] – اُوصِيكُم بالرَّفضِ لهذهِ الدُّنيا التّارِكَهِ لَكُم وإن لَم تُحِبُّوا تَركَها(۴).

[۱۲۳۲]

[۱۲۳۲] – اُوصِيكُم بتَقوَى اللهِ الّذی ابتَدَأ خَلقَكُم ، وإلَيهِ يَكونُ مَعادُكُم ، وبهِ نَجاحُ طَلِبَتِكُم ، وإلَيهِ مُنتَهی رَغبَتِكُم، ونَحوَهُ قَصدُ سَبيلِكُم(۵).

[۱۲۳۳]

[۱۲۳۳] – اُوصِيكُم بتَقوَى اللهِ الّذی أعذَرَ بما أنذَرَ، واحتَجَّ بما نَهَجَ(۶).

[۱۲۳۴]

[۱۲۳۴] – اُوصِيكُم بتَقوَى اللهِ ... أيقِظوا بها نَومَكُم، واقطَعوا بِها يَومَكُم، وأشعِروها قُلوبَكُم، وارحَضوا بِها ذُنوبَكُم، وداوُوا بِها الأسقامَ، وبادِروا بها الحِمامَ(۷).

[۱۲۳۵]

[۱۲۳۵] – اُوصِيكُم بتَقوَى اللهِ ؛ فإنّها حَقُّ اللهِ علَيكُم ... لَم تَبرَح عارِضَهً نَفسَها علَى الاُمَمِ الماضِينَ مِنكُم والغابِرينَ ، لِحاجَتِهِم إلَيها غَداً ، إذا أعادَ اللهُ ما أبدى ، وأخَذَ ما أعطى ، وسأَلَ عَمّا

۱- نهج البلاغه : الکتاب ۴۷.

۲- نهج البلاغه : الکتاب ۴۷.

۳- نهج البلاغه : الخطبه ۱۸۸.

۴- نهج البلاغه : الخطبه ۹۹.

۵- نهج البلاغه : الخطبه ۱۹۸.

۶- نهج البلاغه : الخطبه ۸۳.

۷- نهج البلاغه : الخطبه ۱۹۱.

أسدى ، فما أقلَّ مَن قَبِلَها وحَمَلَها حَقَّ حملِها ! اُولئكَ الأقَلّون عَدَداً(١).

[١٢٣٦]

[١٢٣٦] – اُوصيكم بتَقوَى اللهِ ؛ فإنّها حَقُّ اللهِ علَيكُم ، والمُوجِبَةُ علَى اللهِ حَقَّكُم ، وأن تَستَعينوا علَيها باللهِ ، وتَستَعينوا بها علَى اللهِ ... ألا فَصُونُوها وتَصَوَّنوا بِها(٢).

[١٢٣٧]

[١٢٣٧] – اُوصِيكم بتَقوَى اللهِ ؛ فإنّها غِبطَةُ الطّالِبِ الرّاجِي ، وثِقَةُ الهارِبِ اللّاجِي ، واستَشعِروا التَّقوى شِعاراً باطِناً (٣).

[١٢٣٨]

[١٢٣٨] – اُوصِيكُم بتَقوَى اللهِ ... وأشعِروها قُلوبَكُم ، وارحَضوا بِها ذُنوبَكُم ... ألافَصُونوها و تَصَوَّنُوا بِها.

[١٢٣٩]

[١٢٣٩] – اُوصِيكُم بذِكرِ المَوتِ وإقلالِ الغَفلَةِ عَنهُ ، وكَيفَ غَفلَتُكُم عَمّا لَيسَ يُغفِلُكُم ؟! (٤)

[١٢٤٠]

[١٢٤٠] – اُوصِيكُم بمُجانَبَةِ الهَوى ؛ فإنّ الهَوى يَدعو إلَى العَمى ، وهُوَ الضَّلال فِى الآخِرَةِ والدُّنيا(٥).

[١٢٤١]

[١٢٤١] – أوصيكم عباداللّه بتقوى اللّه التى هى الزاد وبها المعاد زاد مبلغ ومعاد منجح .(٦)

[١٢٤٢]

[١٢٤٢] – اُوصِيكُم عِبادَ اللهِ بتَقوَى اللهِ الّذى ألبَسَكُمُ الرِّياشَ ، وأسبَغَ علَيكُمُ المَعاشَ(٧).

[١٢٤٣]

[١٢٤٣] – اُوصِيكُم عِبادَ اللهِ بتَقوَى اللهِ الّذى ضَرَبَ الأمثالَ ، ووَقَّتَ لَكُمُ الآجالَ(٨).

[١٢٤٤]

[١٢٤٤] – اُوصِيكُم عِبادَ اللهِ بتَقوَى اللهِ فانّها الزِّمام والقِوام، فتمسّكوا بوثائقها واعتصموا بحقائقها تؤل بكم إلى أكنان الدعه وأوطان السعه ومعاقل الحرز ومنازل العزّ فى يوم تشخص فيه

۱- نهج البلاغه : الخطبه ۱۹۱.

۲- نهج البلاغه : الخطبه ۱۹۱ ، شرح نهج البلاغه لابن أبی الحدید : ۱۳ / ۱۱۵.

۳- الکافی : ۸ / ۱۷ / ۳.

۴- نهج البلاغه : الخطبه ۱۸۸.

۵- مستدرک الوسائل : ۱۲ / ۱۱۳ / ۱۳۶۶۶.

۶- نهج البلاغه : خطبه ۱۱۴ / ۱۶۹.

۷- نهج البلاغه : الخطبه ۱۸۲.

۸- نهج البلاغه : الخطبه ۱۷۳ و ۸۳.

الأبصار... (١).

[١٢٤٥]

[١٢٤٥] – أُوصِيكُم عِبادَ اللهِ بتَقوَى اللهِ ؛ فإنّها خَيرُ ما تَواصَى العِبادُ بِهِ ، وخَيرُ عَواقِبِ الاُمورِ عِندَ اللهِ(٢).

[١٢٤٦]

[١٢٤٦] – أُوصِيكُم عِبادَ اللهِ بتَقوَى اللهِ ، واُحَذِّرُكُمُ الدُّنيا(٣).

[١٢٤٧]

[١٢٤٧] – أُوصِيكُم عِبادَ اللهِ بتَقوَى اللهِ، واُحَذِّرُكُمْ أهلَ النِّفاقِ(٤).

[١٢٤٨]

[١٢٤٨] – أُوصيك ونفسى بتقوى من لا تحلّ معصيته ولا يرجى غيره ولا الغنى إلّا به ، فإنّ من اتقى الله جلّ وعزّ وقوى وشبع (٥).

[١٢٤٩]

[١٢٤٩]– اُوصِيكَ يابُنَيَّ بالصَّلاهِ عِندَ وَقتِها ، والزَّكاهِ فى أهلِها عِندَ مَحَلِّها ، والصَّمتِ عِندَ الشُّبهَهِ ، وأنهاكَ عَنِ التَّسَرُّعِ بالقَولِ والفِعلِ ، والْزَمِ الصَّمتَ تَسلَمْ(٦).

[١٢٥٠]

[١٢٥٠] – الأوْطار تكسِبُ الأوزارَ، فارفُضْ وطَرَكَ، واغْضُضْ بصرَكَ.(٧)

[١٢٥١]

[١٢٥١] – أوفُوا بعَهدِ مَن عاهَدتُم(٨).

[١٢٥٢]

[١٢٥٢] – أوّل الإخلاص اليأس ممّا فى أيدى الناس (٩).

[١٢٥٣]

[١٢٥٣] – أوّلُ الشَّهوَهِ طَرَبٌ ، وآخِرُها عَطَبٌ (١٠).

۱- نهج البلاغه : الخطبه ۱۹۵.

۲- نهج البلاغه : الخطبه ۱۷۳.

۳- نهج البلاغه : الخطبه ۱۹۶.

۴- نهج البلاغه : الخطبه ۱۹۴.

۵- الکافی: ۲ /۱۳۶ ح ۲۳.

۶- وسائل الشیعه : ۱۸ / ۱۲۳ / ۴۲.

۷- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۲۵.

۸- البحار : ۷۵ / ۹۴ / ۱۱.

۹- غرر الحکم: ۳۲۹۱.

۱۰- غرر الحکم: ۳۱۳۳.

[۱۲۵۴]

[۱۲۵۴] - أوَّلُ الغَضبِ جنونٌ، و آخِرُهُ ندمٌ.(۱)

[۱۲۵۵]

[۱۲۵۵] - أوَّلُ المعروفِ مُستخَفٌّ، و آخرهُ مُستثقلٌ؛ تكادُ أوَائله تكُونُ لِلهوَى دُونَ الرَّأى، وَ أوَاخرُهُ للرَّأى دُونَ الهوَى ؛ و لذلك قيلَ: ربُّ الصنيعهِ أشدُّ من الابْتداءِ بها.(۲)

[۱۲۵۶]

[۱۲۵۶] - أوَّل رأى العاقل آخِرُ رأى الجاهل.(۳)

[۱۲۵۷]

[۱۲۵۷] - أوَّلُ عقوبهِ الكاذب أنَّ صدقَهُ يُرَدُّ عليه.(۴)

[۱۲۵۸]

[۱۲۵۸] - أوَّلُ ماتُنْكِرونَ مِن الجِهادُ جِهادُ أنفُسِكُم ، آخِرُ ما تَفْقِدونَ مُجاهَدَهُ أهْوائكُم وطاعَهُ اُولى الأمرِ مِنكُم .(۵)

[۱۲۵۹]

[۱۲۵۹] - أوّلُ مَن جاهَدَ فى سبيلِ اللهِ إبراهيمُ عليه السلام ، أغَارَتِ الرُّومُ على ناحِيَهٍ فِيها لُوطٌ عليه السلام فأسَروهُ، فَبَلَغَ ذلكَ إبراهيمَ فنَفَرَ فاسْتَنْقَذَهُ مِن أيْديهِم ، وهُو أوَّلُ مَن عَمِلَ الرّاياتِ.

[۱۳۶۰]

[۱۳۶۰] - أوَّلُ مَن جَرَّأ النّاسَ علينا سعدُ بنُ عباده، فتح باباً ولَجَهُ غيرُهُ، و أضرمَ ناراًكان لَهبُها عليه، و ضوءُها لِأَعدائه.(۶)

[۱۲۶۱]

[۱۲۶۱] - أوّل من ركب الخيل قابيل يوم قتل أخاه هابيل، وأول من ركب البغل آدم عليه السلام وذلك كان له ابن يقال له معد، وكان عشوقاً للدواب، وأول من ركب الحمارحواء. (۷)

[۱۳۶۲]

[۱۳۶۲] - أولى الأشياءِ أن يتعلَّمها الأحْداثُ الأشياءُ التى إذا صاروا رجالا احتاجُوا إليها.(۸)

[۱۲۶۳]

[۱۲۶۳] - أَولی الأبصار والاسماع والعافیه والمتاع هل من مناص أو خلاص أو معاذ أو ملاذ أو فرار

ص: ۱۴۶

۱- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۲۷.

۲- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۲۲.

۳- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۹۳.

۴- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۳۰.

۵- غرر الحکم : ۳۳۳۱ - ۳۳۳۲.

۶- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۰۸.

۷- کتاب علل الشرائع : ۲ / ب ۱ ح ۱.

۸- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۳۳.

أو محار أم لا؟ فأنى تؤفكون ؟ أم أين تصرفون ؟ أم بماذا تغترّون ، وإنّما حظّ أحدكم من الأرض ذات الطول والعرض قيد قدّه متعفراً على خدّه، الآن يا عباد الله والخناق مهمل والروح مرسل... (١).

[۱۲۶۴]

[۱۲۶۴] – اِهجُروا الشَّهَواتِ ؛ فإنَّها تَقودُكُم إلى رُكوبِ الذُّنوبِ والتَّهَجُّمِ علَى السَّيِّئاتِ (٢).

[۱۳۶۵]

[۱۳۶۵] – أهلكك الناس اثنان : خوف الفقر، وطلب الفخر(٣).

[۱۲۶۶]

[۱۲۶۶] – أهلَكُ شَيءٍ استِدامَهُ الضَّلالِ (۴).

[۱۲۶۷]

[۱۲۶۷] – أهلَكُ شَيءٍ الهَوى(۵).

[۱۲۶۸]

[۱۲۶۸] – أهنأ العَيشِ اطِّراحُ الكُلَف .(۶)

[۱۲۶۹]

[۱۲۶۹] – أهْوَنُ الأعْدَاءِ كيْداً أظهرهم لِعَدَاوَتِه.(٧)

[۱۲۷۰]

[۱۲۷۰] – أى بنى لا تخلفن وراءك شيئاً من الدنيا، فإنك تخلفه لأحد رجلين: إمّا رجل عمل فيه بطاعه الله فسعد بما شقيت به، وإما رجل عمل فيه بمعصيه الله فكنت عوناً له على ذلك، وليس أحد هذين بحقيق أن تؤثره على نفسك(٨).

[۱۲۷۱]

[۱۲۷۱] – أى بنيّ : من نظر فى عيوب الناس ورضى لنفسه بها فذاك الأحمق بعينه ، ومن تفكّر اعتبر ، ومن اعتبر اعتزل ، ومن اعتزل سلم ، ومن ترك الشهوات كان حرّاً ، ومن ترك الحسد

١- نهج البلاغه : الخطبه ٨٣.

٢- غرر الحكم : ٢٥٠٥.

٣- الخصال : ١ / ٦٨ ح ١٠٢.

٤- غررالحكم : ٣٢٨٧.

٥- غرر الحكم : ٢٨٥٣.

٦- غرر الحكم : ٢٩٦٤.

٧- شرح النهج لابن أبی الحدید: ٢٠ / ٣٤٣.

٨- تاریخ دمشق: ۴۵ / ٣٩١.

كانت له المحبه عند الناس (١).

[١٢٧٢]

[١٢٧٢] - أيّ سببٍ أوثق من سبب بينك وبين الله إن أنت أخذت به ... وأوثق سبب أخذت به سبب بينك وبين الله سبحانه ، الحديث(٢).

[١٢٧٣]

[١٢٧٣] - إيّاكَ أنْ تبيعَ حَظَّكَ مِن ربِّكَ وزُلْفَتكَ لَدَيهِ بحَقيرٍ مِن حُطامِ الدُّنيا(٣).

[١٢٧٤]

[١٢٧٤] - إيّاكَ أن تَجمَحَ بكَ مَطِيَّهُ اللَّجاجِ(٤).

[١٢٧٥]

[١٢٧٥] - إيّاكَ أَنْ تُخْدَعَ عَن دارِ القَرارِ. [١٢٧٦] - إيّاك أن ترضى عن نفسك فيكثر الساخط عليك .

[١٢٧٧]

[١٢٧٧] - إيّاكَ أن تَطيحَ بكَ مَطِيَّهُ اللَّجاجِ(٥).

[١٢٧٨]

[١٢٧٨] - إيّاكَ أن تَعتَمِدَ علَى اللَّئيمِ ؛ فإنّهُ يَخذُلُ مَنِ اعتَمَدَ علَيهِ (٦).

[١٢٧٩]

[١٢٧٩] - إيّاك أن تكثر من الكلام هذراً وأن تكون مضحكاً وإن حكيت ذلك عن غيرك ،

الحديث(٧).

[١٢٨٠]

[١٢٨٠] - إيّاك أن توحش موادك وحشه تفضى به إلى اختياره البعد عنك وإيثار الفرقه(٨).

[١٢٨١]

[١٢٨١] - إيَّاكَ وإدْمَانَ الشِّبَعِ ، فَإنَّهُ يَهيجُ الأسْقَامَ وَيُثِيرُ العِلَلَ(٩).

[۱۲۸۲]

[۱۲۸۲] - ايّاك والاستئثار بما الناس فيه اُسوه والتغابى عمّا تُعنى به ممّا قد وضح للعيون فانّه

ص: ۱۴۸

۱- تحف العقول: ۸۹.

۲- نهج البلاغه : الكتاب ۳۱.

۳- غرر الحكم : ۲۷۰۱.

۴- نهج البلاغه : الكتاب ۳۱.

۵- بحار الأنوار : ۷۷ / ۲۰۸ / ۱.

۶- غرر الحكم: ح ۲۶۴۷.

۷- بحار الأنوار : ۷۴ / ۲۱۵.

۸- غرر الحكم :ح ۲۶۸۹.

۹- غرر الحكم : ۲۶۸۱.

مـأخوذٌ منك لغيرك وعمّـا قليـل تنكشف عنـك أغطيه الاُـمور وينتصف منـك للمظلوم ، أملـك حميّه أنفـك وسوره حـدّك وسـطوه يـدك وغَرب لسانـك واحترس من كلّ ذلك بكفّ البادره وتأخير السـطوه حتى يسـكن غضـبك فتملك الاختيار ولن تحكم ذلك من نفسك حتى تكثر همومك بذكر المعاد إلى ربّك(١).

[١٢٨٣]

[١٢٨٣] - إيّاك والإصرار فإنّه من أكبر الكبائر وأعظم الجرائم إيّاك والمجاهره بالفجور فإنّها من أشدّ المآثم(٢).

[١٢٨٤]

[١٢٨٤] - إيَّاكَ وَالبِطْنَه ، فَمَنْ لَزِمَهَا كَثُرَتْ أسْقَامُهُ وَفَسَدَتْ أحْلَامُهُ(٣).

[١٢٨٥]

[١٢٨٥] - إيّاكَ وَالبَغى فإنّهُ يُعَجِّلُ الصَّرْعه ، ويُحِلُّ بالعاملِ بِهِ العِبَرَ (٤).

[١٢٨٦]

[١٢٨٦] - إيّاكَ والتَّجَبُّرَ على عبادِ الله ؛ فإنَّ كلَّ مُتَجَبّرٍ يَقْصِمُهُ اللهُ(٥).

[١٣٨٧]

[١٣٨٧] - إياك والثقه بالآمال فإنها من شيَم الحمقى(٦).

[١٢٨٨]

[١٢٨٨] - إيّاكَ والثِّقَه بنَفسِک ؛ فإنَّ ذلکَ مِن أكبرِ مَصائدِ الشَّيطانِ(٧).

[١٢٨٩]

[١٢٨٩] - إيّـاكَ والجَزَعَ ؛ فـإنَّهُ يَقْطَعُ الأمـلَ ، ويُضْـعِفُ العمـلَ ، ويُورِثُ الهَمَّ. واعلَمْ أنَّ المَخْرَجَ فى أمرَينِ : مـا كانتْ فيهِ حِيلَهٌ فالاحْتِيالُ ، وما لَم تكُنْ فيهِ حِيلَهٌ فالاصْطِبارُ(٨).

[١٢٩٠]

[١٢٩٠] - إيّاكَ والجَفاءَ ؛ فإنّه يُفْسِدُ الإخاءَ ، ويُمَقِّتُ إلى اللهِ والنّاسِ .

١- نهج البلاغه : الكتاب ٥٣.

٢- غرر الحكم: ١ / ١٥١ ح ٤٨و ٤٩.

٣- غرر الحكم : ٢٦٣٩.

٤- غرر الحكم : ٢٦٥٧.

٥- غرر الحكم : ٢٦٩٥.

٦- غرر الحكم :ح ٢٦٨٥.

٧- غرر الحكم : ٢٦٧٨.

٨- البحار : ٨٢ / ١٤٤ / ٢٩.

[۱۲۹۱]

[۱۲۹۱] - إيّاكَ والجُلوسَ فى الطُّرُقاتِ(۱).

[۱۲۹۲]

[۱۲۹۲] - إيّاك والجور فإنّ الجائر لا يريح رائحه الجنّه(۲).

[۱۲۹۳]

[۱۲۹۳] - إيّاك و الشَّهوات؛ وليكن مما تستعين به على كَفِّها علمك بأنها ملهيه لعقلك، مهجِّنه(۳) لرأيك، شائنه لغرضك.(۴)

[۱۲۹۴]

[۱۲۹۴] - إيّاكَ والعَجَلَه بالاُمورِ قَبلَ أوانِها ، أوِ التَّسَقُّطَ (التَّساقُطَ - التَّثبُّطَ) فيها عِندَ إمكانِها ، أوِ اللَّجاجَهَ فيها إذا تَنَكّرَت ، أوِ الوَهنَ عَنها إذا استَوضَحَت ، فضَعْ كُلَّ أمرٍ مَوضِعَهُ(۵).

[۱۲۹۵]

[۱۲۹۵] - إيّاكَ والمَلَقَ ؛ فإنّ المَلَقَ لَيس من خَلائقِ الإيمانِ(۶).

[۱۲۹۶]

[۱۲۹۶] - إيّاكَ والنفاق فإنّ ذا الوجهين لا يكون وجيهاً عند الله.

[۱۲۹۷]

[۱۲۹۷] - إيّاكَ والنَّميمَهَ ؛ فإنّها تَزرَعُ الضَّغينَهَ وتُبَعِّدُ عنِ اللهِ والنّاسِ(۷).

[۱۲۹۸]

[۱۲۹۸] - إيّاك والهذر فمن كثر كلامه كثرت آثامه (۸).

[۱۲۹۹]

[۱۲۹۹] - إيّاكَ وخُبثَ الطَّويَّهِ ، وإفسادَ النِّيَّهِ ، ورُكوبَ الدَّنيَّهِ ، وغُرورَ الاُمنيَّهِ .

[۱۳۰۰]

[۱۳۰۰] - إيَّاكَ و صاحب السوءِ؛ فإنهُ كالسيف المسلول يروق منْظَرهُ، و يقبح أثرُهُ.(۹)

[۱۳۰۱]

[۱۳۰۱] - إياك و صدرَ المجلسِ فإِنهُ مَجلسُ قُلْعهٍ(۱۰). (۱۱)

ص: ۱۵۰

۱- أمالی الطوسیّ : ۸ / ۸.

۲- غرر الحکم :ح ۲۶۷۰.

۳- مهجنه: مقبحه.

۴- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۶۵.

۵- نهج البلاغه : الکتاب ۵۳.

۶- غرر الحکم : ۲۶۹۶.

۷- غرر الحکم : ۲۶۶۳.

۸- غرر الحکم: ۲۶۳۷.

۹- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۷۳.

۱۰- مجلس قلعه؛ إذا کان صاحبه یحتاج إلی القیام.

۱۱- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۸۴.

[۱۳۰۲]

[۱۳۰۲] – إیّاکَ وطاعَهَ الهوی ؛ فإنَّهُ یَقودُ إلی کُلِّ مِحنَهٍ(۱).

[۱۳۰۳]

[۱۳۰۳] – إیاک وَ کثرَهَ الإخْوان؛ فإنه یُؤذِیک إلا مَن یعرِفُک.(۲)

[۱۳۰۴]

[۱۳۰۴] – إیّاک و کثره الاعتذار؛ فإِنّ الکذب کثیراً ما یُخالِطُ المعاذیر.(۳)

[۱۳۰۵]

[۱۳۰۵] – إیّاکَ وما تَعتَذِرُ مِنهُ ؛ فإنَّهُ لا یُعتَذَرُ مِن خَیرٍ(۴).

[۱۳۰۶]

[۱۳۰۶] – إیّاکَ ومَذمومَ اللَّجاجِ ، فإنّهُ یُثیرُ الحُروبَ .

[۱۳۰۷]

[۱۳۰۷] – إیّاک ومُساماهَ اللهِ فی عظَمتِهِ ، والتّشَبُّهَ بِهِ فی جَبَروتِهِ ، فإنَّ اللهَ یُذِلُّ کُلَّ جبّارٍ ،ویُهینُ کلَّ مُختالٍ.

[۱۳۰۸]

[۱۳۰۸] – إیَّاکَ و مشاوَرَهَ النِّساءِ؛ فإنّ رَأیَهُنَّ إلی أفْنٍ، و عزْمَهُنَّ إلی وَهَنٍ، واکْفُفْ منْ أبصارهِنَّ بحجابکَ إیَّاهُنَّ، فإِنّ شدَّهَ الحجابِ خیرٌ لک منَ الارتیاب، و لیْسَ خُروجُهُنّ بأشدَّ علیکَ منْ دخولِ منْ لاتَثِقُ به علیْهنَّ؛ و إن اسْتطَعتَ ألّا یعْرِفْن غیرکَ فافعلْ؛ ولا تمکِّن المْرأهَ منَ الأمْرِ ما جاوز نفْسها ؛ فإِنّ ذلکَ أنعمُ لِبالِها، و أرخی لحالِها؛ وإنما المرْأهُ رَیْحانهٌ و لیْسَتْ بقهْرَمانهٍ؛ فلا تعدُ بکرامتها نفسها، ولا تُعطها أن تَشفع لِغیْرها؛ ولا تُطِل الخَلْوهَ مَعَهُنَّ فیملّنّکَ و تملُّهُنَّ، و استبْقِ من نفسکَ بقیَّهً؛ فإِنّ إمْساکَکَ عنهُنَّ و هُنَّ یُردْنکَ ذلکَ باقتدارٍ، خیْرٌ منْ أن یهجُمْنَ منکَ علی انکسارٍ، و إیّاکَ و التَّغایُرَ فی غیْرِ موْضعِ الغَیْرَهِ، فإِنّ ذلکَ یدعو الصَّحیحهَ منهُنّ إِلی السُّقمِ(۵).

[۱۳۰۹]

[۱۳۰۹] – إیّاک ومصاحبه الفساق فإنّ الشرّ بالشرِّ ملحق ووقّر الله واحبب أحباءه واحذر الغضب فانّه جند عظیم من جنود ابلیس ، والسلام(۶).

۱- غرر الحکم : ۲۶۷۱.

۲- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۰۹.

۳- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۲۸۴.

۴- البحار : ۷۱ / ۳۶۹ / ۱۹.

۵- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۱۳.

۶- نهج البلاغه : الکتاب ۶۹.

[۱۳۱۰]

[۱۳۱۰] - إيّاکَ ومَواطِنَ التُّهْمهِ والمجلسَ المَظْنونَ بِهِ السّوءُ، فإنَّ قَرينَ السّوءِ يَغُرُّ جَلِيسَهُ(۱).

[۱۳۱۱]

[۱۳۱۱] - إيّاک و مواقفَ الاعتذارِ؛ فرُبَّ عذرٍ أثبت الحجّه على صاحبه و إن كان بريئاً.(۲)

[۱۳۱۲]

[۱۳۱۲] - إيَّاكُمْ وَالبِطْنَه ، فَإنَّها مَقْسَاهٌ لِلْقَلْبِ ، مَكْسَلَهٌ عَنِ الصَّلاهِ ، مَفْسَدهٌ لِلجَسَدِ.

[۱۳۱۳]

[۱۳۱۳] - إيّاكُم والتَّفريطَ ؛ فَتَقَعَ الحَسرَهُ حينَ لا تَنفَعُ الحَسرَهُ(۳).

[۱۳۱۴]

[۱۳۱۴] - إيّاكُم والتَّلَوُّنَ فى دِينِ اللهِ ، فـإنَّ جَماعَهً فيما تَكْرَهونَ مِن الحقِّ خَيرٌ مِن فُرقَهٍ فيما تُحِبّونَ مِن الباطِلِ ، وإنّ اللهَ سُبحانَهُ لَم يُعْطِ أحَداً بفُرقَهٍ خَيراً، مِمّن مَضى ولا مِمّن بَقِى(۴).

[۱۳۱۵]

[۱۳۱۵] - إيّاكُم والجِدالَ ؛ فإنّه يُورِثُ الشَّكَّ(۵).

[۱۳۱۶]

[۱۳۱۶] - إيّاكم والحلف فانّه ينفق السلعه ويمحق البركه(۶).

[۱۳۱۷]

[۱۳۱۷] - إيّاكم والفُحْش، فإنّ الله لايحبّ الفُحش، و إيّاكم والشّحّ، فإنه أهلك مَنْ كان قبلكم؛ هو الذى سفک دماء الرّجال، و هو الذى قطّع أرحامها، فاجتنبوه(۷).

[۱۳۱۸]

[۱۳۱۸] - إيّاكم و الكسل؛ فإنّه من كسل لم يؤدِّ لله حقّاً.(۸)

[۱۳۱۹]

[١٣١٩] - إيّاكُم وتَحكّمَ الشَّهَواتِ علَيكَم ؛ فإنّ عاجِلَها ذَميمٌ وآجِلَها وَخيمٌ(٩).

[١٣٢٠]

[١٣٢٠] - إيّاكُم وتَمَكُّنَ الهَوى مِنكُم ؛ فإنَّ أوَّلَهُ فِتنَةٌ وآخِرَهُ مِحنَةٌ(١٠).

ص: ١٥٢

١- البحار : ٧٥ / ٩٠ / ٢.

٢- شرح النهج لابن أبى الحديد: ٢٠ / ٢٧٧.

٣- بحار الأنوار : ١٠ / ٩٥ / ١.

٤- نهج البلاغه : الخطبه ١٧٦، شرح نهج البلاغه لابن أبى الحديد : ١٠ / ٣٣.

٥- الخصال : ٦١٥ / ١٠.

٦- الكافى: ٥ / ١٦٢ ح ٤.

٧- شرح النهج لابن أبى الحديد: ٢٠ / ٢٥٨.

٨- شرح النهج لابن أبى الحديد: ٢٠ / ٢٦٣.

٩- غرر الحكم : ٢٧٤١.

١٠- غرر الحكم: ٢٧٤٥.

[۱۳۲۱]

[۱۳۲۱] – إيَّاكم و حميَّةَ الأوغادِ؛ فإنَّهُمْ يروْنَ العفو ضيْماً.(١)

[۱۳۲۲]

[۱۳۲۲] – إيّاكُم وغَلَبَهَ الشَّهَواتِ على قُلوبِكُم؛ فإنَّ بِدايَتَها مَلَكَهٌ ، ونِهايَتَها هَلَكَهٌ(٢).

[۱۳۲۳]

[۱۳۲۳] – إيّاكُم والَّنمائمَ؛ فإنّها تُورِثُ الضَّغائنَ(٣).

[۱۳۲۴]

[۱۳۲۴] – الأيّامُ تُفيدُ التّجارِبَ(۴).

[۱۳۲۵]

[۱۳۲۵] – الإيثارُ أحسَنُ الإحسانِ ، وأعلى مَراتِبِ الإيمانِ(۵).

[۱۳۲۶]

[۱۳۲۶] – الإيثارُ أشرَفُ الإحسانِ.

[۱۳۲۷]

[۱۳۲۷] – الإيثارُ أشرَفُ الكَرَمِ.

[۱۳۲۸]

[۱۳۲۸] – الإيثارُ أعلى الإحسانِ.

[۱۳۲۹]

[۱۳۲۹] – الإيثارُ أعلى المَكارِمِ.

[۱۳۳۰]

[۱۳۳۰] – الإيثارُ أعلى مَراتِبِ الكَرَمِ ، وأفضلُ الشِّيَمِ.

[۱۳۳۱]

[۱۳۳۱] – الإيثارُ أفضَلُ عِبادهٍ ، وأجَلَّ سِيادٍ(۶).

[۱۳۳۲]

[۱۳۳۲] – الإيثارُ زِينهُ الزُّهْدِ(۷).

[۱۳۳۳]

[۱۳۳۳] – أيَسُرُّکَ أن تَکونَ مِن حِزبِ اللهِ الغالِبینَ ؟ اِتَّقِ اللهَ سبحانَهُ وأحسِنْ فی کُلِّ اُمورِکَ ، فإنّ اللهَ مَعَ الّذینَ اتَّقَوا والّذینَ هُم مُحسِنونَ(۸).

[۱۳۳۴]

[۱۳۳۴] – أیّ شیء تصنعین یا اُمّ الحسن ؟ قلت : أغزل ، فقال : أما إنّه أحلّ الکسب – أو من أحلّ

(۱) شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۳۰. (۲) غرر الحکم: ۲۷۴۶ . (۴) غرر الحکم : ۳۷۶. (۵) غرر الحکم :ح ۱۷۰۵. (۱) غرر الحکم : ۱۱۴۸. (۷) کنزالفوائد للکراجکیّ : ۱ / ۲۹۹. (۸) غرر الحکم : ۲۸۲۸.

-۱

-۲

-۳

-۴

-۵

-۶

-۷

-۸

الكسب (١).

[١٣٣٥]

[١٣٣٥] - أيقِنْ تُفلِحْ(٢).

[١٣٣٦]

[١٣٣٦] - أيْمُ اللهِ ، ما اخْتَلَفتْ أُمّةٌ قَطُّ بَعدَ نَبيّها إلّا ظَهرَ أهْلِ باطِلِها على أهْلِ حَقِّها إلّا ما شاءَ اللهُ(٣).

[١٣٣٧]

[١٣٣٧] - أيّما وال احتجب عن حوائج الناس احتجب الله [عنه] يوم القيامه [و] عن حوائجه وان أخذ هديّه كان غلولاً وإن أخذ رشوه فهو مشرك(٤).

[١٣٣٨]

[١٣٣٨] - الإيمانُ إخلاصُ العملِ(٥).

[١٣٣٩]

[١٣٣٩] - الإيمانُ أصلُ الحقّ ، والحقُّ سبيلُ الهُدى ، وسَيفُهُ جامعُ الحِلْيَهِ ، قَديمُ العُدَّهِ ، الدُّنيا مِضْمارُهُ ...(٦).

[١٣٤٠]

[١٣٤٠] - الإيمانُ أفضلُ الأمانتَينِ(٧).

[١٣٤١]

[١٣٤١] - الإيمانُ شَجَرَةٌ ، أصلُها اليقينُ ، وفَرْعُها التُّقى ، ونورُها الحَياءُ ، وثَمَرُها السَّخاءُ.

[١٣٤٢]

[١٣٤٢] - الإيمان صبر فى البلاء ، وشكر فى الرخاء . [١٣٤٣] - الإيمانُ على أرْبَعِ دَعائمَ : على الصَّبرِ ، واليقينِ ، والجهادِ، والعَدلِ(٨).

[١٣٤٤]

[١٣٤٤] - الإيمانُ على أربَعةِ أرْكانٍ : التَوكُّلُ على اللهِ، والتَّفْويضُ إلى اللهِ، والتَّسليمُ لأمرِ اللهِ ،

۱- الکافی : ۵ / ۳۱۱.

۲- غرر الحکم : ۲۲۴۲.

۳- شرح نهج البلاغه لابن أبی الحدید : ۵ / ۱۸۱.

۴- عقاب الأعمال : ۳۱۰.

۵- غرر الحکم : ۸۷۳.

۶- کنز العمّال : ۴۴۲۱۶.

۷- غرر الحکم : ۱۶۶۶.

۸- کنز العمّال : ۱۳۸۸.

والرِّضا بِقَضاءِ اللهِ(١).

[١٣٤٥]

[١٣٤٥] – الإيمانُ قَولٌ باللِّسانِ ، وعَملٌ بالأركانِ(٢).

[١٣٤٦]

[١٣٤٦] – الإيمان له أركان أربعه : التوكل على الله، وتفويض الأمر إلى الله، والرضا بقضاء الله ، والتسليم لأمر الله (٣).

[١٣٤٧]

[١٣٤٧] – أينَ الّذينَ أخْلَصوا أعْمالَهُم للهِ ، وطَهَّروا قُلوبَهُم بمَواضِعِ ذِكرِ اللهِ ؟!(٤)

[١٣٤٨]

[١٣٤٨] – أيْنَ الّذينَ زَعَموا أنَّهُم الرّاسِخونَ فى العِلْمِ دُونَنا ، كِذْباً وبَغْياً عَلَيْنا ؟! ... بِنا يُسْتَعْطى الهُدى ويُسْتَجْلى العَمى(٥).

[١٣٤٩]

[١٣٤٩] – أينَ العُقولُ المُستَصبِحَةُ بمَصابيحِ الهُدى ، والأبصارُ اللّامِحَهُ إلى مَنارِ التَّقوى ؟!(٦)

[١٣٥٠]

[١٣٥٠] – أينَ العَمالِقَهُ وأبناءُ العَمالِقَهِ ؟! أينَ الفَراعِنَهُ وأبناءُ الفَراعِنَهِ ؟! أينَ أصْحابُ مَدائنِ الرَّسِّ الّذينَ قَتلوا النَّبيّينَ ، وأطْفَؤوا سُنَنَ المُرسَلينَ ، وأحْيَوا سُنَنَ الجَبّارينَ؟!

[١٣٥١]

[١٣٥١] – أينَ المُوقِنونَ الّذينَ خَلَعوا سَرابِيلَ الهَوى ، و قَطَعوا عَنهُم عَلائقَ الدُّنيا؟!(٧)

[١٣٥٢]

[١٣٥٢] – أين أخيارکم وصلحاؤکم ؟ وأين أحرارکم وسمحاؤکم ؟ واين المتوّرعون فى مکاسبهم والمتنزّهون فى مذاهبهم ...(٨).

[١٣٥٣]

[١٣٥٣] – أين سؤال عن مکان، وکان الله ولا مکان.(٩)

۱- البحار : ۷۸ / ۶۳ / ۱۵۴.

۲- غرر الحکم : ۱۷۵۵.

۳- الکافی : ۲ / ۴۷ ح ۲.

۴- غرر الحکم : ۲۸۲۲.

۵- شرح نهج البلاغه لابن أبی الحدید : ۹ / ۸۴.

۶- نهج البلاغه : الخطبه ۱۴۴.

۷- غررالحکم : ۲۸۲۳.

۸- نهج البلاغه : الخطبه ۱۲۹.

۹- أصول الکافی: ۱ / ۹۰ / ب ۶ ح ۵.

[۱۳۵۴]

[۱۳۵۴] – أینَ مَن عَسکَرَ العَساکِرَ، و دَسکَرَ الدَّساکِرَ ، ورَکِبَ المَنابِرَ ؟! أینَ مَن بَنَی الدُّورَ، وشَرَّفَ القُصورَ، وجَمهَرَ الأُلوفَ ؟! قَد تَداوَلَتهُم أیّامُها، وابتَلَعَتهُم أعوامُها ، فَصارُوا أمواتاً ، وفی القُبورِ رُفاتاً ، قَد یَئسوا ما خَلَّفوا ، ووَقَفوا علی ما أسلَفوا ، ثُمّ رُدُّوا إلَی اللهِ مَولاهُمُ الحَقِّ ألَا لَهُ الحُکمُ وهُو أسرَعُ الحاسِبینَ(۱).

[۱۳۵۵]

[۱۳۵۵] – أین وجه النار؟ قال السائل: هی وجه من جمیع حدودها. قال علیه السلام : هذه النار مدبره

مصنوعه لا یعرف وجهها وخالقها لا یشبهها «وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَیْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللَّهِ »(۲) لا یخفی علی ربّنا خافیه»(۳).

[۱۳۵۶]

[۱۳۵۶] – أیها السائل إعلم أنّ من شبّه ربّنا الجلیل بتباین أعضاء خلقه .(۴)

[۱۳۵۷]

[۱۳۵۷] – أیّها المخلوق السوی والمنشأ المرعی فی ظلمات الأرحام ، ومضاعفات الأستار ، بدئت من سلاله من طین ، ووضعت فی قرار مکین ، إلی قدر معلوم ، وأجل مقسوم ، تمور فی بطن أمّک جنیناً ، لا تخبر دعاءاً ولا تسمع نداءاً.(۵)

[۱۳۵۸]

[۱۳۵۸] – أیُّها المَخلوقُ السَّوِیُّ ، والمُنشأُ المَرعِیُّ ، فی ظُلُماتِ الأرحامِ ... ثُمّ اُخرِجتَ مِن مَقَرِّکَ إلی دارٍ لَم تَشهَدْها ، ولَم تَعرِفْ سُبُلَ مَنافِعِها ، فمَن هَداکَ لاجتِرارِ الغِذاءِ مِن ثَدیِ اُمِّکَ ، وعَرَّفَکَ عِندَ الحاجهِ مَواضِعَ طَلَبِکَ وإرادَتِکَ ؟!(۶)

[۱۳۵۹]

[۱۳۵۹] – أیُّها المُستَکثِرُ من الذُّنوبِ، إنّ أباکَ أُخرِجَ مِنَ الجَنّهِ بذَنْبٍ واحدٍ(۷).

[۱۳۶۰]

[۱۳۶۰] – أیّها الناس اتقوا الله ، فما خُلق امرءٌ عبثاً فیلهو، ولا ترک سدیً فیلغو، وما دنیاه التی

۱– البحار : ۷۷ / ۳۷۴ / ۳۶.

۲– سوره البقره: ۱۱۵.

۳- توحید الصدوق: ۱۸۲ ح ۱۶، والبحار: ۳ / ۳۲۸.

۴- التوحید : ب ۲ ح ۱۳ / ۵۴ باختلاف یسیر فی المطبوع.

۵- نهج البلاغه: خطبه ۱۶۳.

۶- نهج البلاغه : الخطبه ۱۶۳.

۷- شرح النهج لابن أبی الحدید: ۲۰ / ۳۱۵.

تحسّـنت له بخلف من الآخره التى قبّحها سوء المنظر عنـده ، وما المغرور الـذى ظفر من الدنيا بأعلى همّته كالآخر الذى ظفر من الآخره بأدنى سهمته (١).

[١٣٦١]

[١٣٦١] - أيّهـا النـاس إذا علمتم فاعملوا بما علمتم لعلكم تهتـدون ، إنّ العالم العامل بغيره كالجاهل الحائر الـذى لا يسـتفيق عن جهله (٢).

[١٣٦٢]

[١٣٦٢] - أيُّها النّاسُ ، اِستَصبِحوا مِن شُعلَهِ مِصباحِ واعِظٍ مُتَّعِظٍ ، وامتاحُوا مِن صَفوِ عَينٍ قَد رُوِّقَت مِن الكَدَرِ(٣).

[١٣٦٣]

[١٣٦٣] - أيهـا النـاس لولم تتخاذلوا عن نصـر الحق ولم تهنوا عن توهين الباطل لم يطمع فيكم من ليس مثلكم، ولم يقومن قوى عليكم لكنكم تهتم متاه بنى إسـرائيل، ولعمرى ليضـعفن لكم التيه من بعدى أضـعافاً، خلفتم الحق وراء ظهوركم، وقطعتم الأدنى ووصلتم الأبعد.(٤)

[١٣٦٤]

[١٣٦٤] - أيها الناس استمعوا قولى واعقلوه عنى فإنّ الفراق قريب، أنا إمام البريه ووصى خير الخليقه وزوج سيده نساء هذه الأمه وأبو العتره الطـاهره الهاديه، أنا أخو رسول الله صـلى الله عليه وآله ووصـيّه ووليه ووزيره وصاحبه وصـفيه وحبيبه وخليله، أنا أمير المؤمنين وقائـد الغر المحجلين وسـيد الوصـيين، حربى حرب الله وسـلمى سـلم الله وطـاعتى طـاعه الله وولايتى ولايه الله وشـيعتى أولياء الله وأنصارى أنصار الله، والذى خلقنى ولم أكُ شـيئاً لقد علم المستحفظون من أصـحاب رسول الله محمد صـلى الله عليه وآله أنّ الناكثين والقاسطين والمارقين ملعونون على لسان النبى الأمى وقد خاب من افترى»(٥).

[١٣٦٥]

[١٣٦٥] - أيها الناس اِسمعوا مقالتى وعوا كلامى ، إنّ الخُيَلاء من التجبّر والنخوه من التكبر وإنّ

١- تنبيه الخواطر : ٨٧، ونقل عنه فى بحار الأنوار : ٧٠ / ١٢٤ ح ١١٢.

٢- الكافى: ١ /٤٥ ح ۶.

٣- نهج البلاغه : الخطبه ١٠٥.

۴- نهج البلاغه : خطبه ١۶۶ /ص ٢۴١.

۵- أمالى الشيخ الصدوق: ٧٠٣ / مجلس ٨٨ /ح ٩.

الشيطان عدوٌ حاضر يعدكم الباطل ...(١).

[١٣٦٦]

[١٣٦٦] – أيُّها الناسُ ، إنّ آدمَ لَم يَلِدْ عَبداً ولا أمَةً ، وإنّ النّاسَ كلَّهُم أحْرارٌ(٢).

[١٣٦٧]

[١٣٦٧] – أيّها الناس إنّ الدنيا قد أدبرت وأذنت أهلها بوداع ، وانّ الآخره قد أقبلت وآذنت باطلاع (٣).

[١٣٦٨]

[١٣٦٨] – أيُّها النّاسُ ، إنّ لى علَيكُم حَقّاً ولَكُم علَيَّ حَقٌّ ، فأمّا حَقُّكُم علَيَّ فالنَّصيحَهُ لَكُم... وأمّا حَقّى علَيكُم فالوَفاءُ بالبَيعَهِ ، والنَّصيحَهُ فى المَشهَدِ والمَغيبِ(٤).

[١٣٦٩]

[١٣٦٩] – أيُّها النّاسُ ، إنّهُ مَنِ استَنصَحَ اللّه وُفِّقَ .

[١٣٧٠]

[١٣٧٠] – أيُّها النّاسُ ، إنَّ اللّهَ تعالى ذِكرُهُ ، قَد دَلَّكُم على تِجارَهٍ تُنْجيكُم مِن العَذابِ وتُشْفى بِكُم على الخَيرِ : إيمانٌ باللّهِ ورسولِهِ وجِهادٌ فى سبيلِهِ (٥).

[١٣٧١]

[١٣٧١] – أيُّها النّاسُ ، إنّ اللّهَ قد أعاذَكُم مِن أنْ يَجورَ علَيكُم ولَم يُعِذْكُم مِن أنْ يَبْتلِيَكُم ، وقد قالَ جَلَّ مِن قائلٍ : «إنّ فى ذلك لَآياتٍ وإن كُنّا لَمُبتَلينَ»(٦).

[١٣٧٢]

[١٣٧٢] – أيّها الناس إنّ الوفاء توأم الصدق ولا أعلم جُنَّه أوقَى منه ، وما يَغدِرُ مَن عَلِمَ كيف المرجعُ. ولقد أصبحنا فى زمانٍ قد اتّخَذَ أكثر أهله الغدر كيساً، ونسبهم أهلُ الجهل فيه إلى حُسن الحيله . ما لهم ! قاتلهم الله ! قد يَرَى الحُوَّلُ القُلَّبُ وجه الحيله ودونها مانعٌ من أمر الله ونهيه ، فَيَدَعُهَا رَأىَ عينٍ بعد القدره عليها ، ويَنْتَهِزُ فرصتها مَن لا حريجه له فى الدِّين (٧).

[١٣٧٣]

[١٣٧٣] – أيُّها النّاسُ ، إنّكم بايَعْتُمونى على مابُويِعَ علَيهِ مَن كانَ قَبلى ، وإنّما الخِيارُ إلى النّاسِ قبلَ

۱- أمالی الطوسی : المجلس الأوّل ح ۱۳ / ۱۰ الرقم ۱۳.

۲- نهج السعاده : ۱ / ۱۹۸.

۳- الغارات : ۲ / ۶۳۳ ونقل عنه فی بحار الأنوار: ۷۵ / ۳۵ ح ۱۱۷.

۴- نهج البلاغه : الخطبه ۳۴.

۵- الکافی : ۸ / ۲۴.

۶- شرح نهج البلاغه لابن أبی الحدید : ۷ / ۱۱۰.

۷- نهج البلاغه : الخطبه ۴۱.

أنْ يُبايِعوا.

[۱۳۷۴]

[۱۳۷۴] – أيّها الناس إنّ للقلوب شواهد تجرى الأنفس عن مدرجه أهل التفريط وفطنه الفهم للمواعظ ما يدعو النفس إلى الحذر من الخطر، وللقلوب خواطر للهوى والعقول تزجر وتنهى ... (۱).

[۱۳۷۵]

[۱۳۷۵] – أيُّها النّاسُ ، إنّما بَدْءُ وُقوعِ الفِتنِ أهْواءٌ تُتَّبَعُ ... ولَو أنَّ الحَقَّ خَلَصَ لَم يَكُنِ اخْتِلافٌ ، ولكنْ يُؤخَذُ مِن هذا ضِغْثٌ ومِن هذا ضِغْثٌ فيُمْزَجانِ فيَجيئانِ مَعاً ، فهُنالِكَ اسْتَحْوَذَ الشّيطانُ على أوْليائِه ، ونَجا الّذينَ سَبَقَتْ لَهُم مِن اللهِ الحُسْنى(۲).

[۱۳۷۶]

[۱۳۷۶] – أيها الناس، إنّما هلك من هلك ممن كان قبلكم بركوبهم المعاصى، ولم ينههم الربانيون والأحبار (۳).

[۱۳۷۷]

[۱۳۷۷] – أيُّها النّاسُ؛ إنّهُ مَنِ استَنصَحَ اللهَ وُفِّقَ، ومَنِ اتَّخَذَ قولَهُ دَليلاً هُدِيَ لِلّتی هِیَ أقوَمُ ؛ فإنَّ جارَ اللهِ آمِنٌ ، وعَدُوَّهُ خائفٌ(۴).

[۱۳۷۸]

[۱۳۷۸] – أيها الناس إنى استنفرتكم بجهاد هؤلاء القوم فلم تنفروا ، وأسمعتكم فلم تجيبوا ، ونصحت لكم فلم تقبلوا ، شهود كالغيب أتلو عليكم الحكمه فتعرضون عنها ، وأعظكم بالموعظه البالغه فتنفرون منها « كَأَنَّهُمْ حُمُرٌ مُسْتَنْفِرَةٌ فَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ ».(۵)

[۱۳۷۹]

[۱۳۷۹] – أيها الناس أعجب ما فى الإنسان قلبه وله مواد من الحكمه وأضداد من خلافها فإن سنح له الرجاء أذلّه الطمع ، وإن هاج به الطمع أهلكه الحرص ، وإن ملكه اليأس قتله الأسف ، الحديث (۶).

ص: ۱۵۹

۱– الكافى : ۸ / ۲۲.

۲– الكافى : ۱ / ۵۴ / ۱.

۳– تاريخ دمشق: ۴۵ / ۳۸۶.

۴– نهج البلاغه : الخطبه ۱۴۷.

۵– الارشاد: ۱ / ۲۷۸.

۶- الكافی : ۸ / ۲۱.

تعریف مرکز

بسم الله الرحمن الرحیم

هَلْ یَسْتَوِی الَّذِینَ یَعْلَمُونَ وَالَّذِینَ لَا یَعْلَمُونَ

الزمر: ۹

عنوان المکتب المرکزی

أصفهان، شارع عبد الرزاق، سوق حاج محمد جعفر آباده ای، زقاق الشهید محمد حسن التوکلی، الرقم ۱۲۹، الطبقة الأولی.

عنوان الموقع : : www.ghbook.ir

البرید الالکترونی : Info@ghbook.ir

هاتف المکتب المرکزی ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

هاتف المکتب فی طهران ۸۸۳۱۸۷۲۲ ـ ۰۲۱

قسم البیع ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹شؤون المستخدمین ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹.

مركز القائمیة اصبهان للبحوث والتحریات الکمبیوتریة
WWW
للحصول على المكتبات الخاصه الاخرى
ارجعوا الى عنوان المـركز من فضلـكم
www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.ir
و للايصاءِ من فضلكم
٠٩١٣ ٢٠٠٠ ١٠٩